
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

BURSA METROPOLİTEN ALANININ DEMOGRAFİK VE SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİNİN MEKANSAL FARKLILAŞMASI

Esra MUTLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ŞUBAT 2015

Esra MUTLU tarafından hazırlanan "BURSA METROPOLİTEN ALANININ DEMOGRAFİK VE SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİNİN MEKANSAL FARKLILAŞMASI" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Çiğdem VAROL ÖZDEN

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum .....

Başkan : Prof. Dr. Nil UZUN

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum .....

Üye : Doç. Dr. Emine YETİŞKUL ŞENBİL

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum .....

Üye : Doç. Dr. Necibe Aydan SAT

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum .....

Üye : Doç. Dr. Tanyel ÖZELÇİ ECERAL

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum .....

Tez Savunma Tarihi: 20/02/2015

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Prof. Dr. Şeref SAĞIROĞLU

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Esra MUTLU
20/02/2015

BURSA METROPOLİTEN ALANININ DEMOGRAFİK VE SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİNİN MEKANSAL FARKLILAŞMASI

(Yüksek Lisans Tezi)

Esra MUTLU

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Şubat 2015

ÖZET

Kentsel mekanlarda doğal ve toplumsal kaynakların eşit şekilde dağılmadığı, bu eşitsiz dağılımın dengeli olmayan bir gelişmeye ve kentsel mekanda sosyo-ekonomik farklılıkların ortaya çıkmasına sebep olduğu görülmektedir. Çok çeşitli sosyo-ekonomik özelliklerin bir arada bulunduğu kentlerde, toplumsal statü, mesleki ve kültürel özellikler, yaşam biçimi, gelir, akrabalık, hemşerilik gibi dinamikler, nüfusun kentsel alanda farklı bölgelerde yer seçmesine yol açmakta ve bu sosyo-ekonomik farklılıklar mekanı şekillendirmektedir. Bu çalışmanın amacı, Bursa kentinde yaşayan nüfusun sosyo-ekonomik özelliklerinin mekanı nasıl şekillendirdiği ve bunun kentsel mekanda nasıl bir farklılaşma yarattığının incelenmesidir. Kentin sosyo-ekonomik ve mekânsal yapısını ortaya koyabilmek için öncelikle TÜİK'in 2000 yılı Bursa Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri ile 2010 yılı Bursa ADNKS verileri elde edilmiş, 2013 yılı için ise Bursa metropoliten alanı içerisindeki mahallelerde geniş kapsamlı bir anket çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışmada, yıllara göre mahallelerdeki sosyo-ekonomik yapının değişimi ortaya konulmakta; anket çalışmasından elde edilen verilerle hangi mahallelerde hangi değişkenlerin sosyo-ekonomik ve mekansal yapının farklılaşmasında etkili olduğu ve bu değişkenler arasında bir ilişkinin olup olmadığı ki-kare, ANOVA ve temel bileşenler testleriyle irdelenmektedir.

Bilim Kodu	:	801.1.077
Anahtar Kelimeler	:	Bursa metropoliten alanı, demografik ve sosyo-ekonomik yapı, mekansal farklılaşma
Sayfa Adedi	:	193
Danışman	:	Doç. Dr. Çiğdem VAROL ÖZDEN

SPATIAL DIFFERENTIATION OF DEMOGRAPHIC AND SOCIO-ECONOMIC CHARACTERISTICS OF BURSA METROPOLITAN AREA

(M. Sc. Thesis)

Esra MUTLU

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

February 2015

ABSTRACT

Natural and social resources are not evenly distributed in the urban areas which causes an unbalanced development and a differentiated socio-economic structure in the urban space. In cities, where different socio-economic characteristics take place, social status, occupational and cultural characteristics, lifestyles, income level, relative and citizenry relations cause the location of the population in different areas of the urban space and these socio-economic differences shape the space. The aim of this study is to analyze how socio-economic characteristics of the population living in Bursa shape the space and what kind of differentiation these characteristics create in the urban space. In order to find out the current socio-economic and spatial structure of the city, first of all the 2000 and 2010 Social and Economic Characteristics of Population in Bursa data of TÜİK were gathered and then for 2013 a detailed questionnaire was applied to the households in the different neighborhoods of Bursa metropolitan area. By the data gathered from the questionnaire survey, which socioeconomic variables are effective on the differentiation of the spatial structure in different neighborhoods and whether there is a relation among these variables and how much they are effective are find out by using chi-square, ANOVA and principal component analysis tests.

Science Code	:	801.1.077
Key Words	:	Bursa metropolitan area, demographic and socio-economic structure, spatial differentiation
Page Number	:	193
Supervisor	:	Assoc. Prof. Dr. Çiğdem VAROL ÖZDEN

TEŞEKKÜR

Tez konusunun belirlenmesinde ve tez çalışmasının hazırlanmasında tüm aşamalarda bana yardımcı olan hocam sayın Doç. Dr. Çiğdem VAROL ÖZDEN başta olmak üzere, tez jürisi üyelerine ve benden maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme ve eşime teşekkür ederim. Bu çalışmanın 2013 yılında Bursa Metropoliten Alanı içindeki mahallelerde gerçekleştirilen hanehalkı anketlerinin bir bölümü Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından verilen destek kapsamında yaptırılmıştır. Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından, 48/2012-05 kodlu proje olarak desteklenmiştir.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iv

ABSTRACT..... v

TEŞEKKÜR..... vi

İÇİNDEKİLER vii

ÇİZELGELERİN LİSTESİ..... x

ŞEKİLLERİN LİSTESİ..... xiii

HARİTALARIN LİSTESİ..... xiv

SİMGELER VE KISALTMALAR..... xvii

1. GİRİŞ..... 1

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE..... 5

2.1. Klasik Kent Sosyolojisi Kuramlarında Toplumsal Tabakalaşma ve Sınıf Ayrımı.. 5

2.2. Küreselleşme Süreci ile Değişen Toplumsal Yapının Sosyo-Ekonomik Farklılaşması ve Mekana Etkisi..... 8

2.3 Türkiye'de Sosyo-Ekonomik Özelliklerin Mekansal Farklılaşması ve Ayrışması..... 14

3. TARİHSEL SÜREÇTE BURSA KENTİ MAKROFORMUNUN OLUŞUMU..... 19

3.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem Kent Makroformu Oluşumu..... 19

3.1.1. Osmanlı öncesi kent gelişimi..... 19

3.1.2. Osmanlı dönemi kent gelişimi..... 19

3.2. Cumhuriyet Dönemi Bursa Kenti Makroformu Gelişimi..... 23

3.2.1. 1924-1960 dönemi kent makroformu gelişimi..... 24

3.2.2. 1960-1975 dönemi kent makroformu gelişimi..... 25

3.2.3. 1975-1995 dönemi kent makroformu gelişimi..... 26

Sayfa

3.2.4. 1995-2013 yılı kent makroformu gelişimi…… 28

4. BURSA METROPOLİTEN ALANI DEMOGRAFİK VE SOSYO-EKONOMİK YAPININ MEKANSAL FARKLILAŞMASI ALAN ÇALIŞMASI VE BULGULARı……... 31

4.1. Yöntem……...……...…….. 31

4.2. Bulgular……. 37

4.2.1. Demografik özelliklerin mekansal farklılaşması……. 39

4.2.2. Sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşması…… 58

4.2.3. Konut ve yakın çevresine ilişkin özelliklerin mekansal farklılaşması… 79

4.2.4. Kentsel işlevlerden yararlanmaya yönelik özelliklerin mekansal farklılaşması……. 87

4.2.5. Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım durumunun mekansal farklılaşması…… 101

4.2.6. Bursa metropoliten alanında demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşmasının temel bileşenler analizi (TBA) yöntemi ile ölçümü……. 111

4.3. Alan Çalışmasına Yönelik Genel Değerlendirme…….. 119

5. SONUÇ 123

KAYNAKLAR…….. 131

EKLER..... 135

EK-1. Çalışma alanı ve altbölgeler listesi..... 136

EK-2. Hanehalkı anket formu..... 139

EK-3. Demografik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar 143

EK-4. Sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar..... 149

EK-5. Konut ve yakın çevresine yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin Haritalar 164

EK-6. Kentsel işlevlerden yararlanmaya yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar..... 174

Sayfa

EK-7. Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım durumuna yönelik özelliklerin Mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar 180

EK-8.Temel bileşenler analizi sonuç değişkenleri..... 192

ÖZGEÇMİŞ 193

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 4.1. 2000 – 2010 – 2013 yıllarında kullanılan değişkenler……..... 34

Çizelge 4.2. Demografik değişkenler ve ki-kare analizine göre mekanla olan ilişki dereceleri…….. 39

Çizelge 4.3. Bursa'ya gelinen yer ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri…….. 44

Çizelge 4.4. Hanehalkı reisinin doğum yeri sıklık çizelgesi……... 44

Çizelge 4.5. Hanehalkı reisi doğum yeri ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri……. 48

Çizelge 4.6. Çalışma alanı hanehalkı reisi eğitim yılı varyans çizelgesi…… 49

Çizelge 4.7. Hanehalkı reisi eğitim durumu ANOVA analizi……. 50

Çizelge 4.8. Hanehalkı reisi eğitim durumu ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri…… 57

Çizelge 4.9. Sosyo-ekonomik değişkenler ve ki-kare analizine göre mekanla olan ilişki dereceleri…… 59

Çizelge 4.10. Hanehalkı reisi aylık geliri ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri…… 63

Çizelge 4.11. Hanehalkı reisinin çalıştığı ilçe sıklık çizelgesi……. 63

Çizelge 4.12. Hanehalkı reisi iş yeri ilçesi ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri……. 66

Çizelge 4.13. Hanehalkı reisi iş niteliği ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri…… 69

Çizelge 4.14. Hane aylık geliri ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri……. 73

Çizelge 4.15. Hanehalkı reisi eşi çalışma durumu ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri……. 74

Çizelge 4.16. İş olanaklarının yeterli bulunup bulunmadığı değişkeni ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü…… 76

Çizelge 4.17. Ekonomik durumdan memnuniyet ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri……. 78

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 4.18. Konut ve yakın çevresine ilişkin değişkenler ve ki-kare analizine göre mekanla olan ilişki dereceleri…… 79

Çizelge 4.19. Yaşamak istenen ilçe ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri…….. 82

Çizelge 4.20. Konutun ısınma türü ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri…… 86

Çizelge 4.21. Kentsel işlevlerden yararlanmaya yönelik değişkenler ve ki-kare analizine göre mekanla olan ilişki dereceleri…… 88

Çizelge 4.22. Gidilen AVM ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri……. 91

Çizelge 4.23. Genel ihtiyaçları süpermarketten karşılama ile bölge arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri…… 93

Çizelge 4.24. Genel ihtiyaçları mahalle dükkanından karşılama ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri……. 95

Çizelge 4.25. Sağlık sorunlarının çözüldüğü yer ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri…… 98

Çizelge 4.26. Hanehalkı reisi işe gidiş aracı ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri…… 100

Çizelge 4.27. Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım durumuna yönelik değişkenler ve ki-kare analizine göre mekanla olan ilişki dereceleri…… 101

Çizelge 4.28. Kentin faydalanılan hizmetleri sıklık çizelgesi…… 102

Çizelge 4.29. Kamusal hizmetlerden faydalanma ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri…… 103

Çizelge 4.30. Kamusal hizmetlerden faydalanmama nedeni sıklık çizelgesi…… 104

Çizelge 4.31. Sivil toplum kuruluşlarına üyelik ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri……. 106

Çizelge 4.32. Hafta sonu tatili için gidilen yerler sıklık çizelgesi…….. 108

Çizelge 4.33. Haftasonu tatili ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri…… 108

Çizelge 4.34. Düzenli yayın alma ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri…… 110

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 4.35. KMO ve Bartlet küresellik testi çizelgesi……. 113

Çizelge 4.36. TBA'ya göre açıklanan toplam varyans çizelgesi…… 113

Çizelge 4.37. TBA döndürülmüş bileşenler matrisi ve faktör yük değerleri……. 114

Çizelge 4.38. Temel bileşenler analizine göre Bursa metropoliten alanı mahalleleri sosyo-ekonomik sıralaması…….. 115

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil **Sayfa**

Şekil 2.1. Klasik kent sosyolojisinde sosyal tabakalaşma ve kentsel alanda yer seçimi. 6

Şekil 4.1. Alan çalışması süreci…….. 32

Şekil 5.1. Bursa metropoliten alanı yapısı…….. 128

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita **Sayfa**

Harita 3.1. 1766 yılı Bursa haritası……. 21

Harita 3.2. 1860 Suphi Bey Haritası…… 22

Harita 3.3. 1894 Yılı Suphi Bey Haritası…… 22

Harita 3.4. 20 yüzyıl başı Bursa ulaşım ağı ve kent makroformu…….. 23

Harita 3.5. 1939 Yılı Kentsel Gelişimi…… 25

Harita 3.6. Bursa kent makroformunu şekillendiren ögeler…… 30

Harita 4.1. Bursa metropoliten alanı çalışma alanı…….. 33

Harita 4.2. 2000 yılı çalışma alanı nüfusu……... 40

Harita 4.3. 2010 yılı çalışma alanı nüfusu……... 41

Harita 4.4. 2013 yılı Karadeniz Bölgesi illerinden Bursa'ya göç eden haneler…….. 42

Harita 4.5. 2013 yılı Doğu Anadolu Bölgesi illerinden Bursa'ya göç eden haneler….. 43

Harita 4.6. 2000 yılı Bursa doğumlu nüfus……. 45

Harita 4.7. 2013 yılı hanehalkı reisi Bursa doğumlu haneler…….. 45

Harita 4.8. 2000 yılı Bursa dışı iller doğumlu nüfus……... 47

Harita 4.9. 2013 yılı hanehalkı reisi Bursa dışı iller doğumlu haneler…… 47

Harita 4.10. 2013 yılı hanehalkı reisi eğitim durumu…….. 50

Harita 4.11. 2000 yılı herhangi bir düzeyde okul bitirmeyen nüfus…… 51

Harita 4.12. 2010 yılı herhangi bir düzeyde okul bitirmeyen nüfus…… 51

Harita 4.13. 2013 yılı hanehalkı reisi herhangi bir düzeyde okul bitirmeyen nüfus…… 52

Harita 4.14. 2000 yılı ilkokul mezunu nüfus…… 53

Harita 4.15. 2010 yılı ilkokul mezunu nüfus…… 53

Harita 4.16. 2013 yılı hanehalkı reisi ilkokul mezunu olan haneler…… 54

Harita 4.17. 2000 yılı yükseköğretim mezunu nüfus…….. 55

Harita **Sayfa**

Harita 4.18. 2010 yılı yükseköğretim mezunu nüfus…….. 56

Harita 4.19. 2013 yılı hanehalkı reisi yükseköğretim mezunu olan haneler…… 56

Harita 4.20. 2013 yılı hanehalkı reisi aylık geliri 1 000 TL'den az olan haneler…… 60

Harita 4.21. 2013 yılı hanehalkı reisi aylık geliri 1 000 - 2 000 TL olan haneler…… 61

Harita 4.22. 2013 yılı hanehalkı reisi aylık geliri 2 000 - 3 000 TL olan haneler…… 61

Harita 4.23. 2013 yılı hanehalkı reisi aylık geliri 3 000 TL'den fazla olan haneler…… 62

Harita 4.24. 2013 yılı hanehalkı reisi Osmangazi İlçesinde çalışan haneler…… 64

Harita 4.25. 2013 yılı hanehalkı reisi Yıldırım İlçesinde çalışan haneler…… 65

Harita 4.26. 2013 yılı hanehalkı reisi Nilüfer İlçesinde çalışan haneler…….. 65

Harita 4.27. 2013 yılı hanehalkı reisi kamu sektöründe çalışan haneler……. 67

Harita 4.28. 2013 yılı hanehalkı reisi sanayi sektöründe çalışan haneler…… 68

Harita 4.29. 2013 yılı hanehalkı reisi esnaf olan haneler……. 68

Harita 4.30. 2013 yılı hane aylık geliri 2 000 TL'den az olan haneler…… 70

Harita 4.31. 2013 yılı hane aylık geliri 2 000 - 4 000 TL olan haneler…… 71

Harita 4.32. 2013 yılı hane aylık geliri 6 000 TL'den fazla olan haneler…… 72

Harita 4.33. 2013 yılı hanehalkı reisi eş çalışma durumu…… 73

Harita 4.34. 2013 yılı Bursa metropoliten alanındaki iş olanaklarını yeterli bulan haneler……. 75

Harita 4.35. 2013 yılı ekonomik durumdan memnun olan haneler……. 76

Harita 4.36. 2013 yılı ekonomik durumdan memnun olmayan haneler…….. 77

Harita 4.37. 2013 yılı Nilüfer İlçesinde yaşamak isteyen haneler…… 80

Harita 4.38. 2013 yılı Osmangazi İlçesinde yaşamak isteyen haneler……. 81

Harita 4.39. 2013 yılı Yıldırım İlçesinde yaşamak isteyen haneler……. 82

Harita 4.40. 2013 yılı konutun ısınma türü soba olan haneler……. 83

Harita 4.41. 2013 yılı konutun ısınma türü doğalgaz sobası olan haneler…….. 84

Harita **Sayfa**

Harita 4.42. 2013 yılı konutun ısınma türü merkezi sistem olan haneler…… 84

Harita 4.43. 2013 yılı konutun ısınma türü kombi olan haneler…….. 85

Harita 4.44. 2013 yılı Özdilek AVM'yi kullanan haneler…… 89

Harita 4.45. 2013 yılı Carrefour AVM'yi kullanan haneler…… 90

Harita 4.46. 2013 yılı Zafer Plaza AVM'yi kullanan haneler……. 90

Harita 4.47. 2013 yılı Korupark AVM'yi kullanan haneler…… 91

Harita 4.48. 2013 yılı genel ihtiyaçları süpermarketten karşılayan haneler…… 92

Harita 4.49. 2013 yılı genel ihtiyaçları mahalle dükkanından karşılayan haneler…….. 94

Harita 4.50. 2013 yılı aile hekimliğini kullanan haneler……. 96

Harita 4.51. 2013 yılı Devlet-Üniversite hastanesini kullanan haneler…….. 96

Harita 4.52. 2013 yılı özel doktor-hastane kullanan haneler…….. 97

Harita 4.53.2013 yılı hanehalkı reisi işe yürüyerek giden haneler…….. 98

Harita 4.54. 2013 yılı hanehalkı reisi işe kendi aracı ile giden haneler……... 99

Harita 4.55. 2013 yılı kamusal hizmetlerden faydalanan haneler…….. 103

Harita 4.56. 2013 yılı konut alanı yakın çevresinde yeterli kamusal tesis olmayan haneler……. 105

Harita 4.57. 2013 yılı sivil toplum kuruluşlarına üye olan haneler……. 106

Harita 4.58. 2013 yılı haftasonu veya kısa süreli tatil yapan haneler…….. 107

Harita 4.59. 2013 yılı düzenli olarak eve yayın alınan haneler…… 109

Harita 4.60. Temel bileşenler analizi sonucu Bursa metropoliten alanındaki mahallelerin sosyo-ekonomik sıralaması……. 118

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler	**Açıklamalar**
m^2	Metrekare
P	Alfa
N	Toplam olay

Kısaltmalar	**Açıklamalar**
AVM	Alışveriş merkezi
GSYİH	Gayri safi yurt içi hasıla
KSS	Küçük sanayi sitesi
M.Ö.	Milattan önce
OSB	Organize sanayi bölgesi
SPSS	Sosyal bilimler için paket istatistik programı
TBA	Temel bileşenler analizi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

1. GİRİŞ

Sınırlı olan doğal, toplumsal ve ekonomik kaynakların kentsel alanda eşit olarak dağılmaması eşitsizliklere neden olmaktadır. Kaynaklara ulaşabilen toplum ve bireylerin gücü elinde bulundurması toplumsal olarak sınıf ve statü kavramlarının oluşmasına neden olmaktadır. Bu süreçte oluşan toplumsal farklılaşma, kentsel alanı da etkilemekte ve dönüştürmektedir. Kentsel alandaki bu farklılaşmanın oluşumu temel yazının önemli konularından biri olmuştur.

Coğrafi verilere erişebilme imkanı arttıkça kentsel alandaki farklılaşma ve ayrışmalara neden olan faktörler çok daha detaylı olarak araştırılabilmekte ve bu farklılaşmalara neden olan sebeplerin önüne geçebilecek kentsel politikalar üretilmesi için girdiler ortaya konulabilmektedir. Kentsel alanda sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıklarına neden olan faktörlerin mekanı etkilemesi, belirli bölgelerde farklı grupların yer seçmesine neden olmaktadır. Kentler, bölgeler, ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik farklılıklar çok farklı boyutlarda ve nitelikte ortaya çıkmaktadır. Kentsel alandaki bu farklılaşmalar geçmişten günümüze pek çok kent sosyologlarının önemli çalışma konularından biri olmuştur. Bu farklılıklar başlangıçta kentsel alandaki istihdam ve emek piyasasındaki duruma göre incelenirken, zamanla salt bu faktörlerin yetersiz kaldığı görülmüştür.

Kentsel ve bölgesel farklılıklarının ve buna neden olan sosyo-ekonomik farklılaşmanın nasıl ölçüleceği konusu araştırmacılar tarafından tartışılan konulardan biridir. 1970'lerde Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) ülke ve kent ölçeğindeki gelişmişliği ve eşitsizliği ölçebilmek için önemli bir ölçüt olarak tanımlanırken, tek başına GSYİH değerlerinin sosyal yapıyı açıklamakta yetersiz kaldığı, bu nedenle mekânsal alandaki eşitsizlik ve farklılıkların incelenmesinde farklı sosyo-ekonomik özelliklerin ölçülmesi gerektiği tartışılmıştır. Kentlerdeki farklılaşan sosyo-ekonomik yapı sınıflara ayrılma, tabakalaşma ve kutuplaşmalar şeklinde kentte kendini göstermektedir. Chicago Okulu çalışmalarından günümüze kadar sosyo-ekonomik özelliklerin farklılaşmasına ve bunun kenti nasıl şekillendirdiğine yönelik pek çok çalışma yapılmıştır. Günümüzde bu özelliklerin kentsel ayrışma ve farklılaşması üzerine araştırmalar yoğunlaşmaktadır. Sosyo-ekonomik özelliklerin mekanda farklılaşması ile kent kendi içinde farklı sosyo-ekonomik gruplara ayrılarak parçalı bir mekansal yapıya sahip olmaktadır.

Günümüzde metropol kentlerde yaşanan sosyo-ekonomik farklılaşma süreçleri ve kentsel alandaki yer seçimi eğilimlerinin incelendiği araştırmalarda öncelikle gelir düzeyi ve toplumsal statüye göre kentsel alanda yer seçimi eğilimlerinin oluştuğu ortaya konmuştur. Literatürde kentsel farklılaşmanın en çok ele alındığı konulardan biri ırk ve etnik temelli ayrışmadır. Ancak sadece bu özellikler değil doğum yeri, dini, siyasal görüş, meslek, bireyin kişisel değerleri ve kimi zaman cinsiyet durumunun bile kentsel alanı şekillendiren ve farklılaştıran ögeler olduğu tartışılmıştır. Bu faktörler, kimi zaman bireyi belirli duvarlar arkasında kentsel alandan ayrıştırırken, kimi zaman hemşehrilik gibi sosyal ağlarla bir arada toplamıştır.

Bu çalışmada; Türkiye'nin ekonomik büyümesinde önemli bir payı olan ve ülkenin önemli metropollerinden biri olan Bursa metropoliten alanının sosyo-ekonomik ve demografik yapısının incelenerek, kent alanı içerisinde yaşayan nüfusun bu özelliklerinin mekansal farklılaşmasının irdelenmesi amaçlanmaktadır. Bursa metropoliten alanı ülkemizin önemli ticaret ve sanayi merkezlerinden biridir ve otomotiv, makina, mobilya, tekstil, tarım ve gıda sanayi sektörleri ile gelişmiş bir kenttir.

Çalışmada; Bursa metropoliten alanının demografik ve sosyo-ekonomik farklılaşmasının, kırsaldan dönüşmekte olan alanlar ve kentsel alanlar ile kentsel alandaki planlı gelişen ve plansız gelişen bölgeler temelinde oluştuğu temel hipotez olarak ortaya konulmaktadır. Hipotezi test etmek amacıyla çalışma, Bursa metropoliten alanı içerisindeki planlı ve plansız gelişen kentsel alanlar ve kırsaldan dönüşmekte olan alanlarda yer alan mahallelerin detaylı analiz edilmesiyle gerçekleştirilmiştir.

Mekansal farklılaşmayı açıklayabilmek için çalışmada altı temel soruya yanıt aranmakta ve değerlendirmeler bu sorular üzerinden yapılmaktadır.

- Metropoliten alan içerisindeki sosyo-ekonomik özellikleri farklı olan hanelerin mekansal olarak birbirinden farklı konumlarda mı yer seçmektedir?

- Kentsel alandaki farklı toplumsal grupların sosyo-ekonomik özellikleri birbirlerinden farklı mıdır?

- Kentsel alanda ayrışmaya neden olan özellikler 2000-2010 ve 2013 yıllarında nasıl değişmiştir?

- Kenti etkileyen sosyo-ekonomik değişkenlerin hangileri mekansal farklılaşmada daha etkili iken hangileri daha etkisizdir?

- Metropoliten alanının mekansal yapısı ile sosyo-ekonomik farklılaşmada yaşanan değişimler arasında nasıl bir ilişki vardır?

- Metropoliten alan bu değişimden nasıl etkilenmektedir?

Bu kapsamda 6360 sayılı Yasa öncesi Büyükşehir Belediyesi sınırları olarak tanımlanan ve planlı ve plansız gelişen kentsel alanlar ile kırsal dönüşmekte olan alanları kapsayan Bursa metropoliten alanında kapsamlı bir hanehalkı anket çalışması gerçekleştirilmiş, elde edilen verilerle istatistiki olarak sosyo-ekonomik farklılaşmanın mekansal izlerini ortaya koymak amacıyla çeşitli analizler yapılmıştır. 652 anketin uygulandığı alan çalışmasında kategorik değişkenler arasındaki ilişkinin ölçülebildiği ki-kare analizi kullanılarak, metropoliten alan içerisindeki mahallelerin ve incelenen sosyo-ekonomik değişkenlerin ilişkisi açıklanmıştır. Tek tek incelenen sosyo-ekonomik değişkenlerin kent bütününde değerlendirilmesi için temel bileşenler analizi (TBA) yöntemi kullanılmıştır. Bu analiz ile değişkenlerin birbirleri ile nasıl bir ilişki kurduğu ve metropoliten alanındaki mahallelerin sosyo-ekonomik özelliklerine göre sıralamalarına ulaşılarak kent genelinde nasıl bir mekansal yapının oluştuğunu belirlemek amaçlanmıştır.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünün ardından, ikinci bölümde sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerin kentsel alanda etkisi kuramsal olarak irdelenmekte ve kavramsal açılımlar yapılmaktadır. Bu bölümde konu ile ilgili uluslararası yazında daha önce yapılan araştırmalar ve kuramsal temeller açıklanmakta, ardından Türkiye'de bu farklılaşma sürecinin nasıl olduğu açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde, Bursa metropoliten alanının tarihsel süreçte nasıl geliştiği aktarılmaktadır. Dördüncü bölümde Bursa metropoliten alanı içerisindeki çalışma alanında uygulanan yöntem detaylandırılmakta ve anket yöntemi kullanılarak elde edilen ve analizlerde kullanılan nüfus, yaş grupları, istihdam, eğitim durumu, iş ve meslek durumu, yaşanılan mahalleye ve konuta ilişkin bilgiler, gelir düzeyleri, yapılan sosyal aktiviteler, sosyal yaşama katılım, kentsel işlevlerden yararlanma gibi sosyo-

ekonomik yapıyı açıklayacağı öngörülen veriler yorumlanmaktadır. 2000-2010 yılına ait TÜİK verileri ve 2013 yılı Bursa metropoliten alanının sosyo-ekonomik yapısı bu başlık içerisinde karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Yine aynı bölüm içerisinde, kente ilişkin elde edilen sosyo-ekonomik ve demografik veriler SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programı kullanılarak ki-kare, ANOVA ve temel bileşenler analizleri (TBA) ile irdelenmekte ve coğrafi bilgi teknolojileri tabanlı ArcGIS programı yardımı ile mekansallaştırılmaktadır. Beşinci bölüm olan sonuç bölümünde ise alan çalışmasından elde edilen bulgular yorumlanmakta ve kuramsal yaklaşımlarla ilişkilendirilmektedir.

Çalışmada Bursa kenti örneğinde incelenen ve mahalleler temelinde değerlendirilen mekanın, sosyo-ekonomik olarak farklılaştığı görülmüştür. Kentsel alanda benzer sosyo-ekonomik özellikteki hanehalkları bir arada yer seçerken, bu seçim metropoliten alanın doğusu ve batısındaki mekansal farklılaşmayı belirginleşmektedir. Tek tek ve bütüncül olarak ele alınan demografik ve sosyo-ekonomik değişkenler mekanı farklı önemlilik derecesinde etkilerken, metropoliten alan içerisinde bu özelliklerin toplumsal alandaki grupların mekansal yer seçimini etkilediği görülmüştür. Yani sosyo-ekonomik olarak farklı özellikteki haneler, kentsel alanda birbirinden farklı mekansal alanlarda yer seçmektedir. 2000-2013 yıllarına karşılaştırmalı bakıldığında ise kentsel alanın büyümesi ve gelişmesiyle kırsal nitelikli mahallelerin dönüşüm geçirdiği, konut üretimindeki politikaların değişim ile kentin batısında planlı konut alanlarının üretimi gerçekleştirilmiştir. Kentin doğusunda yetersiz barınma koşullarının olduğu bölgede ise, bu süreçte nitelik olarak belirgin bir değişiklik olmadığı görülmüştür.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Kentsel alan ve toplumsal yapı konusunda yapılan araştırmalar ağırlıklı olarak kent içerisindeki farklı grupların ayrışmış olan dağılımlarını ve kentsel alanda meydana gelen etkilerini incelemektedir. Sosyologlar gelir durumu, etnik köken, ırksal ayrım, dini farklılıklar, kentsel göç, asimilasyon politikaları ve bunların kentsel alanda arazi kullanımındaki etkileri üzerine odaklanmaktadır. Farklı sosyo-ekonomik ve kültürel yapıya sahip bireylerin yer aldığı kentsel alanlar, kent içinde belirli bölgelerde yer seçmekte ve kent içerisinde farklı kültürel, etnik ve gelir düzeyine sahip bireyler kent içerisinde birbirinden ayrışmaktadır. Günümüzde farklı sosyal yapıdaki bireylerin kentte ihtiyaçlarını karşıladıkları kamusal alan kullanımlarının dahi birbirinden ayrıldığı görülmektedir. Bu bölümde kentsel alanda yaşanan farklılaşma ve ayrışma, klasik kent sosyolojisi kuramlarındaki ele alış ve küreselleşme ile değişen toplumsal yapı içeriği ile tarihsel süreçte incelenmekte ve Türkiye'deki sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşması çalışmaları ile detaylandırılmaktadır.

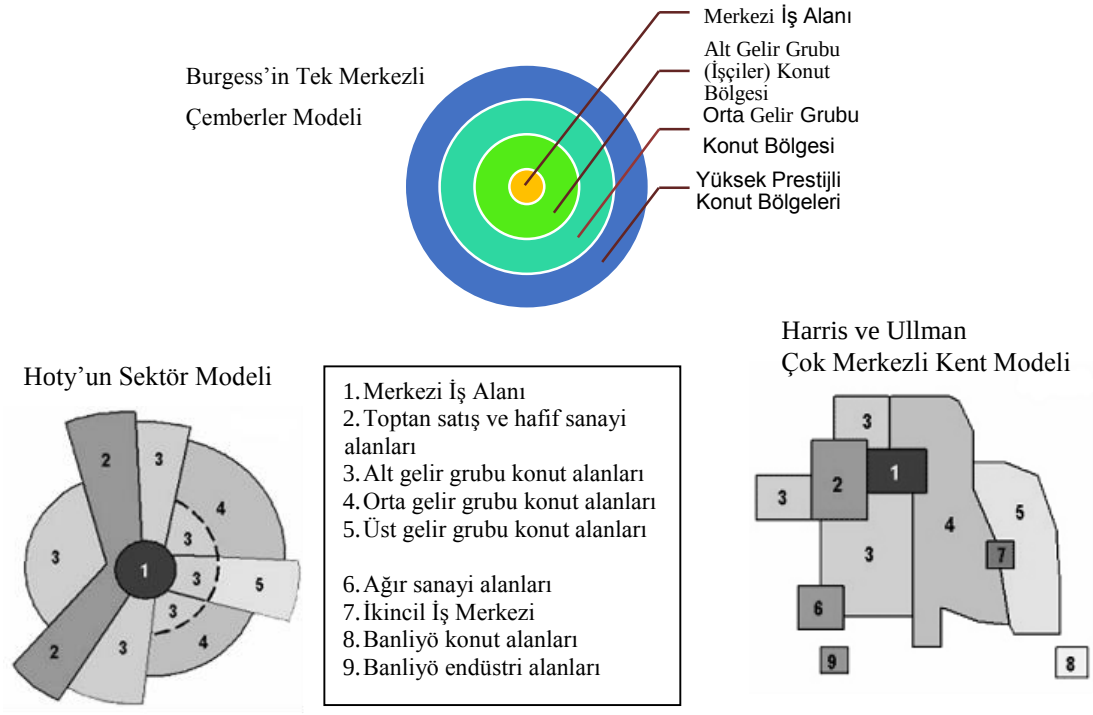
2.1. Klasik Kent Sosyolojisi Kuramlarında Toplumsal Tabakalaşma ve Sınıf Ayrımı

Kent ve sosyo-ekonomik yapı arasındaki çalışmalar ilk kez 19. Yüzyılda Chicago Okulu çerçevesinde gelişmiş olan kent sosyolojisi ekolüyle incelenmeye başlanmıştır. Kentsel alanda toplumsal sınıfların dağılımına yönelik ilk uluslararası çalışmalardan biri 1844'te Engels tarafından yapılan ve Manchester örneğinin incelendiği çalışmadır. Manchester kentinin büyük bir sanayi kenti olması, kendine özgü toplumsal yapısının olması, etik-insan ilişkileri ile tanımlanan toplumsal düzeni nedeniyle çalışmada bu kent incelenmiş, kent içerisindeki toplumun iş gücü piyasasındaki durumlarına göre incelemeleri yapılmıştır (Krishnamurthy, 2000).

Kenti sosyal yaşamıyla ve toplumsal yapısı ile inceleyen önemli araştırmacılardan biri de 1903 yılında "Metropol ve Zihinsel Yaşam" adlı makalesi yayımlanan Simmel'dir. Modern kent ve geleneksel kent arasındaki farkları inceleyen Simmel metropolleri çeşitlilik, farklılık, hız, karmaşıklık gibi kavramlarla açıklamaya çalışmaktadır. Geleneksel toplum ve modern toplumda bireylerin öz değerlerinin, anlayış şekillerinin, yaşam tarzlarının birbirinden çok farklı olduğunu vurgulamaktadır. Bu farklılığa neden olan odakları yaş, cinsiyet, entelektüel

yapı ve bireylerin ilgi alanları, aile, din ve çeşitli diğer statüler olarak tanımlamıştır (Kadushin, 1966; Tüysüz ve Yüceşahin, 2011).

Bu dönem araştırmacıları kenti genel olarak, toplumdaki bireylerin gelir düzeyine ya da çalışma sınıflarına göre tanımlamakta ve kentin bu özelliklere göre mekansal olarak şekillendiğini belirmektedir. Chicago Okulu çalışmalarında, özellikle sosyal ve kültürel özelliklerine göre homojen olan kentsel bölgeler tanımlanmıştır. 1925 yılında Burgess kentsel alandaki bu bölgeleri, genellikle ekonomik güçleri yansıtan ve kent merkezi gibi kentsel alandaki değerli alanlar olan merkezi iş bölgeleri ve etrafında eş merkezli dağılan halkalar olarak tanımlanmıştır. Merkezde ulaşımın kilit noktası konumundaki ticari merkez, etrafında nüfus ve arazi kullanımının değişken olduğu ucuz iş gücünün yer aldığı geçiş bölgesi bulunmaktadır. Bu modelde, halkalar şeklinde gelir artışı ile paralel bir şekilde kent merkezinden uzaklaşılan bir yapı ortaya konulmaktadır (Şekil 2.1) (Serter, 2013; Tittle ve Rotolo, 2010).

Şekil 2.1. Klasik kent sosyolojisinde sosyal tabakalaşma ve kentsel alanda yer seçimi

Bu dönemde kentsel alandaki farklılaşmayı açıklayan ikinci bir model kentte sosyal grupların halkalar şeklinde gelişen değil ulaşım aksları boyunca yer seçimini açıklayan Hoyt tarafından geliştirilen "sektör kuramı"dır. Bu kuram, toplumsal sınıfların sektörler olarak kentsel alandaki yer seçimlerini açıklamaktadır. 1945 yılında Harris ve Ullman tarafından

çok merkezli olarak geliştirilen kent modelinde ise, kentsel alan yine gelir grubu ve çalışma durumu perspektifinde açıklanmaya çalışılmaktadır. Sonraki dönemlerde ise, kentsel toplumun kırsal toplumdan farklılaşan özellikleri vurgulanarak kentsel farklılaşma kavramı açıklanmaya çalışılmıştır (Şekil 2.1) (Serter, 2013; Tittle ve Rotolo, 2010).

Marx ve Weber tarafından yapılan kent sosyolojisi ve kentsel alanda sınıflamalara yönelik araştırma ve çalışmalar 1990'lı yıllara kadar pek çok çalışmanın temelini oluşturmuştur. Toplumsal sınıflaşma ve neden olduğu eşitsizliklerin açıklanmaya çalışıldığı ve bu eşitsizlik ve tabakalaşmanın kenti nasıl etkilediği, şekillendirdiği, sınıfların meslek kategorilerine göre açıklanmaya çalışılmıştır. Marx sosyal yapının yani toplumsal sınıfların toplumun ekonomik yapısı ya da yaptığı iş yani emek sınıflarına göre belirlendiğini söylemektedir. Marx'a göre ücretli işçiler, kapitalistler ve toprak sahipleri toplumun üç önemli sınıfını oluşturmaktadır. Bu kategorilere bakıldığında toplumsal sınıfların belirlenmesinde emek piyasasındaki konumlarının önemli olduğu görülmektedir. Emek piyasasındaki rolün toplumsal sınıfları açıklamada yetersiz kaldığını belirten Weber 1961 yılındaki çalışmasında aynı zamanda etnik kimlik, siyasi iktidar, gelir düzeyi gibi çeşitli değişkenlerin de sınıfsal statüyü belirlemekte önemli etken olduğunu vurgulanmıştır. Özellikle statü kavramını ön plana çıkaran Weber ekonomik sınıfların aksine statülere göre bir tabakalaşmanın daha kapsamlı, daha geniş bazen de daha kısıtlayıcı olabildiğini belirtmektedir (Elwell, 2005; Kalaycıoğlu ve diğerleri, 2010).

> Weber geliştirdiği tabakalaşma kuramında sınıfı, verili bir ekonomik düzende gelir uğruna malları ve bilgileri-becerileri satma sonucu oluşan gücün türü ve miktarı ya da gereği ile belirlenen fırsat kadar malları, dışsal yaşam koşullarını ve kişisel yaşam deneyimlerini sağlayan tipik şanslarla tanımlanan ortak bir sınıf durumunu paylaşan insan grubu olarak görmektedir. Piyasada şansın ya da fırsatın türü, bireylerin kaderi için ortak koşul olmaktadır (Weber (1961) alıntıyla, Kalaycıoğlu ve diğerleri, 2010).

1990'lı yıllara kadar incelenen gelir düzeyi, bireyin emek piyasasındaki rolü ya da toplumsal statüsü gibi kavramların, kentteki toplumsal yapıyı tanımlamakta ve bu yapının kente etkisini açıklamakta yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu nedenle sosyo-ekonomik özelliklerin ve politik süreçlerin dahi toplumsal tabakalaşmaya etkisi ve kentsel alandaki etkileri araştırma ve çalışmaların yeni konularını oluşturmuştur.

Bu süreçte mekanın farklılaşmasının yeni değişkenlerle açıklanmasına yönelik çalışmalar bir çok araştırmaya konu olmuştur. Toplumda bireylerin birbirleri ile iletişimleri ve buna

bağlı olarak kentsel alanda yaşanan farklılaşmanın; ırk, etnik köken, gelir, eğitim durumu, dini ve siyasi görüş, meslek, sosyal statü, yaşam biçimi, kültürel geçmiş, gelenekler, hemşehrilik gibi değişkenler temelinde incelenmesi ve bu değişkenler temelinde kentsel alanda meydana gelen kutuplaşma ve ayrışmalar çalışmaların temel konusunu oluşturmaya başlamıştır.

Daha güncel olarak konu incelendiğinde ise; bu ayrışmanın getirdiği toplumda oluşan çok kültürlü yapı ve bu yapının nasıl bir süreçle birbiri ile iletişime geçebileceğine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Kent içerisinde kamusal alanlarını dahi ayırmaya başlayan bu farklı sosyal yapıların kent içerisinde herhangi bir gerilime yol açmadan iletişime geçebileceği ve ortak mekanlarının yaratılmasının ne derece önemli olduğu açıktır.

2.2. Küreselleşme Süreci ile Değişen Toplumsal Yapının Sosyo-Ekonomik Farklılaşması ve Mekana Etkisi

Kent içerisinde pek çok öge günümüzde mekanı belirleyen özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentte yaşayan bireylerin yaşam biçimleri, tutum ve davranışları, meslekleri, ikamet ettikleri konutun ve çevrenin nitelikleri, gelir düzeyleri, bireyin aidiyet özellikleri, kenti algılama yöntemi, kendi ifade etme şekli, kentsel mekanda kurduğu bağlar, hemşerilik, akrabalık bağları, etnik kökenler, ortak değer sosyo-ekonomik yapıyı tanımlayan ögelerdir. Bu özelliklerin farklılaşması ise yalnız bu sosyo-ekonomik özelliklerle açıklanamaz. Bu özelliklerin birbirleri ile etkileşimi de sosyal ve mekansal farklılaşmayı açıklayan önemli bir unsurdur. Kentsel alanda yaşayan hanehalklarının yaşam biçimleri ve tutumları bu etkileşimin birer parçasıdır ve mekanı şekillendiren önemli ögelerdir. Bu ögeler kentsel alanda belirli özelliklerine göre bir araya gelme ya da ayrışma eğilimindedir. Günümüz araştırmacıları ise bu nedenleri farklı olarak incelemiş ve her biri ayrışmanın farklı bir boyutunu ön plana çıkarmıştır.

Massey, Rothwell ve Domina (2009) göre ayrışma, mekandaki grupları tanımlayan sosyal özelliklerin ayrılmasını içermektedir. Bir grubun üyeleri, diğer nüfus grupları ile karşılaştırıldığında orantısız bir şekilde belirli bir kentsel alanda yoğunlaşmaktadır. Bu gruplar, ırk, etnik köken, gelir, eğitim, yaş gibi özellikler temelinde ve mekansal olarak çeşitli ölçeklerde (devlet, ilçe, belediye, mahalle, blok) ayrışmaktadır. Toplumda, sosyal

grupların mekânsal olarak nasıl ayrıldığı ve bu ayrılmanın ne düzeyde olduğu, ayrışmanın doğasını tanımlamaktadır.

Tarihsel süreçte Amerikan kentlerinin gelişiminde ilk görülen ve hala belirli ölçülerde devam eden ayrışma, siyah-beyaz ayrışması olarak karşımıza çıkmaktadır. Massey ve Fisher (2000) özellikle siyahların Amerika metropollerindeki kutuplaşma ve ayrışmasını incelemiştir. Çalışmada 16 metropolün 1970-1980 ve 1990 yılları arasındaki farklılaşması incelenmiş, kentsel alandaki ayrışmanın açıklanmasında gelir ve yoksulluk gibi kavramların yetersiz olduğu ve ırk-etnik köken farklılaşmasının ayrışmayı daha fazla etkilediği belirtilmiştir. Özellikle 1970-1980 döneminde daha etkin olan siyah-beyaz ayrışması, 1980 sonrasında uygulanan politikalardaki değişimler ile azalmışsa da engellenememiştir. İtalyan, İspanyol ve Asyalıların farklılaşma oranlarının daha düşük olduğu ancak siyahların daha yoğun kutuplaştığı ve kentten ayrıştığı görülmüştür. 1980'ler sonrasında her grup için farklılaşma düzeyleri azalsa da, siyahlar açısından bu azalma daha düşük olmuştur. Siyahlar dışındaki etnik grupların toplumla bütünleşmesi yükselirken, siyahlar gelirleri artsa dahi, yalnızca siyahların yaşadığı mahallelerde yaşamaya zorlanmışlardır.

2000'li yıllara gelindiğinde yapılan araştırmalarda ırksal ve etnik ayrışmadaki farklılaşmaya verilen önem azalmakta iken, gelir düzeyine, politik görüşe, eğitim düzeyine ve meslek kompozisyonlarına göre ise farklılık çalışmalarındaki oranların arttığı görülmektedir.

Massey ve diğerleri (2009) çalışmalarında 20. yüzyıl sonrası Amerika kentlerinde yaşanan ayrışmayı, sosyo-ekonomik ayrışma ve ideolojik ayrışma olarak Amerika'nın yeni ayrışma rejimleri biçiminde nitelendirmektedir. 2000'li yıllarda ekonomik gelir düzeyinin etkili olduğu bir ayrışmanın ön plana çıktığı görülmektedir. İdeolojik ayrışma temelini ise, Amerika politik coğrafyasında, liberaller ve muhafazakarlar olarak toplumsal alanda yaşanan farklılaşma oluşturmaktadır.

Ekonomik reformların, ticari açılımların, ticari serbestlik gibi anlaşmaların, liberalleşen ekonomilerin olmasının ve ekonomik birimlerin birbirleri ile etkileşimlerinin mekânsal farklılaşmayı arttırdığı ve yoğunlaştırdığı Kanbur ve Venables (2005) tarafından da belirtilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde özellikle ekonominin lokomotifi olan kentlerde farklılaşmanın daha yoğun yaşandığı görülmektedir.

Küreselleşmenin etkisiyle kentler endüstriyel işlevlerin merkezi olmaktan uzaklaşmakta ve ekonomik olarak yeniden yapılanma süreçlerine entegre olmaya çalışmaktadır. Bu süreç kenti toplumsal olarak da değiştirmektedir. Bu süreçte, başlangıçtaki çalışmalarda olduğu gibi kentsel alandaki sınıfların ön plana çıktığı ve sosyo-ekonomik farklılaşmanın giderek arttığı görülmektedir. Özellikle zengin ve yoksul arasındaki ayrım büyümekte, eşitsizlik kent alanında tanımlanan önemli bir öge olmaktadır. Bunun dışında toplum kendi içinde refah/yaşam kalitesine göre bölgelere ayrılmaktadır. Bu farklılaşma ile toplumsal kutuplaşma, kümelenme ve ayrışma artmaktadır (Es, 2007; Tüysüz ve Yüceşahin, 2011).

Kentsel alanda mesleki kategoriler temelinde de bir ayrışma yaşanmaktadır. Bu bağlamda yapılan araştırmalar mesleki statülere göre ayrışma eğilimin yüksek olduğunu göstermektedir. Mavi yakalı vasıflı-vasıfsız işçiler ile beyaz yakalı olarak nitelenen profesyonel meslek kategorilerinin dağılımı mekânsal olarak bir farklılaşmanın olduğunu ortaya koymaktadır (Massey ve diğerleri, 2009).

Vasıflı-vasıfsız çalışan ayırımında kentsel alana yaşanan göçün etkisinin yoğun olduğu, göçün toplumsal sınıfların oluşumunu ve mekânsal farklılaşmayı arttırdığı ortaya konulmaktadır. Göçe ilişkin çalışmalardan biri Kanbur ve Rapoport (2005) tarafından yapılmıştır. Yoksul ülkelerden zengin ülkelere olan nitelikli göçün değerlendirilmesinin yapıldığı çalışmada yüksek eğitimli ve vasıflı göçmenlerin göç ettikleri ülkelerin toplumları ile adapte olmasının daha kolay olduğu vurgulanmaktadır. Yüksek eğitimli bireylerin kendi ülke ekonomilerine geri dönüş sağlama oranları ve ülkelerine geri dönmeleri niteliksiz göçmenlere göre daha düşük olmaktadır. Kaynak ülke olarak incelendiğinde ise yetenekli ve kalifiye bireylerin ülkeyi terk etmesinin negatif etkisi görülmektedir. Bu nedenle hem statik ve hem içsel büyüme ayarlarındaki farklılaşma artarken, göç gelir farklılıklarını arttırma eğiliminde olmaktadır.

Kentsel alana göç ile gelen nüfus farklı sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamı ile kentle bütünleşememekte ve toplumsal olarak yaşanan bu sosyo-ekonomik farklılıklar kentsel alanda çatışmaya neden olmaktadır. Kentle bütünleşemeyen nüfus bir araya gelerek kentten ayrışırken farklı toplumsal yapıların oluştuğu görülmektedir. Kentsel alanda bu toplanma ve kentten ayrılma kümelenme, ayrışma ve kutuplaşma kavramlarıyla ifade edilmektedir. Kentsel alandaki farklı gruplar bir arada olmanın avantajının kullanabilmek için bir araya

gelerek kümelenirken yani bir kutuplaşma alanı oluşurken, kentteki diğer bireylerden ayrışmaktadır (Tankut ve diğerleri, 2002).

Mustred (2005) kentsel alanda göçmenlerin kümelenme/kutuplaşmanın yine aile bağları, ortak değerler, tarihsel ve kültürel birikimler ile oluştuğunu belirtmektedir. Kentsel alandaki toplum, komşuluk birimleri ve bireylerin birbirleri ile ilişkilidir. Bu nedenle bu birimlerin ulusal düzeyde refah seviyeleri, bölgesel ve küresel düzeydeki işgücü piyasaları, yerel süreçteki sosyalleşme ve bir yere aidiyet süreçleri, sosyal ağlar olarak ve kişisel özelliklerinin mekanları farklılaşmayı incelerken ele alınması gereken konular olduğuna değinmektedir.

Yalnızca sosyo-ekonomik özelliklerin eklemlendiği araştırmaların yanında bu özelliklerin etkileşimleri ve kent içerisindeki etkileri de araştırma konularına eklemlenmiştir. Kent içerisinde bu özelliklerin iletişiminin sosyal ağlar kanalıyla gerçekleştiği ve kentteki sosyal ağlarla kentin şekillendiği ve bu ağlar ile kentsel toplanma ya da ayrılmaların oluştuğu vurgulanmaktadır. Sosyo-kültürel özelliklerin etkileşiminden oluşan bu ağlar toplumsal statü, mesleki özellikler, yaşam biçimi, kültür, etnik grup, gelir, akrabalık, hemşehrilik gibi özelliklerin etkileşimleri ile oluşmaktadır. Bu sosyo-kültürel özellikler ise kent içerisinde kentsel alanda kümelenmeler ya da ayrışmalar şeklinde kendini göstermektedir. Tüysüz ve Yüceşahin (2011) çalışmalarında bu ayrışma ve kümelenmenin sosyo-mekansal farklılıkların oluşumunu ve belirginleşmesini sağladığını belirtmektedir.

Kamusal hizmetlerden faydalanmayı sağlayacak erişim ve ulaşım olanakları sosyo-ekonomik özelliklerin kentsel alandaki farklılaşmasını etkileyen unsurlardan bir diğeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kanbur ve Venables'in (2005) "İnsan Gelişiminin Mekânsal Farklılaşması" projesi kapsamında ayrışmayı açıkladığı çalışmalarında, ayrışma, mekansal eşitsizlik temelinde incelenmektedir. Bölgenin/kentin sınırlarının, limanlara, nehirlere ve doğal zenginliklere yakınlığı nedeniyle daha fazla gelişeceğini söyleyen birinci doğa coğrafyasının aksine, salt yakınlığın bu eşitsizlikleri/farklılaşmayı açıklamakta yetersiz kaldığını belirtmektedirler. Araştırmalarında kamusal hizmetlerin ve altyapıya ilişkin ögelerin mekânsal farklılaşmayı açıklayan önemli faktörler olduğu vurgulanmaktadır.

Kentsel hizmetlere erişim sosyo-ekonomik yapıdaki farklılıklara göre değişmektedir. Üst gelir grubu bireyler nitelikli hizmetlere ve avantajlı bölgelere kolay erişim sağlarken; alt, alt-

orta gelir grubu bireyler bu hizmetlerden yeterince faydalanamamaktadır. Bu etmenler de mekânsal farklılaşmayı etkileyen ve arttıran unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Tüysüz ve Yüceşahin, 2011).

Omer ve Goldblatt (2012) tarafından yapılan çalışmada, mekânsal yapının ve yol ağlarının ayrışmayı etkilediği vurgulanmaktadır. Mekânsal yapı, davranışı ve bireylerin tecrübelerini etkileyebilen kentsel çevrenin üç özelliği ile ilgilidir. Farklılaşma yapılı çevrenin ayrı ve tek olarak yapılaşmış olan farklı kentsel bölümlerine göre derecelenmektedir. Farklılaşma, kendi içine kapalı alanların farklılıklarına, sokakların form ve uzunlukları ile sokakların yoğunluklarına göre de şekillenmektedir. Ancak öncelikle mekansal entegrasyonu farklı seviyelerde olan kentsel alanlar kendi sosyal ve fonksiyonel özelliklerine göre kendi çevresinden ayrılma eğilimindedir. Yani kent içerisindeki parçalar sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerine göre çevresinden ayrılmaktadır. Üst gelir grubu bireyler kentsel alanda daha erişilebilir bölgelerde öncelikle yer seçmekte ve bu bölgelerde yoğunlaşmaktadır. Aynı çalışmada mekânsal uzaklığında bölgeler arasında farklılaşmayı arttırdığı konusuna değinilmiştir. Kentsel alandaki farklı bölgeler arasında mekânsal ayrılık arttıkça farklılaşmada artmaktadır. Mekânsal ayrılık ve fiziksel bölümlemenin İsveç'te sosyal farklılaşma ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Yani kentsel alanın büyüklüğü ve kent içerisindeki bölgelerin birbirinden ayrı ve kopuk olması toplumsal farklılaşmanın artmasına neden olmaktadır (Omer ve Goldblatt, 2012).

İletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişim ve küreselleşme süreci ile kentler arasındaki sınırlar ortadan kalkmıştır. Kentsel alanda yaşanan nüfus artışı pek çok sorunu beraberinde getirirken aynı zamanda sosyo-ekonomik olarak farklılaşmayı belirginleştirmiş, artırmıştır. Bu süreçteki kentsel farklılaşmanın temel nedeninin finansal kaynaklara erişim olduğu söylenebilir. Finansal kaynaklara erişim ve bireyin iş durumu, statüsü gibi özelliklerin mekânsal yer seçimde etkili olduğu görülmektedir. Bu özelliklerin konut piyasası üzerindeki etkisi de incelenmektedir. Konut finansmanı ile özel konut bölgelerine ayrılan kentsel alanda konut stokuna ulaşabilmek için sosyo ekonomik özellikleri veya konut arz eden bireyin statüsü ve toplumsal kimliği etkili olmaktadır.

Günümüzde akademisyenler, konut stokunun özelleştirilmesi, konut piyasasında yaşanan değişimler ve toplumda artan sosyo-ekonomik farklılıkların kentsel alandaki nüfus ve sosyo-mekansal farklılığı arttırdığını belirtmektedir. Özellikle konut eşitsizliği mekânsal

farklılaşmaya neden olan önemli nedenlerden biri olarak incelenmektedir. Konut alanlarının farklı yapılaşmalar ve konut stokunun özelleştirilmesi sosyo-mekansal farklılaşma hızını etkileyen en önemli faktörlerdendir (Brade ve diğerleri, 2009).

Kentsel alandaki farklılaşmaların nedenleri üzerine yapılan çalışmalarda konut piyasasındaki farklılaşmaların ve bu piyasa için sağlanan finansman olanakları ile kentsel alandaki arazi değerlerinin etkili olduğunu vurgulanmaktadır. Kamu hizmetleri ve doğal olanakların farklı yerlerde yer seçmiş olması, büyüyen kentlerde arazi değerlerini de giderek farklılaşmaktadır. Kentsel alandaki bu farklı dağılım, komşuluk ünitelerinde daha büyük farklılaşmalara da yol açmaktadır. Yine konut finansmanındaki farklılıkların kentsel alanda farklılaşmaya ve ayrışmaya neden olduğuna Monkkonen ve Zhang (2014) çalışmasında da yer verilmiştir. Meksika kentinde yapılan çalışmalarında daha fazla konut finansmanı sağlanarak kentsel alanın birbirinden daha farklı yapılara ayrıldığı belirtilmiştir. Kentsel alandaki nüfus yoğunluğu arttıkça kentsel farklılaşma ve ayrışma da artmaktadır. Bu nedenle büyük metropoliten kentlerde sosyo-ekonomik özelliklerden dolayı farklılaşmış parçacıl konut bölgeleri daha belirgindir. Büyükşehirlerin daha fazla mekânsal farklılaşmaya sahne olmasının temel nedeni ise arazi değerleridir. Büyük kentlerde arazi piyasalarındaki değerlerin yüksekliği kentsel alandaki farklılaşmış bölgelerin artmasına neden olmaktadır (Monkkonen ve Zhang, 2014).

Üst gelir gruplarının kentsel alanda ayrışması yeni konut yapılaşmalarındaki farklılaşmalar ile şekil değiştirmiştir. Kent merkezinden uzak konumda yer seçen kapalı siteler içerisinde yer seçen üst gelir grubu bireyler günümüzde kent merkezi ya da çeperinde yakın konuma tekrar geri dönme eğilimindedir. Konut piyasasındaki hareketlilik bu talebi desteklemekte ve ülkemizde çok popüler hale gelen kentsel dönüşüm süreçleri ile kent merkezlerinde ya da bu bölgedeki boş kalabilmiş alanlarda rezidans tipi konut alanlarına açılmaktadır. Bu alanlar yapılan araştırmalarda kent merkezinde ve yakın çevresinde merkezden kopmak istemeyen bireyler için konforlu ve güvenli bir yaşam çevresi sunan konut alanları olarak nitelendirilmektedir. Kent merkezindeki trafik yoğunluğu gibi etmenler, karmaşadan uzaklaşarak kentin dışında güvenlikli konut alanlarında yaşayan üst gelir grubu bireyler için dezavantajlı bir duruma gelmiştir. Bu nedenle üst gelir grubu konut alanları merkeze yakın konumdaki alanlarda oluşmaya başlayan yüksek katlı güvenlikli sitelerde yaşamayı tercih etmektedir. Bu konut alanlarında her türlü kentsel hizmette sağlanmakta bireyler tamamen kentsel alandan kopmaktadır.

2.3. Türkiye'de Sosyo-Ekonomik Özelliklerin Mekansal Farklılaşması ve Ayrışması

1950 öncesinde Türkiye'de "sınıfsız ve imtiyazsız" bir toplumsal ve mekansal yapı olduğu Tankut ve diğerleri (2002) tarafından belirtilmiştir. 1950'li yıllarda başlayan ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, Marshall yardımı, tarımda hızlı makinalaşma ile işgücüne ihtiyacın azalması sonucunda kentlere yaşanan yoğun göç ile bu toplumsal yapının değiştiği ve toplumda çeşitli sınıfların oluşmaya başladığı görülmektedir. Bu süreçte yaşanan hızlı kentleşme ile mekânsal ayrışmanın ve farklılaşmanın ilk örneği gecekondular oluşmaya başlamıştır (Tankut ve diğerleri, 2002). Türkiye'de kentler üzerine yapılan araştırmalar da göç süreçleriyle ve toplumun ve kentsel mekanın farklılaşmasıyla birlikte başlamıştır. Ancak kentsel alandaki sosyo-ekonomik ayrışmalar, toplumsal, kültürel farklılaşmalar ve kentsel alandaki etkisi üzerine araştırmalar 1980'li yıllarda meydana gelen seçkinleştirme süreçleri ile ön plana çıkmıştır.

Kente yaşanan göç sonucunda hızlı kentleşme ile kentsel alanda birbirinden farklı sosyo-ekonomik özelliğe sahip bireyler bir arada yaşamaya başlamıştır. Kent mekanında bireylerin ekonomik durumuna, sosyal statüsüne, zevkleri, kültürel değerleri gibi pek çok sosyo-ekonomik niteliğe göre farklı gruplar oluşmuştur. Bu farklılık bireylerin birbirleri ile iletişimlerini de etkilemiştir. Gruplar arasında kopuk, kendi içinde olan parçalı bir iletişim olmasına neden olmuştur. Türkiye'nin büyük kentlerinde toplumsal ve sosyo-ekonomik özelliklere göre çok sayıda topluluk görülmektedir (Yılmaz, 2004).

Göç ile gelen nüfusa yeterli örgütlü iş imkanı sağlanamamıştır. Bu nedenle kente gelen bireyler örgütsüz iş alanlarında çalışmak zorunda kalmıştır. Kentsel alanda hem iş yaşamında, hem de kültürel olarak birbirinden farklı olan birbirinden kopuk toplumsal yapılar ve gelir eşitsizlikleri oluşmuştur. Bu farklılık kentsel mekanın yapılaşmasında da görülmektedir. Bu dönemde özellikle gelir durumuna bağlı bir farklılaşma görülmektedir. Düşük gelir grubu bireyler çalışma alanlarına yakın yer seçerken, üst gelir grubu bireyler sanayiden uzak kültürel merkeze yakın ya da üst gelir gruplarına yönelik konut alanlarında yer seçmektedir (Berköz, 2008).

1950-1980 yılları arasında üst gelir grubu hanehalkları kent merkezi ve yakın çevreleri ile buralara ulaşımı sağlayan ana akslar üzerinde yer seçerken, alt gelir grubu hanehalkları kent çeperinde, alt yapısı yetersiz yerleşim için elverişsiz alanlarda yer seçmektedir (Işıkkaya,

2008). Hızlı yaşanan kentleşme ile kentsel alanda gecekondular oluşmaya başlamıştır. Pınarcıoğlu ve Işık (2009) süreci "Bu dönemden itibaren kentsel gelişme süreçleri kökten değişirken "nöbetleşe yoksulluk" dönemi de başlamıştır" şeklinde açıklamaktadır. Kente ilk göç edenlerin yaşam alanları olan gecekondular, bu bireylerin buradan kurtulması sonrasında yerlerine yeni gelenlerin ya da kentten dışlanan grupların yer seçtiği bölge olmaktadır.

Bu dönemde kırsal alanlardan büyük kentlere olan yoğun göçlerin Türkiye'de, toplumsal, sosyo-ekonomik ve kültürel açılardan olumlu ve olumsuz sonuçları olmuştur. Ülkemizde iç göç toplumsal farklılaşmayı tetikleyen önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırdan kente göçün en yoğun olduğu büyükşehirlerde toplumsal ve mekânsal kutuplaşmanın yoğunlaştığı ve göç eden ailelerin geleneksel değerleri farklı sosyo-ekonomik özelliklerini sürdürme istekleri ve bu değerlerine göre yaşamlarını sürdürmeleri hem toplumsal hem de mekânsal olarak kente uyum sağlamalarına engel olmaktadır. Kırsal alanlardan göç eden ailelerin modern kente uyum sağlamak yerine geleneksel yaşam biçimini sürdürmesi akrabalık-hemşehrilik gibi sosyal ağlarla desteklenmekte ve mekânsal kutuplaşmaya da neden olmaktadır. Göç ile gelen aileler bu sosyal ağların desteğini sağlamak için bir arada yaşamak istemektedir. Bu nedenle kentsel alanda çeşitli kümelenmeler oluşmaktadır. Tüysüz ve Yüceşahin (2011) çalışmalarında bu konunun göç ile gelen bireyleri ben olma duygusundan ve sosyalleşmeden uzaklaştırarak gruplar içerisinde bireyin önemini yitirmesine neden olduğunu vurgulamaktadır.

1980'li yıllara kadar genellikle gelir düzeyine ve köylü-kentli ikilemine göre bir farklılaşma ve ayrışma yaşanmaktadır. Bu dönemden sonra gelir kutuplaşması daha da belirginleşmiştir. Üst ve alt gelir grubu bireyler arasındaki gelir farklılığı arttıkça, bu gruplar kültürel olarak birbirinden ayrışmaktadır. 1950'li yıllarda yalnızca göçle gelen nüfusun yerleştiği, yapı kalitesi düşük ve yerleşime uygun olmayan alanlarda yapılaşan konut alanı olarak tanımlanan gecekondular bu dönemde yaşam biçiminin tanımlayan toplumsal bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyolojik olarak belirginleşen bu ayrışma, kentsel alanda site tarzı dışa kapalı konut alanlarının da oluşmasına neden olmuştur. Kentsel alanda bir yanda gecekondu bölgeleri ile sosyo-ekonomik ve mekânsal bir farklılaşma gözlenirken, bir yandan da kapalı siteler ile toplumda öteki olarak nitelediği gruptan ayrışmaktadır. Bu nedenle farklılaşan ve ayrışan bölgeler arasında gerilime dayalı bir ilişki oluşmaktadır (Pınarcıoğlu ve Işık, 2009).

Berköz (2008), 1980 sonrasında kentsel farklılaşma ve ayrışmayı etkileyen önemli faktörleri yapı sektöründe yoğun sermaye ve teknolojinin devreye girmesi, 1984 yılında çıkarılan Toplu Konut Yasası, ulaşım sisteminin gelişmesi, özel otomobil sahipliliğinin artması olarak tanımlamaktadır. Toplu Konut Yasası ile kooperatifler ve özel sektör eliyle konut projelerinde yeni uygulamalar gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Ulaşım bağlantılarının güçlenmesi ve araç sahipliliğinde yaşanan artış üst gelir grubu hanehalklarının kent dışında yer seçmesine neden olmuştur. Yine kent merkezinde yaşanan nüfus artışı trafik sıkışıklığı kentten uzaklaşmayı tetikleyen etmenlerdendir.

Kentsel alanda yaşanan bu değişimler sonucunda kent dışında yer seçmeye başlayan üst gelir grubu bireyler; alt yapısının ve donatı alanlarının yapıldığı kapalı sitelerde yaşamaya başlamıştır. Üst gelir grupları kent merkezini terk ederken, alt gelir grubu ise kent merkezindeki bu terk edilen bölgelere yerleşmektedir. Bu süreçte kentsel çöküntü alanlarının oluşumu ve kapalı site konut alanlarının oluştuğu ikili bir mekânsal farklılaşma kentsel alanda görülmektedir (Işıkkaya, 2008). Yani; 1980'lerin başından itibaren üst/üst-orta gelir grubunun toplumsal ayrışmasının mekana yansıması olarak dışa kapalı konut alanları oluşmaya başlamıştır.

Mekânsal farklılaşma ve çeşitlenmenin nedenleri 1980'li yılların önemli konularından biri olmuştur. Bu dönem mekânsal yapısını Pınarcıoğlu ve Işık (2009) "Bir yanda kent çeperindeki yoksullar; arada bir yerlerde kooperatifler yoluyla kentteki paylaşım kavgasına katılan ve kent çeperindeki arazilere gözlerini diken orta sınıflar; en prestijli alanlarda ise üst sınıflar ortaya çıkmıştır." şeklinde tanımlamaktadır. 1990'lı yıllarda sosyo-ekonomik özelliklerin mekânsal farklılaşması üst gelir grupları için kentin çeperinde tek-aile konutlarından oluşan az yoğun konut alanlarının üretilmeye başlaması ile şekillenmektedir. Bunun temel nedeni kentin yoğunluğundan kaçmak, kendi sosyo-ekonomik özelliklerine yakın olan bireyler ile bir arada yaşama beklentisidir (Berköz, 2008).

2000'li yıllar kent merkezi/çevresi ve çeperi /dışı zengin ve yoksul kesimin karma biçimde ancak fiziksel ve sosyal olarak birbirinden soyutlanmış olduğu bölgelerden oluşmaktadır. Kent merkezinde sosyal yaşam daha gergin iken yaşam çevreleri birbirine daha entegredir. Kent çeperinde ve dışında ise, sosyal yaşamdaki gerginliğin azaldığı ve geçirgenliğin ise olmadığı görülmektedir (Işıkkaya, 2008).

Küreselleşme ile birlikte demografik ve sosyo-ekonomik özellikler, kentsel mekanın farklılaşmasına ve bu özelliklere göre gruplara ayrışmasının belirginleşmesine neden olmuştur. Zengin ve fakir arasında farklılık artmış ve kentsel alanda daha belirgin bir mekânsal ayrışma ortaya çıkmıştır. Günümüzde toplumdaki ekonomik, sosyal ve kültürel farklılaşma mekânsal alanda yalnızca yerleşim bölgelerinin değil, bu grupların kamusal alanlarının dahi birbirinden ayrılmasına neden olmuştur. Dışa kapalı konut yerleşmeleriyle, ayrışan kentsel bölgeler arasındaki fark ve kutuplaşma artmıştır. Bu kutuplaşma, zengin ve fakir bireyleri birbirinden tamamen ayırarak, üst gelir grubu bireylerin kentsel alanda belirli duvarlar ile kendisini kentsel alandan ayırmasına neden olmuştur (Tümer ve Dostoğlu, 2008).

Dışa kapalı konut yerleşimleri ülkemizde genellikle aynı gelir grubundaki ailelerden oluşan grupların güvenlik, prestijli yerleşim alanlarında ikamet, aidiyet gibi isteklerinin karşılamak amacıyla geliştirilmektedir. Bu nedenle güvenlik, konfor, daha iyi yaşam kalitesi ve aynı sosyo-ekonomik ve kültür yapısına sahip üst ve üst-orta gelir grubunun yaşadığı konut alanları olarak görülmektedir (Berköz, 2008).

Bu dönemde kentsel alanda bu ayrışmalar sonucunda meydana gelen farklılaşmaların kentsel ayrışmayı açıklamakta yetersiz kaldığı görülmektedir. Gecekondulu, gecekondulu olmayan ya da zengin, fakir şeklindeki sınıfsal ayrımın kentsel alandaki ayrılmayı açıklamadığı görülmektedir. Akraba/hemşeri ilişkileri gecekondu alanlarında farklı bir ayrışmaya neden olmakta ve geldikleri ilin-bölgenin adıyla anılan mahalleler oluşturmaktadır. Yani, gecekonduda yaşayan hanehalkları da kendi aralarında toplumsal ve ekonomik nedenlere bağlı olarak farklılaşmaktadırlar (Pınarcıoğlu ve Işık, 2009; Yılmaz, 2004).

Ülkemizde yaşanan mekânsal farklılaşmaya neden bir diğer etmende etnik kökene ve ırka bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı etnik kökene sahip bireyler bir araya gelerek kent içinde farklı sosyo-ekonomik yapının olduğu ayrı bir bölge oluşturmaktadır. Bu gruplar kentlerin belli bölgelerinde yoğunlaşmakta ve diğer gruplardan ayrışarak kentsel alanda farklılaşmalara neden olmaktadır. Bu farklılaşma ve ayrışmaya Roman, Çerkez, Rum-Ermeni ve Kürt mahalleleri örnek verilebilir. Böylece ayrışan ve farklılaşan, yani ötekileşen mahalleler ya da bölgeler oluşmaktadır. Bu ise zaman zaman kentsel gerilimlere hatta kentsel şiddete neden olmaktadır (Yılmaz, 2004).

Türkiye'de göç süreciyle birlikte yaşanan hızlı kentleşme sosyo-ekonomik ve mekânsal farklılaşmanın önemli bir etmeni olmuştur. Ülkemizdeki bütün büyük kentlerde demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerine göre farklı bölgeler oluşmuş, her bölgenin yaşantısı, yararlandıkları kamusal hizmetler ve yaşam çevreleri kent içerisinde farklı olmuştur. Küreselleşme süreci ile birlikte ülkemizde bu farklı toplumsal gruplarda her ne kadar benzer özellikler de gösterseler de, toplumsal ve ekonomik nedenlere bağlı olarak kendi arasındaki homojenliğini yitirerek aynı grup içerisinde farklı ayrışmalara neden olmuştur. Kentsel alandaki farklı grupların da kendi içinde farklı oldukları farklı beklenti ve istekleri olduğu görülmüştür. Bu bakımdan kentte yaşayanların yaşadıkları mekanlara göre ayrışması dahi, grup içerisindeki heterojen yapıları açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu farklılaşmış yapı içerisindeki farklılıklar ise ülkemizde ve dünyada yeni yapılan araştırmalarında konusunu oluşturmaktadır (Yılmaz, 2004).

3. TARİHSEL SÜREÇTE BURSA KENTİ MAKROFORMUNUN OLUŞUMU

Yapılan çalışmada Bursa metropolünün kentsel gelişimi öncelikle Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası olmak üzere iki evrede incelenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu öncesinde Bursa küçük bir kent iken bu dönemde başkent ilan edilmesi ile gelişmeye başlamıştır. Bu gelişim süresi Cumhuriyet döneminde, İstanbul'a yakın konumunda olması ile sanayiyle gelişen önemli metropollerden biri olarak devam etmiştir.

3.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem Kent Makroformu Oluşumu

Bu bölüm Osmanlı İmparatorluğu öncesi ve Osmanlı İmparatorluğu dönemi olarak iki başlıkta incelenmektedir. Bursa metropolünün ilk gelişimine ilişkin bilgiler birinci bölümde yer alırken, Bursa metropolünün başkent olması ve sonrasındaki hızlı gelişimi ikinci bölümde aktarılmaktadır.

3.1.1. Osmanlı öncesi kent gelişimi

Bursa kenti M.Ö. 327'ye kadar dayanan bir tarihi olan Bithynia'lılar tarafından Uludağ'ın yamaçlarında inşa edilmiş ve etrafını surlarla çevrilerek Prusa adı verilmiştir. M.Ö 74 yılında Romalılar tarafından kontrol edilmeye başlanan kentte kütüphane, stadyum, hamam, hipodrom gibi büyük yapılar ve saraylar yaptırılmış olmasına rağmen, surlar dışında hiçbiri günümüze ulaşamamıştır. Bu dönemde Bursa kentinin fazla gelişememiş kale içinde küçük bir şehir olmasının nedeni ticaret yolları üzerinde bulunmamasıdır. Roma İmparatorluğu yönetimindeki bu dönemde İzmit merkezine bağlı olan Bursa kenti Uludağ ve Sahil bölümü olarak Bursa Merkez ve Gemlik bölgelerinden oluşmaktadır. 395 yılından itibaren Bursa Bizans İmparatorluğunun bir kenti olmuştur (Aslan, 2006; Dörtok-Abacı, 2005; İlkme, 2009)

3.1.2. Osmanlı dönemi kent gelişimi

1326 yılında Türklerin kontrolüne geçen Bursa kenti başkent olmuştur. Dörtok-Abacı (2005) tarafından yapılan çalışmada; Evliya Çelebi'ye referansla bu dönemde Bursa kentinin kale

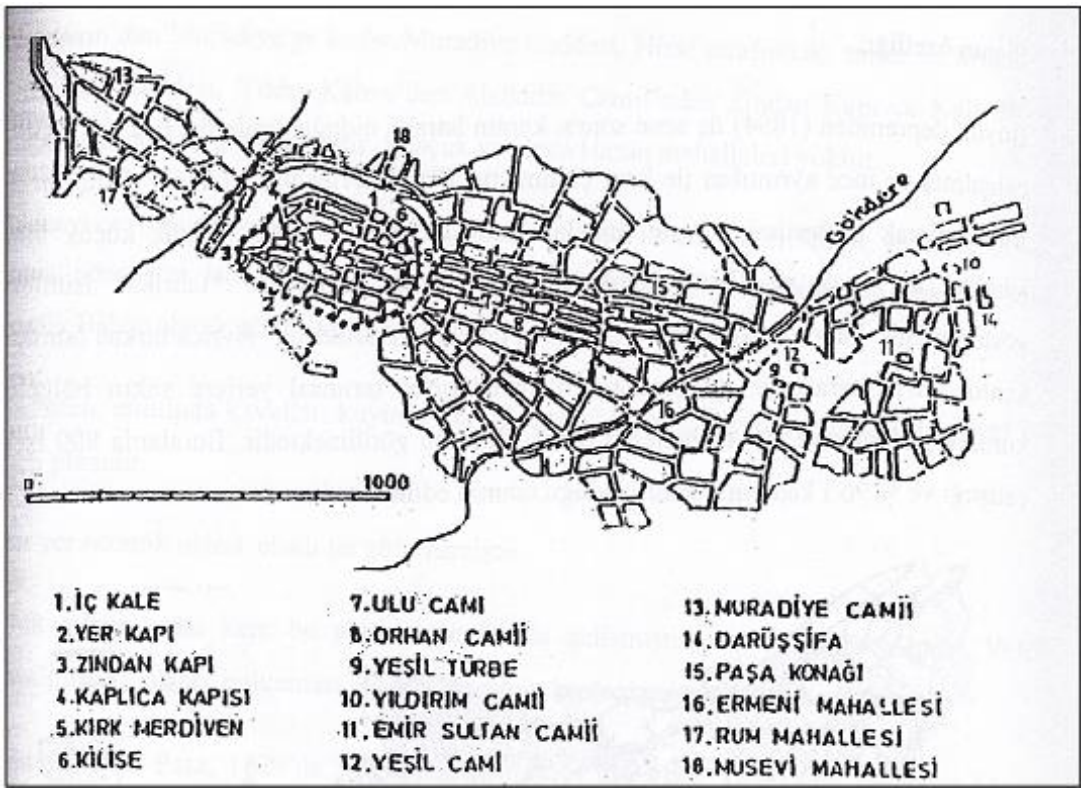
içinde 2 000 konut, yedi mahalle, yedi kilise ve manastır, bir hamam, bir çarşı ve 20 dükkandan oluştuğunun belirtildiği söylenmektedir.

Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş yıllarındaki hızlı gelişimi ile Bursa kenti sur dışında gelişmeye başlamıştır. Bu dönemde Orhangazi tarafından Gökdere kıyısında cami, imaret, medrese, han ve hamam yaptırılmış ve zamanlı bu bölge etrafında konut alanları gelişmeye başlamıştır. Bursa kenti bu dönemden sonra Anadolu'nun merkezi haline gelmiştir. Çekirge bölgesinde cami, imaret, medrese, mescit yaptırılmış, yine kentin batısında yer alan Kükürtlü'de de bir hamamın yaptırılmasıyla, kent bu kullanımlara doğru gelişmeye başlamıştır. Yıldırım Bayezid döneminde ise kentin doğu aksında yer alan Yıldırım'da cami, medrese, okul, darüşşifa, hamam gibi kullanımların yapılması ile kent doğu aksında gelişmeye başlamıştır (Aslan, 2006).

Bursa kenti özellikle 14. yüzyıldan itibaren ticari aktivitelerin artması ile önemini arttırmış ve 1500'lü yıllarda ise dünyanın önemli ticaret ve üretim merkezlerden biri olmuştur. Bu dönemde Osmanlı'nın şehirleri genelde 3 000 – 10 000 arasındayken, Bursa'nın nüfusu 50 000'in üzerindedir ve o dönem İstanbul dışında yakın konumda bulunan en büyük şehirdir (Dostoğlu, 2006).

16. yüzyıldan itibaren Bursa Avrupa ve Asya'yı bağlayan ticaret yolu üzerinde yer almış ve böylece önemli bir ticaret ve sanayi kenti haline gelmiştir. Bu sayede önemli bir kültür merkezi niteliğine de kavuşan kent o dönemde önemli bir vilayet merkezi olmuştur. Bu tarihten itibaren Bursa kenti ticari faaliyetler daha da yoğunlaşmış ve üretim faaliyetlerinde de gelişmeler olmuştur (Koyunlular, 2006; Nazım Plan Bürosu, 1999).

Alman seyyah Niebuhr tarafından 1766 yılında Bursa kenti merkezine ait kroki niteliğindeki çizim Harita 3.1'de görülmektedir. Kent Cilimboz ve Gökdere arasında ve kıyısında büyümektedir. Kentin batı aksında Muradiye Camii'ne yani Muradiye'ye (Çekirge) kadar, doğusunda Yıldırım ve Emirsultan Camileri'ne kadar lineer bir şekilde büyüdüğü görülmektedir. Kentte yer alan farklı sosyal yapıya sahip azınlıkların ise kent çeperinde Hisar bölgesinde yaşadığı görülmektedir. Rumlar, Çakırhamam ile Çatalfırın arasındaki bölge ile Demirkapı ve Setbaşı arasında; Ermeniler, Setbaşı semtinde, Yahudiler ise Yahudilik mahallesinde yerleşmişlerdir (Kaplanoğlu, 2008).

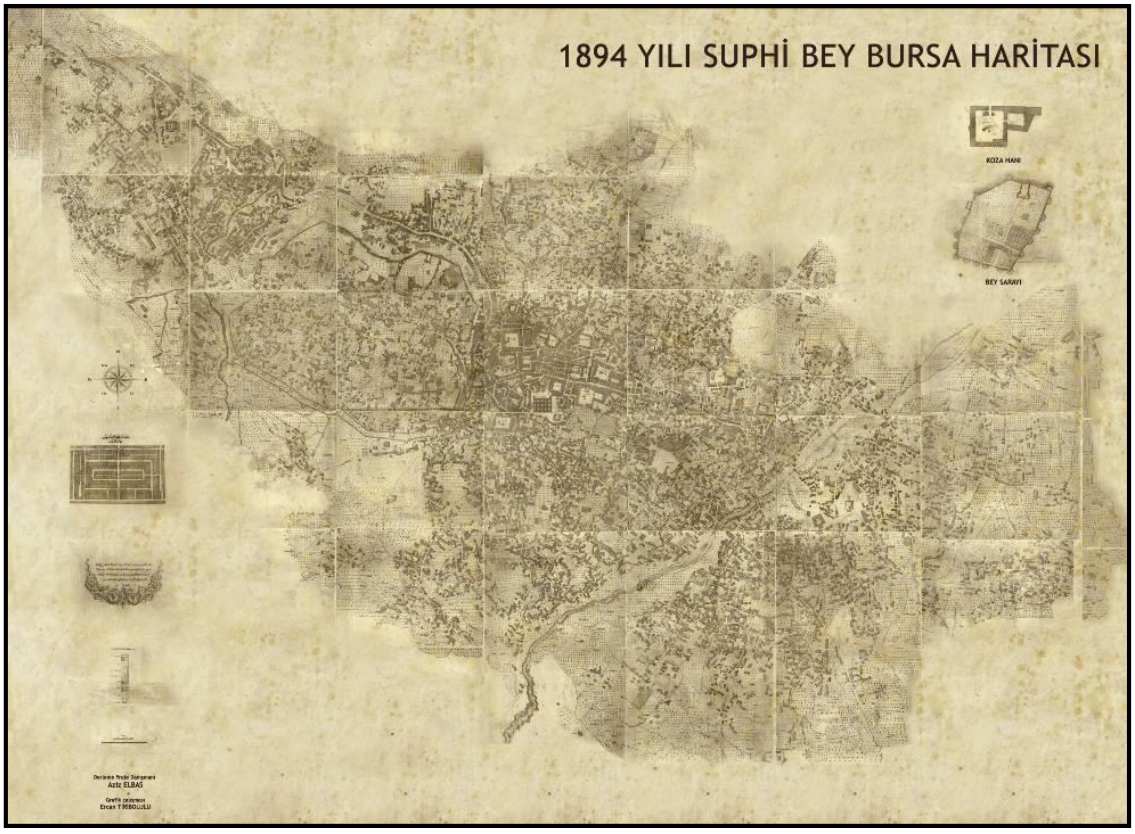

Harita 3.1. 1766 yılı Bursa haritası (BBB, İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Arşivi)

Osmanlı Defter-i Hakani Nazırı (Tapu Kadastro Bakanı) Suphi Bey başkanlığında 1862 yılında hazırlanan harita o günkü kent yapısı hakkında önemli bilgiler vermektedir (Harita 3.2). Bu dönemde Bursa kenti nüfusunun 70 000 olduğu tahmin edilmektedir. Bu dönemde kentte ticari bir merkez ve iki sanayi bölgesi vardır. Konut alanları birbirinden kopuk ve seyrek olmakla birlikte, Cilimboz ve Gökdere arasında lineer olarak yayılan bir formda yer seçmiştir. Kaleiçi olarak tanımlanabilecek Hisar bölgesinde konut alanlarının daha seyrek ve büyük bahçeli olduğu Harita 3.2'de görülmektedir. Ayrıca bu dönemde de kent içerisinde yine etnik yapıya göre bir ayrışma görülmektedir. Kalenin batı kısmında Ermeniler, doğu kısmında Rumlar, merkeze yakın ve Hisar'ın batısında kalan kısımlarda Museviler, diğer kısımlarda da Müslümanlar yerleşmiştir (Acay, 1997; Koyunlular, 2006; Nazım Plan Bürosu, 1999).

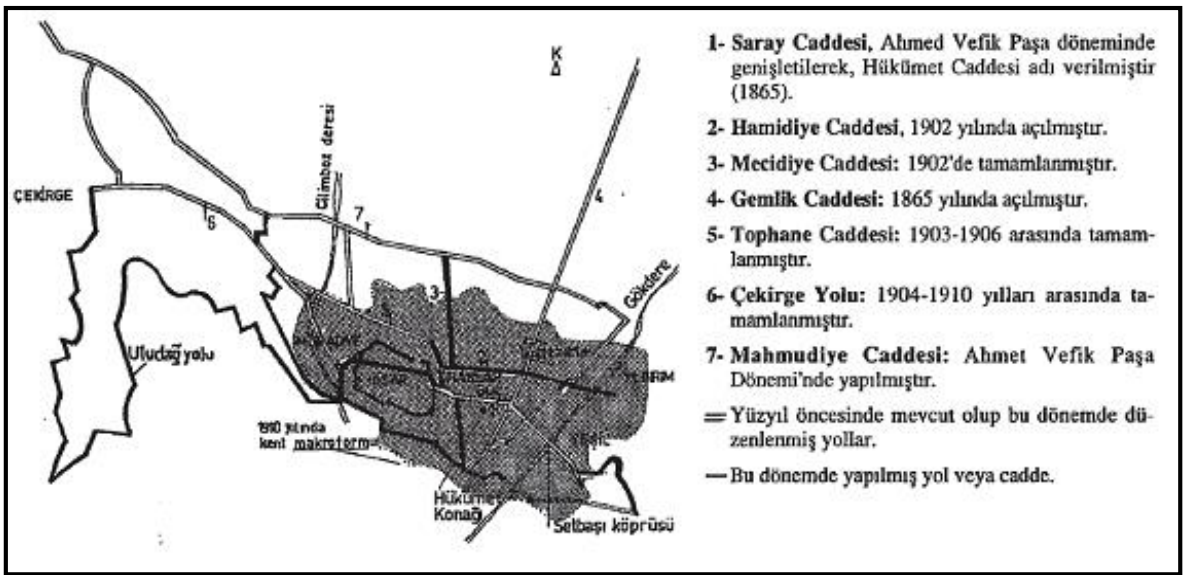

Harita 3.2. 1860 Suphi Bey Haritası (BBB, İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Arşivi)

Harita 3.3. 1894 Yılı Suphi Bey Haritası (BBB, Coğrafi Bilgi Sistemleri Şube Müdürlüğü Arşivi)

Suphi Bey tarafından 1862'de basılan harita 1890'lı yıllarda yenilenmiştir (Harita 3.3). Bu süreçte kent makroformunda büyük bir değişiklik olmamış, yalnızca kent doğu aksında büyümeye devam etmiştir. Kent Yıldırım ve Muradiye bölgesinde cami ve külliye gibi önemli yapıların etrafında gelişmiştir. Konut dokusu seyrektir ve kent içindeki boş alanlarda sebze, meyve, zeytin gibi ürünler yetiştirilmektedir (Koyunlular, 2006).

Harita 3.4. 20 yüzyıl başı Bursa ulaşım ağı ve kent makroformu (BBB-Coğrafi Bilgi Sistemleri Şube Müdürlüğü Arşivi)

20. yüzyılda Bursa kenti, doğu-batı aksında ana akslar boyunca lineer olarak gelişen bir kenttir (Harita 3.4). Hisar çevresinde yapılaşma yoğunlaşmıştır. Bu dönemde sosyo-ekonomik özelliklerin mekanı şekillendirmesine yönelik olarak ilk kez, üst gelir gruplarına yönelik konut alanı Çekirge bölgesi oluşmuştur. Cumhuriyet dönemine kadar kent makroformunda önemli bir değişiklik olmamış ve kent doğuda Emirsultan ve Yıldırım bölgesinden batıda Çekirge'ye kadar gelişmiş ve kent içerisinde yoğunluk artışları olmuştur. Dostoğlu (2006) çalışmasında; Bursa kentinin 1906 yılındaki Salnamesine (kent yıllığı) göre 175 mahallesi ve 66 151 kişilik bir nüfusu olduğunu belirtmektedir (Acay, 1997; Dostoğlu, 2006).

3.2. Cumhuriyet Dönemi Bursa Kenti Makroformu Gelişimi

Cumhuriyet dönemi Bursa kenti makraformundaki değişiklik 1924-1960, 1960-1975,1975-1995, 1995-2013 olmak üzere dört dönemde incelenmektedir.

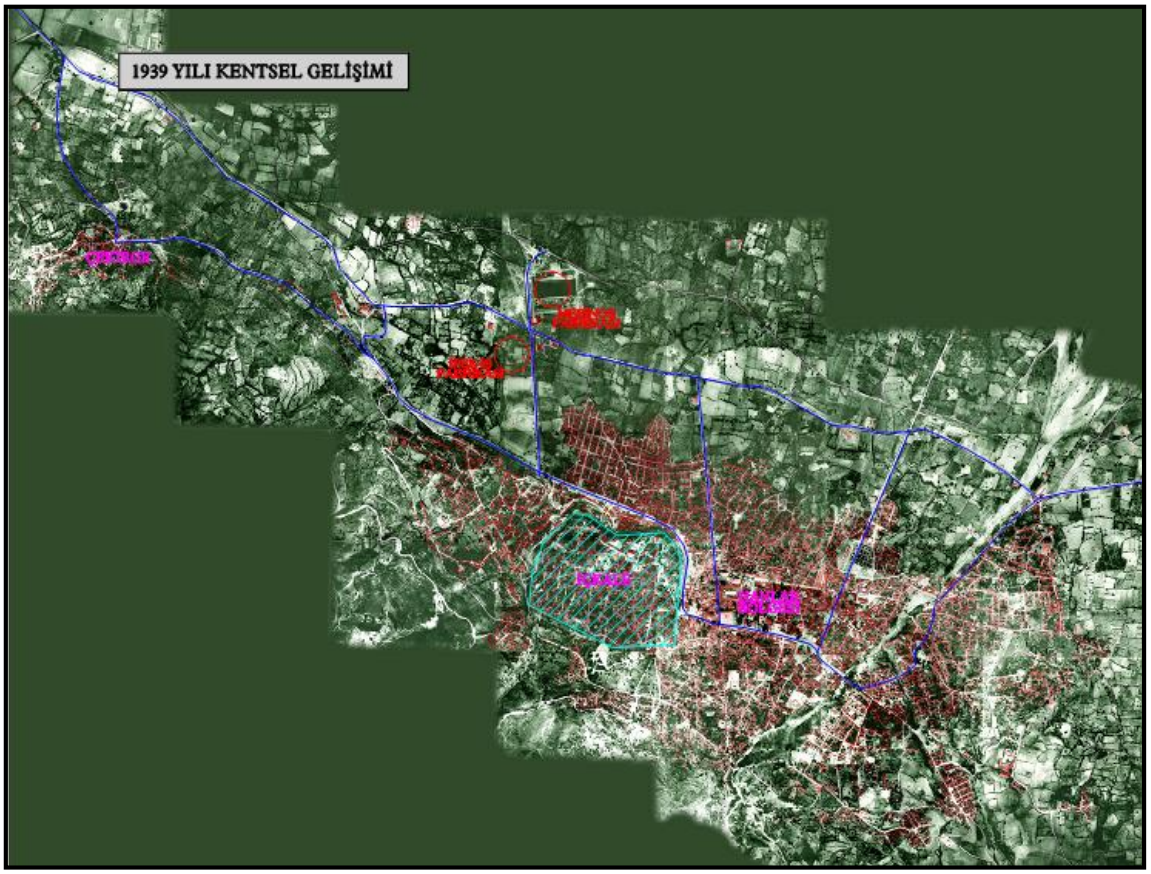
3.2.1. 1924-1960 dönemi kent makroformu gelişimi

Kurtuluş Savaşı sonrası mübadele ile gelen Balkan göçmenleri kent içinde daha önce azınlıkların yer seçtiği Hisar dışındaki Setbaşı ve Muradiye bölgelerine yerleştirilmiştir. Mübadele ile gelen bu nüfus daha sonra ise kent içerisindeki boş alanlara geçmiştir (Kaplanoğlu, 2008).

Uludağ ve Hisar'ın kent makroformundaki sınır niteliği, merkezin koridorlar şeklinde gelişmesine ve Altıparmak Caddesi üzerinde gelişiminin başlamasına neden olmuştur. Çekirge-Merkez arasında yeni açılan Altıparmak Caddesi bu etkiyle gelişmiştir. Yine bu dönemin sosyo-ekonomik özelliklerine göre mekânsal farklılaşmaların yaşandığı bir diğer alan ise; Çekirge bölgesi ile Merkez arasında oluşmaya başlayan yüksek gelir grubu konut alanlarının olduğu bölgedir (Kaplanoğlu, 2008; Nazım Plan Bürosu, 1999).

1930'lu yıllarda Bursa'da sanayi alanları, su kaynaklarına ve konut alanlarına yakın olabilmek için Cilimboz Deresine yakın olan Muradiye ve Demirkapı mahalleleri ile Gökdere'ye yakın olan Setbaşı ve Umurbey mahallelerinde yer seçmiştir. Daha sonraki süreçte ise, ulaşım olanaklarının da gelişmesiyle, sanayi alanları kentin kuzeyine doğru gelişmeye başlamıştır. 1933 yılında Bursa İpek-İş fabrikası ve 1938 yılında Bursa Merinos fabrikalarının hizmete girmiş, bugün Merinos olarak tanımlanan bölge ve civarı yapılaşmaya başlamıştır. Sonraki yıllarda "Merinos Evleri" işçi konutları olarak bu bölgede inşa edilmiş ve bu bölge benzer sanayi kuruluşlarının yer seçmesi ile sanayi-konut işlevlerinin yoğunlaştığı bir bölge olmuştur. Ayrıca Merinos ve İpek-İş fabrikalarının yapımı ve sonrasında etkilediği kentsel gelişim ile kentin ovaya doğru büyümesi daha da belirginleşmiştir (Dostoğlu, 2006; İlkme, 2009; Kaprol, 2000; Nazım Plan Bürosu, 1999).

1950 yılında Türkiye ve Bulgaristan arasında yapılan anlaşma sonucu Bulgaristan göçmenlerinin Bursa'ya yerleşmesiyle başlayan süreçle, yurtdışından gelen göçmenler, kentin batısında yer alan Hürriyet Mahallesine yerleştirilmişlerdir (Acay, 1997).

Harita 3.5. 1939 Yılı Kentsel Gelişimi (BBB, Coğrafi Bilgi Sistemleri Şube Müdürlüğü Arşivi) (1939 Yılı Uydu Görüntüsü)

Kent bu dönemde Çekirge'ye doğru ve sanayi alanlarının etkisiyle kuzeye doğru büyümektedir. Merkezde Altıparmak ve Çekirge Caddeleri boyunca kentsel gelişim yoğunlaşmaktadır (Harita 3.5). Bu dönemde de Çekirge sosyo-ekonomik ve mekânsal olarak ayrışmaktadır.

3.2.2. 1960-1975 dönemi kent makroformu gelişimi

1962 yılında sanayi gelişme aksında bulunan Bursa kentinde ülkenin ilk Organize Sanayi Bölgesi (OSB) kurulmuştur. Günümüzde Mudanya yolu üzerindeki Minareliçavuş ve Fethiye Mahallelerinin bulunduğu bölgede kurulan OSB, Bursa kentinin hızlı gelişimini başlatmıştır. Anadolu'dan gelen yoğun göç ile kent; doğuda Gürsu, batıda Görükle ve kuzeyde Demirtaş ve Ovaakça'ya kadar yayılan bir makroforma sahip olmuştur (Harita 3.6). 1975 yılında 350 000'nin üzerinde nüfusa sahip olan kentte planlarla belirlenen eşikler aşılmış ve sağlıksız bir kentleşme yaşanmıştır (Kaplanoğlu, 2008; Koyunlular, 2006).

Bu süreçte yoğun göç ile birlikte Bursa kentinin sosyo-ekonomik yapısı değişmiş ve bu değişiklik kentin fiziki yapısında da gözlemlenmiştir. Bu dönemde OSB'nin Mudanya Yolunda yer seçmesi ile bu aksın önemi artmış ve yeni yerleşim alanlarının bu bölgede oluşmasına neden olmuştur. 1966 yılında Karsan ve 1971 yılında Tofaş ve Renault fabrikalarının İstanbul/Yalova yolu üzerinde kurulması ile kaçak olarak Demirtaş OSB gelişmeye başlamış ve bu aks, önemli bir servis yolu niteliği kazanarak yerleşim alanlarının bu bölgede oluşmasına da neden olmuştur. Özellikle oluşan bu sanayi alanları ile karayolları temel servis yolu haline gelmiş ve kent makroformunun bu akslar boyunca gelişmesini sağlamıştır. Kent gelişimi Yalova yolu üzerinde plansız bir şekilde ovaya doğru gelişmiştir. Bu süreçte mevcut konut alanları talebi karşılayamamış ve Bursa kentinde gecekondulaşma süreci başlamıştır. Özellikle Bursa ovasında, Uludağ eteklerinde ve kentin ana ulaşım aksları boyunca gecekondu bölgeleri oluşmuştur. Bu kaçak yapılaşan alanların en yoğun olduğu bölge kentin doğusunda bulunan Yıldırım İlçesi'dir. Osmangazi İlçesinde özellikle Ankara yolunun kuzeyi yani Bursa Ovasının bulunduğu bölgeler ile Uludağ eteklerinde kaçak yapılaşmalar oluşmuştur. Bunlar dışında diğer ilçelerde de bu kadar yoğun olmasa da kaçak yapılaşmalar görülmektedir (Acay, 1997; Karakurt Tosun, 2007; Nazım Plan Bürosu, 1999).

Bu dönemde oluşan hisseli parsel üzerindeki kaçak yapılar, 1985 yılındaki İmar Affı ile yasallaşmıştır. Aynı zamanda bu dönemde kent merkezi ve çevresinde apartmanlaşma süreci yaşanmış, mevcut konut alanlarında sokaklar genişletilmeden ve sosyal donatılar için yeterli alanlar ayrılmadan kat adetleri arttırılarak yoğunluk artışına neden olunmuştur (Karakurt Tosun, 2007).

3.2.3. 1975-1995 dönemi kent makroformu gelişimi

Bu dönemde de Bursa kenti göç almaya devam etmiş ve nüfusun hızla artması devam etmiştir. Özellikle kent merkezinde yaşanan ve bu dönemde de devam eden apartmanlaşma ile tarihi kent dokusu yüksek yoğunluklu konutlar arasında sıkışmıştır.

Yeni gelişen konut alanları yine ulaşımın kolay sağlanacağı ana akslar olan Ankara-İzmir, Yalova ve Mudanya yolları üzerinde yer seçmektedir. Sanayi alanlarının gelişmesi ile kentin sosyo-ekonomik yapısında meydana gelen değişim mekanı etkilemeye devam etmiş, ekonomik duruma göre mekânsal seçicilik bu dönemde belirginleşmiştir (Nazım Plan Bürosu, 1999). 1980 yılına kadar bu gelişim ana akslar boyunca devam etmiş, sonrasında

ise, planlama politikaları ile kentin batı aksında gelişmesi sağlanmıştır. 1976 yılında Uludağ Üniversitesi'nin kentin batısında Görükle mahallesinde kurulması, 1987 yılında Nilüfer'in ilçe olması ve Beşevler Küçük Sanayi Sitesi (KSS)'nin yapımına başlanması kentin gelişiminin batı aksına kaymasını sağlamıştır (Acay, 1997; Koyunlular, 2006).

1990 yılında Nazım İmar Planı kararları ve devlet desteği ile kentin batısında İhsaniye, Beşevler, Ataevler ve Fethiye mahallelerinde "toplu konut ve özel site" tarzı inşaat uygulamaları başlamıştır. Ayrıca bu dönemde, daha önce inşası başlamış olan Uludağ Üniversitesi, Beşevler KSS'nin yapımları tamamlanmıştır. Uludağ Üniversitesi ve Tıp Fakültesinin hemen yanında yer alan Görükle bölgesinin kent merkezi ile ilişkileri yoğunlaşmış ve kentten kopuk olan bu bölgede kentsel saçaklanmanın oluşması gündeme gelmiştir. Bu süreçte Batı koridoru boyunca kentsel gelişim hızlanmıştır (Karakurt Tosun, 2007).

Bu dönemde kentin özellikle batıda Mudanya ve İzmir aksları boyunca gelişmesinin başka bir nedeni de, 1977 yılında onaylanan Ova Koruma Protokolü'dür. Bu protokol ile kentin doğu batı aksında gelişmesi planlanmıştır. Bu dönemde yapılan çevre düzeni planı ve nazım imar planları ile gelişim önerilen Mudanya karayolunda bu süreçte yoğun bir kentsel gelişim yaşanmıştır. Daha önceki dönemde kurulan sanayi alanlarının faaliyetlerindeki artış ile Yalova yolu üzerinde de yapılaşmaların yoğunlaştığı görülmektedir (Nazım Plan Bürosu, 1999).

Bursa kentindeki Yıldırım ilçesi ve Osmangazi ilçesi Uludağ yamaçları ile Ankara yolunun kuzeyinde Bursa Ovasındaki yoğun kaçak yapılaşmalar için 1985 yılında kabul edilen İmar Affı ile ıslah imar planları yapılmış, yapıların bir kısmı yasallaştırılmıştır. Daha sonra yapılan uygulama imar planlarında; dönüşüm, sağlıklaştırma projeleri önerilmiş, ancak uygulama olanağı bulamamış ve sonraki süreçte yeni politikalar oluşturulmamıştır. Bu bölgelerde bir katla başlayan yapılaşmalar, kat artışları ile yoğunlaşmış, yetersiz donatısı olan sağlıksız yerleşim bölgelerine dönüşmüştür (İlkme, 2009).

Yaşanan küreselleşme süreci ile Türkiye'nin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerinin yoğunlaşması Bursa'yı da etkilemiştir. Sanayide artan üretimle birlikte, sanayi alanlarındaki yoğunlaşma ve sonrası göç ve hızlı nüfus artışları, sosyo-ekonomik yapıdaki değişimleri de beraberinde getirmiş ve kentteki sosyo-ekonomik ve mekansal farklılaşma belirginleşmeye

başlamıştır. Kentin yoğunluğundan uzaklaşma isteği Kükürtlü, Çekirge, Altıparmak gibi planlı konut alanlarında yaşayan üst gelir grubu hanehalkları, Mudanya yolu üzerinde, bu dönemde gelişmeye başlayan müstakil konut alanlarına yönelmiştir. Üst gelir grupları tarafından boşaltılan konutlar da, orta gelir gruplarına hitap etmeye başlamıştır. Üst gelir grubu ailelerin taleplerine göre şekillenen kapalı site (gated communities) alanları Mudanya yolu üzerinde Bademli bölgesinde, 1985-1995 yılları arasında yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemde ekonomik duruma göre mekânsal seçicilik Bademli-Geçit Bölgeleri saçaklanma alanları ile belirginleşmiştir (Tümer, 2006).

1992 yılında Gemport limanının faaliyete geçmesi ile Limanı Bursa merkeze ve sanayi alanlarına bağlayan Yalova aksının yoğunluğu artmıştır. Böylece bu aks üzerinde bu dönemde de önemli kentsel kullanımların ve konut alanlarının geliştiği görülmektedir. Kent bu dönemde İzmir Yolu'nun kuzeyi ve güneyi ile Mudanya Yolu'nun kuzeyinde belirlenen yeni yerleşim alanları ile yoğun bir yapılaşma süreci geçirmiş ve kentin bugünkü makroformu bu yıllarda şekillenmeye başlamıştır. Bu döneme ilişkin kentsel gelişimi etkileyen faktörler Harita 3.7'de görülmektedir.

3.2.4. 1995-2013 yılı kent makroformu gelişimi

Bu dönemde kentsel gelişim bir önceki dönem ile aynı şekilde devam etmektedir. İstanbul'un sanayi kimliğini yakın yerleşimlere devretmesi, Bursa İlindeki sanayi gelişimine büyük bir ivme kazandırmıştır. Bu sebeple, planlarla desteklenen Mudanya ve İzmir batı aksının yanı sıra, sanayi için önemli bir aks olan ve liman-merkez bağlantısını sağlayan Yalova Yolu da kentsel gelişmelere sahne olmuştur. Özellikle 1990 sonrasında kentin batısında İzmir aksında bulunan mahallelerin yoğun şekilde yapılaşmaya açılması ile kentin gelişimi tamamen bu yöne kaydırılmıştır.

Yalova Yolu üzerindeki Liman Bölgesi'nde Bakanlar Kurulu'nun 2000/538 sayılı kararnamesinin onaylanmasıyla inşaat çalışmalarına başlanan Serbest Bölge, 825 dönümlük bir arazide ticari faaliyetine başlamıştır (İlkme, 2009). 2002 yılında Borusan Limanı ve 2008 yılında Roda ve Yılfert Limanlarının da açılmasıyla Yalova Yolu önemini daha da arttırmıştır. Bu aks üzerinde Ova Koruma Protokolü nedeni ile gelişim önerilmese de, bu gelişmeler neticesinde kaçak yapılaşmalar oluşmuştur. Bursa Ovası'ndaki tarımsal üretimin

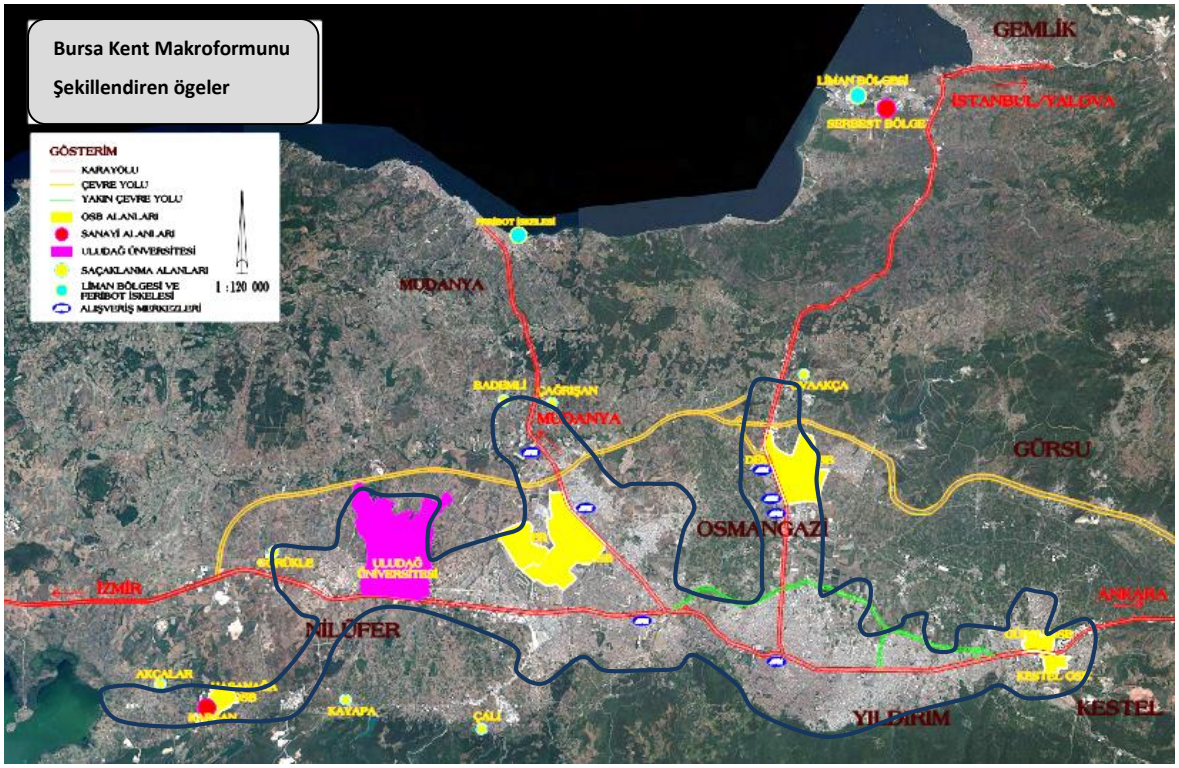
yoğun olarak devam ediyor olması, ovada yer alan kırsal yerleşimlerin de varlıklarını koruyup, bu dönemde gelişim eğilimini desteklemiştir.

2003 yılında Hasanağa Batı OSB'nin açılması ile kentin batı yönünde gelişimi desteklenmiş ve Mudanya ve İzmir aksları boyunca kentsel yerleşmeler gelişmeye devam etmiştir. Ayrıca bu dönemde Bursa kent merkezi ile OSB ve KSS'yi birbirine bağlayan hafif raylı sistemin yapılması ile kentsel gelişimin batı yönünde olması desteklenmiştir.

Kentsel saçaklanma alanı olan Bademli, Geçit Bölgesi'nde cazip ödeme koşulları sunulması, 1995 sonrasında, özel girişimcilerin yanı sıra inşaat şirketlerinin üst gelir grupları için konut üretmesi ile bölgede bir yoğunlaşma başlamıştır. Günümüzde de bu alandaki konut alanlarındaki bu artış devam etmektedir. Bu süreç Mudanya Yolu ve Yalova üzerindeki saçaklanmanın özellikle dışa kapalı konut alanları ile geliştiği dönemdir (Tümer, 2006).

Günümüzde konut politikalarında değişen ve rezidans şeklinde kendini gösteren üst gelir grubuna yönelik yeni konut alanları, öncelikle Bursa'da kentin dışında ana ulaşım aksları üzerinde yer almaya başlamıştır. Günümüzde Nilüfer ilçesinde kent merkezine yakın konumdaki Odunluk mahallesinde ve Özlüce mahallesinde, Osmangazi İlçesi Demirtaş Mahallesinde ve Yıldırım İlçesinde kaçak yapılaşmalarla gelişmiş olan yakın doğu çevre yoluna yakın kent merkezine ulaşımı kolay konumda yer alan Millet Mahallesindeki boş alanlar ile Yıldırım İlçesinde Ankara Yolu üzerinde yer alan mahallelerde kentsel dönüşüm ile rezidansların ve lüks konut üretiminin yoğunlaştığı görülmektedir.

Kentsel aktivitelerin merkezi olan ticari merkez genişleyerek Altıparmak Caddesi, Çekirge ve İzmir Yolu arasında kalan bölgenin tamamını kapsamaktadır. 1990'lı yılların sonunda Kükürtlü bölgesinde ticari aktivitelerin yer seçmeye başladığı görülmektedir (Nazım Plan Bürosu, 1999). Büyük alan ihtiyacı gerektiren kullanımların, merkezin trafik açısından yoğunlaşması ile kent dışına çıktığı ve kentin yeni gelişim mahallelerinde ana arterler üzerinde yer seçtikleri görülmektedir. Bu kullanımlardan olan ve günümüzün değişen tüketim ihtiyaçlarını karşılayan alışveriş merkezlerinin ana arterler boyunca kentte yer seçtiği görülmektedir.

Harita 3.6. Bursa kent makroformunu şekillendiren ögeler

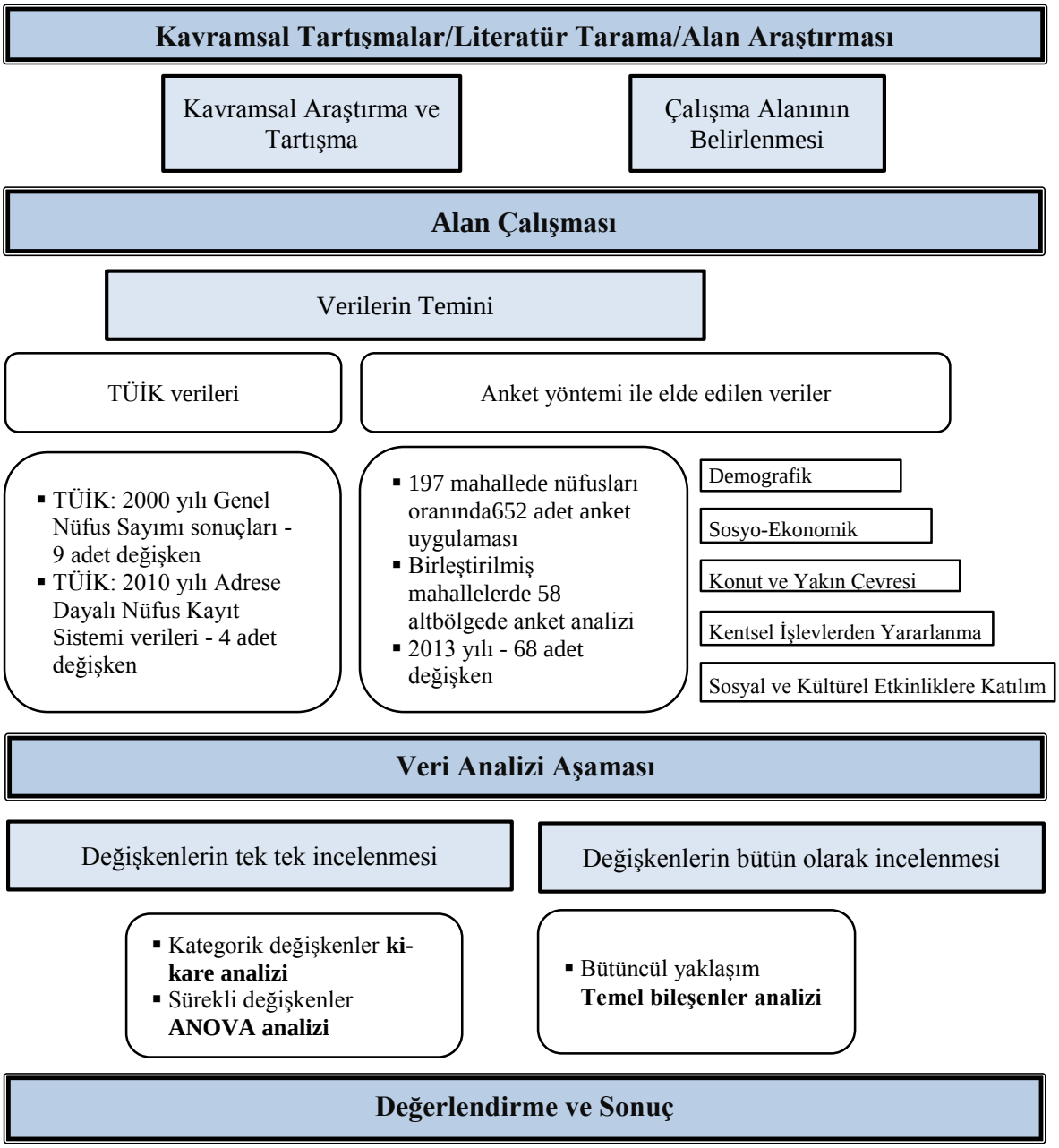
Bursa Büyükşehir Belediyesi 2011 uydu görüntüleri ile geçen süre içerisinde kentsel yerleşmenin her yönde ilerlediği, doğuda Yıldırım, Gürsu ve Kestel'in birleştiği, Yalova-İstanbul Yolu boyunca Demirtaş'a doğru ve Demirtaş çevresindeki yapılanmanın arttığı görülmüştür. Yine gelişimin bir diğer etabı da Mudanya ve İzmir Karayolları boyunca olmuştur. Daha önceki dönemlerde saçaklanma alanı olan Bademli ve Görükle bölgeleri artık kent ile birleşmiş durumdadır (Harita 3.8).

4. BURSA METROPOLİTEN ALANI DEMOGRAFİK VE SOSYO-EKONOMİK YAPININ MEKANSAL FARKLILAŞMASI ALAN ÇALIŞMASI VE BULGULARI

Bursa metropoliten alanı içerisinde kalan mahallelerin demografik ve sosyo-ekonomik yapısının mekansal farklılaşmasının tespit edilmesine yönelik bulguların inceleneceği bu bölüm üç alt başlıktan oluşmaktadır. Öncelikle çalışmanın yöntemi aktarılmakta, ikinci bölümde altı bölüm altında sosyo-ekonomik ve demografik değişkenler tek tek ve bütüncül olarak değerlendirilmektedir. Üçüncü bölümde ise alan çalışması bulguları, mekansal farklılaşmaya yönelik olarak değerlendirilmekte ve daha önce yapılan çalışmalar bağlamında tartışılmaktadır.

4.1. Yöntem

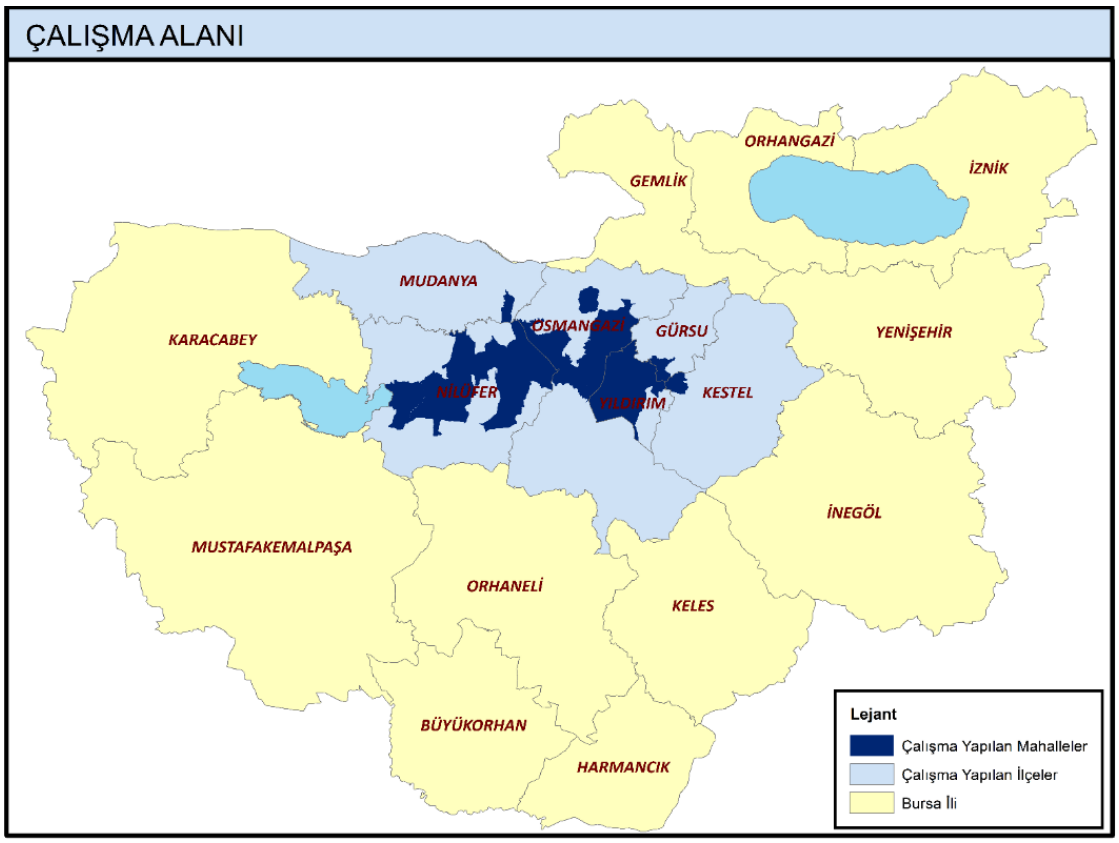
Alan çalışmasında metropoliten alanındaki sosyo-ekonomik ve demografik yapı incelenerek, kent alanı içerisinde yaşayan nüfusun bu özelliklerinin mekanı nasıl şekillendirdiği ve bunun kentsel mekanda nasıl bir farklılaşma yarattığının incelenmesi temel amaçtır. Bu amaç doğrultusunda alan çalışması Şekil 4.1'de sunulan aşamalar doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Şekil 4.1. Alan çalışması süreci

Çalışma alanı belirlenirken öncelikle kentsel alan ile ilişkilerin ön planda olduğu Bursa Büyükşehir Belediyesi merkez ilçelerindeki mahalleler çalışma alanı içerisinde değerlendirilmiştir. Bu kapsamda 6360 sayılı Kanun öncesinde Bursa Büyükşehir Belediyesi alanını tanımlayan ve merkezle ilişkileri yoğun olan Osmangazi, Yıldırım, Nilüfer, Gürsu, Kestel İlçeleri mahalleleri çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Bunlara ek olarak Mudanya aksında yer alan ve kentin saçaklanma alanı iken, zamanla kentle bütünleşen Bademli Mahallesi de çalışma içerisinde değerlendirilmiştir. Alan içerisinde 6360 sayılı Kanun öncesinde köy statüsünde olan ve kırsal niteliğini hala devam ettiren alanların sosyal açıdan

kentsel nitelik taşıyan alanlardan farklılaşacağı düşünülerek çalışma alanı dışında tutulmuştur. Çalışma alanı olarak belirlenen bölge 5 ilçede, 197 mahalleyi kapsayan bir alandan oluşmaktadır (Harita 4.1). Çalışma alanında yer alan mahalleler detaylı olarak EK-1'de verilmektedir.

Harita 4.1. Bursa metropoliten alanı çalışma alanı

TÜİK 2010 verilerine göre, Bursa metropoliten alanı içerisinde belirlenen çalışma alanı toplam nüfusu 1.697.368 kişi ve yaklaşık 424.342 hanedir. Belirlenen alanda sosyo-ekonomik ve demografik yapının mekansal farklılaşmasındaki değişimi inceleyebilmek amacıyla geçmiş yıllara ve bugüne ait verilerin karşılaştırılması hedeflenmiştir. TÜİK'ten mahalle ölçeğinde 2000 ve 2010 yıllarına ait kısıtlı düzeyde veri elde edilmiş, mevcut durumun detaylı verisinin ise hanehalkı anketi uygulaması yapılarak toplanması hedeflenmiştir.

2000 ve 2010 yılına ilişkin TÜİK veri tabanında yer alan mahalle ölçeğinde veriler oldukça kısıtlıdır. 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre oluşturulan istatistiki bilgilerde mahalle bazında yalnızca 9 adet değişkene ulaşılabilmiştir. Bu değişkenler mahalle

nüfusları, yaş grupları, cinsiyet bilgisi, medeni durum, doğum yeri, eğitim durumu, yapılan iş, işgücüne katılım (istihdam durumu) ve hane halkı büyüklükleridir. 2010 yılına ait ulaşılabilen değişken sayısı ise mahalle nüfusları, yaş, medeni durum ve eğitim durumu olmak üzere yalnızca 4'dür. Bursa Kenti Metropoliten alanı içerisinde kalan mahallelerde 2013 yılında uygulanan hanehalkı anketleri yardımıyla sosyo-ekonomik ve demografik yapıya ilişkin veriler elde edilmiştir. Çalışma alanında yapılan anket çalışmasında demografik ve sosyo-ekonomik yapıya ilişkin toplam 69 adet değişken incelenmiştir (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1. 2000–2010 yılı TÜİK veritabanı ve 2013 yılı hanehalkı anketi değişkenleri

Değişkenler		2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı	2010 yılı ADNKS	2013 yılı Hanehalkı Anketleri
Demografik	Mahalle nüfusları	*	*	
	Yaş grupları	*	*	*
	Cinsiyet bilgisi	*		*
	Medeni durum	*	*	*
	Eğitim durumu	*	*	*
	Doğum yeri	*		*
	Hanehalkı sayısı	*		*
	Çocuk durumu			*
	Hane sayısı			*
	Bursa'ya hangi bölgeden gelindiği			*
Sosyo-ekonomik	Hane halkı reisinin mesleği			*
	Yapılan İş	*		
	Hanehalkı reisi aylık geliri			*
	Hanehalkı reisi işyeri ilçesi			*
	Hane halkı reisi iş niteliği			*
	Hane aylık geliri			*
	Hanehalkı reisi çalışma durumu	*		*
	Eş çalışma durumu			*
	İş olanaklarını yeterli bulma durumu			*
	Mevcut ekonomik durumdan memnuniyet			*
	Araç sahipliliği			*
	Başka yatırım ya da mülk varlığı			*
	Hanede çalışan kişi sayısı			*
	Bursa'ya geliş nedeni			*
	Hanehalkı reisi sosyal güvencesi			*
	Hanehalkı reisi işinden memnuniyet			*
	Hanehalkı reisi çalışma günü			*
	Aylık harcama kalemi			*
	Ev sahipliliği			*
	Ek gelir			*
İkamet edilen konut ve yakın çevresi	İkamet etmek için tercih edilen bölge			*
	Yaşanılan konutun ısınma türü			*
	Yaşanılan konutun banyo sayısı			*
	Yaşanılan konut alanını beğenme durumu			*
	Yaşanılan mahallede ikamet edilme yılı			*
	Yaşanılan konut alanı büyüklüğü			*
	Yaşanılan konut alanını beğenmeme nedeni			*

Çizelge 4.1. (devam) 2000–2010 yılı TÜİK veritabanı ve 2013 yılı hanehalkı anketi değişkenleri

Değişkenler		2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı	2010 yılı ADNKS	2013 yılı Hanehalkı Anketleri
İkamet edilen konut ve yakın çevresi	İkamet edilen mahallede oturma nedeni			*
	Yaşanılan konutun oda sayısı			*
	Yaşanılan konutun salon sayısı			*
Kentsel işlevlerden yararlanma	AVM kullanımı			*
	Genel ihtiyaçları süpermarketten karşılama			*
	Sağlık sorumlarının çözüldüğü yer			*
	Hanehalkı reisi işe ulaşım aracı			*
	Tatile gitme etkinliğine ayrılan zaman			*
	Rekreasyon alanlarını kullanma sıklığı			*
	Sinemaya gitme etkinliğine ayrılan zaman			*
	Dışarıda yemek yeme etkinliğine ayrılan zaman			*
	Tiyatroya gitme etkinliğine ayrılan zaman			*
	Kongre-konferans-seminere gitme etkinliğine ayrılan zaman			*
	Kitap okuma sıklığı			*
	Ticari merkezleri kullanma sıklığı			*
	Dışarıda müzikli bir ortamda eğlenceye gitme etkinliğine ayrılan zaman			*
	Konsere gitme etkinliğine ayrılan zaman			*
	Gazete okuma sıklığı			*

Hanehalkı anketi demografik ve sosyo-ekonomik yapıyı belirlemek üzere çeşitli altbölümler şeklinde kurgulanmıştır (EK-2). Ankette hanehalkının demografik yapısı, sosyal yapısı ve ekonomik yapısını belirlemek üzere sorular bulunmakta, ayrıca sosyo-ekonomik yapıyla ilişkili olduğu düşünülen ikamet edilen alan ve konuta ilişkin, kentsel işlevlerden yararlanmaya, sosyal ve kültürel etkinliklere katılıma yönelik de sorular yer almaktadır. Anket yoluyla toplanan verilerin çalışma alanındaki hanehalklarına ilişkin demografik ve sosyo-ekonomik yapıyı belirlemede önemli göstergeler olacağı öngörülmektedir.

Hanehalkı anketi örneklem büyüklüğü, %95 güven aralığında (+/-) %4 kabul edilebilir hata varsayımı ile 600 olarak belirlenmiştir. Mahallelerin hane sayıları ile orantılı olarak her mahallede yapılması gereken anket sayısı belirlenmiş ve 600 anket çalışma alanı içerisinde mahallelere göre paylaştırılmıştır. Toplamda 197 mahallenin yer aldığı çalışma alanında mahalle bazında anket sayısının 1 çıktığı bölgeler için bu sayının yeterli temsil sağlayamayacağı düşünülmüş ve özellikle kent merkezindeki mekânsal olarak küçük ve düşük nüfuslu mahallelerde en az 2 anket, kent merkezi dışındaki mekânsal olarak büyük ve düşük nüfuslu mahallelerde en az 3 anket yapılması planlanmıştır. Bu nedenle çalışma alanında yapılacak anket sayısı 652'ye çıkarılmıştır. Anketin uygulanması rastgele

örnekleme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Mahalle bazındaki veriler SPSS programında değerlendirilirken, analizlerde anlamlı sonuçların elde edilebilmesi için örneklem büyüklüğünün yeterli bulunmadığı mahalleler, mekânsal yakınlık ve fiziksel benzerlik ölçütlerine göre her araştırma bölgesi için en az 8 anket olacak şekilde birleştirilmiş, toplamda 197 olan mahalle sayısı yerine 58 altbölge analiz bölgeleri olarak belirlenerek, analizler bu altbölgeler üzerinden gerçekleştirilmiştir (EK-1).

2013 yılında uygulanan hanehalkı anketleri yardımıyla sosyo-ekonomik ve demografik yapının mekansal farklılaşmasının saptanması için elde edilen verilerin değerlendirilmesinde, hangi mahallelerde hangi değişkenlerin ön plana çıktığı ve mekanda nasıl yer seçtiği, sosyo-ekonomik farklılıkların mekanla ilişkisinin nasıl kurulduğu ki-kare analizleri ile ortaya konulmuştur. Ki-kare analizinin seçilmesinin temel nedeni anket sonucu elde edilen bulguların kategorik değişken niteliğinde olmasıdır. Yapılan ki-kare analiz sonuçlarında mekanı temsil eden bölge değişkeni ile demografik ve sosyo ekonomik özelliklerden oluşan değişkenlerin aralarındaki ilişki ve bu ilişkinin değişkenleri ne derecede etkiledikleri incelenmiştir. Çalışma sırasında sürekli değişken[1] haline getirilebilecek olan değişkenler olduğu görülmüş, bu değişkenlerden kategorik değişken[2] olan eğitim verisi, eğitim süresince alınan yıllar bazında değerlendirilerek sürekli değişkene çevrilmiş ve kent genelinde mahalleler ölçeğinde bir sıralama yapılabilmesi sağlanmıştır. Mekânsal bölge değişkeni ile eğitim verisi arasındaki ilişkinin saptanabilmesi için sürekli değişkenler üzerinde uygulanan bir analiz yöntemi olan ANOVA analizi kullanılarak bu veriler analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda değişkenlerin birbirlerini etkileyip etkilemedikleri sorgulanmış ve kentsel alanda eğitim durumu değişkeninin dağılımı incelenmiştir.

İkinci aşamada ise Bursa metropoliten alan bütününde farklı değişkenlerin bir arada değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Bir önceki aşamada tek tek incelenen değişkenlerin ortak bir faktör değeri üzerinden değerlendirilmesini sağlamak amacıyla temel bileşenler analizi (TBA) uygulanmıştır. TBA ile demografik ve sosyo-ekonomik değişkenlerin kentsel mekanı etkileme oranları ve mekanda nasıl bir yapının oluştuğu ortaya konmuştur. TBA sonucunda Bursa metropoliten alanı içerisindeki mahallelerin demografik ve sosyo-ekonomik

[1] Sürekli değişken, yaş, boy, ağırlık gibi sonsuz sayıda değere sahip olabilen değişkenlerdir.

[2] Kategorik değişken, cinsiyet, medeni durum, önemlilik derecesi gibi kategoriler şeklinde sınıflandırılmış değişkenlerdir.

sıralamaları elde edilerek demografik ve sosyo-ekonomik değişkenlerin kentsel mekanda nasıl bir farklılaşmaya neden olduğu incelenmiştir.

2000, 2010 ve 2013 yıllarına ait verilere ilişkin dönemsel karşılaştırmalar yapılması amacıyla ki-kare analizi sonuçlarından elde edilen sosyo-ekonomik ve demografik değişkenlerin mekanla ilişki düzeyi, sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerin kent içerisindeki farklı bölgelerde yer seçme eğilimleri, ANOVA analizi sonucunda eğitim değişkeninin kentsel alandaki etkisi ve TBA ile değişkenler bütününde elde edilen genel sonuçlar ArcGIS programında oluşturulan haritalar ile görselleştirilmiştir.

4.2. Bulgular

Bursa metropoliten alanı içerisinde kalan mahallelerde sosyo-ekonomik ve demografik yapının mekansal farklılaşmasının saptanması amacıyla uygulanan anketlerle elde edilen veriler; demografik yapı, sosyo-ekonomik yapı, ikamet edilen konut ve yakın çevresi, kentsel işlevlerden yararlanma, sosyal ve kültürel etkinliklere katılıma yönelik olmak üzere beş alt başlık altında değerlendirilmektedir.

- İlk bölümde demografik yapıya ilişkin; nüfus büyüklükleri, Bursa'ya hangi bölgeden gelindiği, hanehalkı reisi doğum yeri bilgileri, hanehalkı reisi eğitim durumu,

- İkinci bölümde sosyo-ekonomik yapıya ilişkin; halkı reisi aylık geliri, hanehalkı reisi işyeri ilçesi, hanehalkı reisi iş niteliği, hane aylık geliri, hanehalkı reisi eşi çalışma durumu, ikamet edilen alandaki iş olanaklarını yeterli bulma durumu, mevcut ekonomik durumdan memnuniyet değişkenleri,

- Üçüncü bölümde ikamet edilen konut ve yakın çevresine ilişkin; ikamet etmek için tercih edelen bölge, konutun ısınma türü,

- Dördüncü bölümde kentsel işlevlerden yararlanma durumuna ilişkin; AVM kullanımı, genel ihtiyaçlarını karşılamak için süpermarketi ve mahalle dükkanını kullanma, sağlık sorunlarının çözüldüğü birim ve hanehalkı reisinin işe ulaşım aracı değişkenleri,

- Beşinci bölümde ise sosyal ve kültürel etkinliklere katılım durumuna ilişkin; kamusal hizmetlerden faydalanma durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma durumu, hafta sonu

ya da kısa süreli tatile gitme durumu ve gidilen yer, eve alınan yayın olup olmadığı durumu değişkenleri ile bu özelliklerin mekana olan etkileri ki-kare analizi ile incelenmektedir.

Bu alt başlıklar altında gruplanan değişkenlerin mekanla ilişki düzeyleri ki-kare analizi ile değerlendirilmektedir. İlk beş bölümde ki-kare analizleriyle mekansal ilişkisi tek tek incelenen değişkenler, altıncı bölümde temel bileşenler analizi yöntemi ile bir bütün olarak ele alınmıştır.

Bursa metropoliten alanı bütününde demografik ve sosyo-ekonomik değişkenlerin bir arada değerlendirilmesi ile kentsel alana ilişkin genel bir yapı elde edilmesi hedeflenmektedir. TBA analizi yönteminde analiz sürekli değişken ve kategorik değişken veri yapısına uygun olan değişkenler üzerinden incelenmiştir. Analiz için uygun veri yapısına sahip olmayan uç değerleri -3'den küçük ve 3'den büyük ve aralarında çoklu bağlantı olan değişkenler analizin doğruluğunu sağlamak amacıyla analiz dışında bırakılmış, analizin gerekliliklerini sağlayan 17 demografik ve sosyo-ekonomik değişken Bursa metropoliten alanı bütün içinde değerlendirilmiştir. Bu değişkenler; hanehalkı sayısı, çocuk durumu, hanehalkı reisi eğitim durumu, hanehalkı reisi yaşı, hanehalkı reisinin işinden memnuniyet durumu, iş olanaklarını yeterli bulma, ev sahipliliği, başka mülk ya da yatırım varlığı, konutun ısınma türü, konutun büyüklüğü, konutun oda sayısı, konutun salon sayısı, konutun banyo sayısı, yaşanılan konut alanını beğenme, sinemaya, tiyatroya, konsere, tatile gitme, müzikli eğlenceye gitme, dışarıda yemek yeme etkinliğine, kongre-konferansa gitme etkinliklerine ayrılan zaman, kitap dergi okuma sıklığı, gazete okuma sıklığı, eve alınan yayın olup olmadığı, kamusal hizmetlerden faydalanma, hafta sonu ya da kısa süreli tatile gitme durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma durumu değişkenleridir.

SPSS programında yapılan ki-kare, ANOVA ve TBA sonuçları sosyo-ekonomik verilerin mekânsal dağılımı ArcGIS programı ile üretilen haritalarla görselleştirilmiştir. 2000 ve 2010 yılında TÜİK'ten elde edilen sınırlı bilgilerin de haritalandırılmasıyla, Bursa metropoliten alanındaki mekansal farklılaşmaların süreç içindeki değişiminin karşılaştırılmaları da gerçekleştirilmiştir.

4.2.1. Demografik özelliklerin mekansal farklılaşması

Demografik yapı; nüfus büyüklükleri, hanehalkı büyüklüğü, hane sayısı, hanehalkı reisi yaş verisi, hanehalkı reisi ve eşi doğum yeri bilgileri, Bursa'ya hangi bölgeden gelindiği, hanehalkı reisi eğitim durumu, çocuk durumu, hanehalkı reisi yaşı ve hane sayısı ve hanehalkı reisi cinsiyet durumu değişkenleri ki-kare analizi ile incelenmiş ve mekanla olan ilişki dereceleri belirlenmiştir (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2. Demografik değişkenler ve ki-kare analizine göre mekanla olan ilişki dereceleri

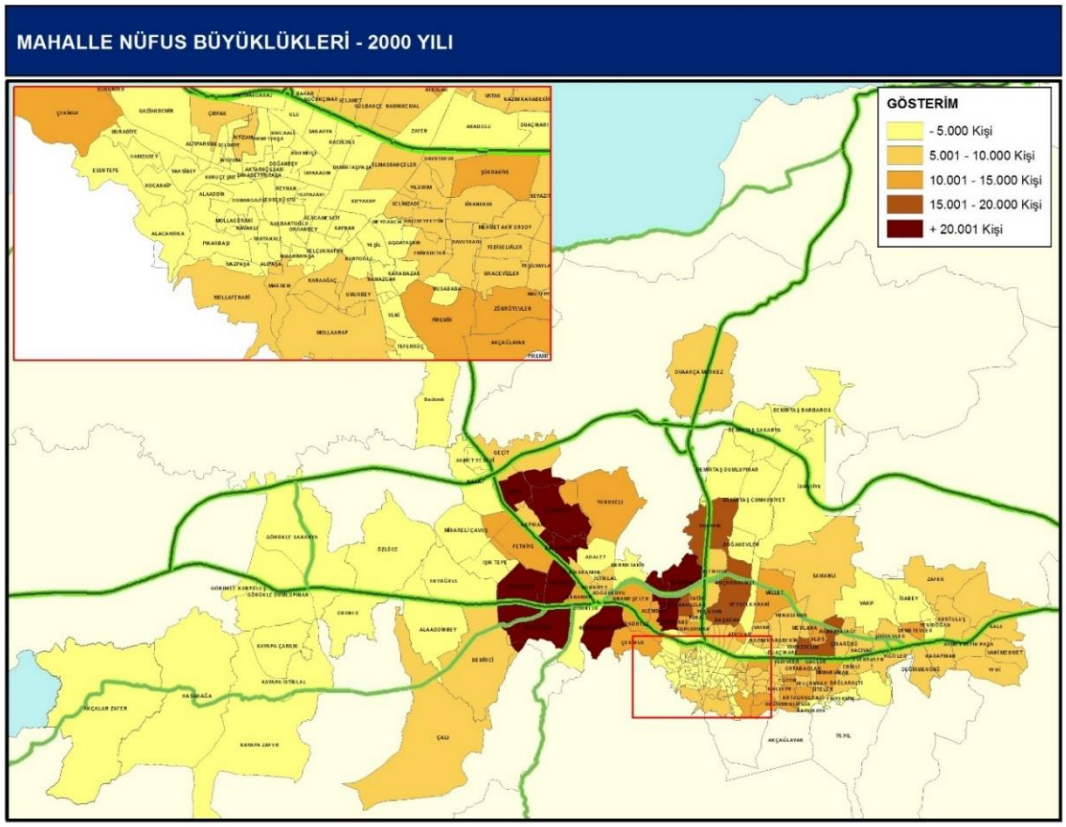
Değişken	İlişki Derecesi (Cramer's V değeri) (%)
Nüfus Büyüklükleri	Mahalle ölçeğinde yıllara göre genel değerlendirme
Bursa'ya hangi bölgeden gelindiği	%46,1
Hanehalkı reisi doğum yeri	%46
Eğitim durumu (ANOVA analizi de uygulanmıştır)	%36,1
Hanehalkı sayısı	%39,9
Çocuk durumu	%35,9
Hanehalkı reisi yaşı	İlişkisi yok
Hane sayısı	İlişkisi yok
Cinsiyet bilgisi	İlişkisi yok

Bu değişkenlerden mekanla en yoğun ilişkisi olan değişkenler Bursa'ya hangi bölgeden gelindiği ve hanehalkı reisi doğum yeri değişkenleri iken; yaş, hane sayısı ve cinsiyet durumu değişkenlerinin mekanla ilişkisi bulunmamaktadır. Eğitim durumu değişkeni eğitim süreleri baz alınarak tekrar oluşturulmuş ve yıllar bazında bir değerlendirme elde edilerek sürekli değişken veri yapısında veri elde edilmiştir. Bu sayede kategorik değişkenler dışında mekanla ilişkin incelenebileceği ANOVA analizi yöntemi bu değişken üzerinde uygulanarak hem ANOVA, hem ki-kare analizi ile farklı yöntemlerle incelenebilmiştir. Bu bölümde mekanla %40'dan fazla ilişkisi olan Bursa'ya hangi bölgeden gelindiği ve hanehalkı reisi doğum yeri değişkenleri ve ANOVA analizi ile incelenen eğitim durumu değişkeni incelenmekte, ilişki düzeyi %40'ın altında kalan hanehalkı sayısı, çocuk durumu, hanehalkı reisi yaşı, hane sayısı değişkenlerine ilişkin mekansal haritalar ise EK-3'te verilmektedir.

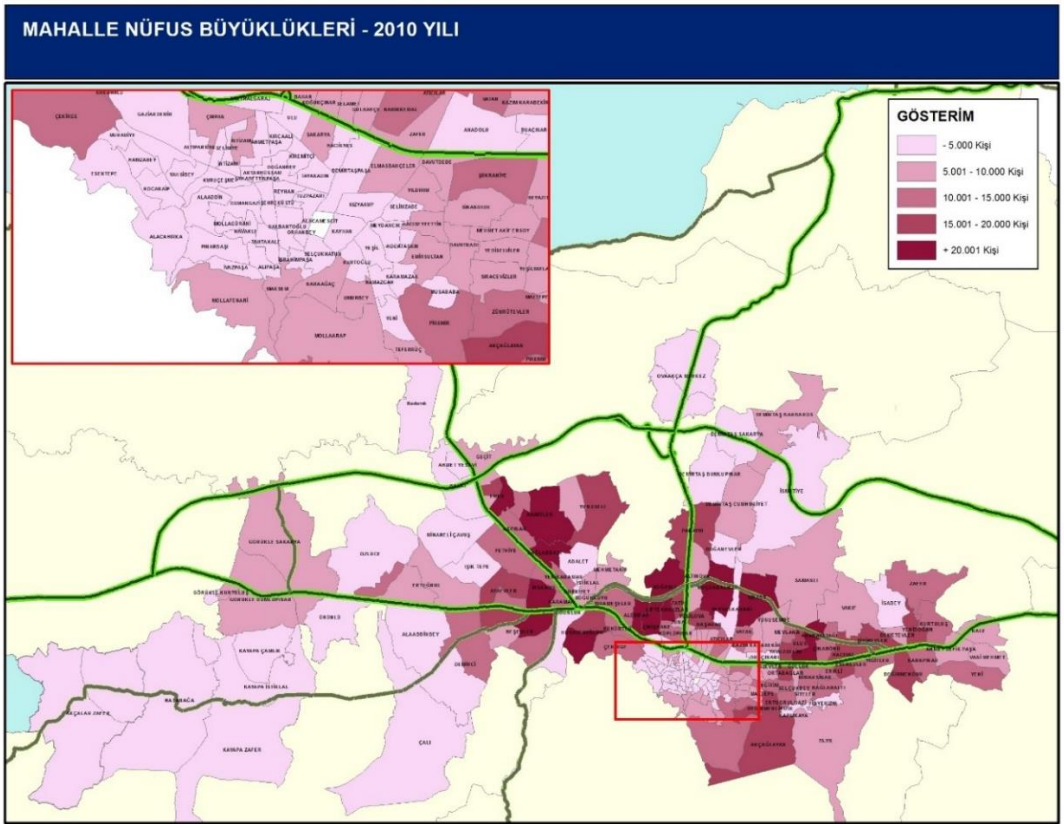
Nüfus büyüklükleri

Çalışma alanında 2000-2010 yılı nüfus verisi incelendiğinde, çalışma alanı bütününde nüfus artışı olduğu, ancak özellikle kentin doğu aksında yer alan Yıldırım-Gürsu ve Kestel İlçeleri

nüfusunun daha yoğun olarak arttığı görülmektedir (Harita 4.2, 4.3). Kaçak yapılaşmalarla gelişen bu bölgelerde kat artışları yöntemiyle daha fazla nüfusa kalitesiz ve ucuz konut sağlanması bu artışın temel nedeni olarak açıklanabilir.

Harita 4.2. 2000 yılı çalışma alanı nüfusu

Harita 4.3. 2010 yılı çalışma alanı nüfusu

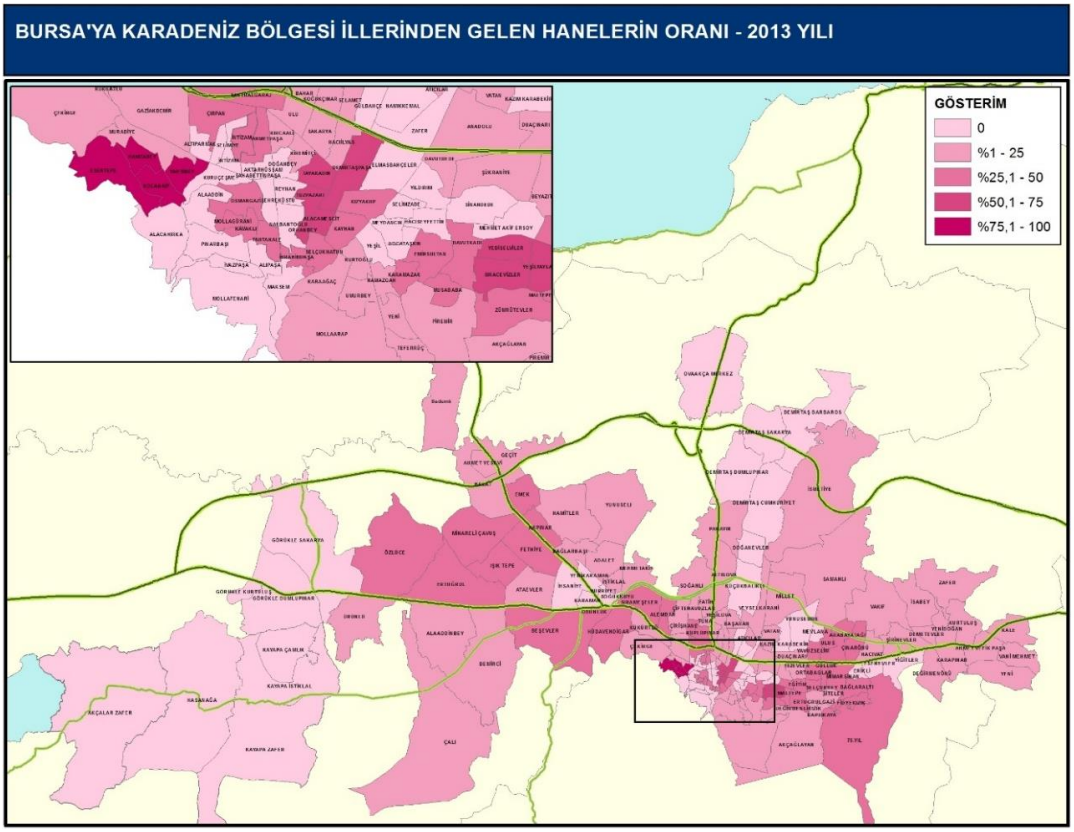
2000 yılı verilerine göre özellikle planlı politikalarla gelişimin yönlendirildiği batı aksında yer alan Nilüfer İlçesi Beşevler, İhsaniye, Ataevler Mahallelerinde, Mudanya aksında BTSO OSB ve Nilüfer OSB'ye yakın konumda bulunan plansız gelişen Emek, Hamitler, Bağlarbaşı Mahalleleri ile Bursa Ovasını tahrip eden yerleşim alanlarından biri olan Soğanlı Mahallesi en yüksek nüfusa sahip mahallelerdir. 2010 yılı verilerinde ise, Beşevler, Emek, Hamitler ve Soğanlı mahalleleri yine yüksek nüfusa sahipken yakın doğu çevre yolunun yapımı sonrasında hızla plansız bir şekilde büyüyen Küçükbalıklı ve Millet mahalleleri de yüksek nüfusa sahip diğer mahalleler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışma alanında nüfus artışının yoğunlukta nasıl bir değişim meydana getirdiğine bakıldığında ise, nüfus artışına paralel olarak doğu aksında yer alan bölgelerde yoğunluk artışının daha belirgin olduğu görülmektedir. Batı aksında ön plana çıkan bölgeler Beşevler, Ertuğrul ve Özlüce Mahalleleridir. Beşevler Mahallesi kentin batı aksı gelişmesi için uygulanan politikaların etkisiyle ve Ertuğrul ve Özlüce Mahalleleri de Uludağ Üniversitesi'nin olduğu bölgede yer alması ve yine gelişim politikalarının etkisiyle yoğunluk artışının belirgin olarak ortaya çıktığı bölgelerdir. Kent merkezinde nüfus yoğunluğunun 2000-2010 yılları arasında değişmediği ve yüksek yoğunlukta olduğu belirlenmiştir.

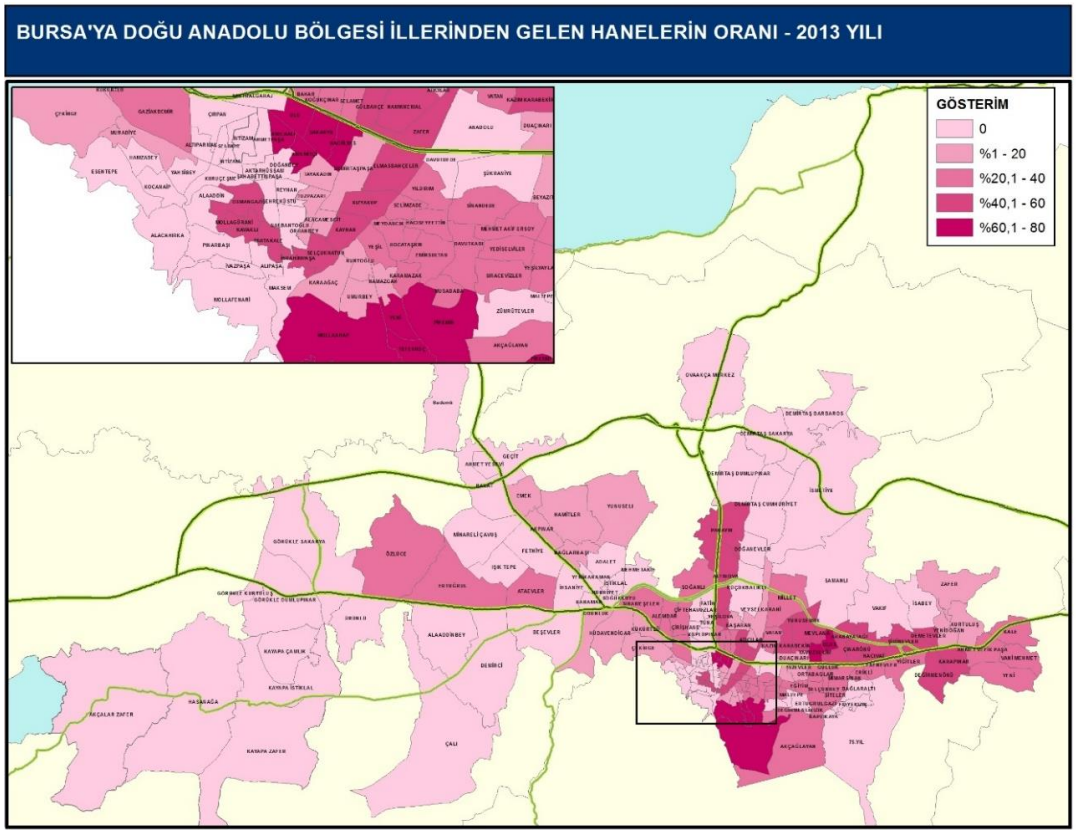
Bursa'ya hangi bölgeden gelindiği

Bursa'ya farklı illerden gelen hanelerin, hangi illerden geldiği verisi, coğrafi bölgeler kullanılarak gelinen illerin gruplanması ve bu kapsamda hangi mahallelerde hangi bölgeden gelen hanelerin daha yoğun yer seçtiği tespit edilerek incelenmiştir.

Bursa'ya göç en yoğun Karadeniz Bölgesi illerinden gerçekleşmektedir. Bursa metropoliten alanı, Karadeniz Bölgesi illerinden %22,9 ve Doğu Anadolu Bölgesi illerinden %22,6 göç almaktadır. İç Anadolu bölgesi illerinden %15,6 ve Bursa'nın içinde yer aldığı Marmara Bölgesi illerinden %15,4 oranında göç almaktadır. Türkiye genelinde tüm illerden göç alan Bursa İlinin en yoğun göç aldığı il Erzurum'dur (%11,9). Artvin İlinden %8,7, Balıkesir İlinden %5,5 ve İstanbul İlinden %5,2 oranında göç almıştır.

Harita 4.4. 2013 yılı Karadeniz Bölgesi illerinden Bursa'ya göç eden haneler

Harita 4.5. 2013 yılı Doğu Anadolu Bölgesi illerinden Bursa'ya göç eden haneler

Kent merkezi çeperinde eski kent dokusunun ve plansız gelişmiş konut dokusunun yer aldığı Uludağ yamaçlarındaki Kocanaip, Yahşibey, Demirkapı ve Hamzabey mahallelerinde anket yapılan hanelerin tamamı Karadeniz Bölgesi illerinden gelmektedir. Kentin doğusunda yer alan kaçak yapılaşan konut alanlarından oluşan Sıracevizler, Yeşilyayla ve Yediselviler mahallelerindeki hanelerin %62,5'i Karadeniz Bölgesi illerinden gelmektedir (Harita 4.4).

Bursa'ya Doğu Anadolu Bölgesi illerinden gelen hanelerin en yoğun yer seçtiği mahalleler ise; kent merkezinde yer alan yoğun ticari aktivitelerin gerçekleştiği Kiremitçi, Hacıilyas, Kırcaali, Ulu ve Sakarya mahalleleridir. Bu mahallelerdeki hanelerin %80'i Doğu Anadolu Bölgesi illerinden gelmiştir. Kaçak ve plansız bir şekilde gelişen Yavuzselim ve Ulus mahallelerindeki hanelerin %66,7'si Doğu Anadolu bölgesi illerinden gelmiştir. Doğu Anadolu Bölgesinden göçle gelen hanelerin, kentin doğusundaki ana ulaşım aksları olan Ankara ve İstanbul Yolu üzerinde yer alan bölgelerde yoğunlaştığı Harita 4.5'de görülmektedir.

Ki-kare analizi sonucunda Bursa'ya gelinen bölge değişkeni ile mekânsal bölge değişkeni arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bursa'ya hangi bölgeden gelindiği değişkeni kentte hangi

bölgede yer seçildiğini etkilemekte ve mekanda farklılaşmalara neden olmaktadır. Çizelge 4.3'de göre incelenen iki değişken arasında %46,1 oranında bir ilişki olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.3. Bursa'ya gelinen yer ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri

	Değer	df	P (2-yanlı)
Pearson ki-kare	5,328E2[a]	399	7,96E6
N	358		

		Değer	P
Nominal by Nominal	Phi	1,220	7,96E6
	Cramer's V	,461	7,96E6
N		358	

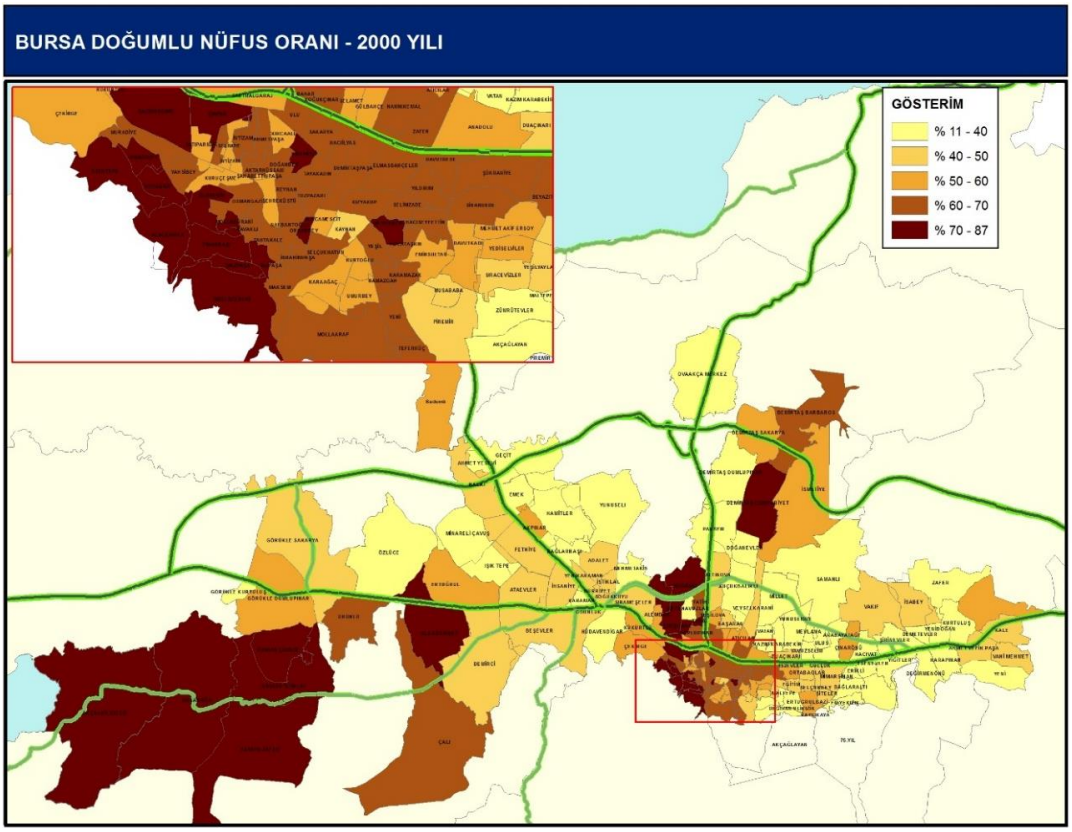
Hanehalkı reisi doğum yeri

Hanehalkı reisinin doğum yeri verisi incelendiğinde %44,2'sinin Bursa, %44,5'inin ise Bursa dışı illerde doğduğu Çizelge 4.4'de görülmektedir. Bu veri Bursa kentinin yoğun göç almadığını göstermektedir.

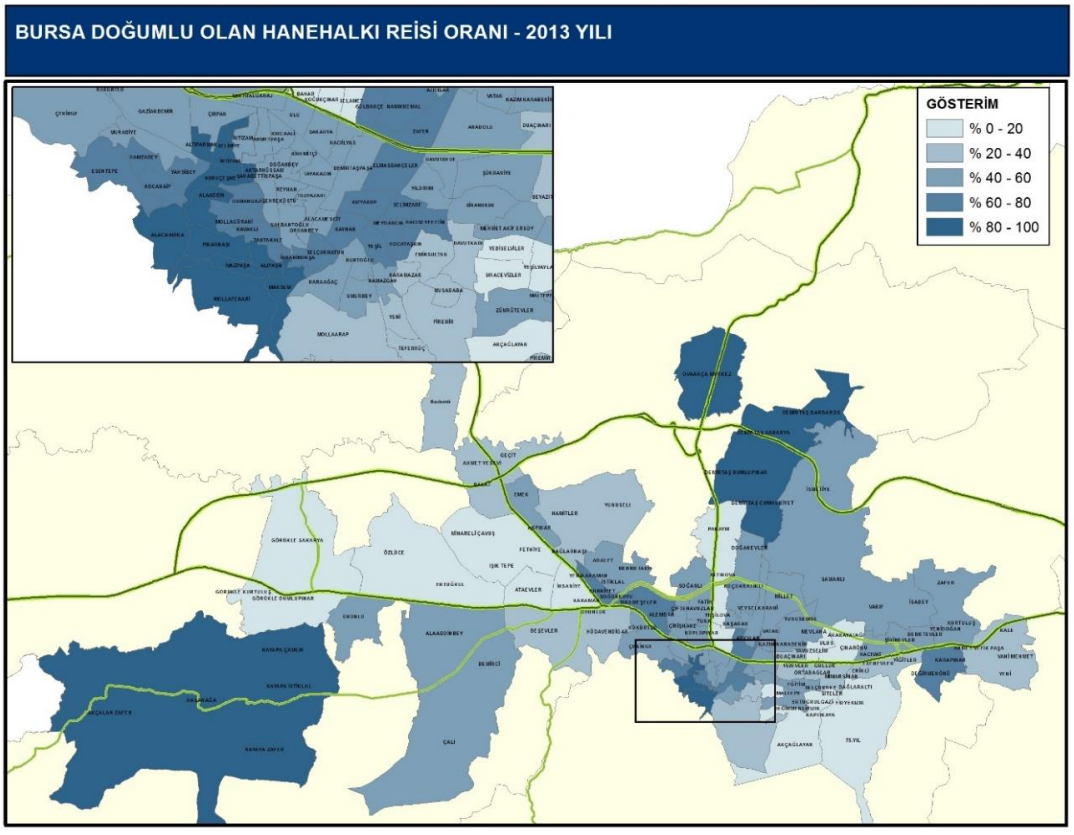
Çizelge 4.4. Hanehalkı reisinin doğum yeri sıklık çizelgesi

Doğum Yeri	Sıklık	Yüzde
Bursa	285	44,2
Bursa Dışı İller	287	44,5
Yurtdışı	73	11,3
TOPLAM	645	100

Çalışma alanı içerisinde Bursa doğumlu bireylerin en yoğun olduğu bölgeler, 2000 yılı verisine göre, kent merkezinde yer alan mahalleler ve Hasanağa, Kayapa, Çalı mahalleleri, 2013 yılı verisine göre ise yine aynı mahalleler ile Demirtaş ve Ovaakça mahalleleridir. Hasanağa, Kayapa, Çalı mahalleleri kentin güney batısında yer alan kırsal niteliğini henüz yitirmemiş mahallelerdir. Demirtaş ve Ovaakça mahalleleri ise kentin kuzeyinde sanayi alanlarının gelişmesi ile paralel bir süreçte oluşan İstanbul yolu üzerinde yer alan plansız gelişmiş konut dokusunun yer aldığı günümüzde üst gelir gruplarına yönelik rezidans tipi yapılaşmaların oluşmaya başladığı mahallelerdir.

Harita 4.6. 2000 yılı Bursa doğumlu nüfus

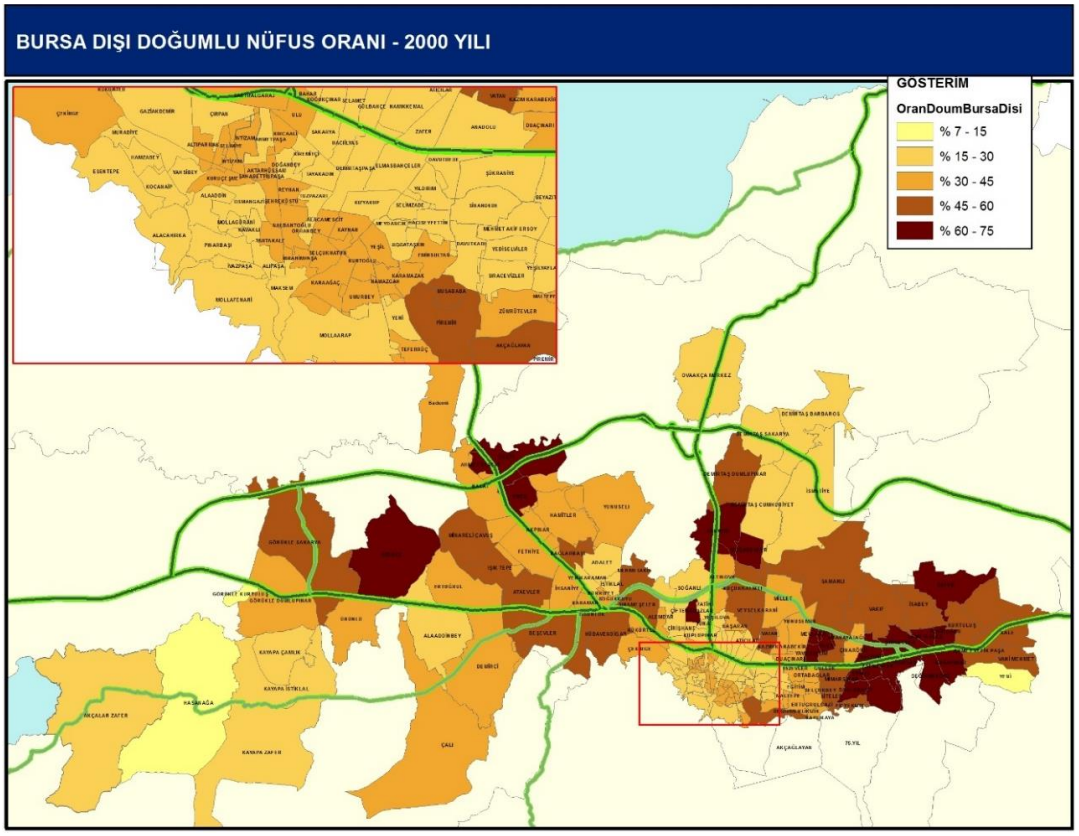
Harita 4.7. 2013 yılı hanehalkı reisi Bursa doğumlu haneler

Kükürtlü-Çekirge-Muradiye bölgesinde Bursa doğumlu olan bireylerin oranının azaldığı görülmektedir. Bu mahalleler kentin ilk saçaklanma alanları iken kentle bütünleşen planlı gelişmiş konut alanlarının yer aldığı kent merkezine yakın konumda olan günümüzde üst gelir grubu bireylerin terk etmeye başladığı ve ticari aktivitelerin yoğunlaştığı mahallelerdir. Nilüfer ilçesinde planlı politikalar ile gelişen Özlüce, Ertuğrul, Ataevler, İhsaniye, Beşevler mahallelerinde de yine Bursa doğumlu bireylerin oranının düştüğü görülmektedir (Harita 4.6, 4.7).

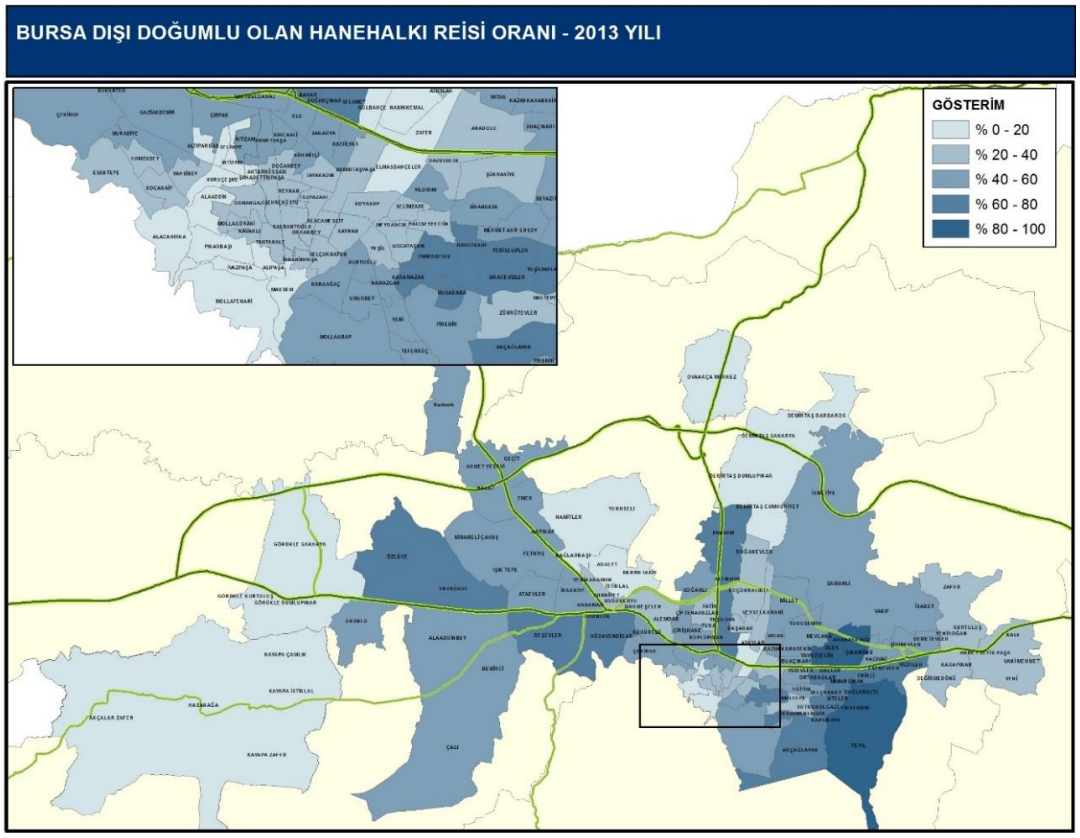
Genel olarak bakıldığında Bursa doğumlu hanelerin az olduğu bölgelerde büyük bir değişim yaşanmadığı söylenebilir. Kentin doğu aksında sanayileşme sonrası göçle gelen nüfusun yerleştiği bölgeler yine Bursa doğumlu nüfusun az olduğu bölgelerdir. Mudanya aksında ve batı aksında da yine Bursa doğumlu hanelerin az olduğu görülmektedir. Bursa dışı doğumlu hanelerin yoğunlaştığı bölgeler özellikle Yıldırım ilçesi doğusu ile Gürsu ve Kestel ilçeleri mahalleleridir. 2000 ve 2013 yılı verileri karşılaştırıldığında büyük bir değişiklik göze çarpmamaktadır. Sanayi ile gelişen kentte Bursa dışından gelen nüfus, kentin çeperinde ve sanayi akslarında yer seçmiştir (Harita 4.6, 4.7).

Bursa'da doğduğunu belirtenlerin en yoğun bulunduğu bölge %90 oranı ile 13. bölge olmaktadır. Bu bölge kırsal niteliğini yeni yeni kaybeden Akçalar, Hasanağa ve Kayapa mahallelerinden oluşmaktadır. Bursa dışında illerde doğup Bursa'da yaşayanların en yoğun yer seçtiği mahalleler, sanayi alanlarına yakın Yıldırım, Kestel ve Gürsu mahalleri ile 75. Yıl, Bağlaraltı ve Fidyekızık mahalleleridir. Bu mahallelerde, diğer iller doğumlu bireyler mahallenin %90'nını oluşturmaktadır. Bu mahalleler kentin doğusunda büyük sanayi alanları Kestel ve Gürsu OSB'ye yakın konumda yer alan mahallelerdir. Gürsu ilçesi mahalleleri ise kırsal niteliğini henüz yitirmemiştir. Yurt dışında doğduğunu belirten hane reislerinin yoğun olarak bulunduğu 16. bölge, göçmen konutlarının yer aldığı Görükle mahallesini kapsamaktadır. Burada hanehalkı reislerinin %70'i yurt dışı doğumludur.

Sanayi ile gelişen kentte Bursa dışından gelen nüfus kentin çeperinde ve sanayi akslarında yer seçmiştir. 2000 ve 2013 yılı verileri karşılaştırıldığında büyük bir değişiklik göze çarpmamaktadır (Harita4.8, 4.9).

Harita 4.8. 2000 yılı Bursa dışı iller doğumlu nüfus

Harita 4.9. 2013 yılı hanehalkı reisi Bursa dışı iller doğumlu haneler

İncelenen demografik değişken olan hanehalkı reisi doğum yeri değişkeni ile mekansal bölge değişkeni arasında ki-kare analizine göre bir ilişki olduğu görülmektedir. İki değişken arasındaki ilişkinin derecesi Cramer's V değerinde %46'dır (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5. Hanehalkı reisi doğum yeri ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri

	Değer	df	P (2-yanlı)
Pearson ki-kare	2,730E2[a]	114	4,6E-15
N	645		

		Değer	P
Nominal by Nominal	Phi	,651	4,6E-15
	Cramer's V	,460	4,6E-15
N		645	

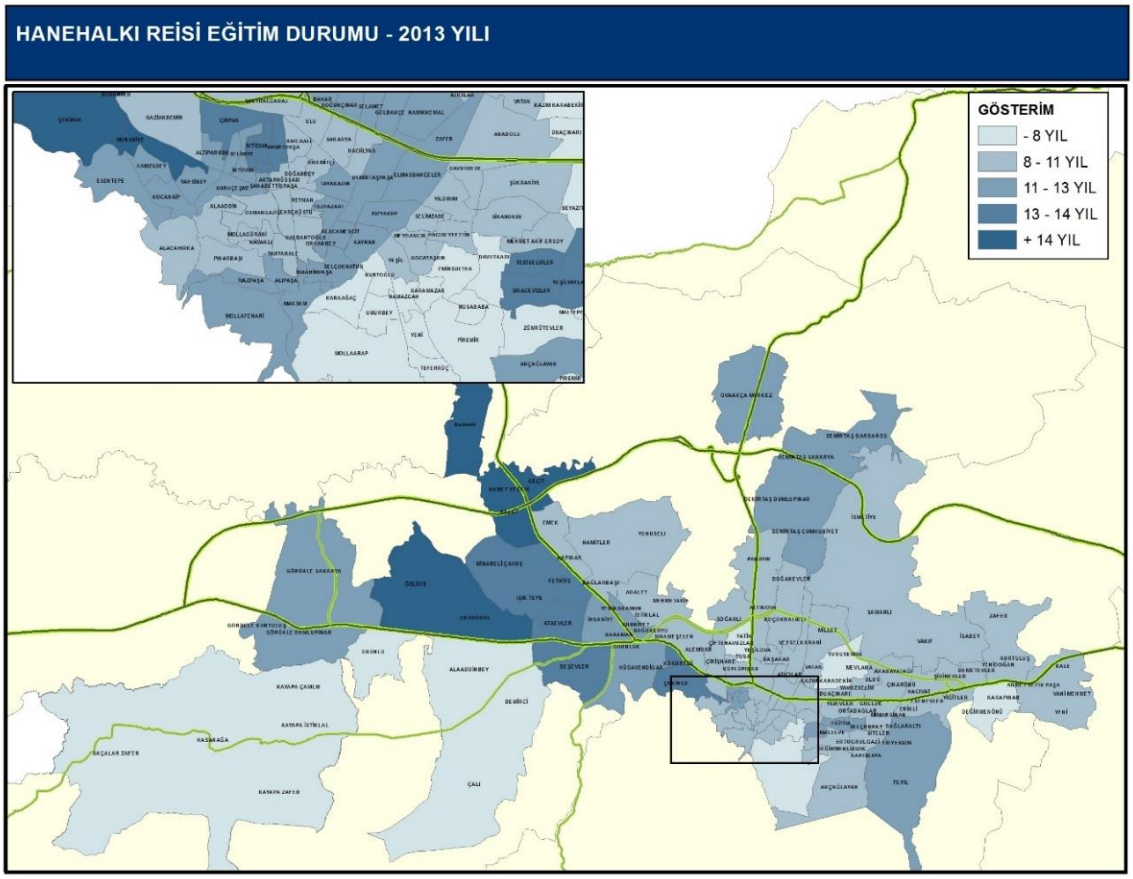
Hanehalkı reisi eğitim durumu

Anket çalışması sonucu elde edilen eğitim bilgileri eğitim yıllarına göre tekrar değerlendirilerek sürekli değişken tipinde veri elde edilmiştir. Eğitim durumunun saptanmasında, değişkenler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla ANOVA (Varyans) analizi yapılmıştır. Bu analiz yöntemi ile eğitim durumu değişkenine ait metropoliten alan bütününde eğitim düzeyine ilişkin bir sıralama elde edilmiştir. Varyans analizi çizelgesinde 38. ve 10. bölgelerin en yüksek eğitim düzeyine sahip hanehalkı reisinin bulunduğu bölgeler olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6. Çalışma alanı hanehalkı reisi eğitim yılı varyans çizelgesi

EĞİTİM YILI									
Bölge No	Anket Sayısı	Mean	Standart Sapma	Standart Hata	Bölge No	Anket Sayısı	Mean	Standart Sapma	Standart Hata
1	20	8,85	4,4	0,98	30	12	7,25	2,26	0,65
2	12	9,83	3,64	1,05	31	12	10,5	2,2	0,63
3	15	12	2,24	0,58	32	13	10,23	2,71	0,75
4	9	10,89	3,1	1,03	33	12	8,92	3,7	1,07
5	11	8,45	2,42	0,73	34	10	7,7	5,06	1,6
6	12	13	2,8	0,81	35	10	9,4	3,84	1,21
7	8	11,5	2,51	0,89	36	11	8,18	3,25	0,98
8	9	11	2,18	0,73	37	11	9,36	4,32	1,3
9	9	13,67	3,74	1,25	38	12	14,67	1,67	0,48
10	12	14,5	1,93	0,56	39	8	10,38	2,88	1,02
11	14	10,64	2,73	0,73	40	11	8,91	3,21	0,97
12	11	13,27	2,53	0,76	41	15	8,2	3,95	1,02
13	10	7,6	4,22	1,34	42	14	7,57	2,85	0,76
14	12	7	5,29	1,53	43	12	7,42	4,06	1,17
15	10	13,8	1,93	0,61	44	9	9,78	3,9	1,3
16	12	11,83	2,59	0,75	45	9	12,11	1,76	0,59
17	12	11,5	2,84	0,82	46	15	10,6	3,7	0,96
18	18	10,94	2,92	0,69	47	12	8,42	3,2	0,92
19	8	9,63	3,42	1,21	48	16	13,44	3,33	0,83
20	7	12,57	2,7	1,02	49	12	11,92	2,15	0,62
21	10	9,7	3,56	1,13	50	12	8,67	4,14	1,2
22	9	9,56	4,16	1,39	51	10	11,4	5,38	1,7
23	10	10,1	3,21	1,02	52	13	9,38	4,68	1,3
24	8	10,38	4	1,41	53	11	9,45	2,98	0,9
25	10	10,9	2,77	0,87	54	13	9,54	3,41	0,94
26	8	9,38	2,56	0,91	55	9	8	5,2	1,73
27	10	10,8	3,01	0,95	56	13	10,23	2,83	0,79
28	7	9,57	2,7	1,02	57	10	8,7	3,3	1,04
29	10	9,9	4,75	1,5	58	11	12,82	3,25	0,98
			Total			651	10,26	3,77	0,15

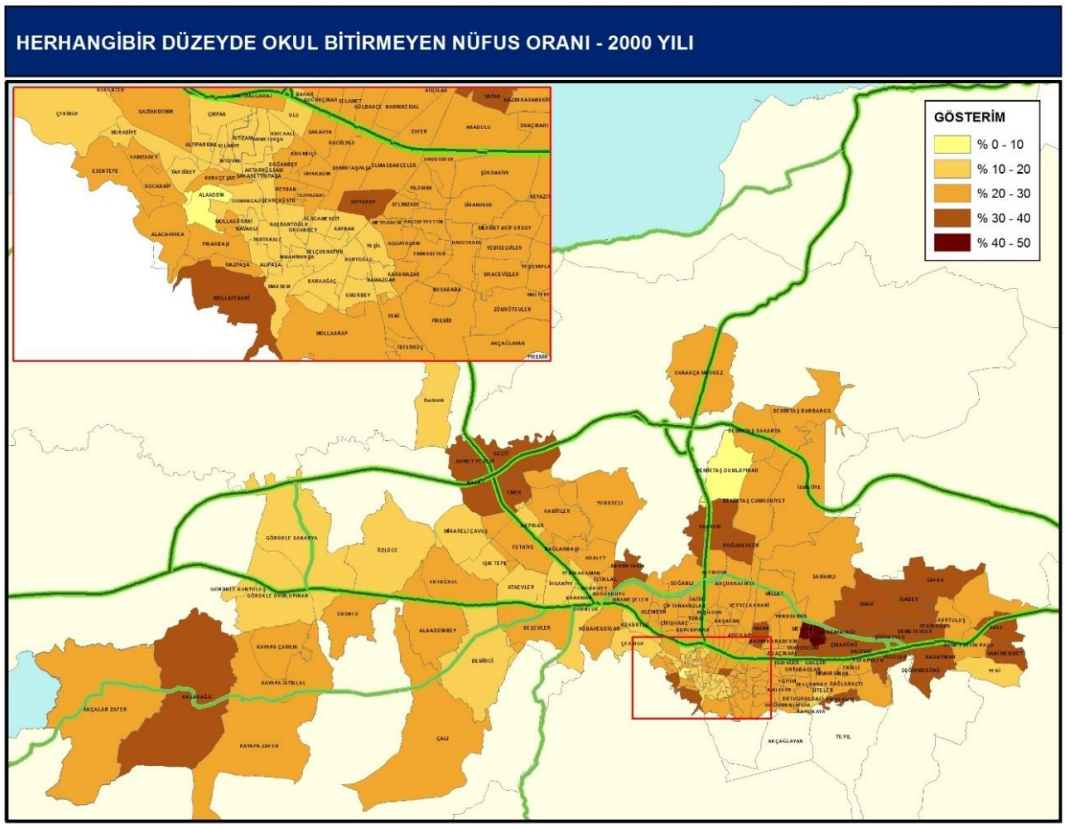
Uludağ Üniversitesi'nin yakınında bulunan Ertuğrul ve Özlüce mahallelerinden oluşan 38. bölgenin standart sapması 1,67'dir. En düşük standart sapma değeri olan ve 1'e yakın olan bu değer, bu bölgedeki eğitim yapısının birbirine benzeyen ve daha homojen bir yapıda olduğunu göstermektedir. Yine üst gelir grubu konut alanlarının yer aldığı 10. bölgedeki eğitim düzeyi ortalaması da 14'tür. Bu bölgede yine eğitim düzeyi yüksek bireylerin yer seçtiği bir bölgedir (Harita 4.10). Eğitim seviyesi Nilüfer İlçesinde yer alan planlı gelişmiş konut alanlarının bulunduğu Ataevler ve Beşevler mahallelerinde de yüksek bir ortalamaya sahiptir. Bu mahallelerdeki standart sapma değerlerinin yüksek olması bu bölgedeki nüfusun eğitim yapısının homojen olmadığını göstermektedir.

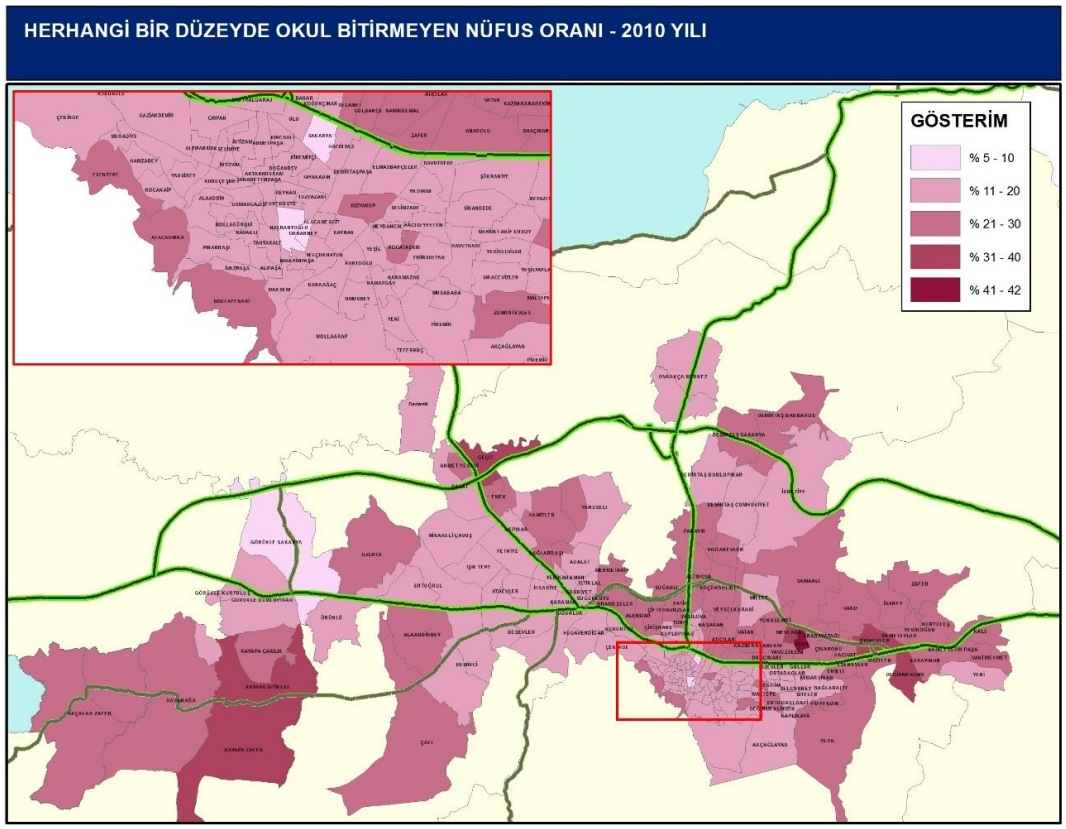
Harita 4.10. 2013 yılı hanehalkı reisi eğitim durumu

Çizelge 4.7. Hanehalkı reisi eğitim durumu ANOVA analizi

Hanehalkı Reisi Eğitim Yılı	Kareler Toplamı	df	Ortalamalar Karesi	F	P
Gruplar Arası	2357,816	57	41,365	3,575	,000
Grup içi	6860,829	593	11,570		
Total	9218,645	650			

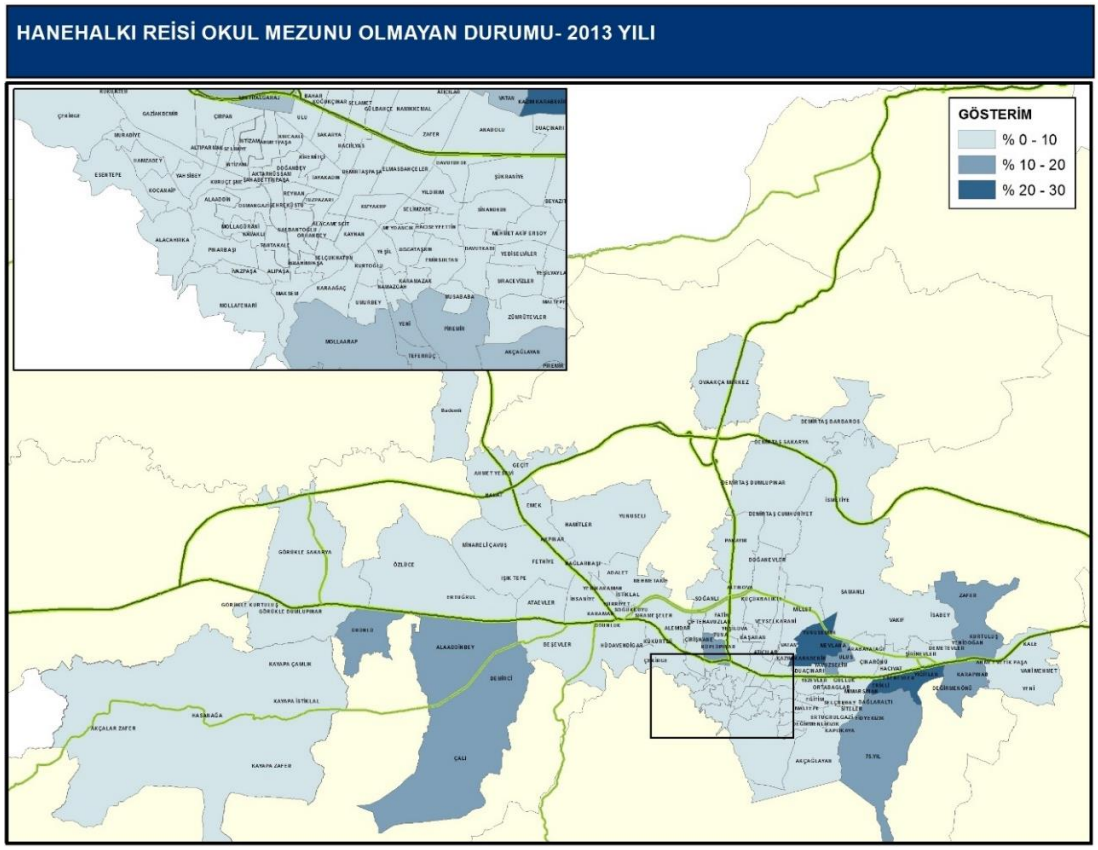

Harita 4.11. 2000 yılı herhangi bir düzeyde okul bitirmeyen nüfus

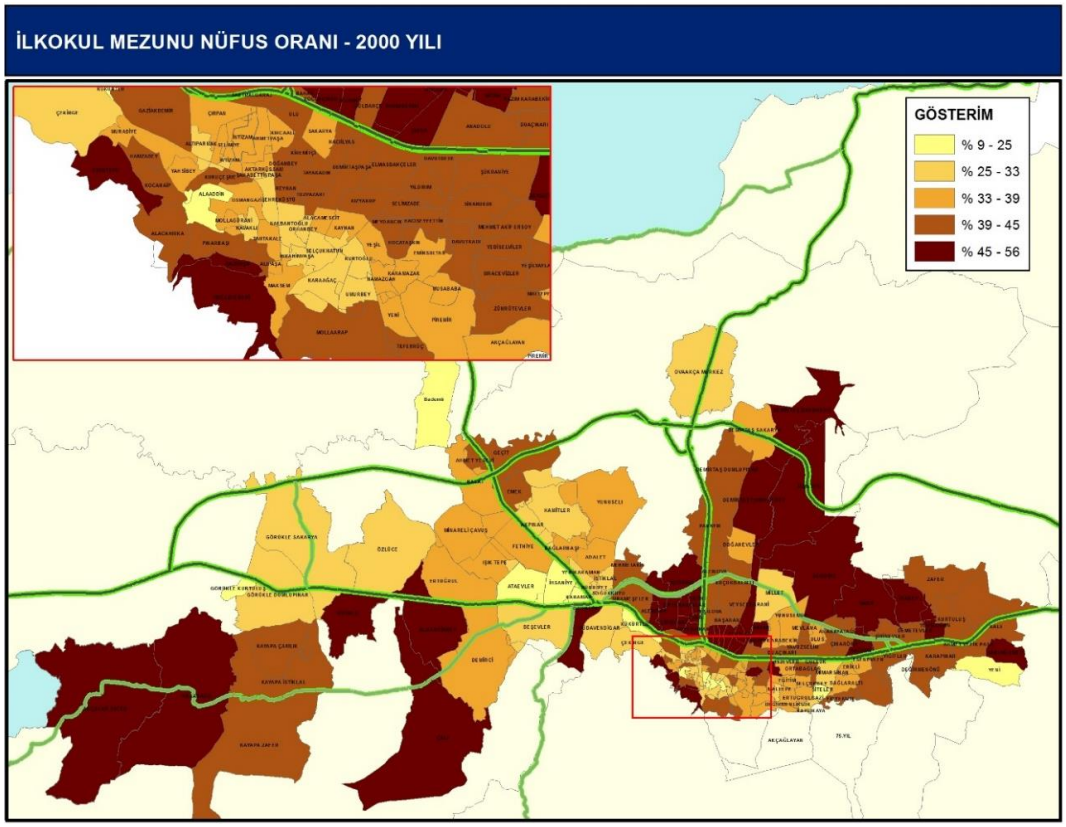
Harita 4.12. 2010 yılı herhangi bir düzeyde okul bitirmeyen nüfus

Çalışma alanında yer alan mahallelerin 2000-2010-2013 yılı verileri incelendiğinde, genel olarak herhangi bir düzeyde okul bitirmeyen nüfus oranın yıllar içinde azaldığı görülmektedir. 2000 yılında Bademli-Geçit-Balat-Ahmetyesevi mahallelerindeki %50 oranında olan eğitimsiz nüfusun, 2010'da %10'a düştüğü, 2013'de ise, eğitimsiz nüfusla karşılaşılmadığı görülmüştür (Harita 4.11, 4.12, 4.13). Bu bölgeler üst gelir grubu konut alanlarının yapılaştığı Mudanya aksında yer alan mahallelerdir.

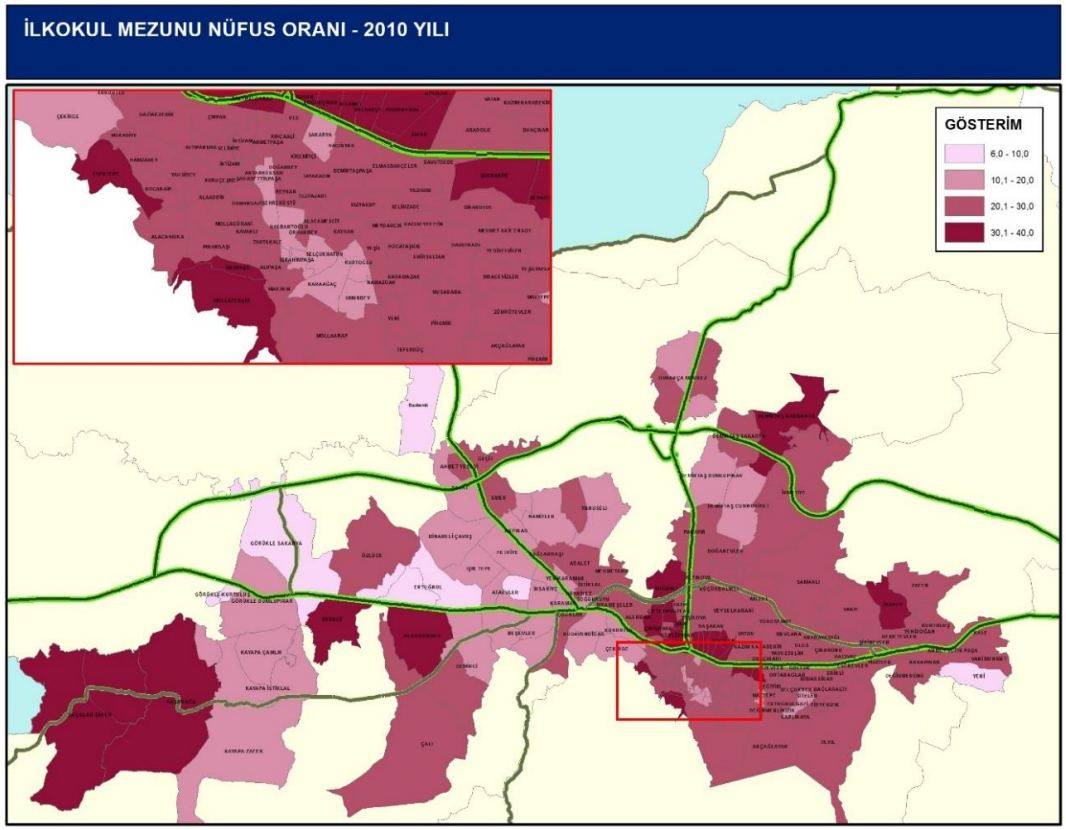

Harita 4.13. 2013 yılı hanehalkı reisi herhangi bir düzeyde okul bitirmeyen nüfus

2013 yılı verilerine göre eğitimsiz nüfus oranının düştüğü, ancak hala kırsal niteliğini devam ettiren Ürünlü, Alaaddinbey, Demirci ve Çalı mahallelerinde ve Gürsu İlçesi mahalleleri ve Yıldırım İlçesi Erikli, Esenevler, Yiğitler mahalleleri ile Mevlana, Yunusemre ve Kazımkarabekir mahallelerinde eğitimsiz nüfusun yoğunlaştığı görülmektedir. Ürünlü, Alaaddinbey, Demirci ve Çalı mahalleleri ile Gürsu İlçesi mahalleleri kırsal niteliğini yitirmemiş olan bölgeler iken diğer mahalleler, kentin doğu aksında yer alan özellikle Doğu ve Karadeniz bölgeleri illerinden iş nedeniyle gelen ailelerin yerleştiği bölgelerdir (Harita 4.13).

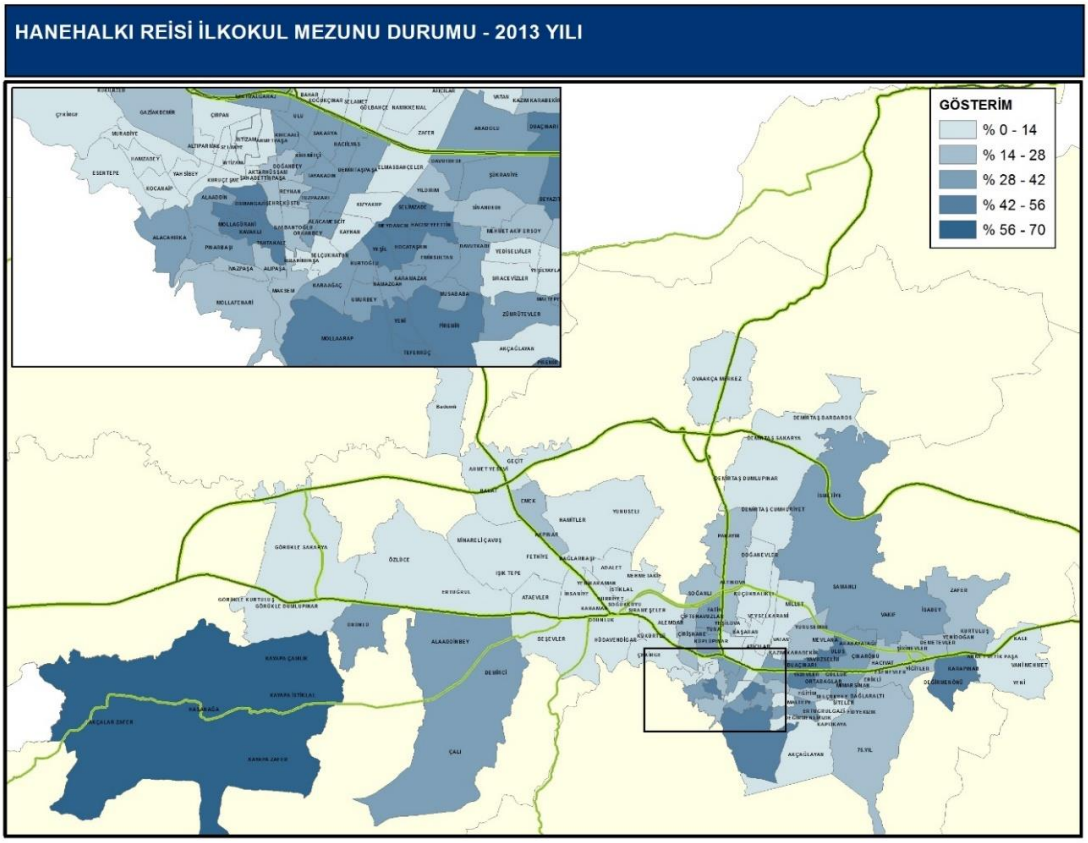

Harita 4.14. 2000 yılı ilkokul mezunu nüfus

Harita 4.15. 2010 yılı ilkokul mezunu nüfus

İlkokul mezunu oranı yıllara göre incelendiğinde; 2000'de %63 olan oran 2010'da %40'a düşmektedir. Batı aksında yer alan Nilüfer ilçesinin İzmir karayolu kuzeyindeki mahallelerinde, ilkokul seviyesinde eğitimi olan bireylerin azaldığı görülmektedir. Bademli, Balat, Geçit, Ahmetyesevi mahallelerinden oluşan bölgede ilkokul seviyesinde eğitimi olan bireyler 2000 yılında %40-50 seviyelerindeyken, 2010 yılında %10'a düşmüş ve 2013 yılında yapılan anket çalışmasında ilkokul mezunu birey olmadığı görülmüştür. Kent merkezine yakın konumda, sanayileşme ile birlikte ilk kez gelir durumuna göre bir ayrışmanın görüldüğü; günümüzde ise üst gelir grubu bireylerin terk etmeye başladığı Kükürtlü, Çekirge ve Muradiye mahallelerinde yıllara göre ilkokul mezunu birey oranının arttığı görülmektedir. Üst gelir grubu bireylerin 2000'li yıllarda merkezi bırakarak Bademli bölgesine kaydığı düşünüldüğünde, ilkokul seviyesinde eğitime sahip bireylerin bu boşalan alanlara geldiği söylenebilir (Harita 4.14, 4.15, 4.16).

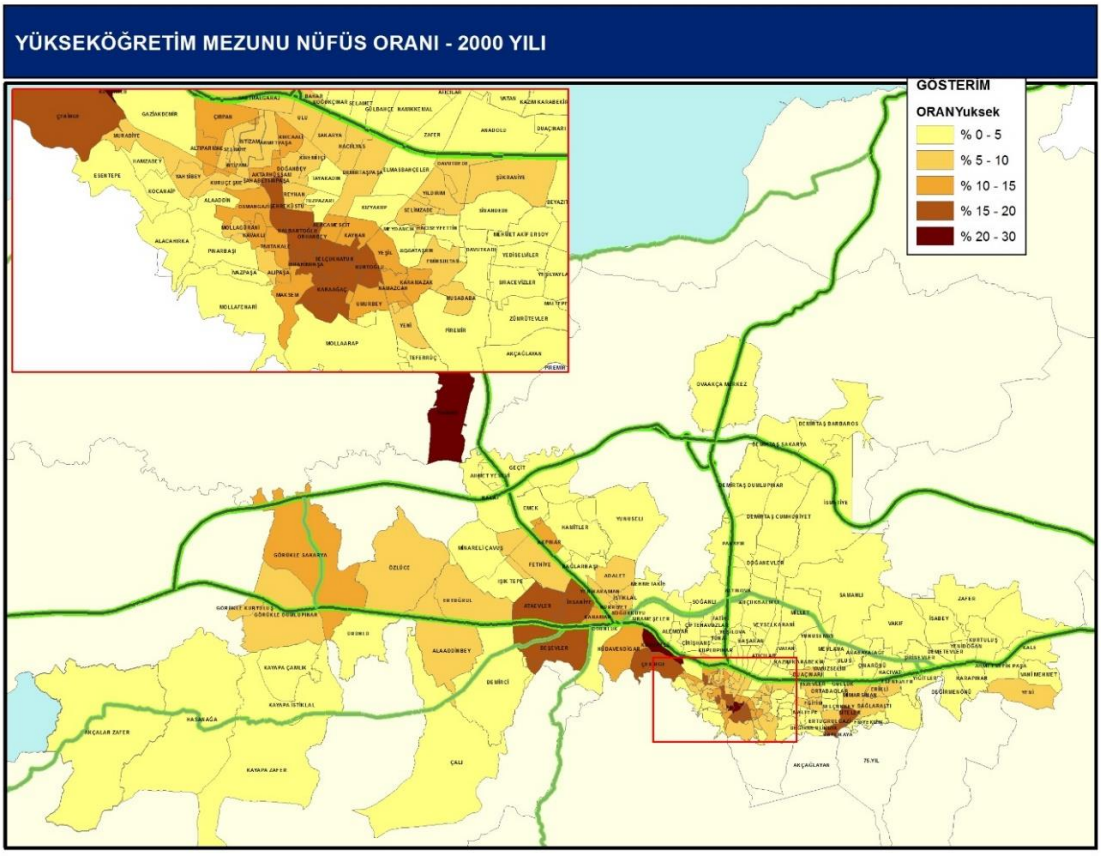

Harita 4.16. 2013 yılı hanehalkı reisi ilkokul mezunu olan haneler

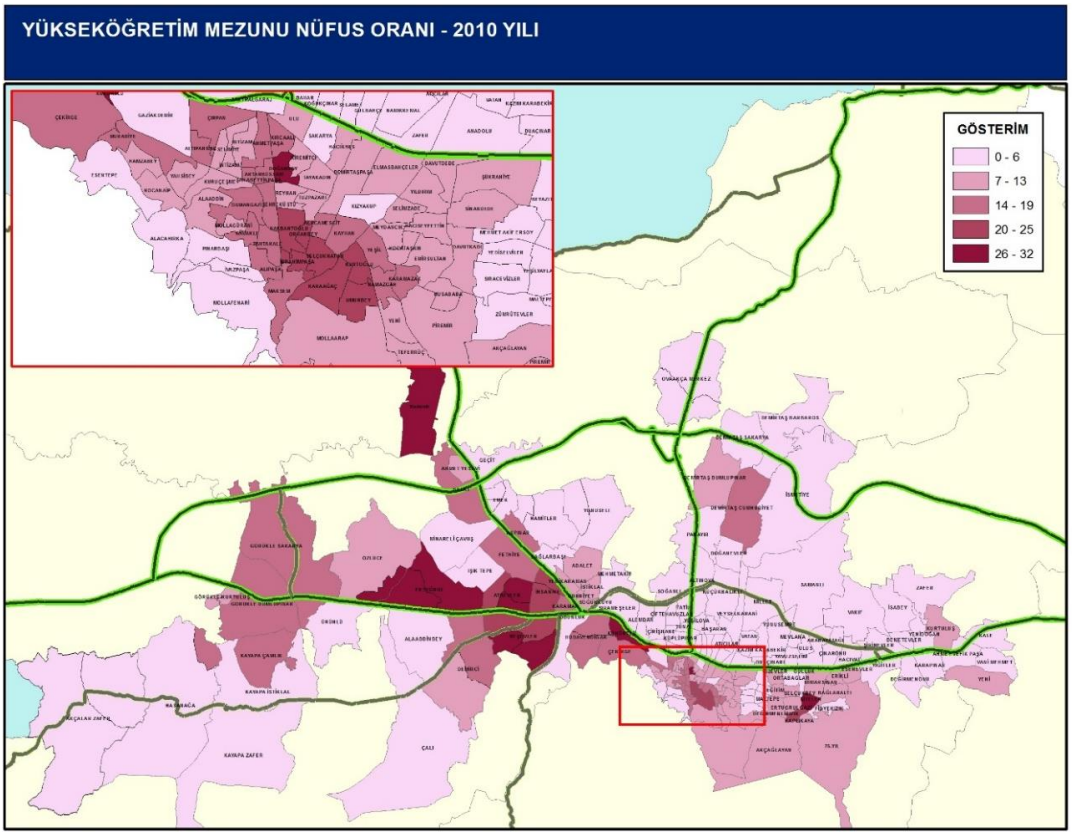
2013 yılında yapılan alan çalışmasında ilkokul mezunu hanehalkı reisinin oranın Hasanağa, Çalı, Kayapa bölgesinde % 70 oranına çıktığı görülmektedir (Harita 4.16). Metropoliten alan içerisinde yer alan bu mahalleler 2008 yılına kadar belde belediyeleri iken 5747 sayılı Kanun

ile mahalle olarak Nilüfer Belediyesine bağlanmıştır. 2003 yılında Hasanağa OSB'nin kurulması ile kırsal niteliğini kaybetmeye başlamıştır. Ancak ulaşım imkanlarının yetersiz kalması nedeniyle bu bölgelerde gelişim yavaş bir şekilde ilerlemektedir.

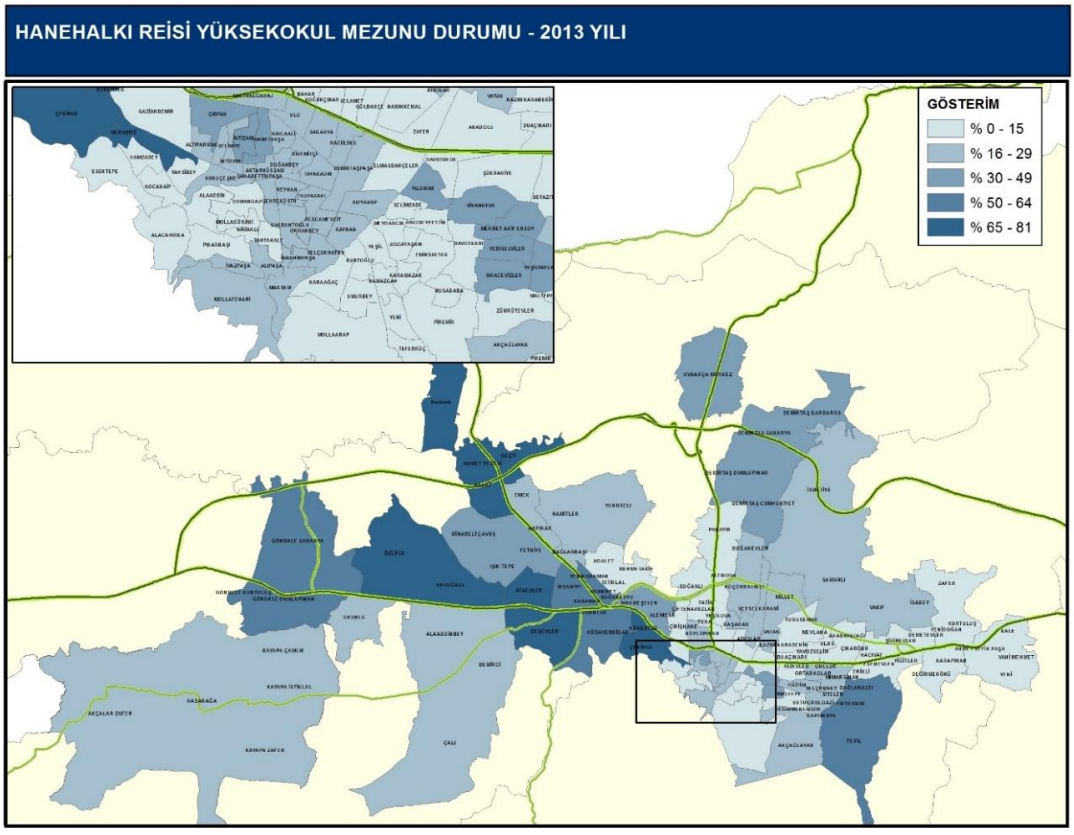
Yıllara göre yükseköğretimden mezun olanların mahallere göre oranı, 2000 yılında en yüksek %30 iken, 2013 yılında %80'e ulaşmıştır. Yükseköğretim mezunlarındaki artışın en yoğun olduğu bölgeler yine batı aksındaki ve Mudanya aksındaki mahallelerdir. Batı aksında özellikle Uludağ Üniversitesi'ne yakın konumda olan ve planlı gelişen bölgelerden olan Ertuğrul, Özlüce mahalleleri ile üst gelir grubu konut alanlarının yer aldığı Bademli, Balat, Geçit ve Ahmetyesevi mahallelerinde %75'e çıktığı görülmektedir. İstanbul aksında da sanayileşme ile gelişen günümüzde rezidans tipi üst gelir gruplarına yönelik konut yapılaşmalarının da yer aldığı Demirtaş bölgesinde yükseköğretim mezunu bireylerin oranında artış olduğu göze çarpmaktadır (Harita 4.17, 4.18, 4.19).

Harita 4.17. 2000 yılı yükseköğretim mezunu nüfus

Harita 4.18. 2010 yılı yükseköğretim mezunu nüfus

Harita 4.19. 2013 yılı hanehalkı reisi yükseköğretim mezunu olan haneler

Yıllara göre genel olarak yükseköğretim mezunlarının az olduğu bölgeler, Gürsu ve Kestel ilçeleri mahalleleri ve Yıldırım ilçesinde yer alan mahalleler olmuştur. Gürsu ilçesi mahalleleri kırsal niteliğini devam ettiren bölgeler iken; Yıldırım ve Kestel ilçesi mahalleleri teknik ve sosyal altyapının yetersiz olduğu, göç ile gelen nüfusun yer seçtiği mahallelerin bulunduğu bölgelerdir. Üst gelir grubu bireylerin terk etmeye başladığı Kükürtlü, Çekirge, Muradiye mahalleleri 2000-2010-2013 yıllarında yükseköğretim düzeyinde okul bitiren bireylerin en yoğun olduğu bölgedir (Harita 4.17, 4.18, 4.19).

Çizelge 4.8. Hanehalkı reisi eğitim durumu ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri

	Değer	df	P (2-yanlı)
Pearson ki-kare	5,079E2a	342	1,35E-8
N	651		

		Değer	P
Nominal by Nominal	Phi	0,883	1,35E-8
	Cramer's V	0,361	1,35E-8
N		651	

Ki-kare analizi sonucuna göre ise eğitim yılı değişkeni ile bölge değişkeni birbirini etkilemektedir. Bu iki değişken arasında %36,1 derecesinde bir ilişki bulunduğu Çizelge 4.8'de görülmektedir.

Demografik özelliklerin mekansal farklılaşmasına yönelik genel değerlendirme

Ki-kare analizleri ile demografik değişkenler olarak incelenen Bursa'ya hangi bölgeden gelindiği ve hanehalkı reisi doğum yeri değişkenleri en etkili değişkenler olarak saptanmıştır. Özellikle bireyin kimlik ve kültür ögeleri ile iç içe olan bu değişkenler Bursa metropoliten alanına yaşanan göçe ilişkin bilgiler de sağlamaktadır. Sanayileşme sonrası yoğun göç alan Bursa metropolüne farklı bölgelerden gelen nüfusun tüm kentsel alanda yer seçerken, bazı bölgelerde yoğunlaştığı ve toplandığı görülmüştür. Özellikle farklı bölgelerden gelen nüfusun, kentin doğusunda ve kent merkezi çeperindeki Bursa Ovası ve Uludağ yamaçlarında yoğunlaştığı görülmüştür. Kent merkezi çeperindeki plansız gelişmiş konut alanlarının yer aldığı bölgelerde göç eden nüfusun yer seçtiği görülmüştür. Kentin ana aksları İstanbul ve Ankara yolları boyunca kentin doğusu ve kuzeyindeki plansız gelişmiş konut alanlarından oluşan bölgeler, yine göç ile gelen nüfusun yoğun olarak yer seçtiği

bölgelerdir. Doğum yerine ilişkin analiz sonuçları da, Bursa'ya hangi bölgeden gelindiğine ilişkin değişken ile paralel sonuçlar ortaya koymuş ve mekansal farklılaşmanın kentsel alanda özellikle doğu batı genelinde bir ayrışmaya neden olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda kent merkezinde ve kırsal niteliğini devam ettiren mahallerde özellikle doğum yeri Bursa olan bireylerin yoğunlaştığı görülmektedir. Göçe ilişkin Bursa metropolünün yıllar içerisindeki değişimi incelendiğinde 2000-2013 yılları arasında doğum yeri farklı olan bireylerin geldikleri bölgelere göre yer seçimine devam ettikleri ve yılar içerisinde mekansal olarak farklılaşan bu yapının değişmediği görülmektedir.

Hem ki-kare hem ANOVA analizi ile incelenen eğitim durumu değişkeni de bölüm içerisinde detaylı olarak incelenmiştir. Eğitim değişkenin yüksek olduğu bölgeler kentin batı aksında planlı gelişen konut dokusunun yer aldığı mahalleler ve üst gelir grubu konut alanlarının bulunduğu Mudanya aksında yer alan Bademli bölgesi ile kent merkezine yakın konumdaki Çekirge-Kükürtlü bölgesidir. ANOVA analizi sonuçlarında eğitim seviyesinin düşük olduğu bölgeler özellikle kırsal niteliğini devam ettiren Hasanağa, Çalı, Kayapa, Demirci, Ürünlü, Üçevler mahalleleridir. Yine kırsal niteliğini devam ettiren Gürsu İlçesi mahalleleri ile kentin doğusunda ve İstanbul yolu üzerinde göç ile gelen nüfusun yer seçtiği, kaçak ve plansız gelişen konut alanlarının yer aldığı mahallelerde de eğitim seviyesi düşüktür. Kent merkezi ise mahalleler ölçeğinde karma bir yapıya sahiptir. 2000-2010-2013 yılları içerisinde Bursa metropolünde eğitim seviyesine göre mekansal olarak değişim yaşanmıştır. Bu değişim özellikle planlı gelişen kentin batı aksında ve Mudanya aksında artan eğitim seviyesindeki farklılaşma ile ortaya konmaktadır. Bu bölgelerde yıllar içerisinde eğitimsiz nüfus oranı da azalmaktadır. Kentin doğusunda yer alan plansız gelişen bölgede ise eğitim seviyesinde nicelik olarak bir artış olduğu görülse de bu artışın kentsel alandaki diğer bölgelere nispeten az olduğu saptanmıştır. Bursa metropoliten alanında ki gelire göre ayrışmanın ilk kez görüldüğü Çekirge bölgesinde ise her üç dönemde de eğitim seviyesi yüksektir.

4.2.2. Sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşması

Sosyo-ekonomik yapıya ilişkin; hanehalkı reisi ve hanenin aylık geliri, hanehalkı reisi işyeri ilçesi, hanehalkı reisi iş niteliği, hanehalkı reisi eşi çalışma durumu, iş olanaklarını yeterli bulma durumu, mevcut ekonomik durumdan memnuniyet, araç sahipliliği, başka yatırım ya da mülk varlığı, hanede çalışan kişi sayısı, Bursa'ya geliş nedeni, hanehalkı reisi sosyal

güvencesi, hanehalkı reisi işinden memnuniyet durumu, hanehalkı reisi çalışma günü, hanehalkı reisi mesleği, aylık harcama kalemi, ev sahipliliği, ek gelir ve hanehalkı reisi çalışma durumu değişkenleri ki-kare analizi incelenmiş ve mekanla olan ilişki dereceleri belirlenmiştir (Çizelge 4.9).

Çizelge 4.9. Sosyo-ekonomik değişkenler ve ki-kare analizine göre mekanla olan ilişki dereceleri

Değişken	İlişki Derecesi (Cramer's V değeri) (%)
Hanehalkı reisi aylık geliri	45,3
Hanehalkı reisi işyeri ilçesi	44,4
Hane halkı reisi iş niteliği	44,3
Hane aylık geliri	43,8
Eş çalışma durumu	42,6
İş olanaklarını yeterli bulma durumu	41,2
Mevcut ekonomik durumdan memnuniyet durumu	40,9
Araç sahipliliği	38,2
Başka yatırım ya da mülk varlığı	37,7
Hanede çalışan kişi sayısı	37,5
Bursa'ya geliş nedeni	36,6
Hanehalkı reisi sosyal güvencesi	35,6
Hanehalkı reisi işinden memnuniyet durumu	35,5
Hanehalkı reisi çalışma günü	35,1
Hane halkı reisinin mesleği	35,0
Aylık harcama kalemi	34,5
Ev sahipliliği	32,6
Ek gelir	32,2
Hanehalkı reisi çalışma durumu	İlişkisi yok

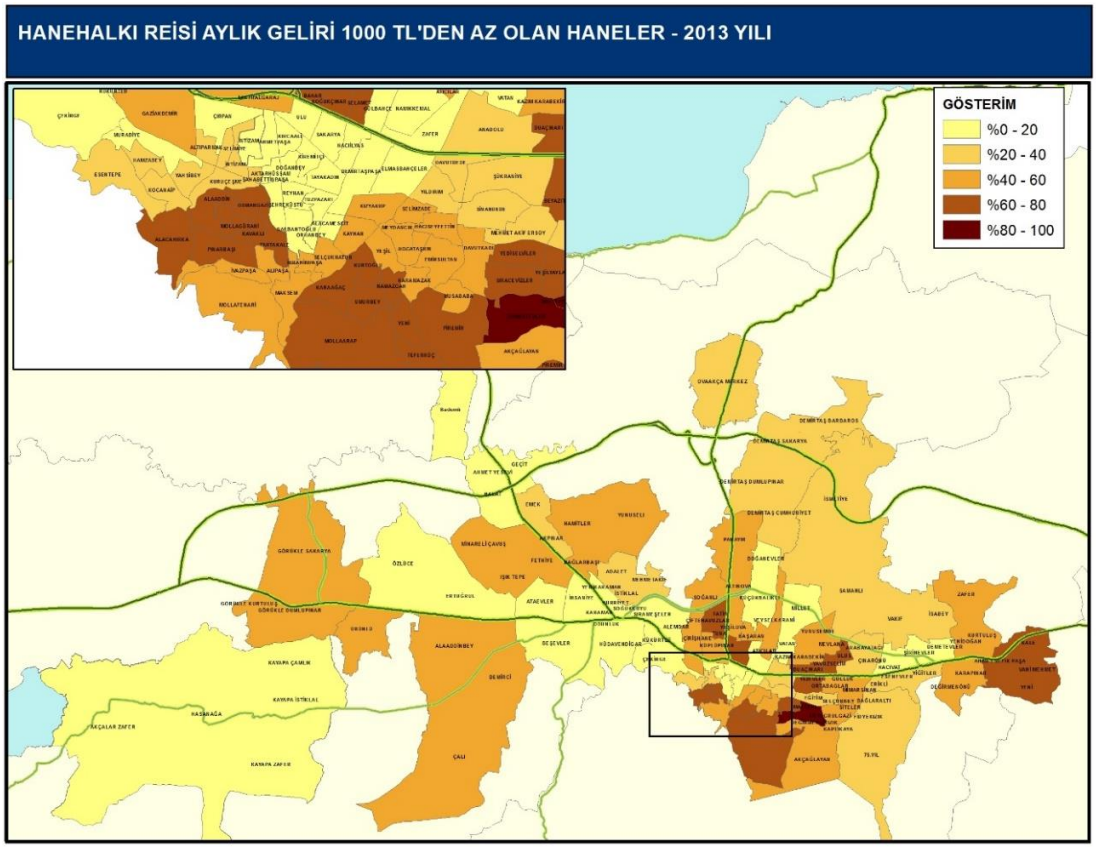
Toplam 19 adet değişkenden mekanla en yoğun ilişkisi olan hanehalkı reisi aylık geliri, hanehalkı reisi işyeri ilçesi, hanehalkı reisi iş niteliği değişkenleri iken hanehalkı reisi çalışma durumunun mekanla ilişkisi bulunmamaktadır. Bu bölümde mekanla %40'dan fazla ilişkisi olan hanehalkı reisi ve hanenin aylık geliri, hanehalkı reisi işyeri ilçesi, hanehalkı reisi iş niteliği, hanehalkı reisi eşi çalışma durumu, iş olanaklarını yeterli bulma durumu, mevcut ekonomik durumdan memnuniyet değişkenleri incelenmekte, ilişki düzeyi %40'ın altında kalan 12 değişkene ilişkin mekansal haritalar ise EK-4'de verilmektedir.

Hanehalkı reisi aylık geliri

Bursa kenti metropoliten alanı içerisinde yapılan çalışmada ankete katılan hanehalkı reislerinin % 39,5'inin 1 000 TL ve daha az aylık geliri vardır. 1 000 - 2 000 TL arasında

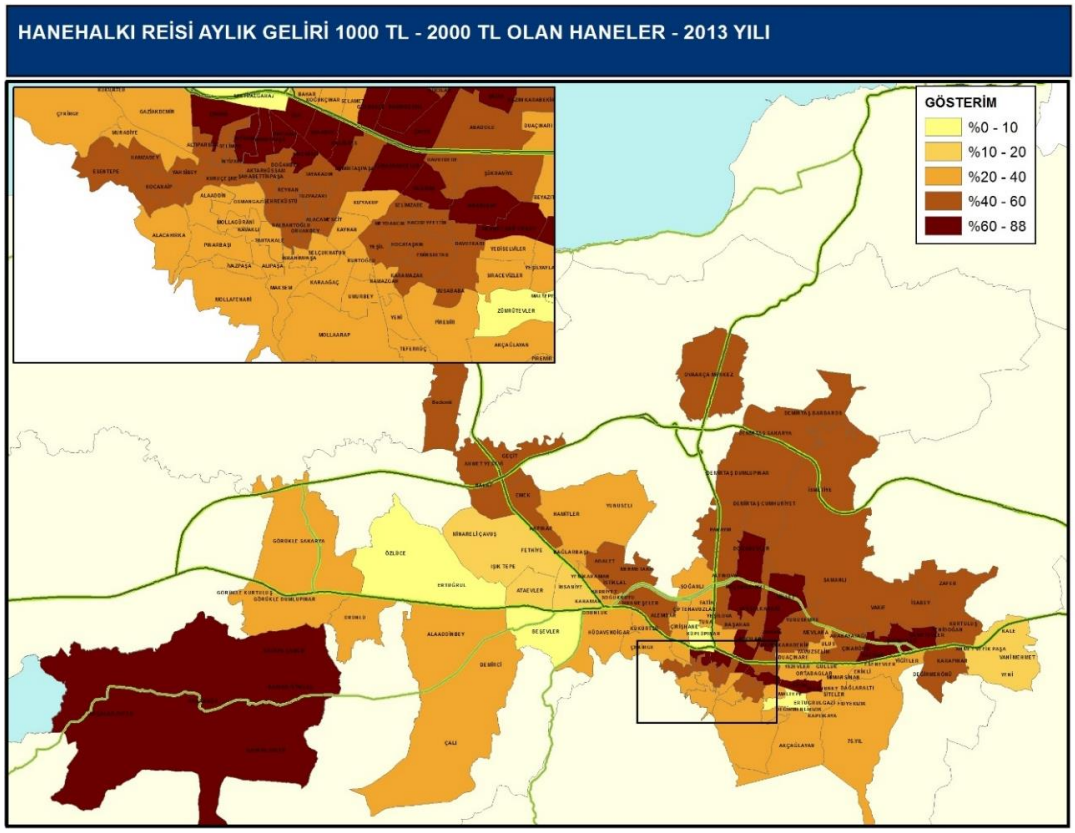
aylık geliri olan hanehalkı reisleri ise % 41,2'sidir. 2 000 - 3 000 TL aylık geliri olduğunu belirten hanehalkı reislerinin oranı %12,5 iken 3 001 TL ve üzerinde aylık gelire sahip olan hanehalkı reislerinin oranı %6,4'tür.

1 000 TL'den daha az aylık gelire sahip olan hanehalkı reislerinin yoğun olarak bulunduğu bölge; Yıldırım İlçesinde yer alan kaçak ve imarsız gelişen konut alanlarının ve Bursa'ya göç ile gelen bireylerin yoğun olarak yer seçtiği bir bölge olan Değirmenlikızık, Zümrütevler ve Maltepe mahalleleridir (Harita 4.20). Bu mahalleler kent merkezi çeperinde yer alan sosyal ve teknik altyapısı yetersiz olan mahallelerdir.

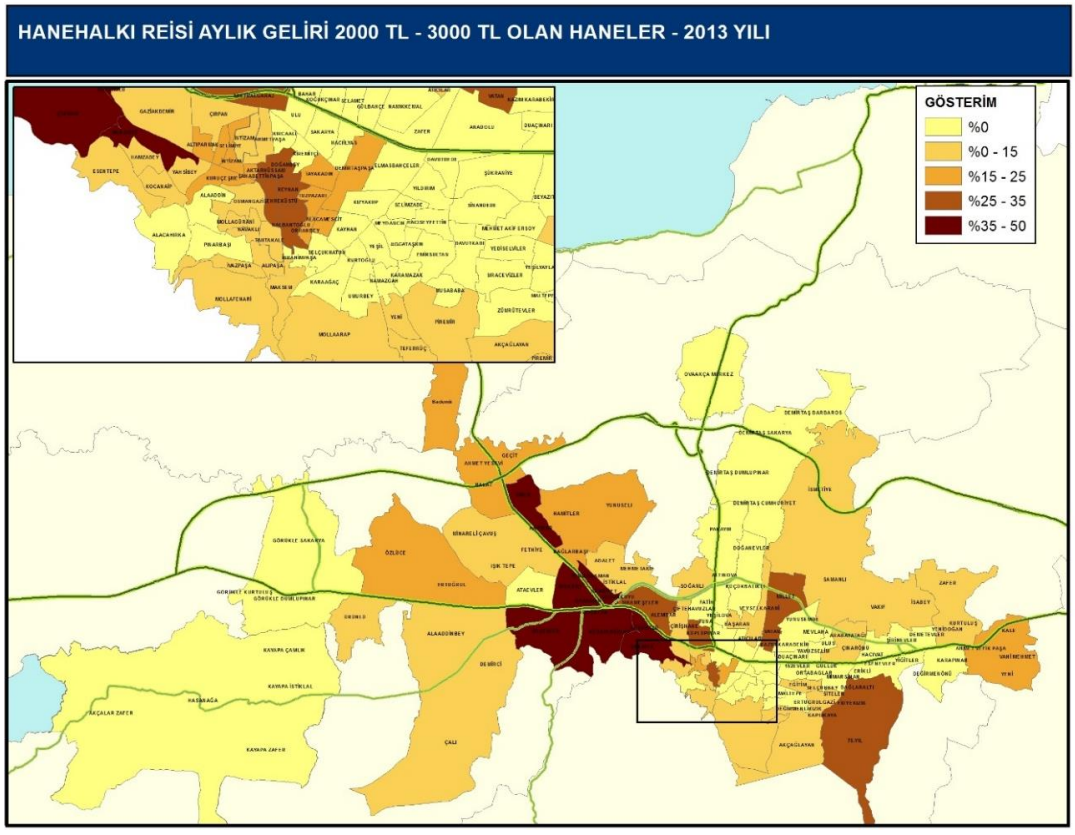

Harita 4.20. 2013 yılı hanehalkı reisi aylık geliri 1 000 TL'den az olan haneler

1 000 - 2 000 TL aylık gelire sahip olan hanehalkı reislerinin yoğun olarak bulunduğu bölge Küçükbalıklı ve Doğanevler mahalleleridir (Harita 4.21). Bu mahalleler imarsız gelişen ve alt gelir grubu konut alanlarının yer aldığı, kentin kuzeyine doğru gelişerek Bursa Ovasını tahrip etmiş olan teknik ve sosyal altyapısı yetersiz konut bölgeleridir.

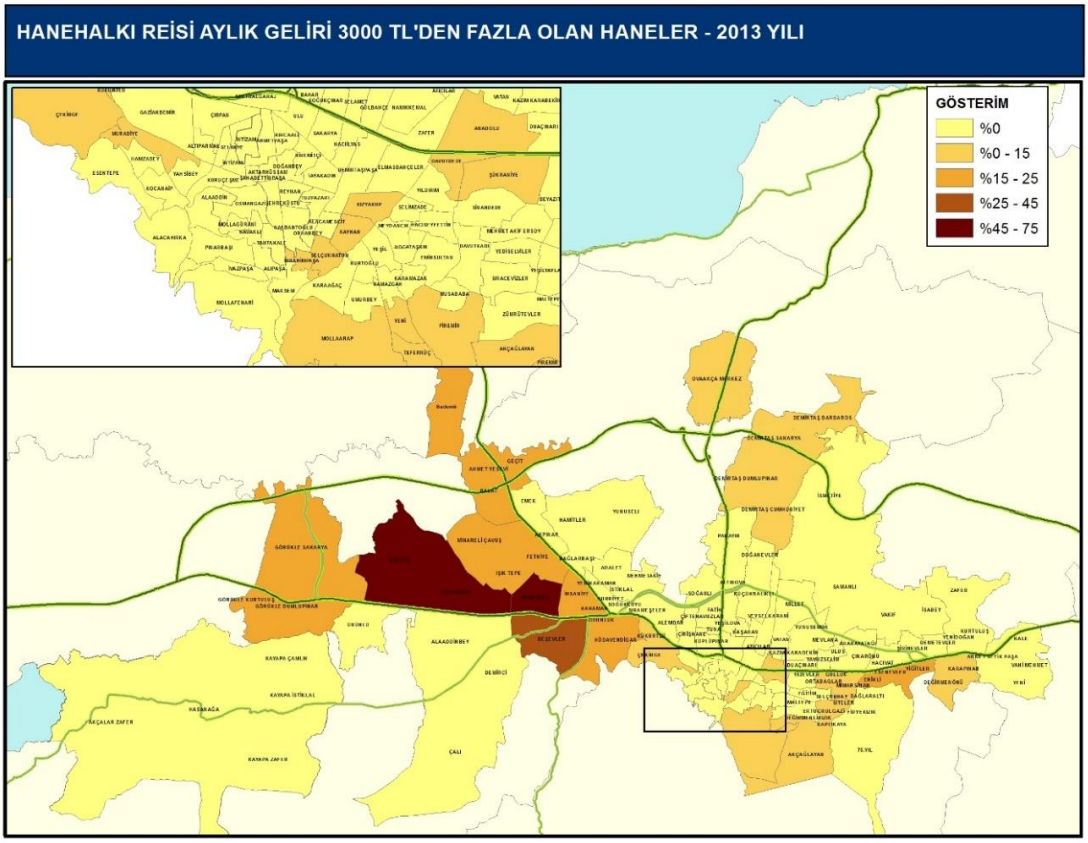
Harita 4.21. 2013 yılı hanehalkı reisi aylık geliri 1 000 - 2 000 TL olan haneler

Harita 4.22. 2013 yılı hanehalkı reisi aylık geliri 2 000 - 3 000 TL olan haneler

2 000 - 3 000 TL aylık geliri olan hanehalkı reislerinin yoğun olarak yer aldığı bölge üst gelir gurubu bireylerin terk etmeye başladığı, ticari aktivitelerin yoğunlaştığı Kükürtlü, Çekirge ve Muradiye mahalleleri ile balkan göçmenlerinin yoğun olarak bulunduğu Hürriyet, Soğukkuyu ve Yenikaraman mahalleleridir (Harita 4.22).

3 000 TL ve daha fazla aylık gelire sahip olan hanehalkı reislerinin yoğunlaştığı bölge Ataevler Mahallesidir (Harita 4.23). Bu mahalle planlı politikalar ile ve kooperatifler eliyle gelişmiş konut bölgesidir. Ertuğrul ve Özlüce mahalleleri gelir düzeyi en yüksek olan ikinci bölgeyi oluşturmaktadır. Bu mahalleler Uludağ Üniversitesi yanında site tipi yapılaşmalar ile gelişen planlı konut bölgesidir. Yine Harita 4.23'de Bursa metropoliten alanın kuzey batısında bu oranın arttığı görülmektedir. Bu alandaki mahalleler üst gelir grubu konut alanlarının yer aldığı Bademli, Balat, Geçit, Ahmetyesevi mahallelerinden oluşmaktadır. Ancak gelirle ilgili sorulara yanıt verme oranı anket genelinde düşüktür.

Harita 4.23. 2013 yılı hanehalkı reisi aylık geliri 3 000 TL'den fazla olan haneler

Ki-kare analizi sonucunda hanehalkı reisi aylık geliri ve mekânsal bölge değişkeni arasında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki vardır. Bu iki değişkende meydana gelen bir değişiklik diğerini %45,3 oranında etkilemektedir (Çizelge 4.10).

Çizelge 4.10. Hanehalkı reisi aylık geliri ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri

	Değer	df	P (2-yanlı)
Pearson ki-kare	4,745E2[a]	228	1,96E-19
N	577		

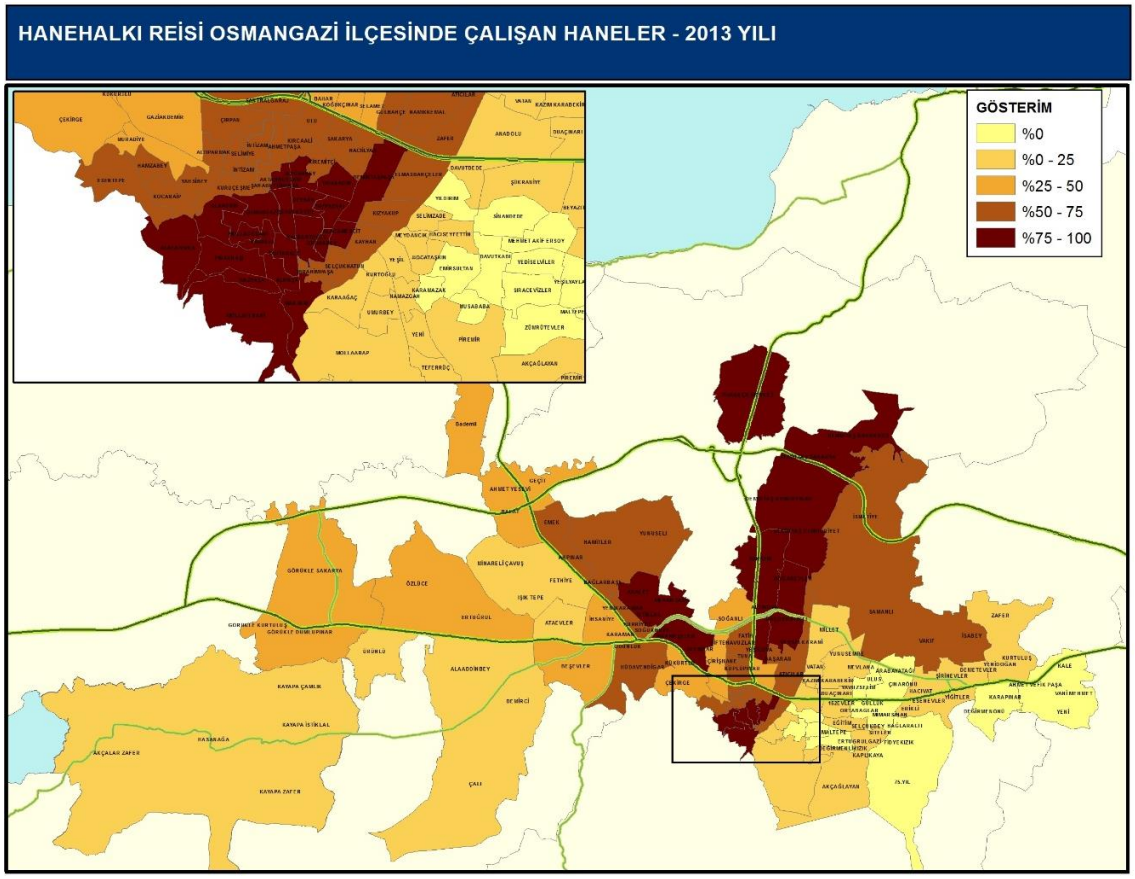
		Değer	P
Nominal by Nominal	Phi	,907	1,96E-19
	Cramer's V	,453	1,96E-19
N		577	

Hanehalkı reisi iş yeri ilçe

Çalışan hanehalkı reislerinin işyeri ilçe olarak incelenmiştir. İşyeri Osmangazi İlçesinde olan haneler %42, Yıldırım İlçesinde işyeri olan haneler %28,6, işyeri Nilüfer İlçesinde olan haneler ise %23,9'dur. İşyerini Bursa İli dışında İzmit İlinde bir firma olarak tanımlayan sadece bir anket bulunmaktadır (Çizelge 4.11).

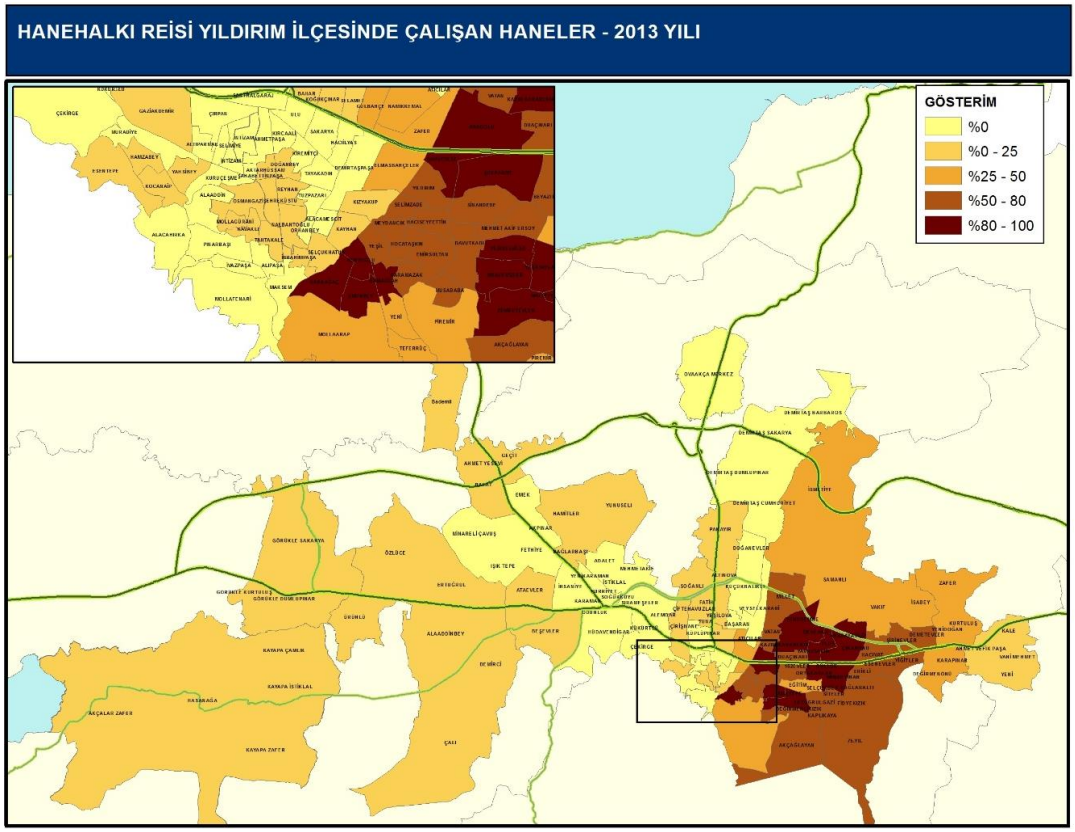
Çizelge 4.11. Hanehalkı reisinin çalıştığı ilçe sıklık çizelgesi

İlçe	Sıklık	Yüzde
Osmangazi	185	42,0
Yıldırım	126	28,6
Nilüfer	105	23,9
Kestel	9	2,0
Gürsu	9	2,0
Gemlik	1	0,2
Mudanya	2	0,5
Yenişehir	2	0,5
Bursa Dışı	1	0,1
TOPLAM	440	100

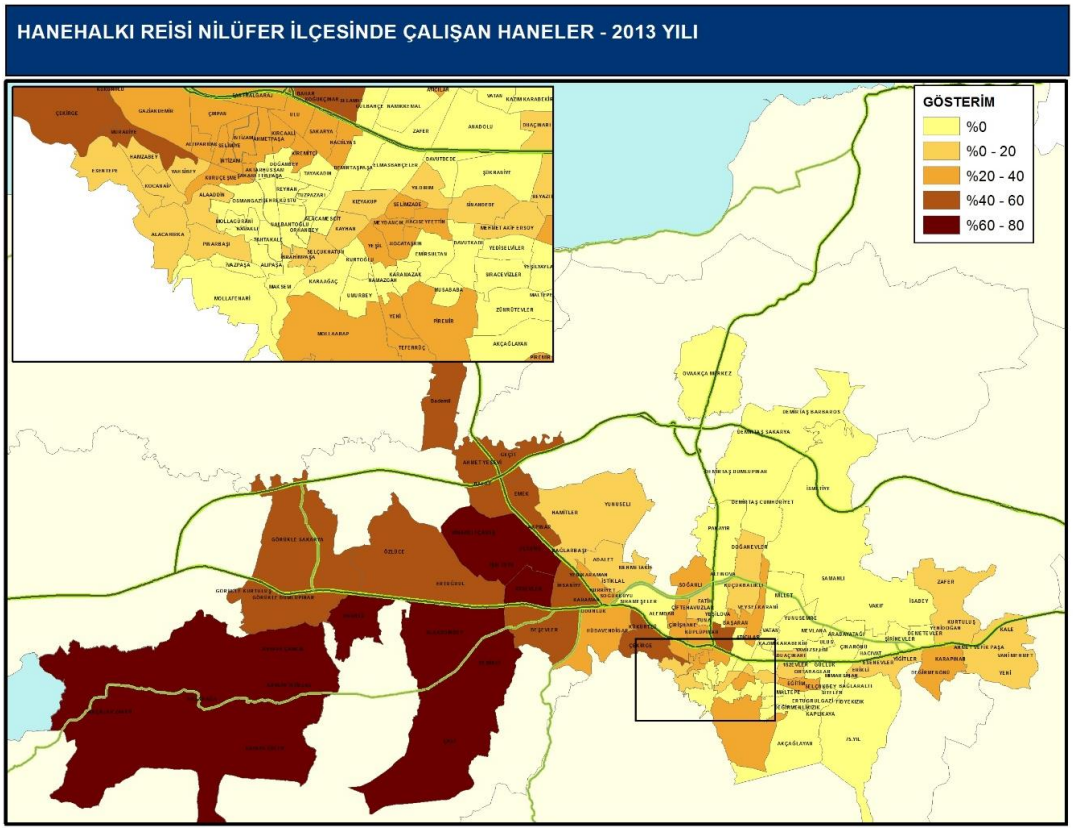

Harita 4.24. 2013 yılı hanehalkı reisi Osmangazi İlçesinde çalışan haneler

3. bölge, 25. bölge, 23. bölge ve 27. bölgede ankete katılan hanehalkı reislerinin tamamının işyeri Osmangazi İlçesinde bulunmaktadır. 23 ve 25. bölgeler ticari aktivitelerin yoğun olduğu kent merkezinde yer alan mahallelerden oluşmaktadır. 3. bölge Osmangazi İlçesinde İstanbul aksında kentin kuzeyinde yer alan Demirtaş OSB'nin yer aldığı bölgedeki Demirtaş ve Ovaakça mahallelerinden oluşmaktadır. 27. bölge ise Bursa metropoliten alanına ilin güneyinde yer alan dağ ilçelerinden göç ile gelen nüfusun yer seçtiği Sırameşeler ve Alemdar mahallelerinden oluşmaktadır. Toplam 10 bölgede ise hanehalkı reislerinin hiçbiri Osmangazi İlçesinde çalışmamaktadır. Kentin doğusunda bulunan OSB ve KSS'lerin bulunduğu Kestel ve Yıldırım İlçesi mahallelerinde ikamet eden hanehalkı reisleri Osmangazi İlçesinde çalışmamaktadır (Harita 4.24).

Harita 4.25. 2013 yılı hanehalkı reisi Yıldırım İlçesinde çalışan haneler

Harita 4.26. 2013 yılı hanehalkı reisi Nilüfer İlçesinde çalışan haneler

45-47-50-53-54. bölgelerde ankete katılan hanelerin tamamında hanehalkı reisi işyeri Yıldırım İlçesindedir. Bu bölgeler Yıldırım İlçesinde yer alan göçle gelen nüfusun yer seçtiği sanayi alanlarına yakın konumda olan mahallelerden oluşmaktadır. Harita 4.25'e bakıldığında kentin batısında yer alan nüfusun Yıldırım İlçesinde çalışmadığı görülmektedir. Yıldırım İlçesinde çalışan hanelerin yine Yıldırım İlçesi ve yakınındaki Gürsu ve Kestel İlçesi mahallelerinde ikamet ettikleri Harita 4.25'de görülmektedir.

Çalıştığı işyerinin Nilüfer İlçesinde yer aldığını belirten hanelerin en yoğun olarak yer seçtiği bölgeler; 12. bölge %80, 9 ve 13. Bölge %66,7'dir. 12. bölge Nilüfer ve BTSO OSB'nin de içinde bulunduğu Nilüfer İlçesindeki Işıktepe, Minareliçavuş ve Fethiye Mahallelerinden oluşmaktadır. 13. bölge Hasanağa ve Akçalar OSB'nin yer aldığı aynı zamanda kırsal niteliğini de hala devam ettiren Hasanağa, Akçalar, Kayapa Mahallelerinden oluşmaktadır. 9. bölge ise Nilüfer İlçesinde yer alan kentin batı aksında planlı politikalarla ve kooperatifleşme ile gelişen Ataevler bölgesinden oluşmaktadır (Harita 4.26).

Çizelge 4.12. Hanehalkı reisi iş yeri ilçesi ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri

	Değer	df	P (2-yanlı)
Pearson ki-kare	6,172E2a	456	1,3E-11
N	445		

		Değer	P
Nominal by Nominal	Phi	1,178	1,3E-11
	Cramer's V	,445	1,3E-11
N		445	

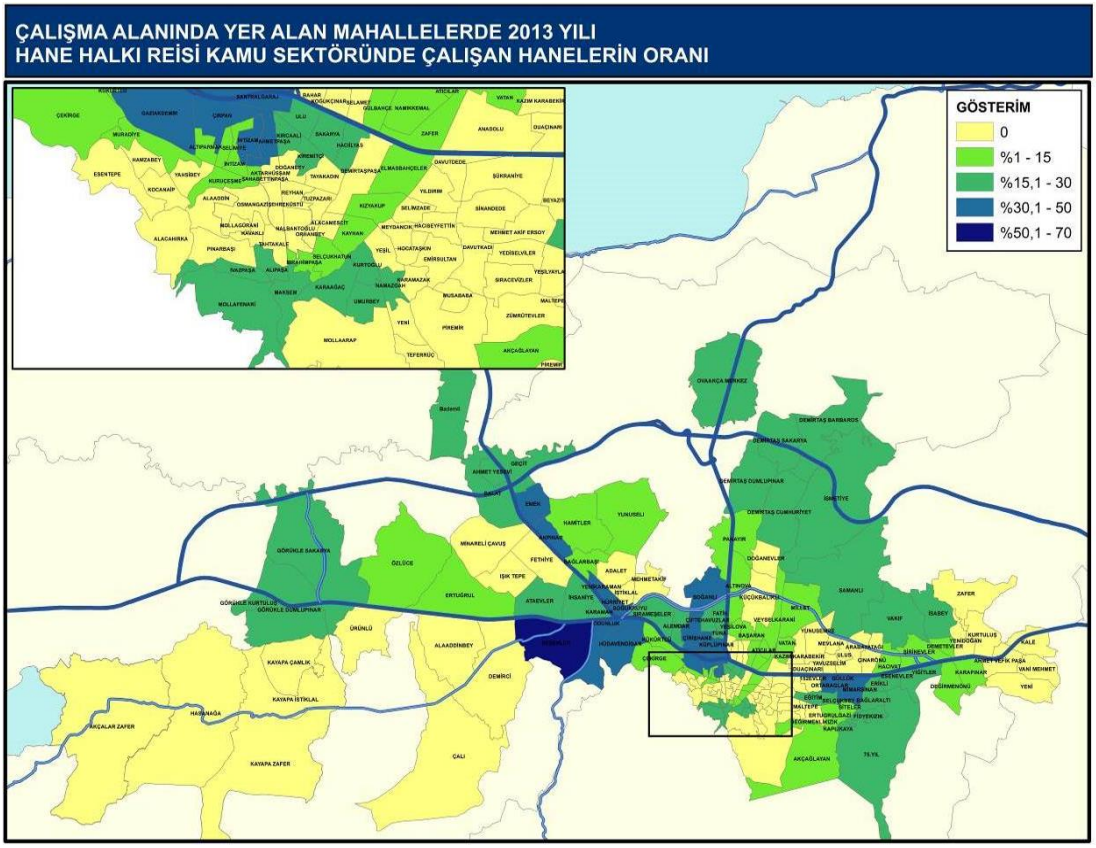
Hanehalkı reisi işyeri değişkeni ile mekanı temsil eden bölge değişkeni arasında Çizelge 4.12'de yer alan ki-kare analizi sonuç çizelgesine göre anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişkinin derecesi Cramer's V değerinde %44,4 olarak görülmektedir.

Hanehalkı reisi iş niteliği

Tarım sektöründe çalıştığını söyleyen hanehalkı reislerinin toplam içerisindeki oranı yalnızca %0,8'dir. İnşaat sektöründe çalıştığını belirten hanehalkı reisleri oranı %6,80, özel bürolarda çalıştığını belirten hanehalkı reisleri oranı %2, kamu sektöründe çalışan hanehalkı

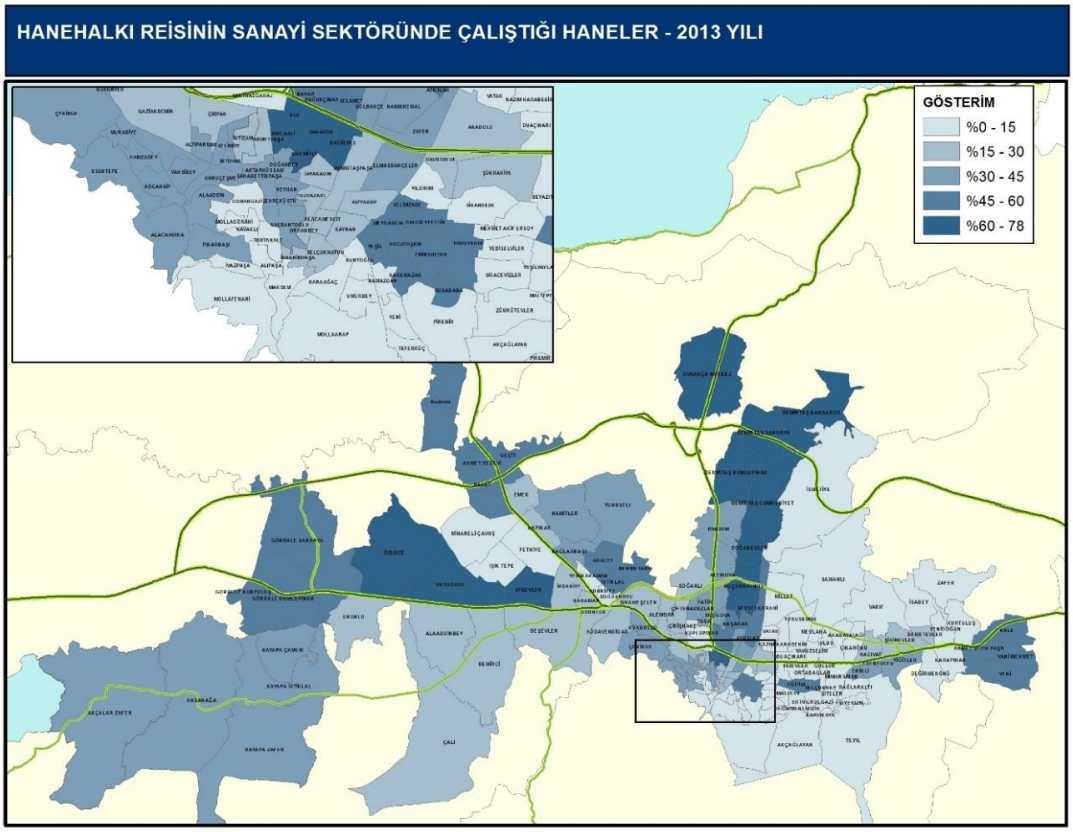
reisleri oranı %15,4, sağlık sektöründe çalışan hanehalkı reisleri oranı %4,8, eğitim sektöründe çalışan hanehalkı reisleri oranı %4,3 ve esnaf olan hanehalkı reislerinin oranı %21,8'dir. Çalışma alanında en fazla sanayi sektöründe çalışan hanehalkı reisi bulunmaktadır. Sanayi sektöründe çalışan hanehalkı reisleri oranı ise %30,6'dır.

Kamu kurumunda çalışan hanehalkı reislerinin en yoğun olduğu bölge Beşevler Mahallesidir (Harita 4.27). Bu mahalledeki hanehalkı reislerinin %70'i kamu kurumunda çalışmaktadır. Ankara-İzmir karayolu üzerinde yer alan bu bölge, kent merkezi ve çalışma alanlarının hafif raylı sistem, otobüs gibi alternatif ulaşım sistemleri ile de desteklendiği bir bölgedir. Aynı zamanda planlı gelişmesi ile teknik ve sosyal altyapısı ile gelişen bir mahalledir.

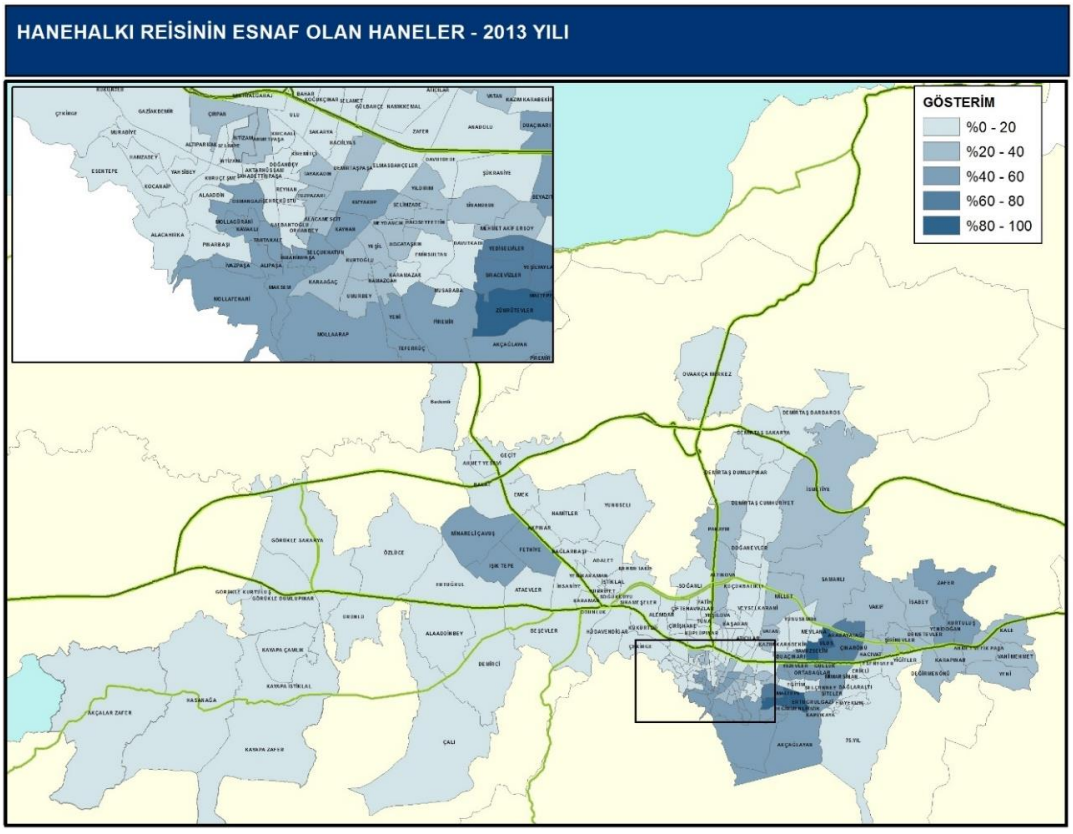

Harita 4.27. 2013 yılı hanehalkı reisi kamu sektöründe çalışan haneler

Sanayi sektöründe çalışan hanehalkı reislerinin en yoğun olduğu bölge sanayi bölgelerine yakın olan Demirtaş ve Ovaakça mahalleleri ile Nilüfer İlçesinde yer alan Özlüce ve Ertuğrul mahalleleridir (Harita 4.28). Demirtaş ve Ovaakça mahalelleri İstanbul yolu üzerinde büyük ölçekli sanayi alanlarına yakın konumda yer alan mahallelerdir.

Harita 4.28. 2013 yılı hanehalkı reisi sanayi sektöründe çalışan haneler

Harita 4.29. 2013 yılı hanehalkı reisi esnaf olan haneler

Hanehalkı reisi esnaf olan hanelerin en yoğun olduğu bölge Yıldırım ilçesinde yer alan Değirmenlikızık, Zümrütevler ve Maltepe mahalleleri ile Yavuzselim ve Ulus mahalleleridir (Harita 4.29). Zümrütevler, Maltepe ve Değirmelikızık mahalleleri kentin doğusunda kent merkezi çeperinde yer alan plansız yapılaşmış konut alanlarından oluşmaktadır. Yavuzselim ve Ulus mahalelleri ise Ankara yolu üzerinde ticari ve küçük ölçekli sanayi ve konut dışı kentsel çalışma alanlarının yer aldığı mahallelerdir.

Sağlık sektöründe çalışan hanehalkı reislerinin yoğun olarak yer seçtiği bölge kent merkezinde yer alan Kocanaip, Yahşibey, Demirkapı ve Hamzabey mahalleleridir. Bu mahalleler Bursa'da yer alan Çekirge, Muradiye ve Kızılay devlet hastanelerine yakın konumda yer alan mahallelerdir.

Eğitim sektöründe çalışan hanehalkı reislerinin en yoğun olarak yer seçtiği bölge Bursa kenti ana ulaşım akslarının aktarma noktası konumundaki bölge olan Hürriyet, Soğukkuyu ve Yenikaraman mahalleleri ile Uludağ Üniversitesi'ne yakın olan Görükle bölgesindedir.

Tarım sektöründe çalışan hane reislerinin yoğun olarak yer seçtiği bölge ise Nilüfer İlçesinde kırsal niteliğini henüz yitirmeyen bölgelerden olan Ürünlü, Demirci, Çalı ve Alaaddinbey mahalleleridir.

Çizelge 4.13'te yer alan ki-kare analiz sonuçlarına göre hanehalkı reisi iş niteliği değişkeni ile mekansal bölge değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Hanehalkı reisinin iş niteliğindeki her hangi bir değişiklik mekânsal olarak bölge değişkenini de etkilemektedir. Bu etkinin derecesi Çizelge 4.13'de %44,3 olarak görülmektedir.

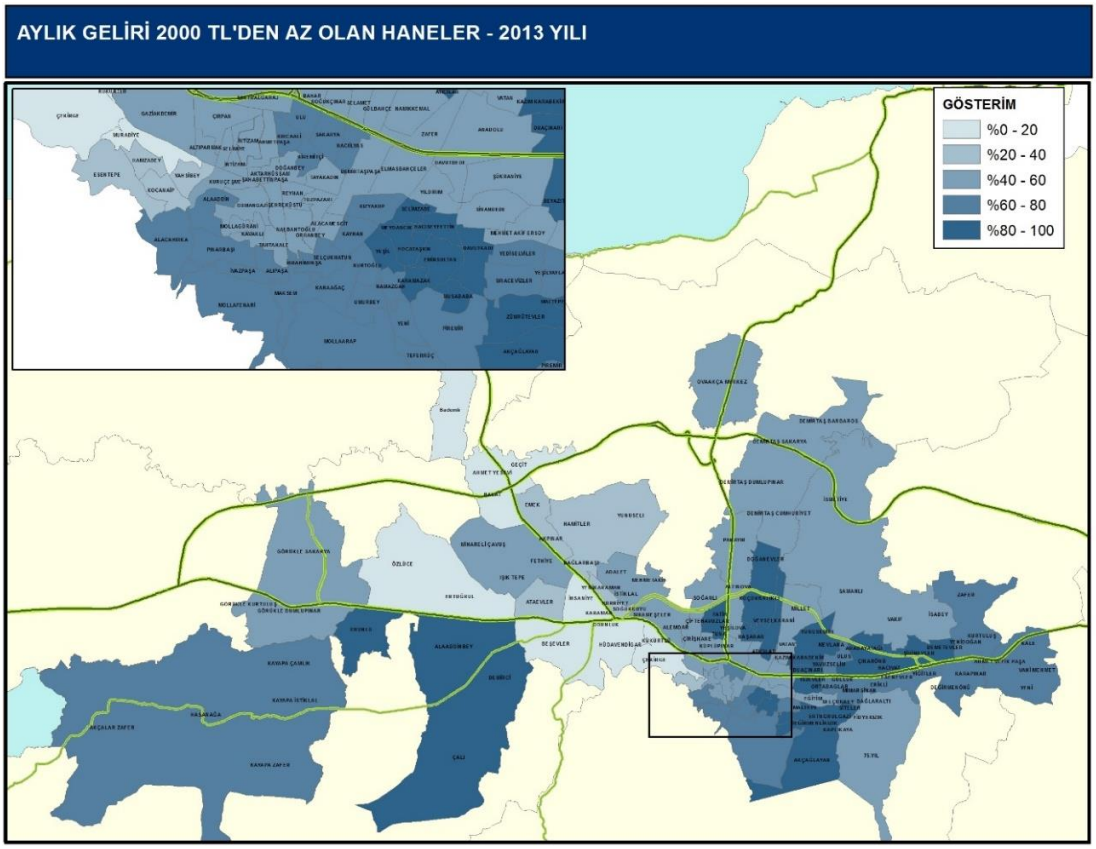
Çizelge 4.13. Hanehalkı reisi iş niteliği ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri

	Değer	df	P (2-yanlı)
Pearson ki-kare	6,192E2[a]	456	5,1E-7
N	395		

		Değer	P
Nominal by Nominal	Phi	1,252	5,1E-7
	Cramer's V	,443	5,1E-7
N		395	

Hane geliri

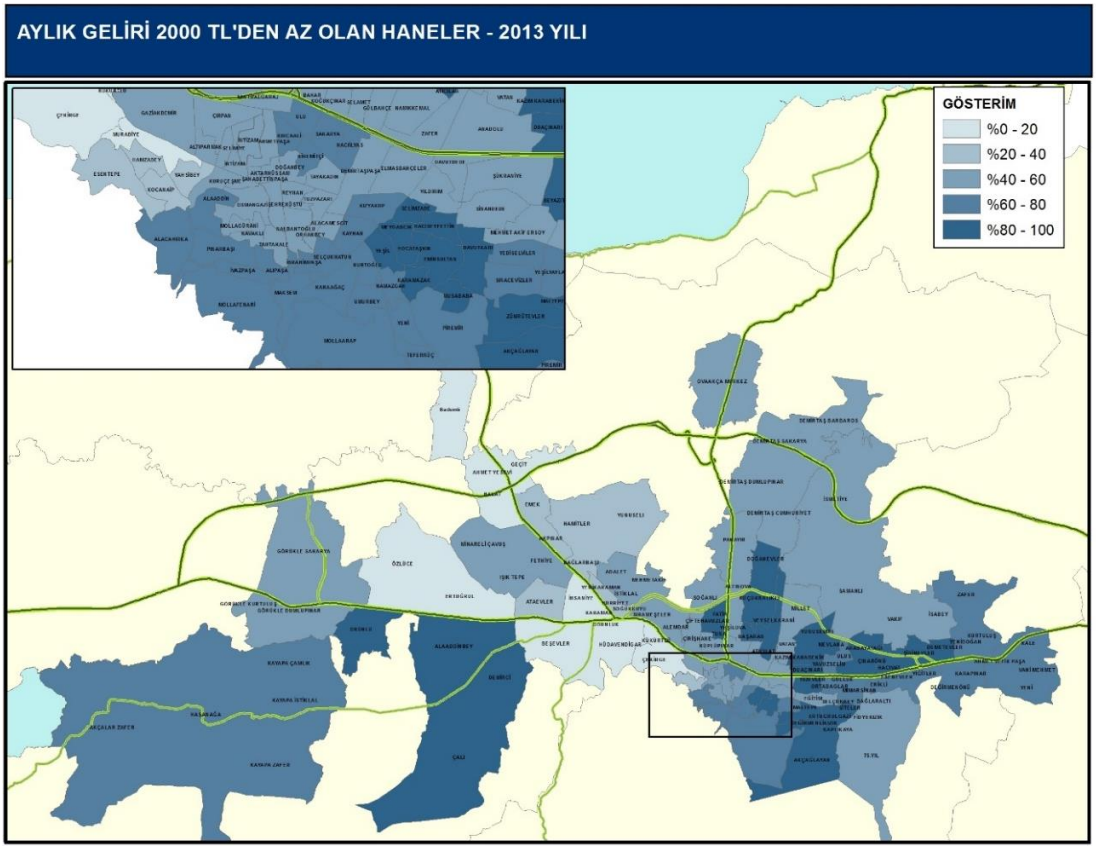
Metropoliten alan içerisinde yapılan anket çalışmasında hanelere aylık gelirleri sorulmuştur. Hane aylık geliri 2 000 TL altı olan hanelerin yoğunlaştığı bölgeler imarsız gelişmiş, az katlı ve yaşam kalitesi düşük konut alanlarının yer aldığı Küçükbalıklı, Doğanevler mahalleleri ile aynı karakterde olan Yıldırım ilçesinde yer alan Mevlana, Yunusemre, Kazımkarabekir ve Değirmenlikızık, Zümrütevler ve Maltepe Mahalleleridir. Bu mahallelerde yapılan anketlerin tamamında aylık hane geliri 2 000 TL'nin altındadır.

Harita 4.30. 2013 yılı hane aylık geliri 2 000 TL'den az olan haneler

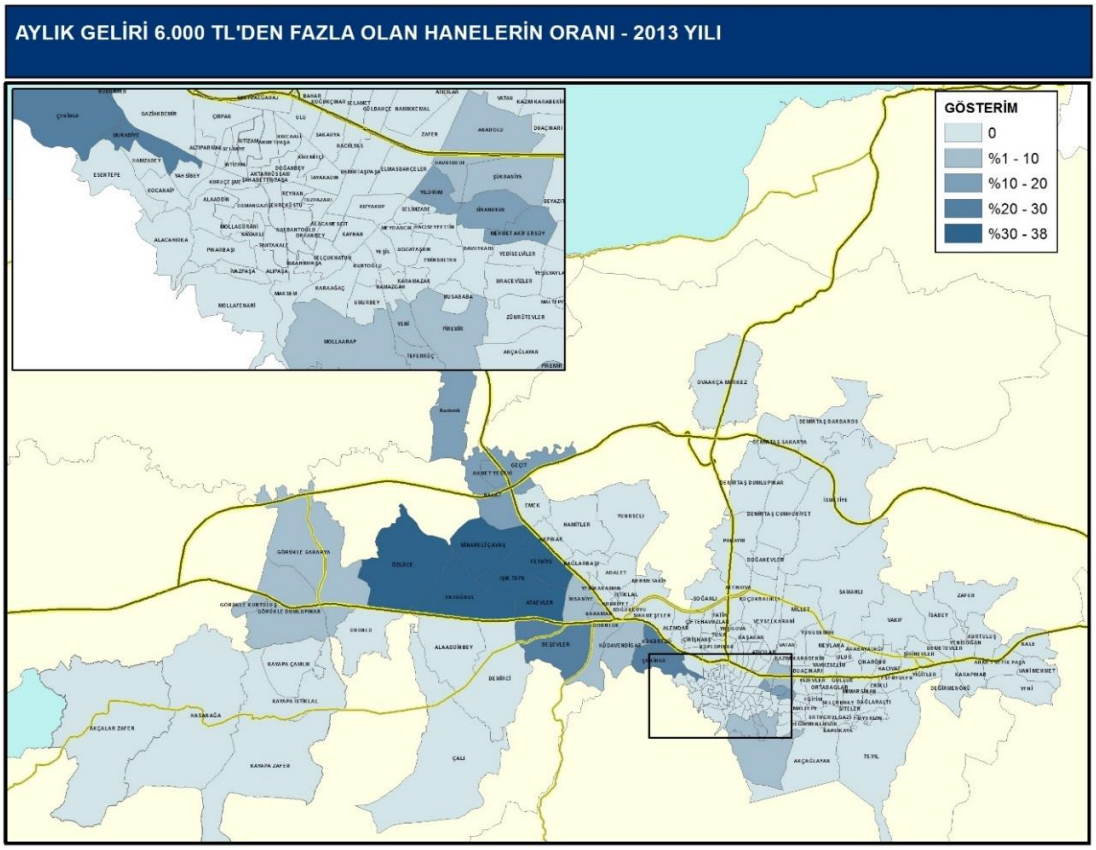
Kentin doğusunda hızlı kentleşme sonrasında altyapısı yetersiz ve kalitesiz konut alanları ile gelişen Yıldırım İlçesinde Demetevler, Şirinevler, Hacivat, Çınarönü ve Arabayatağı mahallelerinde de hane geliri 2 000 TL'den az olan haneler yoğundur. Kentin batısında yer alan Nilüfer ilçesinde yalnızca kırsal niteliğini devam ettiren Ürünlü, Tahtalı, Alaaddinbey ve Çalı mahallelerinde bu oranın yüksek olduğu görülmektedir (Harita 4.30).

2 000 - 4 000 aylık geliri olan hanelerin yoğun olarak bulunduğu 39. bölge Bursa kent merkezinde yer alan Kocanaip, Yahşibey, Demirkapı ve Hamzabey mahalleleridir. Bu mahalleler, kent merkezinde yoğun ticari aktivitelerin olduğu ve nüfus yoğunluğu yüksek bölgelerdir. Kentin kuzey aksları boyunca aylık hane geliri 2 000 - 4 000 TL olan hanelerin yoğunlaştığı görülmektedir. İstanbul yolu üzerindeki büyük ölçekli sanayi alanları yakınında plansız olarak gelişen Demirtaş ve Ovaakça mahalleleri ile Mudanya aksında yer alan BTSO ve Nilüfer OSB'ye yakın konumdaki plansız gelişen ve teknik-sosyal altyapısı yetersiz olan Emek, Hamitler, Akpınar, Bağlarbaşı ve Yunuseli mahallelerinde bu oran yüksektir (Harita 4.31).

Harita 4.31. 2013 yılı hane aylık geliri 2 000 - 4 000 TL olan haneler

Aylık hane geliri 4 000 - 6 000 TL olan hanelerin yoğunlaştığı bölge üst gelir grubu bireylerin terk etmeye başladığı Kükürtlü, Çekirge ve Muradiye mahalleleridir. Kentin doğusunda göç ile gelen nüfusun yer seçtiği ve plansız gelişmiş konut alanlarının yer aldığı mahallelerde, nüfus yoğunluğu fazla ve ticari aktivitelerin merkezi olan mahallelerde ve kentin batı aksında kırsal niteliğini kaybetmemiş mahallelerde ise hane geliri 2 000 - 4 000 TL olan hane bulunmamaktadır.

Harita 4.32. 2013 yılı hane aylık geliri 6 000 TL'den fazla olan haneler

En yüksek hane gelirine sahip olan bölge ise Ataevler mahallesidir. Hane geliri 6 000 TL'den fazla olan hanelerin en yoğun olduğu bölgeler kentin batı aksında yer alan Özlüce, Ertuğrul, Ataevler, Işıktepe, Minareliçavuş ve Fethiye mahalleleridir Bu mahallelerdeki hanelerin %30'u 6 000 TL'den fazla aylık hane gelirine sahiptir. Ertuğrul ve Özlüce mahalleleri Uludağ Üniversitesi yanında site tipi yapılaşmalarla ve planlı konut politikaları ile gelişen bir bölgedir. Ataevler Mahallesi 2000'li yıların başında planlı politikalar ile kent gelişiminin yönlendirildiği, kooperatifler ile konut üretiminin sağlandığı bir konut bölgesidir. Işıktepe, Minareliçavuş ve Fethiye mahalleleri ise BTSO ve Nilüfer OSB'nin de içinde bulunduğu kentin batısında olsa da planlı gelişim sağlayamamış, altyapısı yetersiz konut alanlarının da bulunduğu Nilüfer İlçesi mahalleleridir (Harita 4.32).

Çizelge 4.14'de yer alan ki-kare analizi sonuç çizelgesinde sosyo-ekonomik hane geliri değişkeni ile mekânsal bölge değişkeni arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki vardır. $P<0,05$ anlamlılık düzeyinde bu ilişkinin derecesi %43,8'dir.

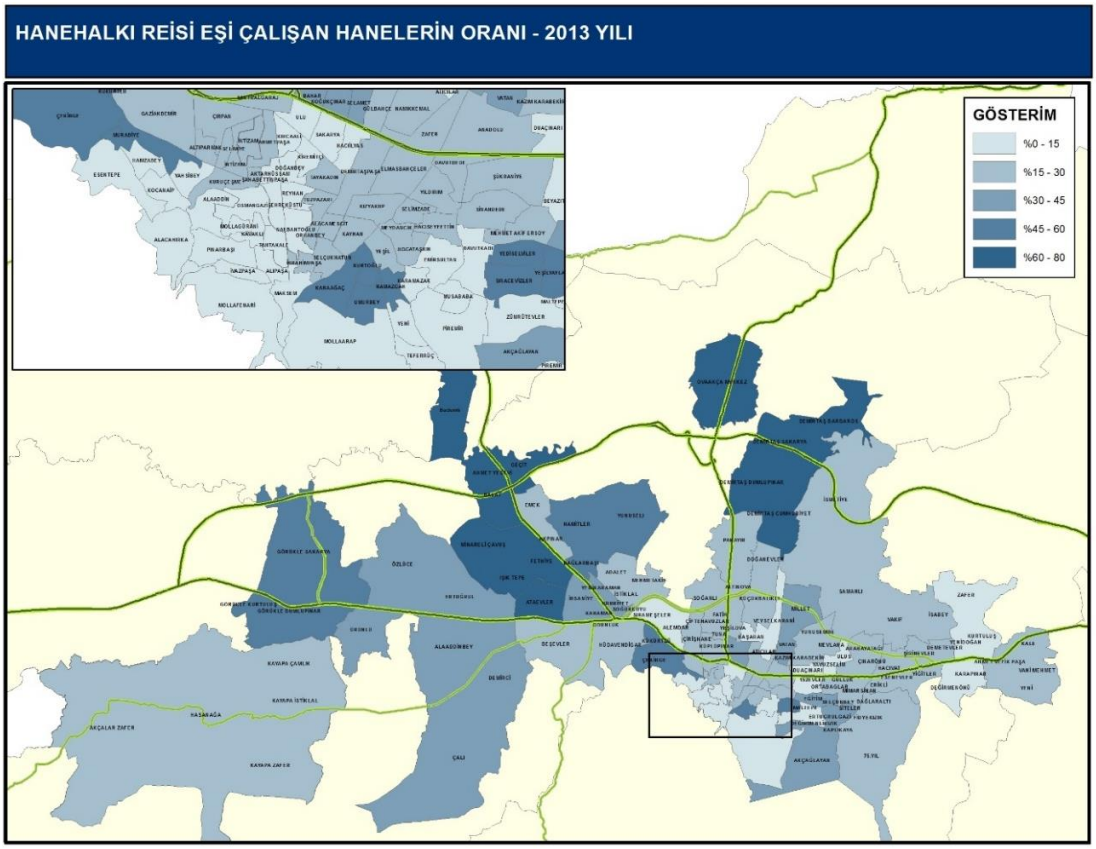
Çizelge 4.14. Hane aylık geliri ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri

	Değer	df	P (2-yanlı)
Pearson ki-kare	3,263E2[a]	171	8,57E-9
N	567		

		Değer	P
Nominal by Nominal	Phi	,759	8,57E-9
	Cramer's V	,438	8,57E-9
N		567	

Eş çalışma durumu

Hanehalkı reisi eşinin çalışma durumu verisi incelendiğinde, eşlerin %27,4'ünün çalışma hayatı içerisinde olduğu, ancak %72,6'sı gibi büyük bir kısmının çalışma hayatı dışında kaldığı görülmektedir.

Harita 4.33. 2013 yılı hanehalkı reisi eş çalışma durumu

Çalışan eşlerin en yoğun olduğu bölge (%80) Bademli, Balat, Geçit ve Ahmetyesevi mahallelerinden oluşan üst gelir grubu bireylerin yer seçtiği mahallelerdir. Toplam 28 mahallede hanehalkı reisi eşlerinin hiç biri çalışmamaktadır. Bu bölgeleri oluşturan mahallelerden 16 tanesi Osmangazi ve Yıldırım ilçesi kent merkezinde yer alan ve eski Bursa olarak tanımlanan nüfus yoğunluğu fazla, ticari aktivitelerin yoğun olduğu ve uzun yıllardır bu mahallelerde ikamet eden ve yer değiştirmeyen hanelerin bulunduğu mahallelerdir. Hanehalkı reisi eşinin çalışmadığı mahallelerden 10 tanesi ise Yıldırım İlçesinde yer alan alt gelir grubu bireylerin konut alanlarının yer aldığı sanayileşme sonrası göçle gelen nüfusun yer seçtiği mahallelerdir. Kent merkezi çeperinde Bursa iline göç ile gelen nüfusun yer seçtiği plansız gelişmiş konut alanlarından oluşan Sırameşeler ve Alemdar mahallelerinde de yine hanehalkı reisi eşi çalışan hane bulunmamaktadır. Ancak bu bölgedeki hanehalkı reisi eşlerinin sosyal güvencesi olmayan temizlik, bakım gibi marjinal işlerde çalıştığı vurgulanmaktadır (Harita 4.33).

Analiz için pearson ki-kare değeri incelenmiştir. Bu değer oluşturulan hipotezin red ya da kabul edileceğinin belirlendiği değerdir. Çizelge 4.15'de yer alan analiz sonucuna göre eş çalışma durumu ve mekansal bölge değişkeni arasında $p<0,05$ anlamlılık düzeyinde bir ilişki vardır. Bu ilişki ve etkinin derecesi ise %43'dür (Çizelge 4.15).

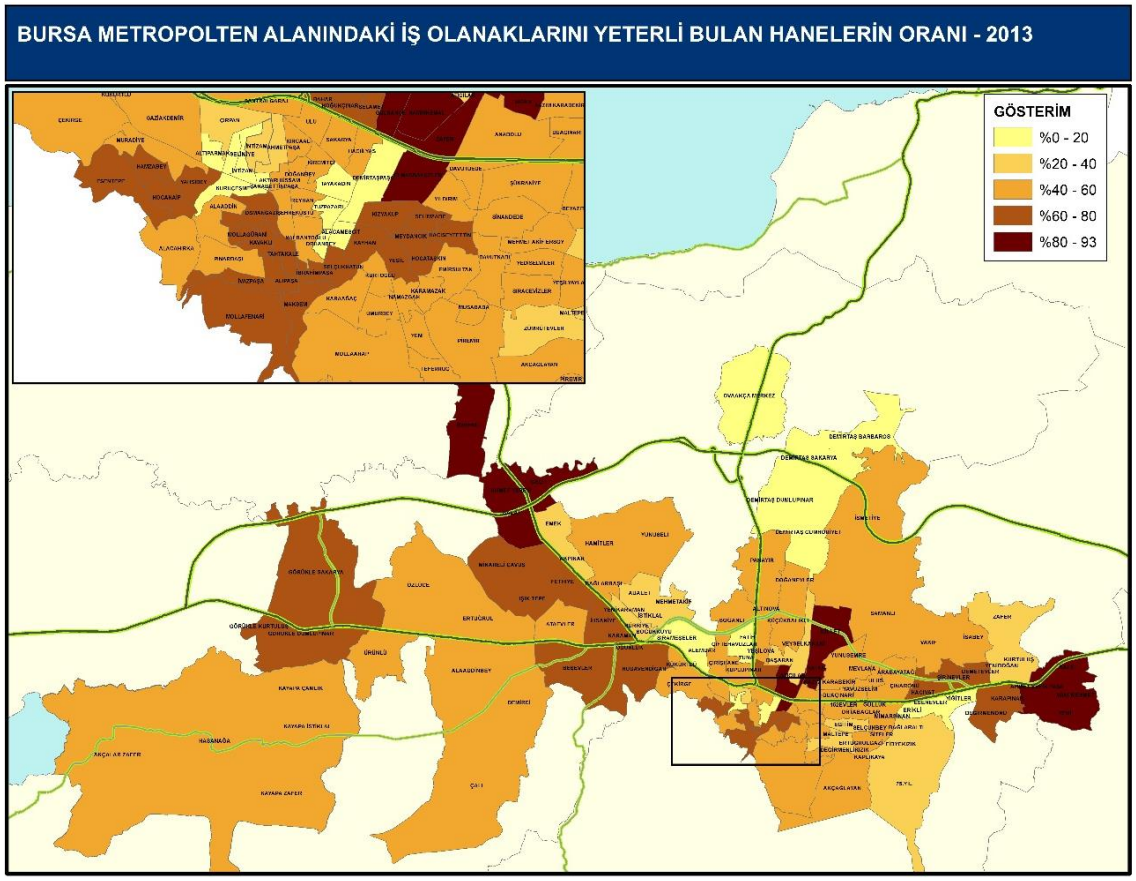
Çizelge 4.15. Hanehalkı reisi eşi çalışma durumu ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri

	Değer	df	P (2-yanlı)
Pearson ki-kare	1,004E2[a]	57	0,0003
N	554		

		Değer	P
Nominal by Nominal	Phi	,426	0,0003
	Cramer's V	,426	0,0003
N		554	

<u>İş olanaklarını yeterli bulma</u>

Anket yapılan alandaki bireylerin %50,2'si iş olanaklarının yetersiz olduğunu düşünürken, % 48,8'i iş olanaklarının yeterli olduğunu düşünmektedir.

Harita 4.34. 2013 yılı Bursa metropoliten alanındaki iş olanaklarını yeterli bulan haneler

Anket yapılan bölgelerdeki bireylerden tamamının iş olanaklarını yetersiz bulduğu bölge, Bursa metropoliten alanındaki merkez mahallelerden oluşan Tuna, Fatih ve Çiftehavuzlar Mahalleleridir. Bu mahalleler kent merkezi çeperinde, plansız gelişmiş konut alanlarının yer aldığı yetersiz sosyal ve teknik altyapının olduğu bölgelerdir. İş olanaklarının yeterli olduğunu belirten bireylerin en yoğun olduğu bölge ise; Osmangazi İlçesinde yer alan Zafer, Elmasbahçeler, Gülbahçe ve Namıkkemal Mahalleleridir. Bu mahalleler kent merkezi çeperinde, sanayi ve ulaşım akslarındaki gelişmeler ile Bursa Ovasını tahrip ederek gelişen bölgelerdendir (Harita 4.34).

Çizelge 4.16'da yer alan ki-kare analizi sonuç çizelgesinde yaşanılan ilçedeki iş olanaklarının yeterliliği ve mekânsal bölge değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. İki değişken arasındaki bu ilişkinin değeri %41'dir.

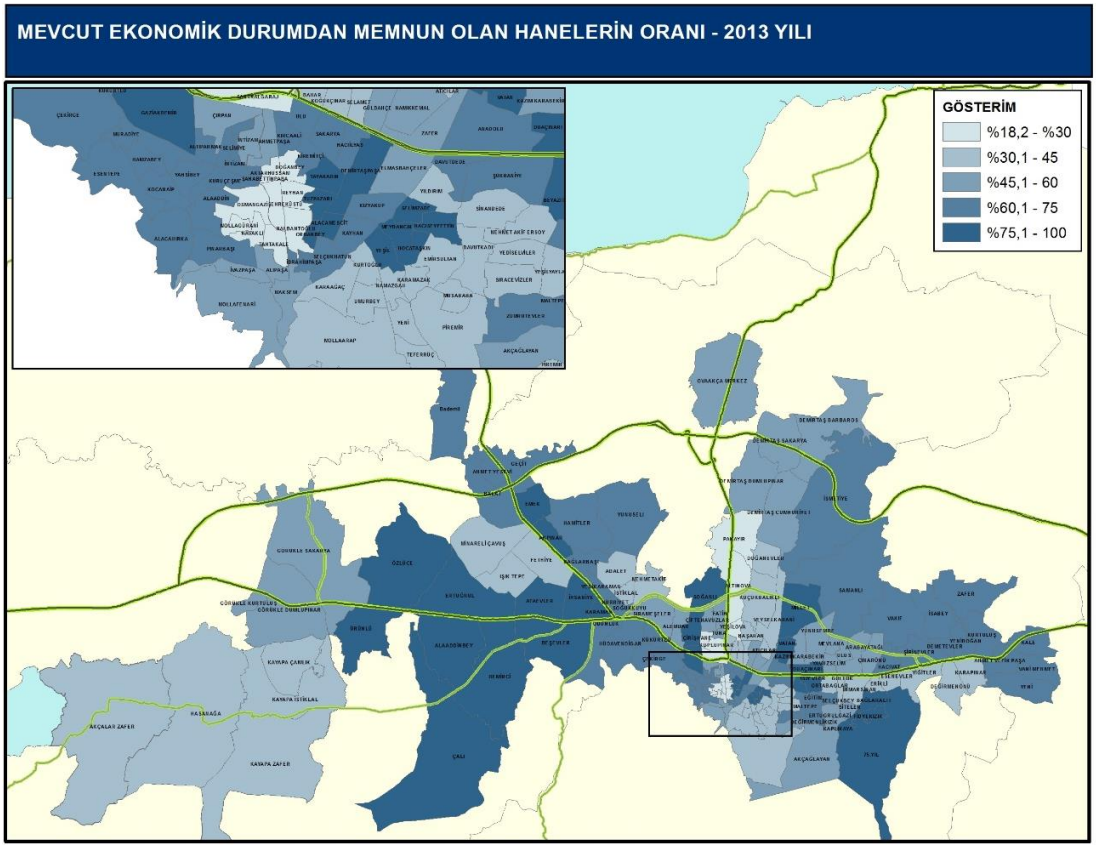
Çizelge 4.16. İş olanaklarının yeterli bulunup bulunmadığı değişkeni ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü

	Değer	df	P (2-yanlı)
Pearson ki-kare	1,104E2[a]	57	2,83E-5
N	652		

		Değer	P
Nominal by Nominal	Phi	,412	2,83E-5
	Cramer's V	,412	2,83E-5
N		652	

Mevcut ekonomik durumdan memnuniyet

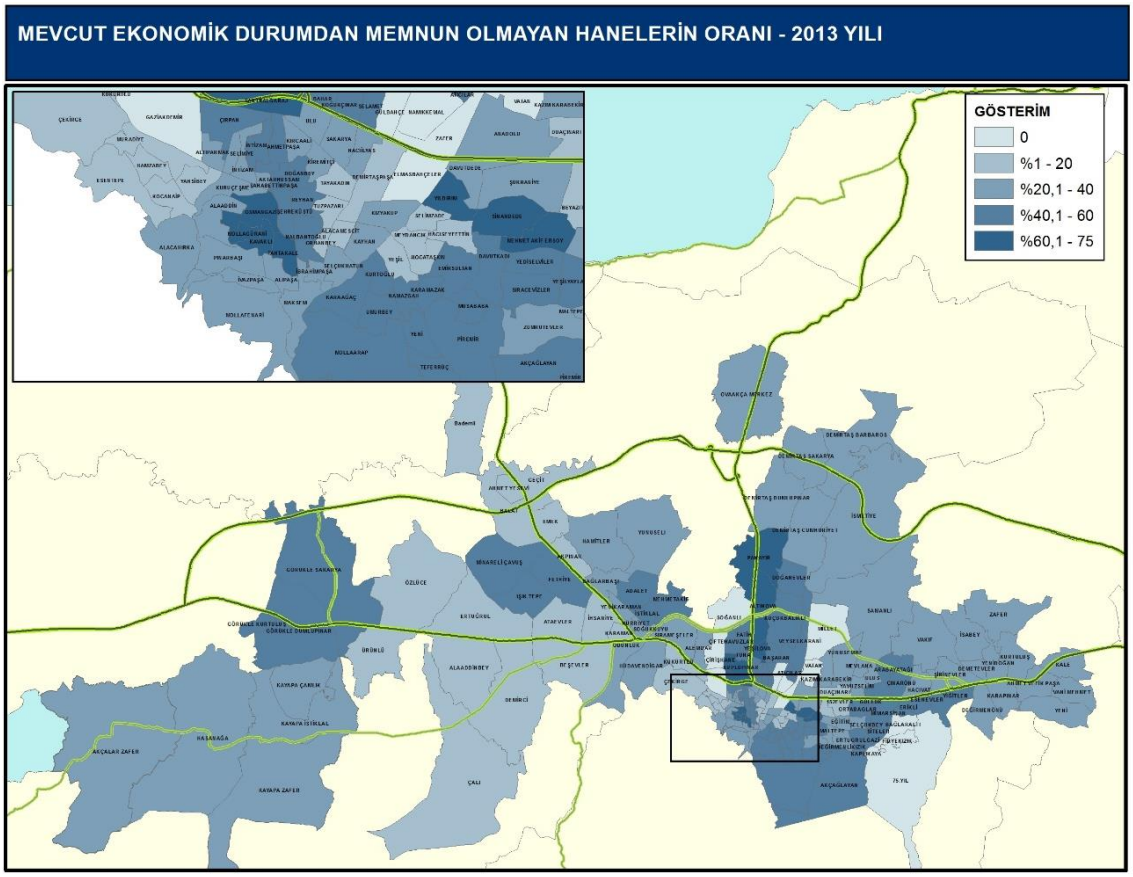
Bursa metropoliten alanı içerisinde anket uygulamasına katılan hanelerin yalnızca %4,3'ü ekonomik durumdan çok memnun olduğunu belirtirken, %61'i memnun ve %34,7'si ise memnun olmadığını belirtmiştir.

Harita 4.35. 2013 yılı ekonomik durumdan memnun olan haneler

Ekonomik durumundan çok memnun olduğunu belirten hanelerin yoğunlaştığı bölge kent merkezi çeperinde bulunan alt gelir grubu bireylerin yerleştiği bölge olan Gülbahçe, Elmasbahçeler, Zafer ve Namıkkemal mahalleleridir (Harita 4.35). Bu mahalleler Bursa kentindeki hızlı sanayileşme ile gelen göçün Bursa Ovasını tahrip ederek yerleşime açılan yetersiz altyapıya sahip ve kalitesiz konut alanlarından oluşan ve küçük atölyelerin yer seçtiği mahallelerdir.

Ekonomik durumdan memnun olmadığını söyleyen bireylerin yoğunlaştığı bölge ise; kent merkezinde yer alan genellikle esnaf ve serbest meslek ile uğraşan hanehalkı reisi olan hanelerin yer seçtiği Mollagürani, Tahtakale, Kavaklı, Osmangazi mahalleleridir (Harita 4.36).

Harita 4.36. 2013 yılı ekonomik durumdan memnun olmayan haneler

Çizelge 4.17'de ekonomik durumdan memnuniyet ve mekansal bölge değişkeni arasında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu iki değişkende meydana gelen bir değişiklik diğer değişkeni %40,9 oranında etkilemektedir.

Çizelge 4.17. Ekonomik durumdan memnuniyet ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri

	Değer	df	P (2-yanlı)
Pearson ki-kare	2,181E2[a]	114	1,6E-8
N	652		

		Değer	P
Nominal by Nominal	Phi	,578	1,6E-8
	Cramer's V	,409	1,6E-8
N		652	

Sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşmasına yönelik genel değerlendirme

Sosyo-ekonomik değişkenler içerisinde hanehalkı reisi aylık gelir değişkeni mekanı en çok etkileyen değişkendir. Hane halkı reisi ve hane aylık geliri 1 000 TL'den az olan haneler kent merkezi çeperinde plansız gelişen konut dokusunun yer aldığı mahalleler ile Kestel İlçesi mahalleleridir. Kentin doğusundaki plansız gelişmiş konut dokusundan oluşan mahallelerde gelir düzeyi düşük iken kentin batısında planlı olarak gelişmiş konut alanlarından oluşan mahallelerde gelir düzeyinin yükseldiği tespit edilmiştir. Yine kırsal niteliğini devam ettiren bölgelerde de gelir düzeyi düşüktür.

Hanehalkı reisi işyeri değişkeni ise daha çok ikamet edilen ilçede çalışıldığını yani kentsel alanda çalışılan alan ile ikamet edilen alanının birbirine yakın konumda olmasının önemli olduğunu göstermiştir. Hanehalkı reisi çalışma durumu değişkeni de yine kentsel alandaki farklılaşmayı ortaya koyan ve doğu-batı aksındaki planlı ve plansız konut alanları ile kırsal niteliğini koruyan mahallelerin farklılaştığını ortaya koyan bir yapı sergilemektedir. Kentin batısındaki planlı konut alanlarının yer aldığı mahallelerde, eş çalışma durumu yüksek iken; kentin doğusunda ve kırsal nitelikli bölgelerde bu oran düşmektedir.

İncelenen sosyo-ekonomik değişkenlerin mahalle bazında farklılaştığı ve mekansal olarak birbirine yakın sosyo-ekonomik değerlere sahip mahallelerin kentsel alanda farklı bölgelerde yer seçtiği görülmüştür. Kentin doğu ve batısındaki planlı ve plansız alanların farklılaşması bu özellikler ile de ortaya konmaktadır.

4.2.3. Konut ve yakın çevresine ilişkin özelliklerin mekansal farklılaşması

Konut ve yakın çevresine ilişkin; ikamet etmek için tercih edilen bölge, yaşanılan konut alanı ısınma türü, yaşanılan mahallede ikamet yılı, ikamet edilen mahallede oturma nedeni, konut alanı büyüklüğü, konutun oda sayısı, konutun salon sayısı, konutun banyo sayısı, yaşanılan konut alanını beğenme durumu, beğenmeme nedeni değişkenleri olmak üzere 10 adet değişken incelenmiştir. ki-kare analizi ile incelenmiştir (Çizelge 4.18).

Çizelge 4.18. Konut ve yakın çevresine ilişkin değişkenler ve ki-kare analizine göre mekanla olan ilişki dereceleri

Değişken	İlişki Derecesi (ki-kare analizi cramer's v değeri) (%)
İkamet etmek için tercih edilen bölge	43,8
Yaşanılan konutun ısınma türü	40
Yaşanılan konutun banyo sayısı	37,6
Yaşanılan konut alanını beğenme durumu	37
Yaşanılan mahallede ikamet edilme yılı	35,2
Yaşanılan konut alanı büyüklüğü	33,6
Yaşanılan konut alanını beğenmeme nedeni	33
İkamet edilen mahallede oturma nedeni	32,8
Yaşanılan konutun oda sayısı	32,8
Yaşanılan konutun salon sayısı	İlişkisi yok

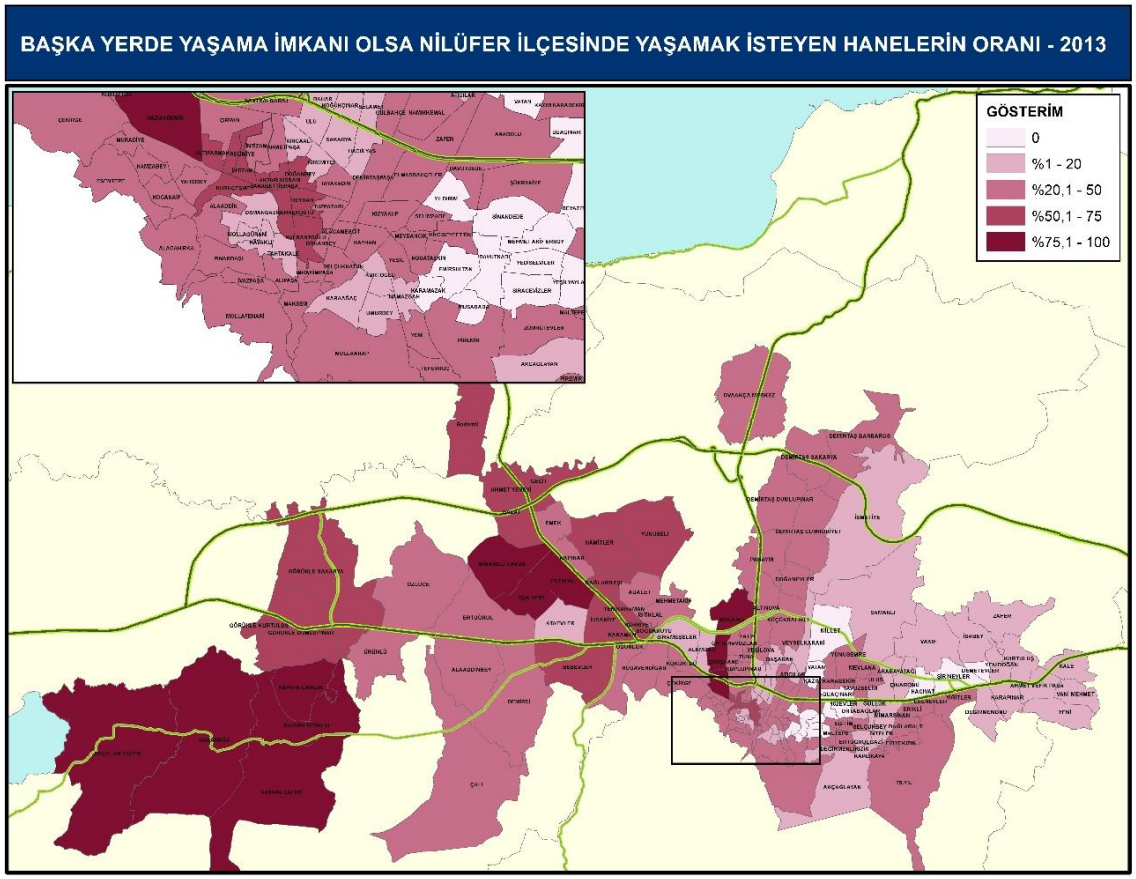
Bu değişkenlerden mekan ile ilişkisi en yoğun olan değişkenler ikamet etmek için tercih edilen bölge ve yaşanılan konut alanı ısınma türü değişkenleri iken yaşanılan konutun salon sayısı değişkeninin mekanla ilişkisi bulunmamaktadır. Bu bölümde mekanla %40'dan fazla ilişkisi olan ikamet etmek için tercih edilen bölge ve yaşanılan konutun ısınma türü değişkenleri incelenmekte, ilişki düzeyi %40'ın altında kalan yaşanılan konutun banyo sayısı, yaşanılan konut alanını beğenme durumu, yaşanılan mahallede ikamet edilme yılı, ikamet edilen mahallede oturma nedeni, konut alanı büyüklüğü, konutun oda sayısı, konutun salon sayısı, yaşanılan konut alanını beğenmeme nedeni değişkenlere ilişkin mekansal haritalar ise EK-5'de verilmektedir.

<u>İkamet etmek için tercih edilen bölge</u>

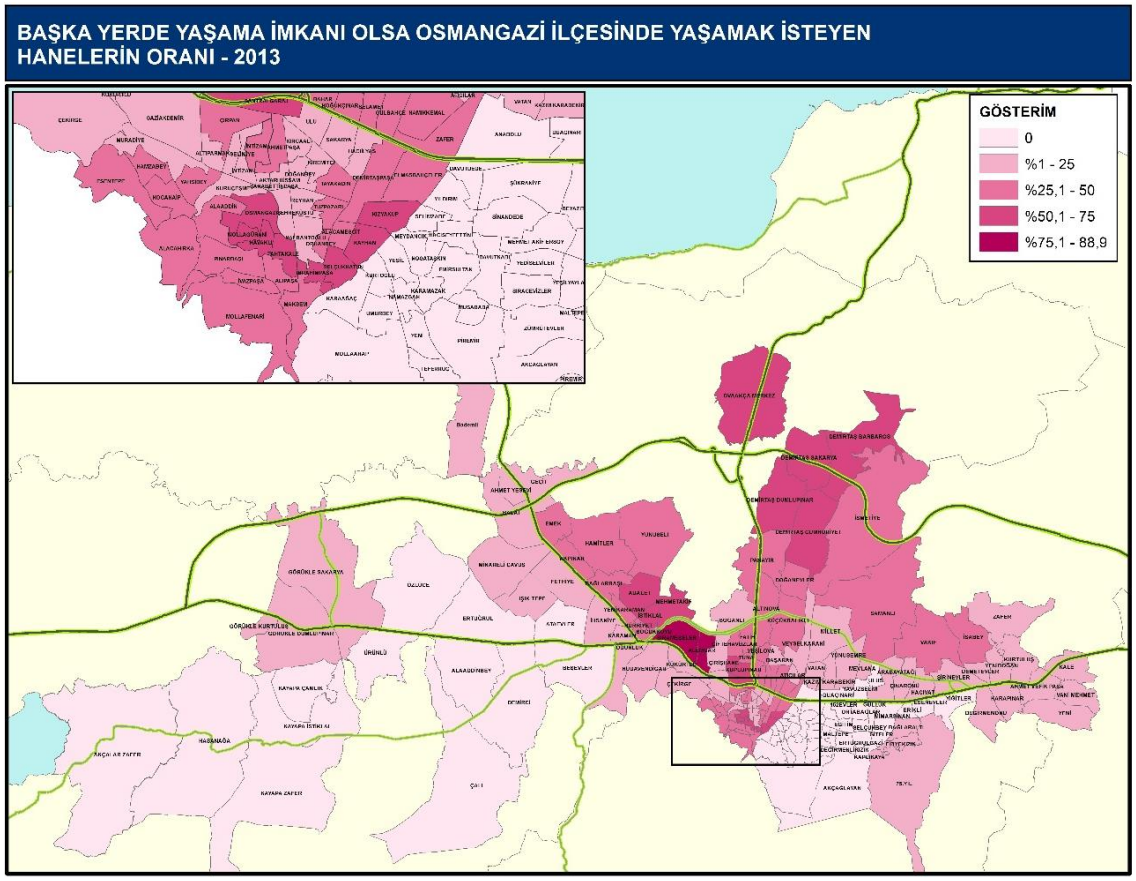
Bursa içinde tercih edilen bölgeler, Nilüfer İlçesi % 32,8, Osmangazi İlçesi %22,9 ve Yıldırım İlçesi %10,5'tir. Alandaki hanelerin %24,2'si yine oturduğu mahallede ikamet etmek isteyeceğini belirtmiştir. %10,9'u kentin batısında planlı gelişen konut alanlarından

oluşan Karaman-İhsaniye mahallelerinde, %9,1'i Uludağ Üniversitesi'nin yanında yer alan site tipi yapılaşmalarla özel inşaat şirketleri eliyle gelişen Ertuğrulkent ve Özlüce mahallelerinde, %8,5'i planlı kentleşme politikaları kapsamında kooperatifler eliyle gelişen Ataevler Mahallesinde, %7,3 ise üst gelir grubu konut alanlarının yer aldığı Bademli, Geçit, Balat ve Ahmetyesevi mahallelerinde ikamet etmek istemektedir.

Kentin batısında kırsal niteliğini yavaş yavaş kaybeden Akçalar, Hasanağa, Kayapa Mahallelerinde anket yapılan hanelerin tamamı, yine Nilüfer İlçesinde yer alan Ertuğrul, Özlüce, Beşevler Mahallelerinde oturmak istemektedir. Osmangazi İlçesinde yer alan dağ ilçelerinden iç göç ile gelen nüfusun yer seçtiği Gaziakdemir ve Soğanlı Mahallelerindeki hanelerin %83,3'ü, Nilüfer İlçesinde ikamet etmek istemektedir (Harita 4.37).

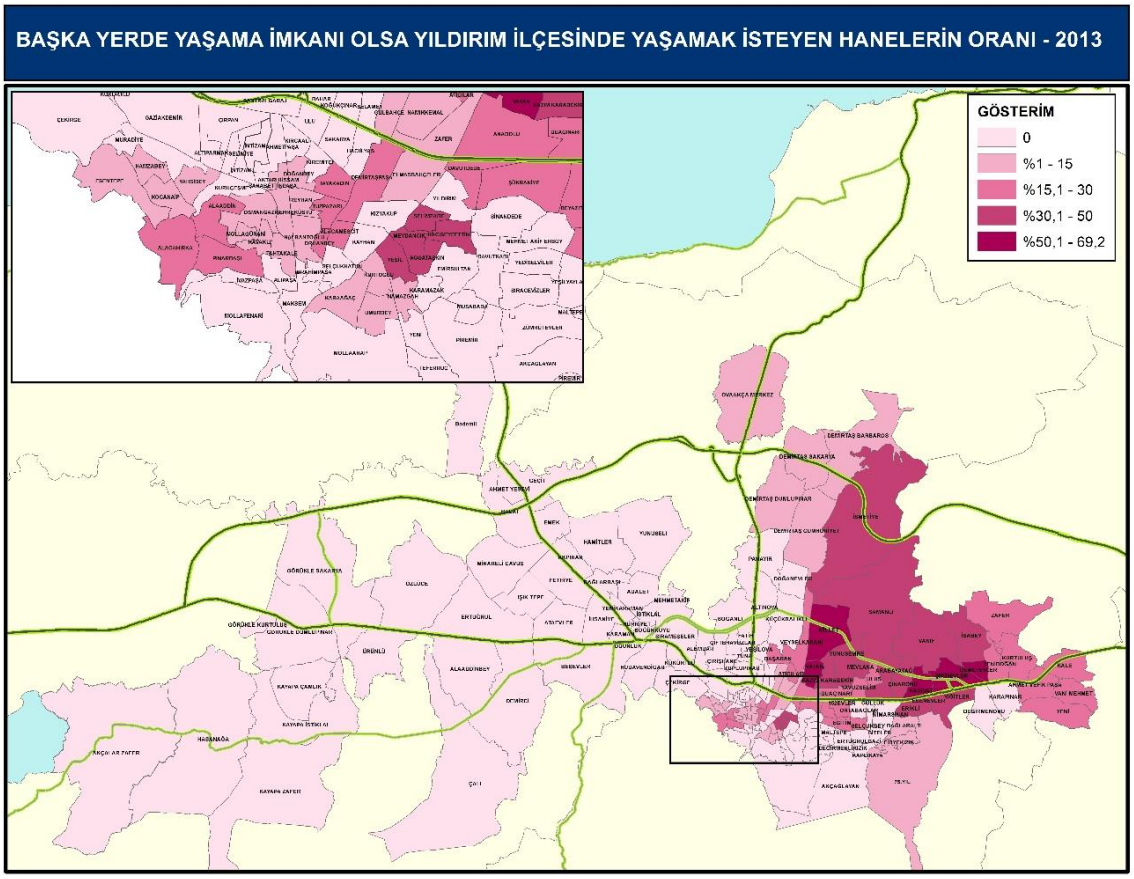
Harita 4.37. 2013 yılı Nilüfer İlçesinde yaşamak isteyen haneler

Harita 4.38. 2013 yılı Osmangazi İlçesinde yaşamak isteyen haneler

Osmangazi İlçesinde yaşamak istediğini belirten hanelerin en yoğun yer seçtiği bölgeler; yine Osmangazi İlçesinde kent merkezinde yoğun ticari aktivitelerin merkezinde eski kent dokusundan oluşan Mollagürani, Tahtakale, Kavaklı ve Osmangazi Mahallelerindeki hanelerin %71,4'ü ve iç göç ile dağ ilçelerinde gelen nüfusun yer seçtiği plansız gelişmiş konut alanlarından oluşan Sırameşeler Alemdar Mahallelerindeki hanelerin %88,9'u yine kendi mahallelerinde oturmayı tercih edeceği Harita 4.38'de görülmektedir.

Yıldırım İlçesinde ikamet etmek istediğini belirten hanelerin en yoğun yer seçtiği bölgeler yine Yıldırım İlçesinde yer alan mahallelerdeki hanelerdir. Yıldırım İlçesinde sağlıksız konut alanlarından oluşan, altyapısı yetersiz Şirinevler, Demetevler ve Hacivat Mahallelerindeki hanelerin %69,2'si ve aynı nitelikteki Vatan ve Millet Mahallelerindeki hanelerin %60'ı yine Yıldırım İlçesinde yaşamak istemektedir. Harita 4.39'da Yıldırım İlçesi kuzeyinde yer alan bölgelerde aynı bölgede yaşamak istediğini belirten haneler olduğu görülürken, Bursa metropoliten alanı genelinde hanelerin Yıldırım İlçesinde ikamet etmeyi tercih etmediği görülmektedir.

Harita 4.39. 2013 yılı Yıldırım İlçesinde yaşamak isteyen haneler

Çizelge 4.19'da yer alan ki-kare analizine göre yaşamak istenen ilçe ile mekânsal bölge değişkeni arasında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişkinin derecesi Cramer's V değerinde %43,8 olarak görülmektedir.

Çizelge 4.19. Yaşamak istenen ilçe ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri

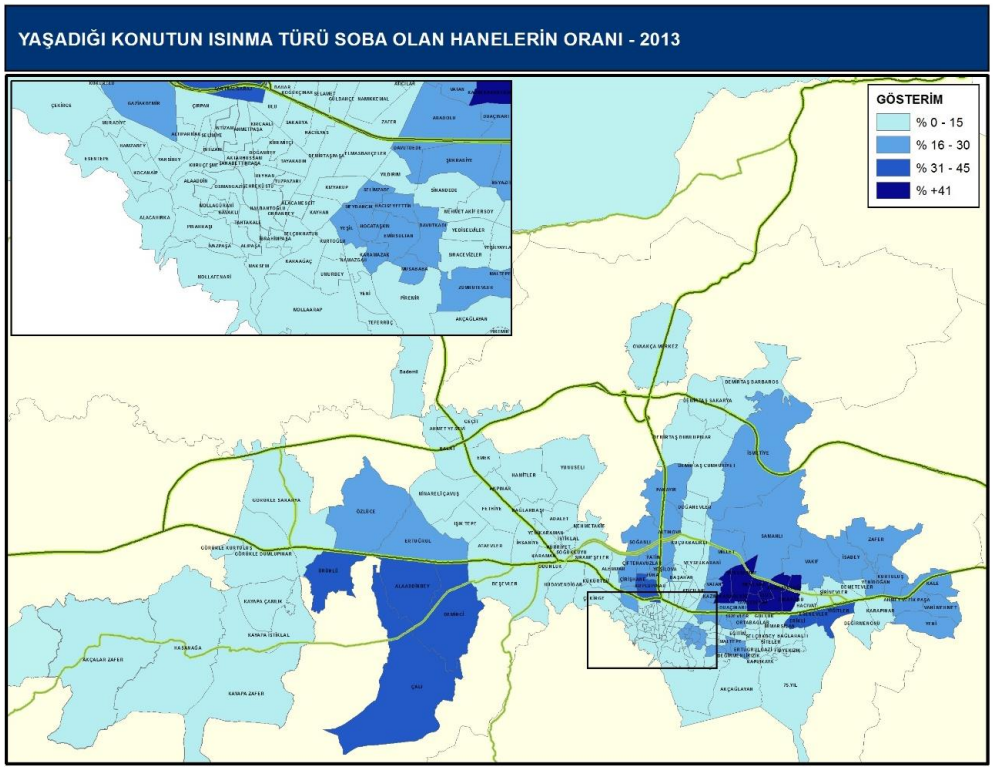
	Değer	df	P (2-yanlı)
Pearson ki-kare	1,006E3[a]	570	1,37E-25
N	525		

		Değer	P
Nominal by Nominal	Phi	1,384	1,37E-25
	Cramer's V	,438	1,37E-25
N		525	

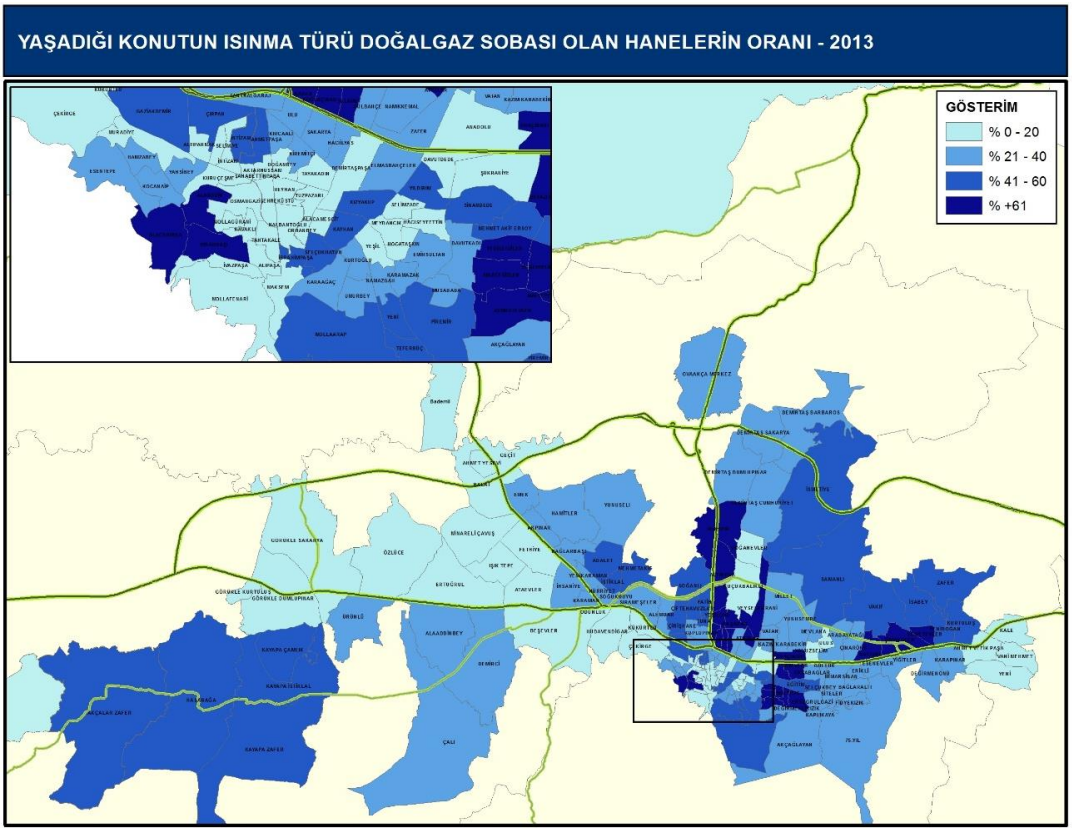
Yaşanılan konutun ısınma türü

Bursa metropoliten alanında ısınma türü soba olan konut alanlarının oranı %11, doğalgaz sobası kullanılan konutların oranı %33,3, kombi kullanılan konutların oranı %45,6 ve merkezi sistem kullanılan konutların oranı %8,2'dir. Isınma türü kullanım oranı en yüksek %45,6 oranında olan kombi kullanımıdır. Kombi kullanımının en yoğun olduğu bölge Nilüfer İlçesi Mahalleleridir. BTSO ve Nilüfer OSB'nin de içinde bulunduğu plansız gelişen konut alanlarının yer aldığı Işıktepe, Minareliçavuş ve Fethiye Mahalleleri en yüksek kombi ile ısınan konutların olduğu bölgelerdir.

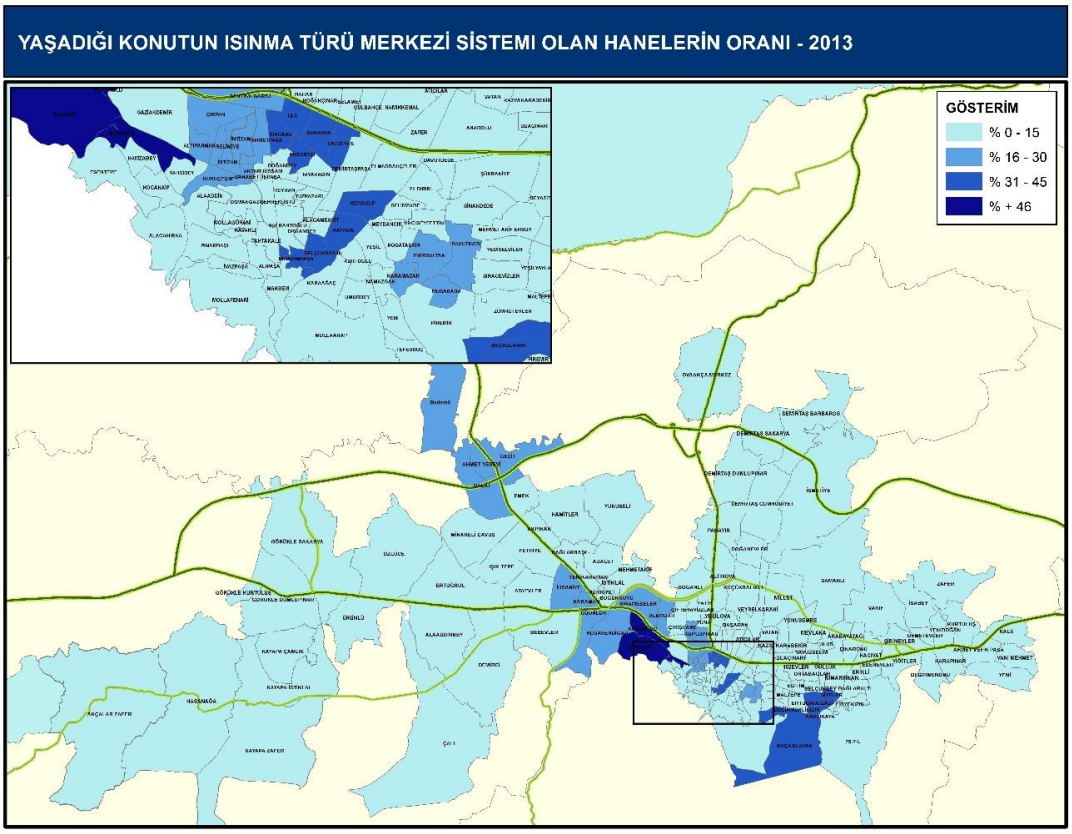
Çalışma alanında konutların ısınma türü incelendiğinde; hala soba ile ısındığını belirten bireylerin yoğun olarak bulunduğu bölge 34. ve 54. bölgelerdir. 34. bölge Yıldırım İlçesinde yer alan kaçak yapılaşmaların yer aldığı, imarsız gelişen, teknik ve sosyal altyapının yetersiz olduğu Mevlana, Yunusemre, Kazım Karabekir Mahallelerinden oluşmaktadır. Osmangazi İlçesinde yer alan Arabayatağı ve Çınarönü Mahallelerini kapsayan 54. bölgede yine aynı şekilde imarsız gelişen yapılaşmalardan oluşan bir bölgedir. Kentin batısında yalnızca kırsal niteliğini henüz yitirmeyen Ürünlü, Alaaddinbey, Demirci ve Çalı Mahallelerinde düşük bir oranda soba kullanılan konutların olduğu Harita 4.40'ta görülmektedir.

Harita 4.40. 2013 yılı konutun ısınma türü soba olan haneler

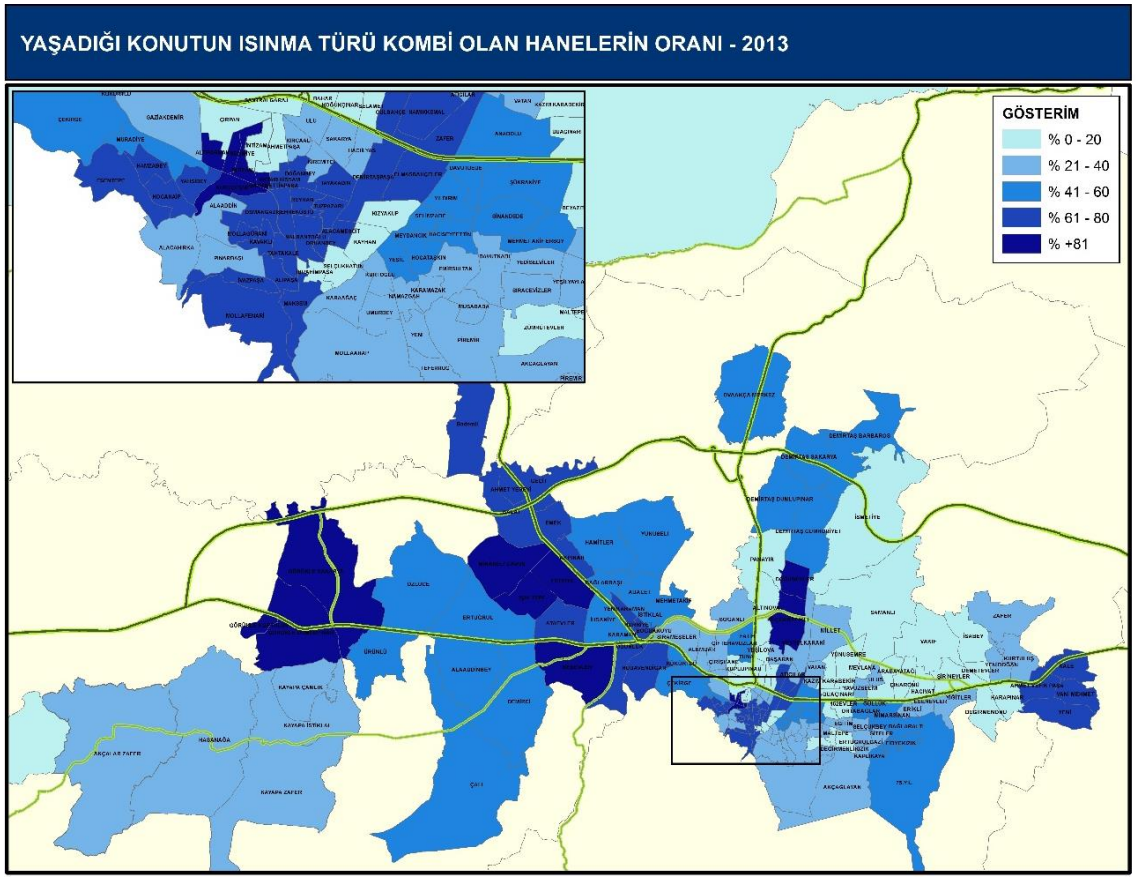
Harita 4.41. 2013 yılı konutun ısınma türü doğalgaz sobası olan haneler

Harita 4.42. 2013 yılı konutun ısınma türü merkezi sistem olan haneler

Konutun ısınma türü doğalgaz sobası olan hanelerin kentin doğusunda göç ile gelen nüfusun yer seçtiği mahallelerde ve batıda kırsal niteliğini sanayi alanlarının oluşmasıyla birlikte yavaş yavaş yitirmeye başlayan Hasanağa, Kayapa ve Akçalar Mahallelerinde yoğunlaştığı Harita 4.41'de görülmektedir. Doğalgaz sobası kullanımının en yoğun olduğu bölgeler kent merkezinin çeperinde yer alan kaçak ve plansız yapılaşmalarla gelişmiş sağlıksız konut alanlarının bulunduğu Başaran, Atıcılar ve Veyselkarani Mahalleleridir. Bu bölgedeki konutların %83,3'ü doğalgaz sobası ile ısıtılmaktadır. Göç ile gelen nüfusun yer seçtiği sağlıksız konut alanlarının ve teknik ve sosyal altyapının yetersiz olduğu Şirinevler, Erikli ve Yiğitler Mahallelerinde de bu oran %81'dir.

Konutun ısıtma türü merkezi sistem olan hanelerin yoğun olduğu bölge, günümüzde üst gelir grubu haneler tarafından terk edilmeye başlanan Kükürtlü, Çekirge, Muradiye Mahallelerinden oluşan 31. bölgedir (Harita 4.42).

Harita 4.43. 2013 yılı konutun ısınma türü kombi olan haneler

Uludağ Üniversitesi'nin yanında yer alan ve göçmen bloklarının yer aldığı Görükle bölgesindeki konutların tamamının ısınma türü kombidir. Harita 4.43'de Mudanya aksında

kombi kullanımının daha yoğun olduğu görülmektedir. Büyük ölçekli sanayi alanlarının yer aldığı kırsal nitelikli iken sanayileşme sonrası hızla gelişen ve kırsal niteliğini yitiren mahalleler olan plansız kent dokusunun yer aldığı Fethiye, Minareliçavuş, Işıktepe Mahallelerinde kombi kullanan konut oranı %90,9'dur.

Konutun ısıtılması için iki farklı (kombi ve klima) sistem kullanılan bölge ise; Özlüce ve Ertuğrul Mahallelerinden oluşan 38. bölgedir. Anket yapılan alanda yalnızca 2 ankette 2 farklı sistem kullandığını belirtmiştir. Bu da alanda yapılan anketlerin yalnızca %0,3 lük bir bölümünü oluşturmaktadır.

Ki-kare analizi sonucuna göre konutun ısınma türü değişkeni ile mekânsal bölge değişkeni arasında anlamlı bir ilişki vardır. İki değişkenin arasındaki ilişkinin derecesi $p<0,05$ anlamlılık düzeyinde %39,7'dir (Çizelge 4.20).

Çizelge 4.20. Konutun ısınma türü ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri

	Değer	df	P (2-yanlı)
Pearson ki-kare	5,071E2[a]	285	1,14E-14
N	643		

		Değer	P
Nominal by Nominal	Phi	,888	1,14E-14
	Cramer's V	,397	1,14E-14
N		643	

Konut ve yakın çevresine ilişkin özelliklerin mekansal farklılaşması genel değerlendirme

Konut ve yakın çevresine ilişkin incelenen değişkenlerin mekansal alanda farklı konumlarda yer seçtiği yapılan analizler ile ortaya konmuştur. Bu değişkenler içerisinde mekan ile ilişki derecesi en yüksek olan değişken, ikamet etmek için tercih edilen bölge değişkenidir. Bursa metropoliten alanı içerisinde kentin batısında yer alan planlı konut alanları, bireyler tarafından yaşamak istenen bölge olarak tercih edilmiştir. Kent merkezi çeperinde ve doğusunda ki plansız konut alanlarında ikamet eden bireyler yine aynı konumda kentin doğusunda farklı bir yerde yaşamak istediğini belirtmiştir. Bu durum kent içerisinde kendi kültür ve yaşam biçimine yakın bireylerin birbirine yakın konumda olmak istediğini ve bunu

sağlamak için sosyal ve teknik altyapı alanlarının yetersiz olduğu bir bölge de yaşamayı tercih ettiğini göstermektedir.

Konutun ısınma türü değişkeni incelendiğinde; yine planlı ve plansız alanlara ilişkin kentsel alandaki farklılaşma ortaya çıkmaktadır. Isınma türü soba ve doğalgaz sobası olan hanelerin yoğun olarak yer seçtiği bölgeler kent merkezi çeperindeki ve kentin doğusundaki plansız gelişmiş konut alanlarından oluşan mahalleler iken, konutunun ısınma türü kombi ve merkezi sistem olan hanelerin yoğunlaştığı bölgeler kentin batısındaki planlı konut alanları, Mudanya yolu üzerindeki üst gelir grubu konut alanlarının yer aldığı mahalleler ve Bursa metropolündeki ilk üst gelir grubu konutlarının yer seçtiği Çekirge ve Kükürtlü mahalleleridir.

Kent genelinde planlı gelişen batı bölgesi ve plansız gelişen doğu bölgesi arasında bu özelliklerin farklılaştığı ve mekansal olarak ayrıştığı görülmüştür. Bu özellikler bütününde kırsal niteliğini devam ettiren batı ve doğu aksındaki bölgelerde de yine mekansal olarak bu özelliklerin farklılaştığı tespit edilmiştir.

4.2.4. Kentsel işlevlerden yararlanmaya yönelik özelliklerin mekansal farklılaşması

Kentsel işlevlerden yararlanmaya yönelik AVM kullanımı, sağlık sorunlarının çözüldüğü yer, hanehalkı reisi işe ulaşım aracı, genel ihtiyaçlarını karşılamada tercih edilen yerler (süpermarket, mahalle dükkanı, kent merkezi-Heykel, Kapalı Çarşı, Altıparmak, alışveriş merkezleri, pazar, internet), alışveriş yapılan yeri seçme nedeni, hanehalkı reisinin işe ulaşım süresi değişkenleri ki-kare analizi ile incelenmiş ve mekanla olan ilişki dereceleri belirlenmiştir (Çizelge 4.21).

Bu değişkenlerden mekanla en yoğun ilişkisi olan değişkenler günümüzde mekanla ilişkisi incelenen AVM kullanımı ve genel ihtiyaçlarını süpermarketten karşılama değişkenleri iken; genel ihtiyaçlarının kent merkezinden karşılamaya yönelik değişkenlerin ise mekanla ilişki düzeyi düşüktür. Kentsel işlevlerden yararlanmaya yönelik değişkenlerin tamamının mekanla ilişkisi bulunmaktadır.

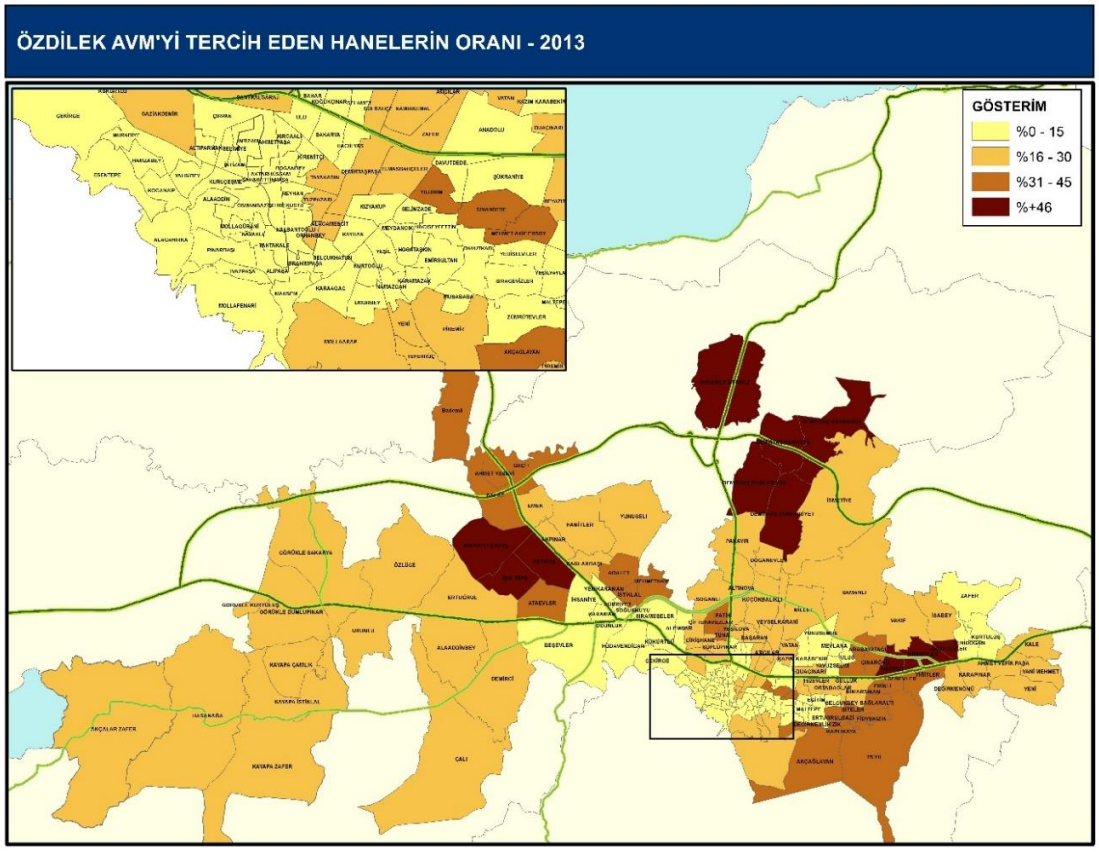
Çizelge 4.21. Kentsel işlevlerden yararlanmaya yönelik değişkenler ve ki-kare analizine göre mekanla olan ilişki dereceleri

Değişken	İlişki Derecesi (ki-kare analizi cramer's v değeri) (%)
AVM kullanımı	44,3
Genel ihtiyaçları süpermarketten karşılama	41,9
Sağlık sorumlarının çözüldüğü yer	41,1
Hanehalkı reisi işe ulaşım aracı	40,1
Genel ihtiyaçları mahalle dükkanından karşılama	40
Hanehalkı reisi işe ulaşım süresi	39,5
Genel ihtiyaçları AVM'den karşılama	38,6
Genel ihtiyaçları pazardan karşılama	37
Alışveriş yapılan yeri seçme nedeni	36,4
Genel ihtiyaçları internetten karşılama	35,9
Genel ihtiyaçları kent merkezinden (Heykel) karşılama	35,7
Genel ihtiyaçları Altıparmak'tan karşılama	33,7
Genel ihtiyaçları Kapalı Çarşıdan karşılama	33,2

Bu bölümde mekanla %40'dan fazla ilişkisi olan AVM kullanımı, genel ihtiyaçlarını süpermarket ve mahalle dükkanından karşılama, sağlık sorunlarının çözüldüğü yer, hanehalkı reisinin işe ulaşım aracı değişkenleri incelenmekte ve ilişki düzeyi %40'ın altında kalan hanehalkı reisinin işe ulaşım süresi, genel ihtiyaçlarını alışveriş merkezlerinden karşılama, genel ihtiyaçlarını pazardan karşılama, genel ihtiyaçlarını internetten karşılama, genel ihtiyaçlarını kent merkezi (Heykelden) karşılama, genel ihtiyaçlarını Altıparmaktan karşılama, genel ihtiyaçlarını Kapalı Çarşıdan karşılama ve alışveriş yapılan yeri seçme nedeni değişkenlerine ilişkin mekansal haritalar ise EK-6'da verilmektedir.

Alışveriş merkezleri (AVM) kullanımı

Metropoliten alan içerisinde bireylerin gittiği AVM'ler incelendiğinde hanelerin % 69,9'u AVM'lere giderken, %30,1'i hiç AVM'ye gitmemiştir. En çok gidilen AVM'ler ana ulaşım aksları üzerinde yer seçmiş olan Özdilek AVM ile Bursaray ile ulaşım kolaylığı sağlayan Carrefour ve kent merkezinde yer alan Zafer Plazadır. Kent genelinde AVM tercihleri konuları ile paralel olmaktadır. AVM'lerin yakın konumlarındaki mahallelerde yer alan haneler tarafından yoğun olarak kullanılmakta ancak diğer mahallelerde kullanım oranları azalmaktadır.

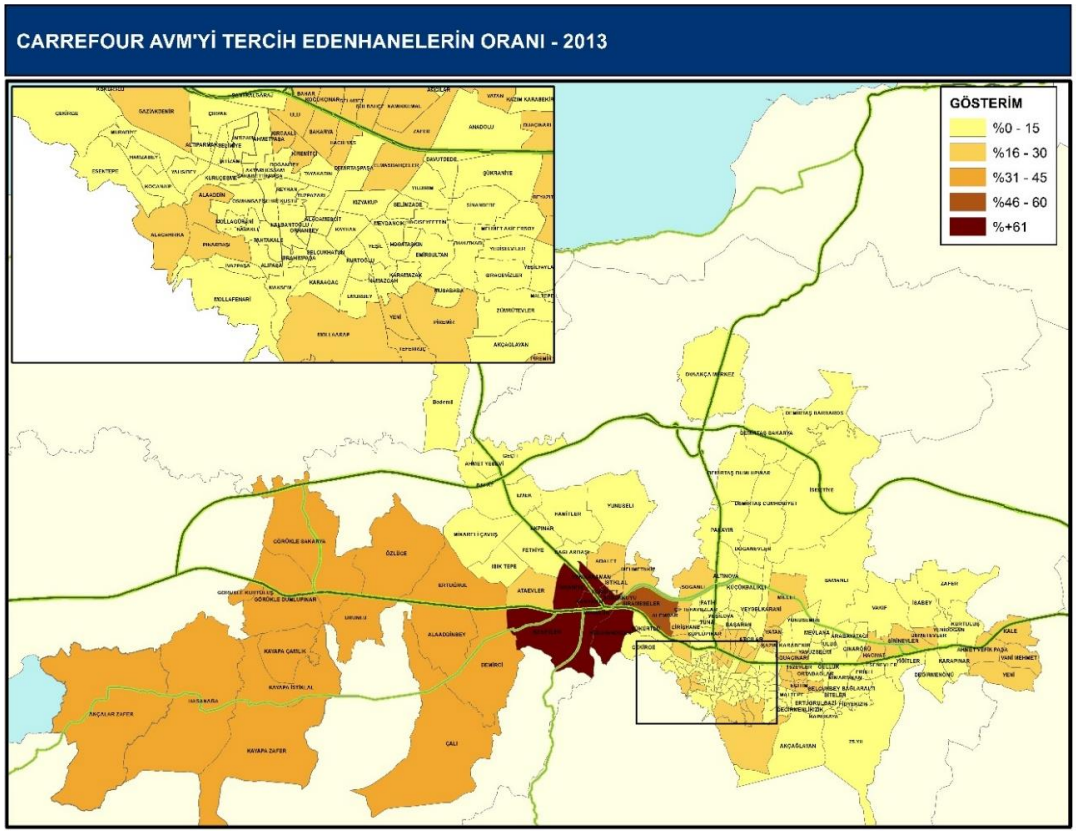

Harita 4.44. 2013 yılı Özdilek AVM'yi kullanan haneler

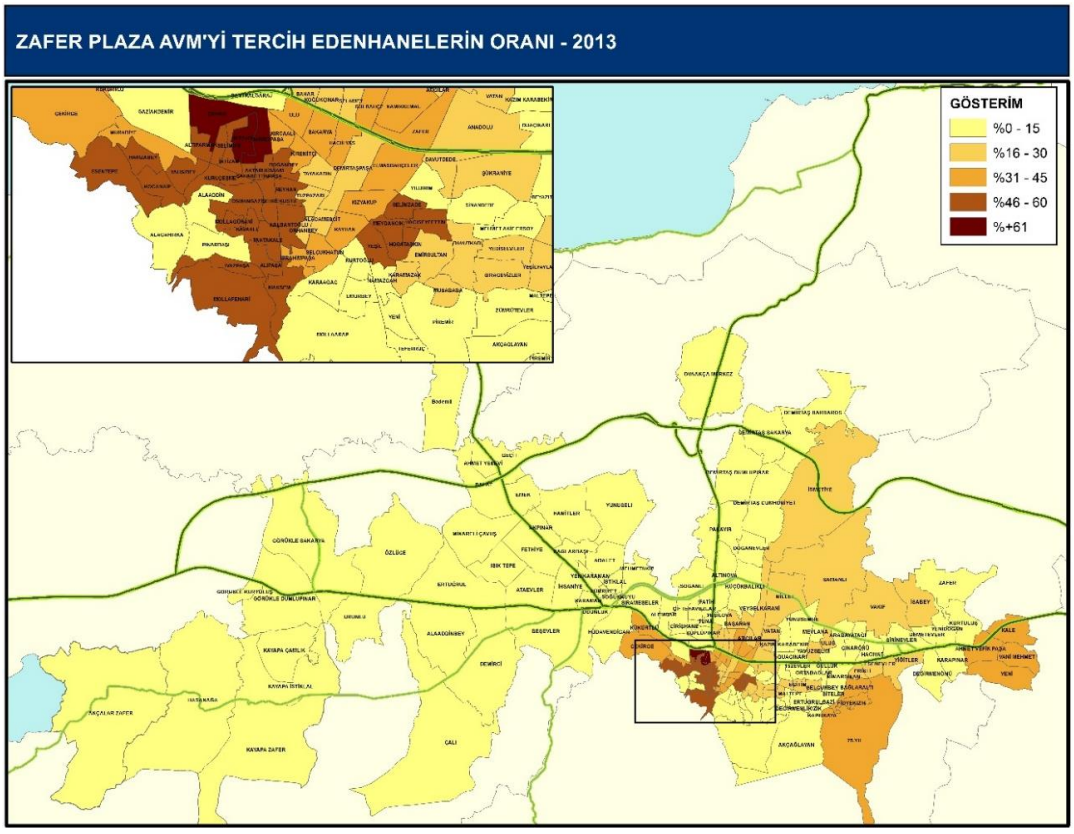
Mudanya yolu ve İstanbul yolu üzerinde 2 adet olan Özdilek AVM bu akslar üzerinde yer alan mahallelerde daha yoğun olarak kullanılmaktadır. Kent merkezinde yer alan mahalleler, Gürsu İlçesi mahalleleri ile Carrefoura yakın konumda bulunan mahallelerdeki hanelerin Özdilek AVM'yi daha az kullandığı Harita 4.44'de görülmektedir.

Carrefour AVM'yi en yoğun kullanan haneler, yakın konumda yer alan Beşevler Mahallesi, Odunluk, Hüdavendigar Mahalleleri, İhsaniye, Karaman mahalleleri ile Yenikaraman, Hürriyet, Soğukkuyu Mahalleleridir. Mudanya ve İstanbul aksında yer alan mahallelerdeki haneler Carrefour AVM'yi kullanmamaktadır. Yine kentin doğusunda ve kent merkezindeki mahallelerde Carrefour AVM tercih edilmemektedir (Harita 4.45).

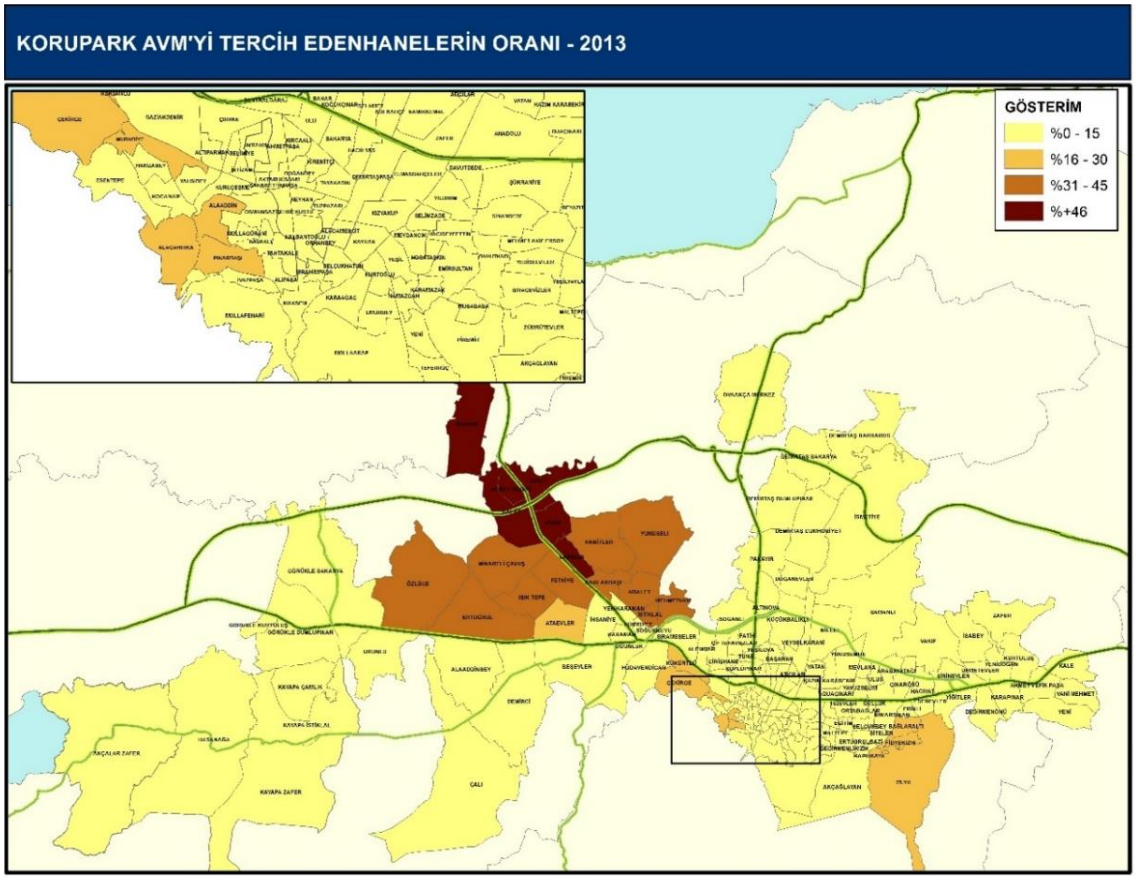
Zafer Plaza'ya gittiğini belirten bireylerin yoğunlaştığı bölge konum olarak yakın olan kent merkezindeki Ahmetpaşa, Hocahasan ve Çırpan Mahalleleridir. Zafer plaza AVM yine kent merkezinde ve yakın konumdaki mahallelerde ikamet eden haneler tarafından daha yoğun kullanılmaktadır. Özellikle kentin batı aksında, Mudanya ve İstanbul yolu üzerinde yer alan mahallelerde ise kullanım oranının azaldığı Harita 4.46'da görülmektedir.

Harita 4.45. 2013 yılı Carrefour AVM’yi kullanan haneler

Harita 4.46. 2013 yılı Zafer Plaza AVM’yi kullanan haneler

Harita 4.47. 2013 yılı Korupark AVM'yi kullanan haneler

Korupark'a gittiğini belirten hanelerin yoğunlaştığı bölge ise üst gelir grubu konut alanlarından oluşan Bademli, Balat, Ahmetyesevi, Geçit Mahalleleridir. Bu mahalleler Korupark'a yakın konumda bulunmaktadır. Harita 4.47'de Korupark AVM'yi kullandığını belirten hanelerin Korupark'a yakın konumda yer alan mahalleler olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.22. Gidilen AVM ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri

	Değer	df	P (2-yanlı)
Pearson ki-kare	8,787E2[a]	399	4,0E-28
N	641		

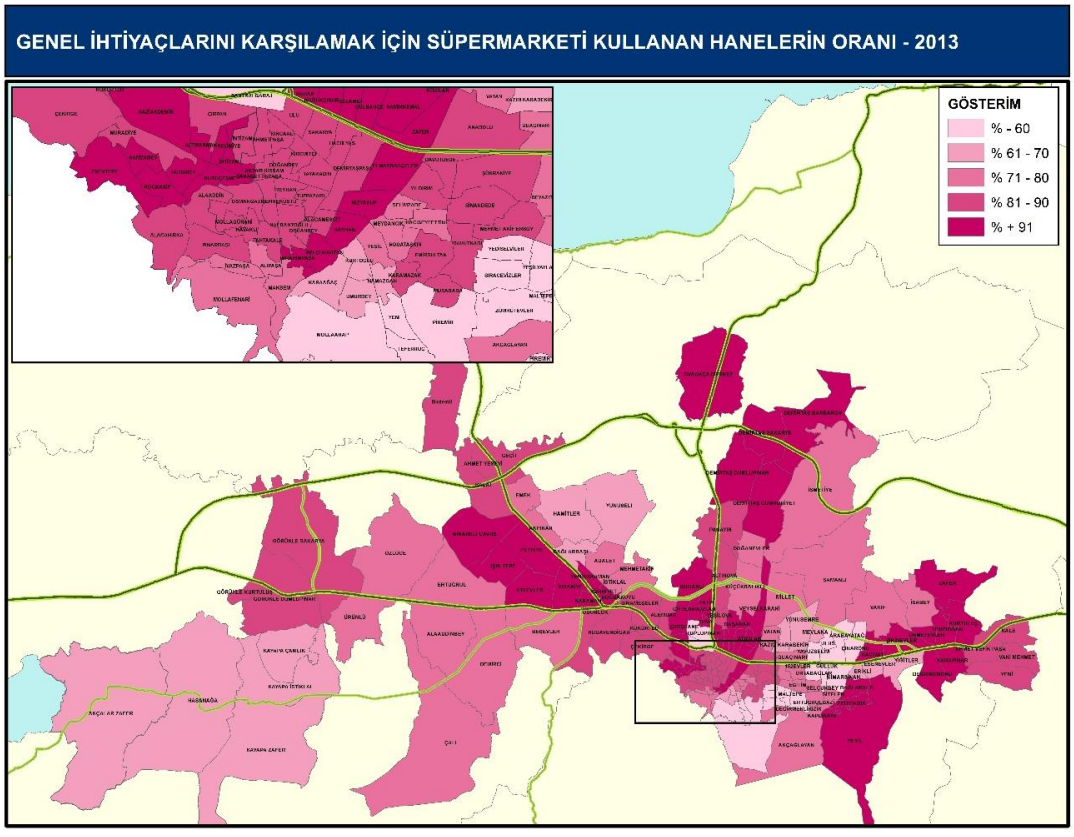
		Değer	P
Nominal by Nominal	Phi	1,171	4,0E-28
	Cramer's V	,443	4,0E-28
N		641	

Tercih edilen AVM ve bölge değişkeni arasında p<0,05 anlamlılık düzeyinde bir ilişki bulunmaktadır. İki değişkenden birinde meydana gelen değişim diğerini de etkilemektedir. Bu etkinin oranı ise % 4,3'tür (Çizelge 4.22).

Genel ihtiyaçlarını karşılamada tercih edilen bölgeler

Bursa kenti metropoliten alanında genel ihtiyaçlarını süpermarketlerden karşıladığını belirten hanelerin oranı %80,2 iken; süpermarketleri kullanmadığını söyleyen hanelerin oranı %19,8'dir.

Süpermarketleri kullanarak genel ihtiyaçlarını karşılama oranı kent genelinde yüksek seviyededir. Süpermarket kullanımının yoğun olduğu bölgeler; kentin doğusunda plansız gelişen konut alanlarının bulunduğu Demetevler, Şirinevler, Hacivat, Değirmenönü, Yiğitler Mahalleleri, kırsal niteliğini devam ettiren Gürsu İlçesi Mahalleleri ve kentin kuzeyinde İstanbul aksında yer alan büyük ölçekli sanayi alanlarına yakın konumdaki plansız gelişmiş konut alanları ile yapılaşan Demirtaş ve Ovaakça Mahalleleridir (Harita 4.48).

Harita 4.48. 2013 yılı genel ihtiyaçları süpermarketten karşılayan haneler

Süpermarketleri her gün kullandığını belirten hanelerin yoğunlaştığı 15. Bölge; üst gelir grubu bireylerin terk etmeye başladığı Kükürtlü, Çekirge ve Muradiye Mahallelerinden oluşmaktadır. Kent merkezinin çeperinde plansız gelişmiş konut dokusunun yer aldığı konut alanlarından oluşan Yahşibey, Demirkapı, Kocanaip, Hamzabey mahalelleri ile üst gelir grubu bireylere yönelik konut alanlarının yer aldığı Bademli, Balat, Geçit, Ahmetyesevi Mahallelerindeki hanelerin %50'si her gün süpermarketleri kullanmaktadır. Kentin doğusunda ve kuzey aksında yer alan mahallelerde her gün süpermarket kullanılmamaktadır.

Süpermarket kullanmayan hanelerin en yoğun olduğu bölge hanelerin %66,7'sinin süpermarket kullanmadığı Mimarsinan, Ortabağlar ve Güllük Mahalleleridir. Kente göçle gelen nüfusun yer seçtiği bu mahalleler; Kestel ve Gürsu İlçelerindeki sanayi alanlarına yakın konumda bulunan sağlıksız konut alanlarından oluşmaktadır. Yine Yıldırım İlçesinde aynı nitelikteki Arabayatağı, Çınarönü Mahallelerinde hanelerin %63,6'sı, Yavuzselim ve Ulus Mahallelerinde hanelerin %60'ı süpermarket kullanmamaktadır.

Çizelge 4.23. Genel ihtiyaçları süpermarketten karşılama ile bölge arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri

	Değer	df	P (2-yanlı)
Pearson ki-kare	4,569E2[a]	228	1,89E-17
N	652		

		Değer	P
Nominal by Nominal	Phi	,837	1,89E-17
	Cramer's V	,419	1,89E-17
N		652	

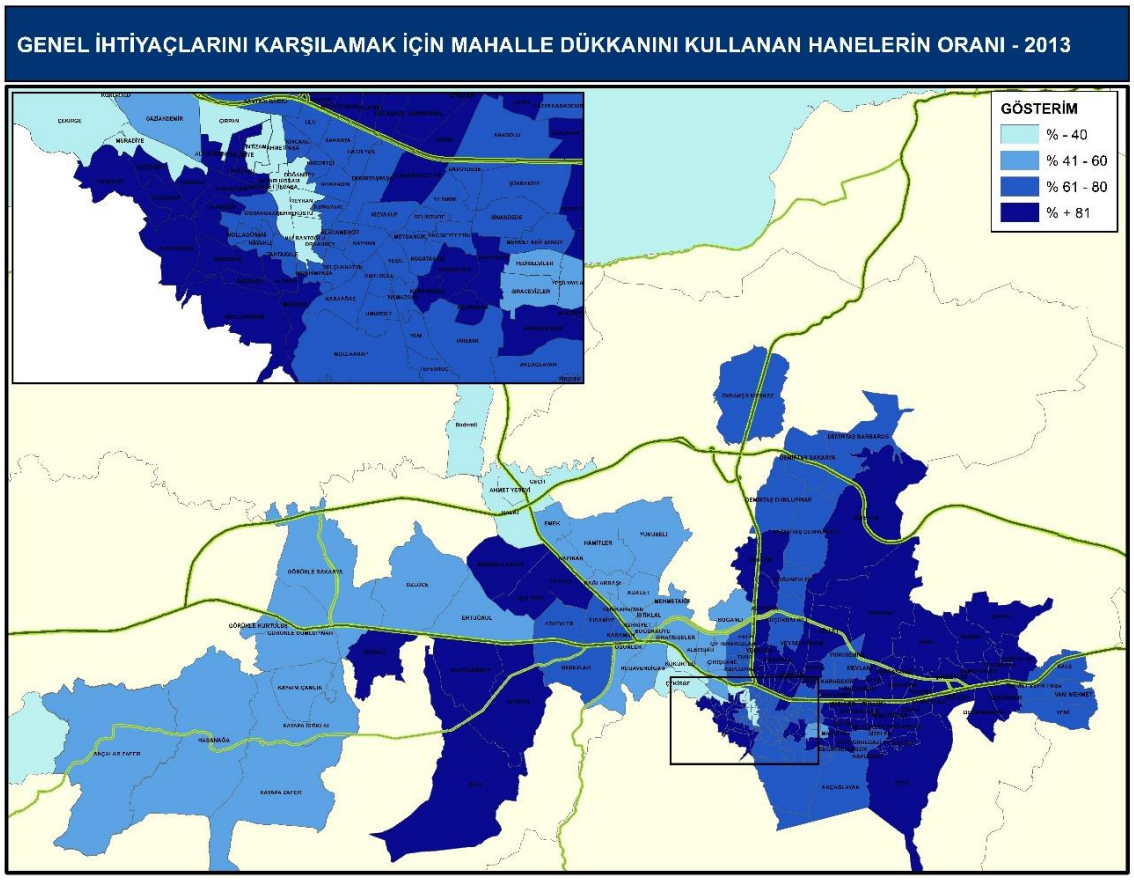
Çizelge 4.23'de yer alan ki-kare analiz sonucuna göre genel ihtiyaçlarını karşılamak için süpermarket kullanma ve mekanı temsil eden bölge değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişkini derecesi Çizelge 4.23'de Cramer's V değerinde %41,9 olarak hesaplanmıştır.

Genel ihtiyaçlarını mahalle dükkanından karşılama

Genel ihtiyaçlarını karşılamak için her gün mahalle dükkanını kullandığını belirten hanelerin oranı %57,4, haftada ya da ayda bir mahalle dükkanını kullandığını belirten hanelerin oranı %9,4 ve nadiren mahalle dükkanını kullandığını belirten hanelerin oranı %7,7'dir. Her gün

mahalle dükkanını kullanarak genel ihtiyaçlarını karşıladıklarını söyleyen bireylerin yoğunlaştığı bölge Gürsu İlçesi mahalleleridir.

Çalışma alanı içerisinde genel ihtiyaçlarını mahalle dükkanlarından karşıladığını söyleyen hanelerin oranı %74,4 iken; mahalle dükkanı kullanmadığını belirten hanelerin oranı %25,6'dır. Mahalle dükkanı kullanarak genel ihtiyaçlarını karşıladığını belirten hanelerin kentin doğusunda ve kent merkezi çeperinde Uludağ yamaçlarındaki bölgelerde yoğunlaştığı görülürken, kentin batısında ise bu oranın azaldığı Harita 4.49'da görülmektedir.

Harita 4.49. 2013 yılı genel ihtiyaçları mahalle dükkanından karşılayan haneler

Mahalle dükkanını kullanmadığını belirten hanelerin yoğunlaştığı bölge ise üst gelir grubu konut alanlarının bulunduğu Bademli, Balat, Geçit ve Ahmetyesevi Mahallelerinden oluşan 10. bölgedir. Yine kentin batı aksında ve Mudanya aksında yer alan mahallelerde mahalle dükkanını kullanmayan hanelerin yoğun olduğu görülmektedir. Kentin doğusunda kaçak ve plansız gelişmiş konut alanlarının olduğu bölgelerde, kırsal niteliğini devam ettiren mahallelerde ve Mudanya aksında yer alan BTSO ve Nilüfer OSB'nin içinde bulunduğu

plansız gelişmiş konut dokusunun bulunduğu Minareliçavuş, Fethiye, Işıktepe Mahallelerinde mahalle dükkanı kullanımının yoğun olduğu görülmektedir.

Alışveriş yapmak için mahalle dükkanını seçme ve mekânsal bölge değişkeni arasında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki olduğu Çizelge 4.24'de yer alan ki-kare analiz sonucunda görülmektedir. Bu iki değişkeni birbirini etkilemektedir. Bu ilişkinin derecesi ise %40'tır.

Çizelge 4.24. Genel ihtiyaçları mahalle dükkanından karşılama ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri

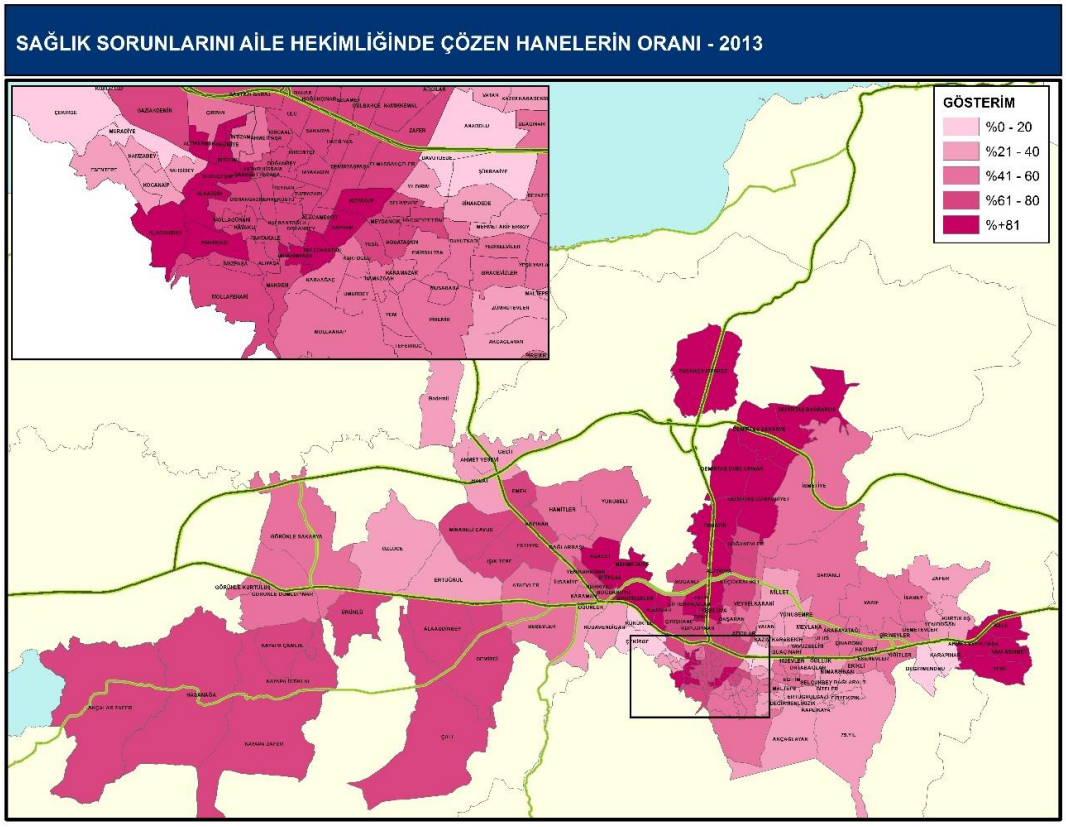
	Değer	df	P (2-yanlı)
Pearson ki-kare	4,173E2[a]	228	2,89E-13
N	652		

		Değer	P
Nominal by Nominal	Phi	,800	2,89E-13
	Cramer's V	,400	2,89E-13
N		652	

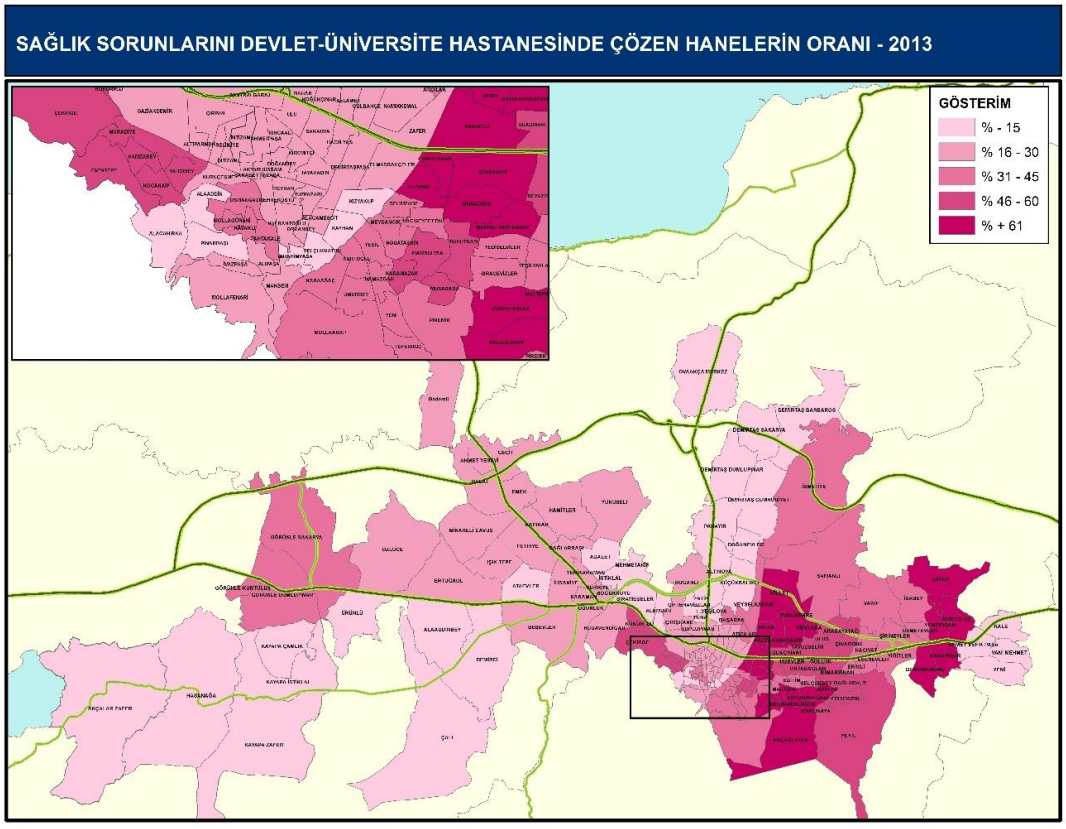
Sağlık sorunlarının çözüldüğü yer

Metropoliten alan içerisinde sağlık sorunlarını çözmek için gidilen yer sorulduğunda; %57,2'si öncelikle aile hekimliğine gittiğini, %33,3'ü üniversite-devlet hastanesini, % 0,7'si şehir dışında bir hastaneye gittiğini, %8,8'i ise özel hastane-doktor tercih ettiğini belirtmiştir.

Aile hekimliğini kullanan hanelerin yoğunlaştığı bölgelerden olan 5. ve 30. bölgeler Osmangazi İlçesinde İstanbul aksı üzerinde bulunan kent merkezine uzak ve ulaşımı problemli olan bölgelerdir. Kent merkezinde yer alan 26. bölgedeki bireyler de aile hekimliğini tercih etmektedirler. Bu bölge, kent merkezi çeperinde eski kent dokusunun da yer aldığı Uludağ yamaçlarında yer alan Pınarbaşı, Alacahırka ve Alaaddin Mahallelerinden oluşmaktadır (Harita 4.50).

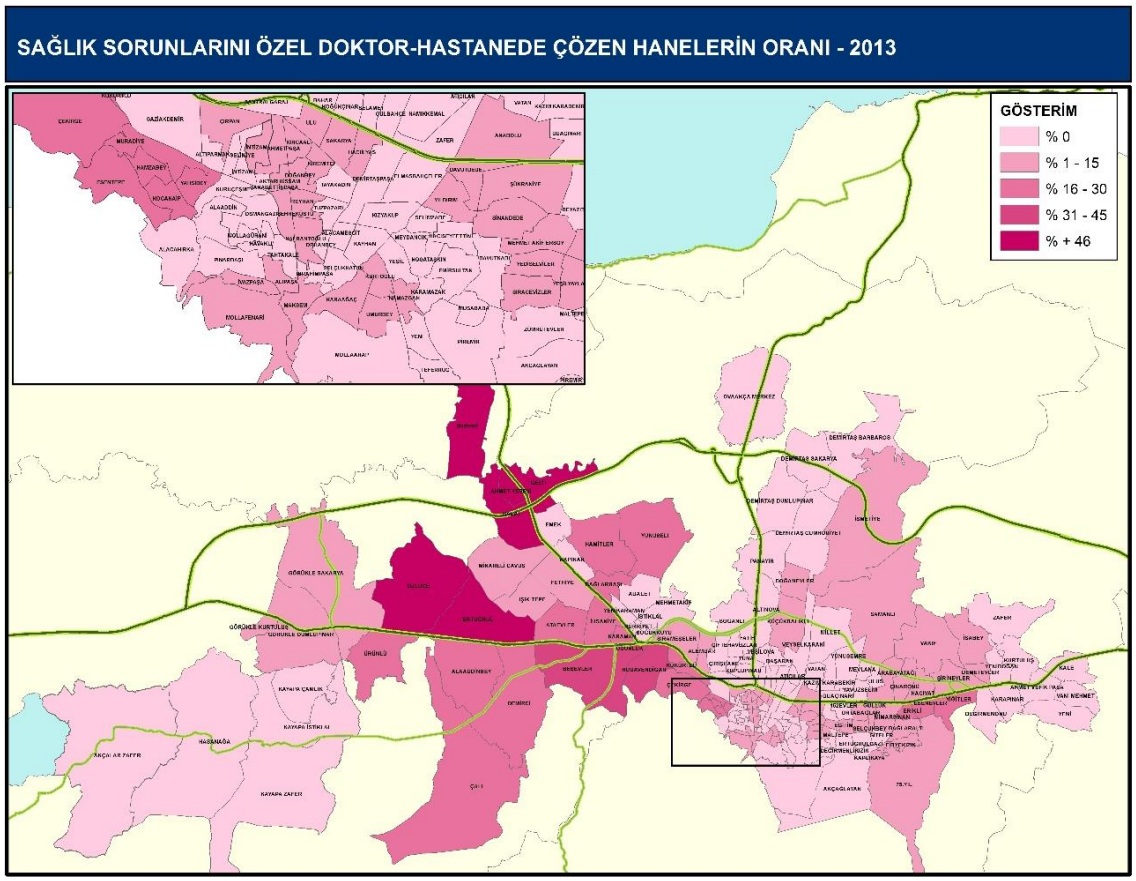
Harita 4.50. 2013 yılı aile hekimliğini kullanan haneler

Harita 4.51. 2013 yılı Devlet-Üniversite hastanesini kullanan haneler

Üniversite-Devlet Hastanesini kullandığını söyleyen bireylerin yoğunlaştığı bölge; Yıldırım İlçesi doğusundaki Karapınar ve Değirmenönü Mahalleleridir. Yıldırım İlçesinde yer alan Şevket Yılmaz Devlet Hastanesine yakın konumda bulunan bu mahalleler, kentin doğusunda plansız gelişmiş konut alanlarından oluşmaktadır (Harita 4.51).

Özel hastane-doktora giderek sağlık sorunlarının çözüldüğü bölgeler; üst gelir grubu konut alanlarının bulunduğu Bademli, Balat, Ahmetyesevi Mahalleleri ve kentin batısında planlı gelişen site tipi konut alanlarının yer aldığı Ertuğrul ve Özlüce Mahalleleridir (Harita 4.52).

Harita 4.52. 2013 yılı özel doktor-hastane kullanan haneler

Çizelge 4.25'de yer alan ki-kare analizine göre sağlık sorularının çözüldüğü yer değişkeni ile mekanı temsil eden bölge değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu ilişkinin derecesi Çizelge 4.25'deki Cramer's V değerinde %41 olarak görülmektedir.

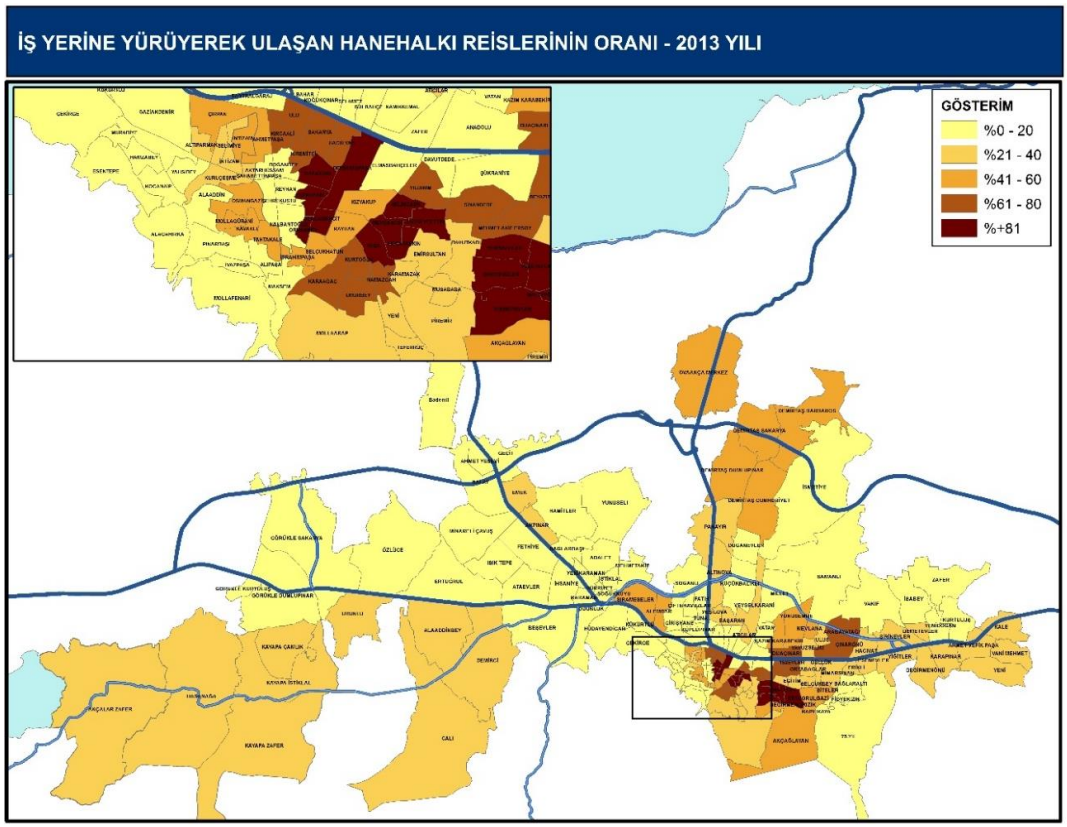
Çizelge 4.25. Sağlık sorunlarının çözüldüğü yer ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri

	Değer	df	P (2-yanlı)
Pearson ki-kare	4,382E2[a]	228	2E-8
N	649		

		Değer	P
Nominal by Nominal	Phi	,822	2E-8
	Cramer's V	,411	2E-8
N		649	

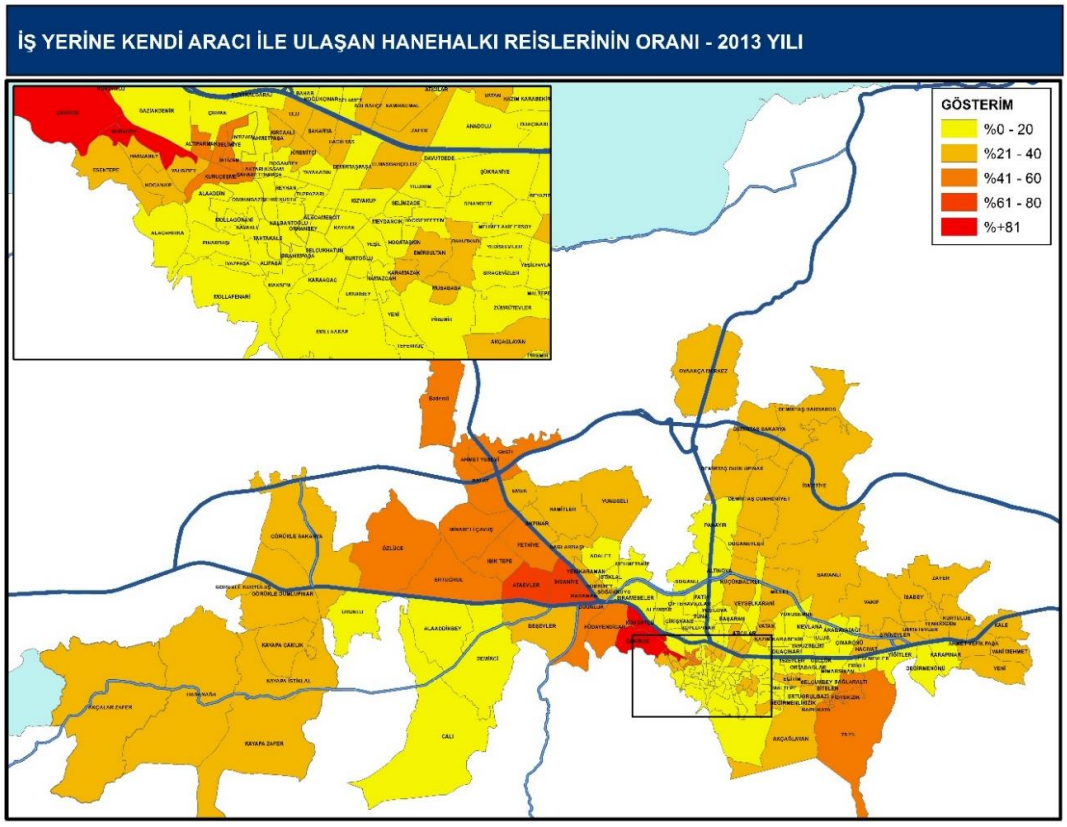
Hanehalkı reisinin işe ulaşım aracı

Bursa kenti metropoliten alanı içerisinde yapılan anketlerde hanehalkı reisinin işe ulaşım aracı verisi incelendiğinde; %28'i yürüyerek işe gittiğini belirtmiştir. %26,6'sı işyeri servisiyle ve %25,7'si kendi aracıyla işe gittiğini belirtmiştir. %19,4'ü ise toplu taşıma araçları ile işe gidip gelmektedir.

Harita 4.53.2013 yılı hanehalkı reisi işe yürüyerek giden haneler

Maltepe, Zümrütevler ve Değirmenlikızık Mahallelerinde anket yapılan bireylerin tamamı işe yürüyerek gidip gelmektedir. Bu mahalleler Yıldırım İlçesinde yer alan göçle gelen nüfusun yer seçtiği kent merkezi çeperinde kaçak ve plansız yapılaşmış konut alanlarından oluşmaktadır. İşe yürüyerek gidip gelen hanelerin yoğunlaştığı bölgeler kent merkezi çeperi doğusundaki Yıldırım İlçesi mahalleleri ile Demirtaş OSB yanında bulunan Demirtaş ve Ovaakça Mahalleleridir (Harita 4.53).

Harita 4.54. 2013 yılı hanehalkı reisi işe kendi aracı ile giden haneler

Kendi aracı ile işe gidip geldiğini belirten bireylerin yoğunlaştığı bölge ise üst gelir grubu bireylerin terk etmeye başladığı ticari aktivitelerin yoğunlaştığı planlı gelişmiş olan Kükürtlü, Çekirge ve Muradiye Mahalleleridir. Kentin batısındaki planlı gelişmiş konut alanlarında kendi aracı ile işe gitme oranın arttığı Harita 4.54'te görülmektedir.

İşyeri servisi ile işe gidip geldiğini belirten bireylerin yoğunlaştığı bölge Santralgaraj, Küplüpınar ve Çirişhane Mahalleleridir. Toplu taşıma kullanarak işe gidip geldiğini belirten hanelerin yoğunlaştığı bölge ise; Osmangazi İlçesinde kent merkezi çeperinde yer alan plansız ve kaçak yapılaşan, teknik ve sosyal altyapısı yetersiz olan Tuna, Fatih ve Çiftehavuzlar Mahalleleridir.

Çizelge 4.26. Hanehalkı reisi işe gidiş aracı ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri

	Değer	df	P (2-yanlı)
Pearson ki-kare	3,771E2[a]	285	2,04E-4
N	470		

		Değer	P
Nominal by Nominal	Phi	,896	2,04E-4
	Cramer's V	,401	2,04E-4
N		470	

Çizelge 4.26'da yer alan ki-kare analiz sonuçlarına göre hanehalkı reisinin işyerine ulaşım şekli ile mekanı temsil eden bölge değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişkinin derecesi %40,1'dir. Hanehalkı reisinin işe gidiş aracındaki farklılık mekânsal bölge değişkeninde de farklılığa neden olmakta yani mekanı farklılaştırmaktadır.

Kentsel işlevlerden yararlanmaya yönelik değişkenlerin farklılaşması genel değerlendirme

Kentsel işlevlerden yararlanmaya yönelik değişkenlerin, mekanla ilişkileri yüksek derecelerdedir. Bu değişkenlerden özellikle günümüzde farklılaşmayı arttırdığı ve yoğunlaştırdığına vurgu yapılan AVM kullanımı değişkeni en etkili değişken olarak ortaya çıkmaktadır. Genel ihtiyaçların karşılanmasına ilişkin değişkenler incelendiğinde ise özellikle yaşanılan mahalle ile yakın konumda değerlendirilen mahalle dükkanı ve süpermarket kullanımının yine mekanla ilişki derecesi yüksektir. Ancak Heykel, Altıparmak, Kapalı çarşı gibi kent merkezi içerisindeki önemli işlevlerin yer seçtiği alanların ise mekanla ilişki dereceleri düşüktür. Bu değişkenlerin daha az etkili oluşu bizi kentsel merkez kullanımının, mekansal farklılaşmaya etkisinin az olduğu sonucuna götürmektedir.

AVM kullanımı değişkeninin mekanla ilişkisi incelendiğinde, mekansal yakınlık önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. AVM'ler kendine yakın konumdaki mahallelerde ikamet eden bireyler tarafından tercih edilmektedir. Yine süpermarket kullanımı konumsal olarak yakın konumda yer alan mahallelerdeki bireyler tarafından kullanılan bir fonksiyondur.

Sağlık sorunlarının çözüldüğü yere ilişkin durum incelendiğinde aile hekimliği kullanımının kent genelinde kullanıldığı görülmektedir. Üniversite hastanesi kullanımı ise mekansal

yakınlığın ön planda olduğunu ortaya koymaktadır. Kentin doğusunda yer alan mahallelerde özellikle devlet hastanesi kullanımı artarken kentin batısında özel hastane kullanımı artmaktadır. Yine kentin batısında yer alan Üniversite hastanesi kullanımı da kent genelinde tercih edilmiştir.

İşe ulaşım şekli incelendiğinde kentsel alanda mekansal olarak bu özelliklerin farklılaştığı görülmüştür. İşe yürüyerek giden bireyler kent merkezi çeperindeki mahalleler iken işe kendi aracı ile giden mahalleler planlı konut alanlarının yer aldığı kentin batı aksındaki mahalleler ile üst gelir grubu konut alanlarının yer aldığı Kükürtlü, Çekirge ve Bademli, Geçit mahallelerinde yoğunlaşmaktadır. Bu sonuçlar ise plansız gelişen doğu aksındaki mahallelerin ve batı aksında planlı gelişen mahallelerin bu özellikler temelinde farklılaştığı görülmektedir.

4.2.5. Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım durumunun mekansal farklılaşması

Sosyal etkinliklere katılıma ilişkin; mahalledeki kamusal hizmetlerden faydalanma, sivil toplum kuruluşlarına üyelik durumu, hafta sonu ya da kısa süreli tatile gitme durumu, eve alınan yayın olup olmadığı, ticari merkezlerin kullanım sıklığı, rekreasyon alanlarının kullanım sıklığı, dışarıda yemek yeme etkinliğine, dışarıda müzikli ortamda eğlenceye gitme etkinliğine, tatile gitme etkinliğine, sinemaya, tiyatroya, konsere, kongre-konferansa gitme etkinliğine ayrılan zaman, kitap ve gazete okuma sıklığı değişkenleri ki-kare analizi ile incelenmiş ve mekanla ilişki dereceleri belirlenmiştir (Çizelge 4.27).

Çizelge 4.27. Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım durumuna yönelik değişkenler ve ki-kare analizine göre mekanla olan ilişki dereceleri

Değişken	İlişki Derecesi (cramer's v değeri) (%)
Mahalledeki kamusal hizmetlerden faydalanma	48,5
Sivil toplum kuruluşlarına üyelik durumu	47,8
Haftasonu ya da kısa süreli tatil için gidilen yer olup olmadığı	46,8
Eve alınan yayın olup olmadığı	46,3
Tatile gitme etkinliğine ayrılan zaman	39,3
Rekreasyon alanlarını kullanma sıklığı	38,0
Sinemaya gitme etkinliğine ayrılan zaman	36,8
Dışarıda yemek yeme etkinliğine ayrılan zaman	36,8
Tiyatroya gitme etkinliğine ayrılan zaman	36,3
Kongre-konferans-seminere gitme etkinliğine ayrılan zaman	36
Kitap okuma sıklığı	35,9
Ticari merkezleri kullanma sıklığı	35,6
Dışarıda müzikli bir ortamda eğlenceye gitme etkinliğine ayrılan zaman	35,6
Konsere gitme etkinliğine ayrılan zaman	34,8
Gazete okuma sıklığı	32,2

Bu değişkenlerden mekanla en yoğun ilişkisi olan değişkenler mahalledeki kamusal hizmetlerden faydalanma, sivil toplum kuruluşlarına üyelik durumu değişkenleri iken; gazete okuma sıklığı ve konsere gitme etkinliğine ayrılan zaman değişkenleri ise mekanla en az ilişkili olan değişkenlerdir. Bu bölümde mekanla %40'dan fazla ilişkisi olan kamusal hizmetlerden faydalanma, sivil toplum kuruluşlarına üyelik durumu, hafta sonu ya da kısa süreli tatile gitme durumu, eve alınan yayın olup olmadığı değişkenleri incelenmekte, ilişki düzeyi %40'ın altında kalan ticari merkezlerin kullanım sıklığı, rekreasyon alanlarının kullanım sıklığı, dışarıda yemek yeme etkinliğine, dışarıda müzikli ortamda eğlenceye gitme etkinliğine, tatile gitme etkinliğine, sinemaya, tiyatroya, , kongre-konferansa, kitap okuma sıklığı değişkenlerine ilişkin mekansal haritalar ise EK-7'de verilmektedir.

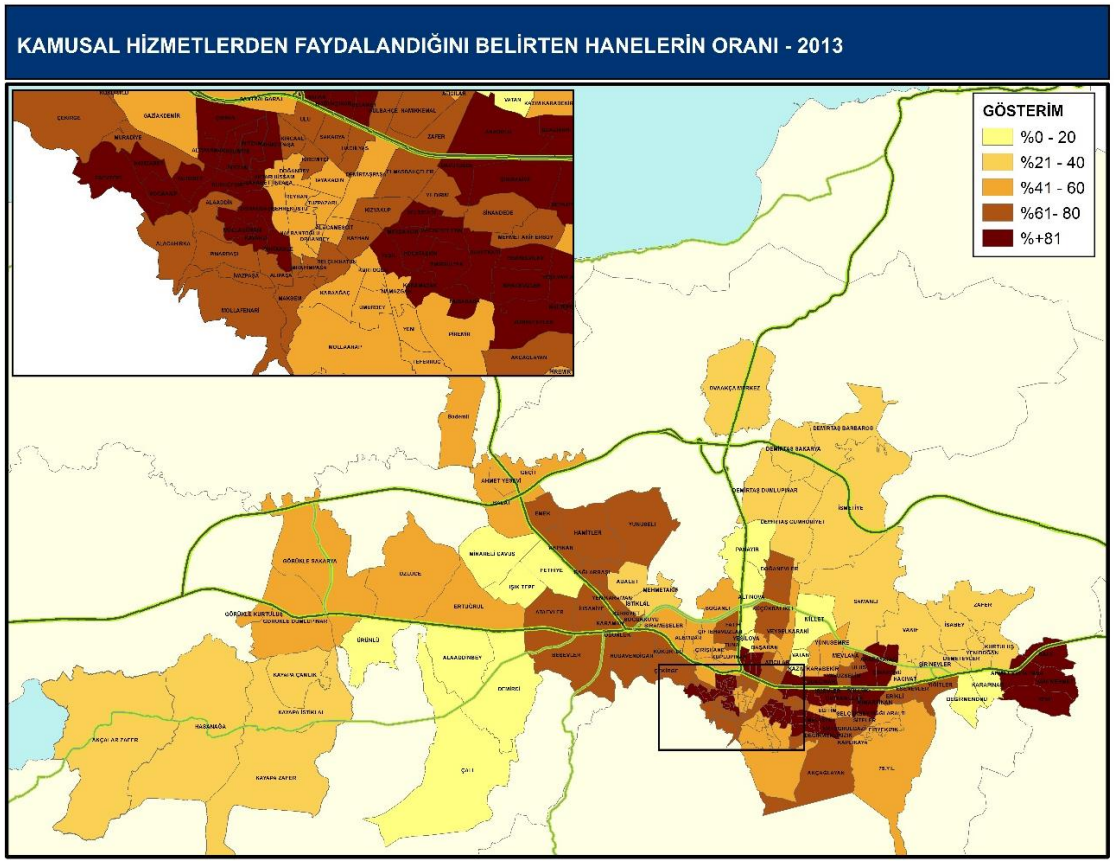
Mahalledeki kamusal hizmetlerden faydalanma

Çalışma alanında en çok faydalanılan kamusal hizmet %32,3 oranla kullanılan ulaşım hizmetleridir. Kentliye sunulan hizmetlerden, sağlık hizmetinden %30,1, Eğitim hizmetinden %17,5 faydalanılmaktadır. Yeşil ve spor alanları ile sosyo-kültürel hizmetlerden faydalandığını belirten haneler ise alanın yalnızca %20'sidir.

Çizelge 4.28. Kentin faydalanılan hizmetleri sıklık çizelgesi

Hizmetler	Sıklık	Yüzde
Eğitim	154	17,5
Sağlık	265	30,1
Ulaşım	284	32,3
Sosyo-Kültürel	89	10,1
Yeşil/Spor	88	10,0
Total	880	100,0

Bursa metropoliten alanı içerisinde ikamet eden hanelerden kamu kurumlarınca verilen, eğitim, sağlık, ulaşım, yeşil alan ve sosyo-kültürel tesislerden yeterince yararlanıp yararlanamadıkları incelendiğinde, hanelerin % 60'ı yararlanabilirken % 40'ı ise faydalanamamaktadır.

Harita 4.55. 2013 yılı kamusal hizmetlerden faydalanan haneler

Kamusal hizmetlerden yeterince yararlanabildiğini söyleyen hanelerin yoğunlaştığı bölgeler, 20. ve 35. bölgedir. Mekansal planlar yapım yönetmeliği ekinde yer alan donatı ihtiyaçlarını karşılayamayan bu bölgeler, Yıldırım ve Osmangazi İlçesi merkezlerinde yer alan mahallelerdir. Kamusal hizmetlerden yararlanamadığını söyleyen hanelerin yoğunlaştığı bölge ise; Nilüfer İlçesi güney batısında yer alan ve kırsal niteliğini sürdüren Ürünlü, Çalı, Alaaddinbey, Demirci Mahalleleridir (Harita 4.55).

Çizelge 4.29. Kamusal hizmetlerden faydalanma ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri

	Değer	df	P (2-yanlı)
Pearson Ki-kare	1,513E2[a]	57	1,73E-10
N	643		

		Değer	P
Nominal by Nominal	Phi	,485	1,73E-10
	Cramer's V	,485	1,73E-10
N		643	

Çizelge 4.29'da ki-kare analizi sonucuna göre kamusal hizmetlerden faydalanma ve mekanı temsil eden bölge değişkeni arasında $p<0,05$ anlamlılık düzeyinde ilişki bulunmaktadır. Bu iki değişken arasındaki ilişkinin derecesi %48,5'tir.

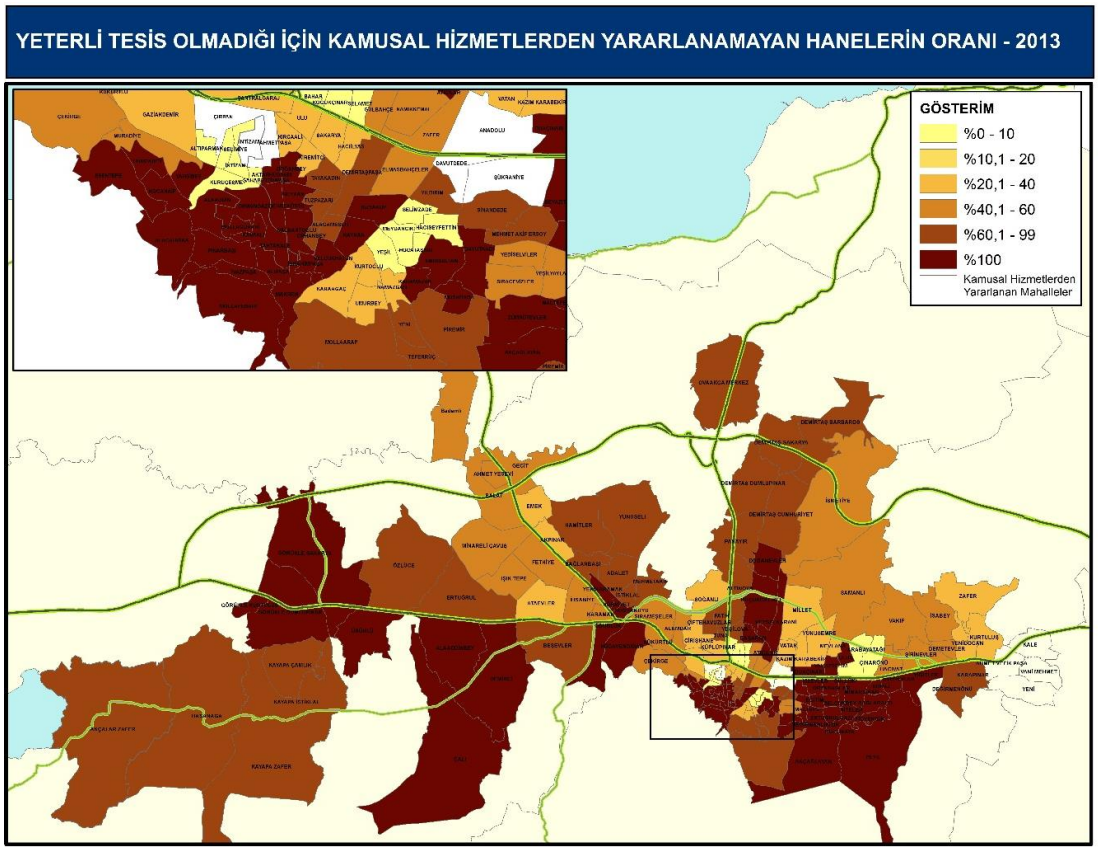
Kamusal tesislerden faydalanamama nedeni

Bursa metropoliten kentinde sunulan kamusal hizmetlerden faydalanamayan hanelerin %70'i konut alanlarında ve yakın çevrelerinde yeterli tesis bulunmadığını belirtmiştir. Kent bütününde yeterli tesis olmaması kamusal hizmetlerden faydalanılamamasının temel nedeni durumundadır. %17,7'si yeterli vakte sahip olmadığı için kamusal tesislerden faydalanmazken, %9,3'ü bu hizmetleri farklı alanlardan sağladığı için ihtiyaç duymamaktadır (Çizelge 4.30).

Çizelge 4.30. Kamusal hizmetlerden faydalanmama nedeni sıklık çizelgesi

Faydalanamama Nedeni	Sıklık	Yüzde
Yeterli Tesis Olmaması	166	70
Vakit Bulunamaması	42	17,7
İhtiyaç Duymaması	22	9,3
Diğer	7	3
TOPLAM	237	100

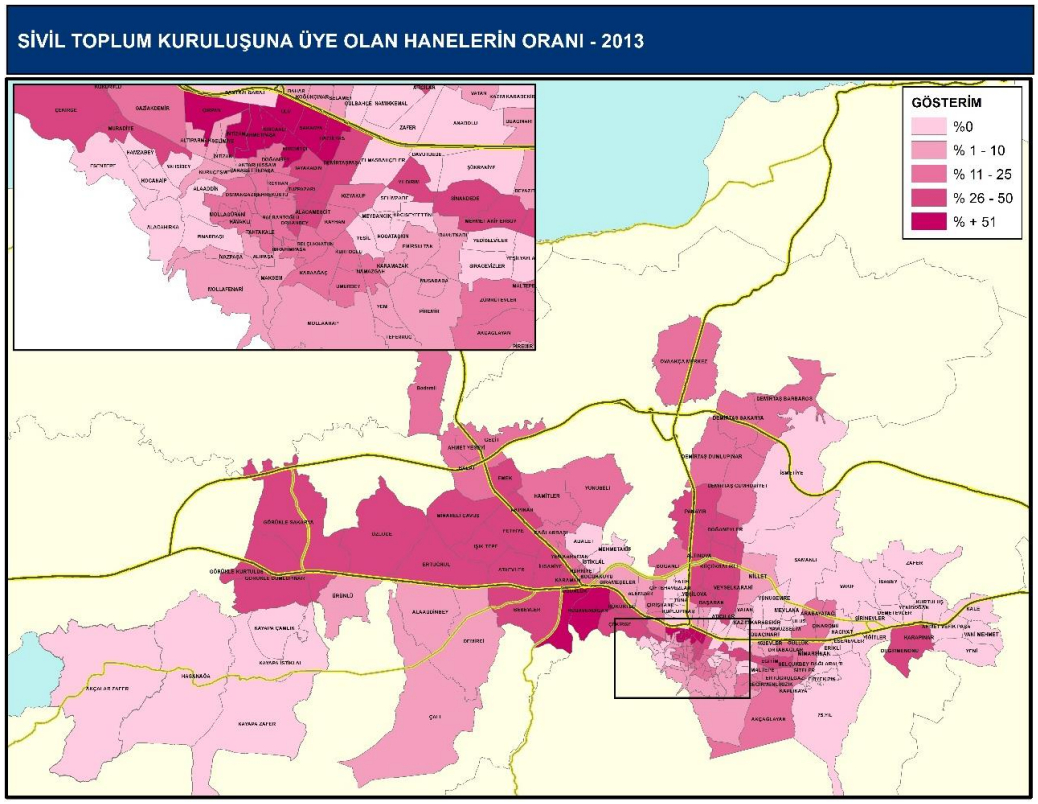
Bursa metropoliten alanı içerisindeki 72 mahallede hanelerin tamamı konut alanı ve yakın çevresinde yeterli tesis bulunmadığını belirtmiştir. Yıldırım İlçesi güneyinde yer alan göçle gelen nüfusun yer seçtiği kaçak ve plansız bir şekilde gelişen sağlıksız konut alanlarının yer aldığı mahalleler ile kent merkezinde eski kent dokusunun yer aldığı donatı alanları yetersiz olan mahallerdeki hanelerin tamamı konut alanı ve yakın çevresinde yeterli tesis olmadığını belirtmiştir. Aynı zamanda 1950'lerden sonra Bulgaristan göçmenlerinin yerleşmesi ile gelişmeye başlayan Hürriyet, Soğukkuyu, Yenikaraman Mahalleleri ile Odunluk ve Hüdavendigar Mahallelerinde ve kırsal niteliğini henüz yitirmeyen kentin batısındaki Ürünlü, Alaaddinbey, Demirci ve Çalı Mahalleleri ile Görükle bölgesindeki haneler yeterli tesis olmadığını belirtmiştir (Harita 4.56).

Harita 4.56. 2013 yılı konut alanı yakın çevresinde yeterli kamusal tesis olmayan haneler

Üyesi olunan sivil toplum kuruluşu olup olmadığı

Bursa metropoliten alanı içerisinde yer alan hanelerden % 17,5'i herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye iken, % 82,5'i ise üye değildir. Sivil toplum kuruluşlarına üye olanların yoğunlaştığı bölge özellikle Nilüfer İlçesi mahalleleridir. Kent merkezinde yer alan Ahmetpaşa, Hocahasan ve Çırpan mahalleleri ile yine yoğun ticari aktivitelerin merkezi konumundaki Kiremitçi, Kırcaali, Hacılyas, Ulu ve Sakarya mahallelerindeki hanelerin %70'i bir sivil toplum kuruluşuna üyedir. Kentin doğusunda Gürsu ve Kestel İlçesi mahalleleri, kentin plansız yapılaştığı göçle gelen nüfusun yer seçtiği Yıldırım İlçesi mahallelerinde, kent merkezinin çeperinde yer alan Osmangazi mahalleleri ile kırsal niteliğini yeni yitirmeye başlayan Hasanağa, Kayapa ve Çalı mahallelerinde sivil toplum kuruluşu ya da meslek odalarına üye olan birey bulunmamaktadır (Harita 4.57).

Harita 4.57. 2013 yılı sivil toplum kuruluşlarına üye olan haneler

Çizelge 4.31. Sivil toplum kuruluşlarına üyelik ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri

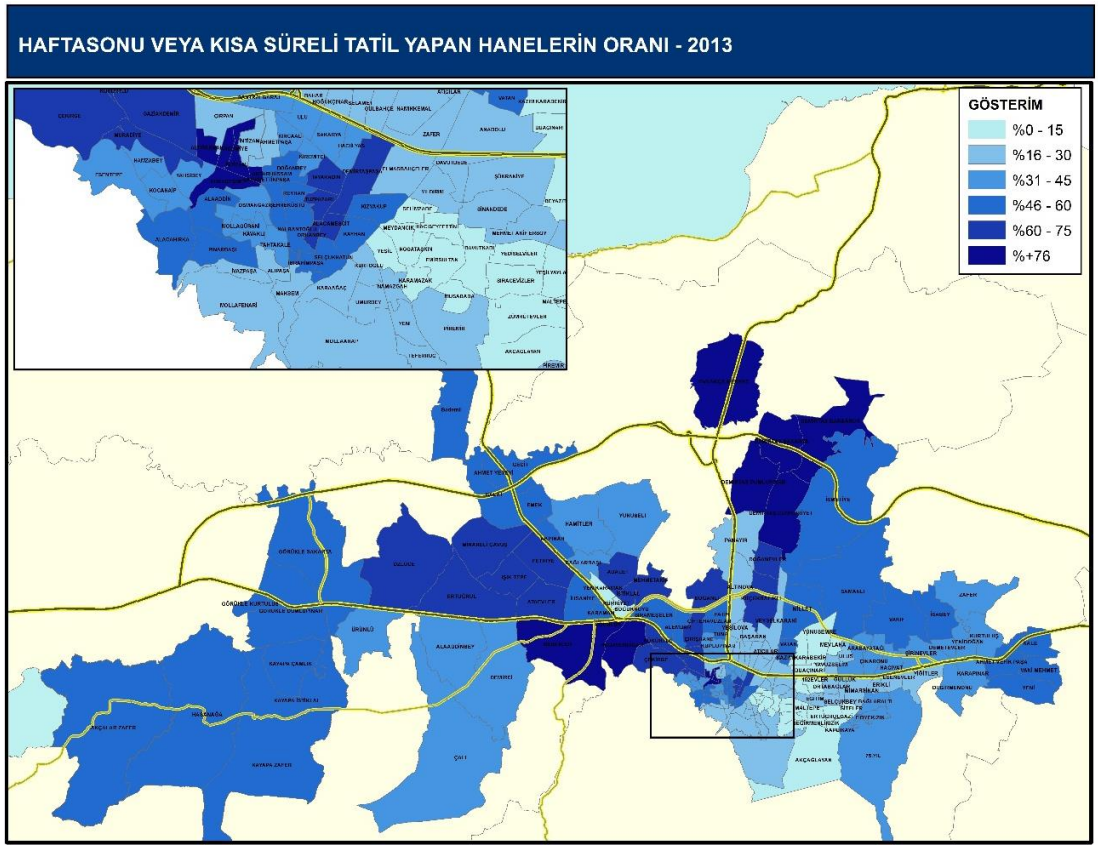
	Değer	df	P (2-yanlı)
Pearson Ki-kare	1,493E2[a]	57	3,39E-10
N	652		

		Değer	P
Nominal by Nominal	Phi	,478	3,39E-10
	Cramer's V	,478	3,39E-10
N		652	

Çizelge 4.31'deki ki-kare analiz sonuçlarına göre sivil toplum kuruluşlarına üyelik değişkeni ile mekanı temsil eden bölge değişkeni arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bölge değişkenindeki bir değişikliğin ya da sivil toplum kuruluşlarına üye oluştaki değişim diğer değişkeni etkilemektedir. Bu etkinin derecesi ise Cramer's V değerinde %47,8'dir.

Haftasonu ya da kısa süreli tatil için gidilen yer olup olmadığı

Bursa metropoliten alanı içerisindeki hanelerden %42,2 hafta sonu tatiline giderken, %57,8'i haftasonu tatili için her hangi bir yere gitmemektedir.

Harita 4.58. 2013 yılı haftasonu veya kısa süreli tatil yapan haneler

Haftasonu tatiline giden hanelerin yoğunlaştığı bölge Beşevler Mahallesidir. Kentin batısında planlı politikalarla gelişen Beşevler bölgesinde ki hanelerin %87,5'i hafta sonu ya da kısa süreli tatile gitmektedir. Kent merkezinde yer alan eski konut dokusunun yer aldığı İntizam, Selimiye, Kuruçeşme, Altıparmak ve Şahabettinpaşa mahallelerindeki hanelerin de %83,3'ü haftasonu için tatile gitmektedir. Haftasonu tatili için bir yere gitmediğini belirten hanelerin yoğunlaştığı bölge ise göçle gelen nüfusun öncelikli olarak yer seçtiği Yıldırım İlçesi mahalleleridir (Harita 4.58).

Haftasonu tatili için verilen seçeneklerden birden fazlasına gittiğini belirten haneler olduğu için çalışmada elde edilen sonuçlarda frekans dağılımları incelenmiştir. Hafta sonu tatili için en çok tercih edilen yer Uludağ %35,2 ve İstanbul %24,8'dir (Çizelge 4.32).

Çizelge 4.32. Hafta sonu tatili için gidilen yerler sıklık çizelgesi

Gidilen Yer	Sıklık	Yüzde
Erdek	72	22
İstanbul	81	24,8
Adalar	17	5,2
Uludağ	115	35,2
Yalova	21	6,4
İnegöl/Oylat	20	6,1
Diğer	1	0,3
TOPLAM	327	100

Çizelge 4.33'de yer alan ki-kare analizi incelendiğinde hafta sonu tatil yapılması değişkeni ile mekanı temsil eden bölge değişkeni arasında $p<0,05$ anlamlılık düzeyinde bir ilişki olduğu görülmektedir. Birbirini etkileyen bu iki değişken arasındaki ilişkinin derecesi %46,8'dir.

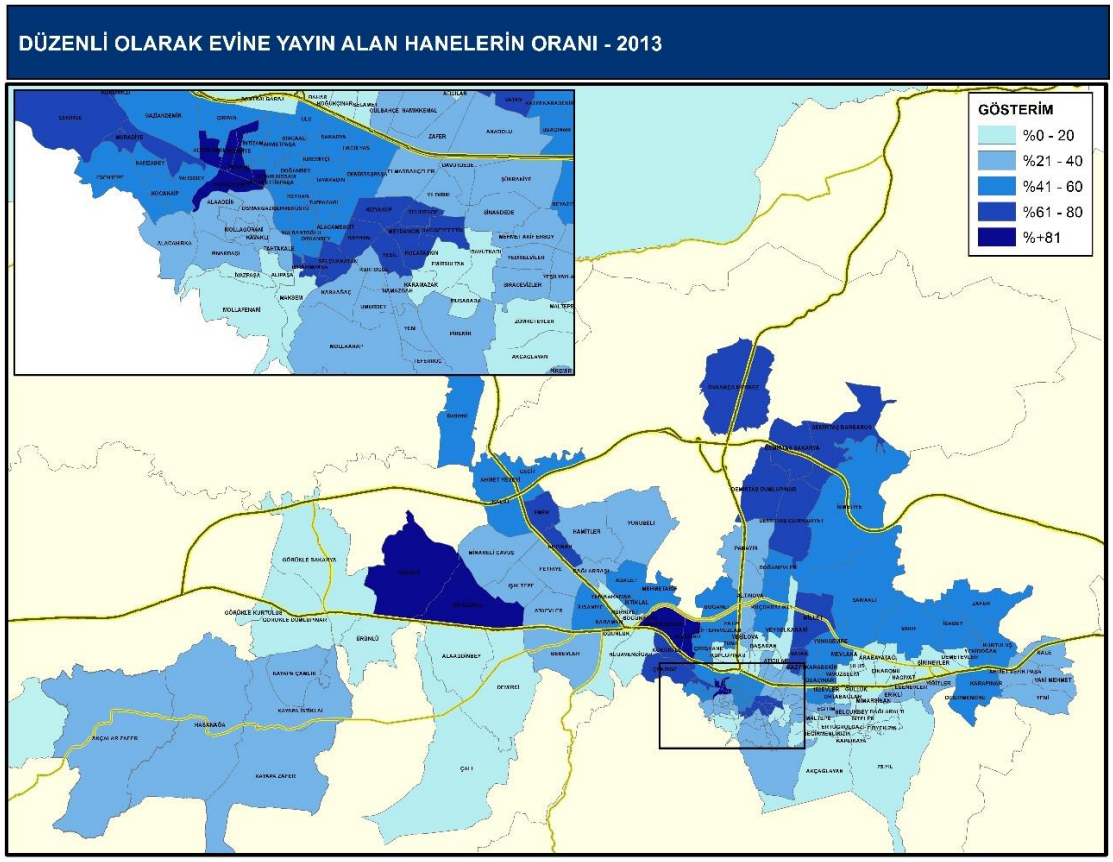
Çizelge 4.33. Haftasonu tatili ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri

	Değer	df	P (2-yanlı)
Pearson Ki-kare	1,429E2[a]	57	2,56E-9
N	652		

		Değer	P
Nominal by Nominal	Phi	,468	2,56E-9
	Cramer's V	,468	2,56E-9
N of Valid Cases		652	

Eve alınan yayın olup olmadığı

Çalışma alanında eve alınan yayın olup olmadığı incelendiğinde, hanelerin % 37,6'sı eve en az bir yayın almakta iken % 62,4'ü ise hiçbir yayın almamaktadır. Eve yayın alan hanelerin yoğunlaştığı bölge Sırameşeler ve Alemdar Mahalleleridir. Bu mahalleler kent merkezi çeperinde, alt gelir grubu konut alanlarının yer aldığı imarsız gelişen konut bölgelerinden biridir. Bu mahallelerdeki hanelerin %90'ı düzenli olarak eve yayın alındığını belirtmişlerdir.

Harita 4.59. 2013 yılı düzenli olarak eve yayın alınan haneler

Uludağ Üniversitesi'nin hemen yanında yer alan planlı gelişen Ertuğrul ve Özlüce Mahallelerindeki haneler ile kent merkezinde yoğun ticari aktivitelerin yer aldığı Şahabettinpaşa, Altıparmak, İntizam, Kuruçeşme ve Selimiye Mahallelerindeki hanelerin %83,3'ü evine düzenli olarak yayın almaktadır. 7-33-50. bölgedeki haneler ise evine hiçbir yayın almamaktadır. 7. bölge 1950'li yıllarda gelen Bulgaristan göçmenlerinin yer seçtiği mahallelerdir. 33. bölge Kent merkezinin hemen çeperinde plansız yapılaşmış sağlıksız konut alanlarından oluşan Başaran, Veyselkarani ve Atıcılar Mahallelerinden oluşmaktadır. 50. bölge ise Yıldırım İlçesinde göç ile gelen nüfusun yer seçtiği plansız gelişen konut alanlarından oluşan Mimarsinan, Ortabağlar ve Güllük Mahallelerinden oluşmaktadır (Harita 4.59).

Mekanı temsil eden bölge değişkeni ile eve alınan yayın olması değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Çizelge 4.34). Eve alınan yayın değişkeninde meydana gelen değişiklik bölge değişkenini de etkilemektedir, bu değişikliğin derecesi ise %46,3'tür.

Çizelge 4.34. Düzenli yayın alma ile bölge değişkeni arasındaki ilişki kontrolü ve ilişki değeri

	Değer	df	P (2-yanlı)
Pearson Ki-kare	1,397E2[a]	57	6,82E-9
N	652		

		Değer	P
Nominal by Nominal	Phi	,463	6,82E-9
	Cramer's V	,463	6,82E-9
N		652	

Eve alınan yayınların niteliği incelendiğinde ise; yayın alanların % 67,2'si siyasi ve haber içerikli gazeteler alırken, %8,2'si ekonomi ile ilgili gazeteler, % 3,7 magazin dergileri, %8,6'sı spor gazeteleri ve %12,3'ü çeşitli dergiler almaktadır.

Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım durumuna yönelik değişkenlerin mekansal farklılaşması genel değerlendirme

Mekansal bölge değişkeni ile ilişki düzeyi en yüksek olan değişkenler, sosyal etkinliklere katılıma ilişkin değişkenlerdir. Mahalledeki kamusal hizmetlerden faydalanma değişkeni, mekan ile ilişkisi en yüksek olan değişkendir. Bu değişken genelinde kentsel alan incelendiğinde; özellikle kırsal niteliğini devam ettiren mahalleler ile kentsel niteliğini devam ettiren alanlarda farklılaşma olduğu görülmektedir. Kırsal nitelikli bölgelerde kamusal hizmetlerden faydalanma oranı düşerken kentsel alanlarda yükselmektedir. Kentsel alanda ise kentin batısında planlı olarak gelişen konut bölgelerinin yer aldığı mahalleler kamusal hizmetlerin yeterli olmadığını belirtirken, kentin doğusunda ve kent merkezi çeperinde plansız gelişmiş yetersiz teknik ve altyapıya sahip bölgelerde ise kamusal hizmetlerin yeterli olduğu belirtilmiştir.

Sivil toplum kuruluşlarına üyelik değişkeni mekansal olarak planlı batı aksındaki bölgeler ile plansız gelişen doğu aksında kalan mahallelerin birbirinden farklılaştığını ortaya koymaktadır. Planlı gelişen batı aksındaki mahallelerde ve üst gelir grubu konut alanlarının yer aldığı yine planlı gelişmiş konut bölgelerinde sivil toplum kuruluşlarına üyelik artarken kentin doğusundaki plansız gelişen mahallelerde bu oran düşmektedir. Özellikle kırsal niteliği devam eden kentin batı ve doğu uçlarındaki mahallelerde yine sivil toplum kuruluşlarına üye bireyin bulunmadığı görülmüştür.

Kısa süreli tatile gitme durumu incelendiğinde; kentin doğusundaki plansız gelişmiş mahalleler ile planlı gelişen batı aksında yer alan mahallelerin birbirinden farklılaştığı görülmüştür. İstanbul yolu üzerinde yer alan üst gelir grubu konut alanı olarak rezidansların yapılaştığı Demirtaş mahallesinde bu oran yüksektir.

Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım genelinde kentin doğusunda plansız gelişmiş mahalleler ile kentin batısında planlı gelişen alanlar birbirinden farklılaşmaktadır. Yine bu değişkenler temelinde kırsal niteliğini devam ettiren bölgelerin de kentsel nitelikli alanlardan ayrıştığı ortaya çıkmaktadır.

4.2.6. Temel Bileşenler Analizi (TBA) yöntemi ile Bursa metropoliten alanındaki demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşması

Faktör analizi yöntemlerinden biri olan Temel Bileşenler Analizi (TBA) sosyal bilimlerde 1980'li yıllardan itibaren yoğun olarak kullanılmaya başlayan analizlerden biridir. TBA analizdeki değişkenlerin belirli bir faktör altında toplanmasına dolayısıyla farklı değişkenlerin belirli gruplar altında toplanmasına yönelik sorgulama yapılmasını sağlar. Bu analiz fazla sayıdaki değişkeni azaltarak daha etkili değişkenler elde etmek için bir araç olarak kullanılabildiği gibi değişkenlerin temel boyutlarını ve özelliklerini incelemek için de kullanılmaktadır (Çokluk ve diğerleri, 2012).

Analize konu değişkenler, sürekli değişkenler ve kategorik olarak derecelendirilebilir değişkenler olarak sınıflandırılmıştır. Bu kapsamda toplam 50 değişken analiz için uygun bulunmuştur.

- Demografik yapıya ilişkin; hanehalkı sayısı, hane sayısı, hanehalkı reisi yaşı, hanehalkı reisi eğitim durumu, çocuk durumu,

- Sosyo-ekonomik yapıya ilişkin; hanehalkı reisi çalışma durumu, hanede çalışan sayısı, ev sahipliliği, başka mülk ya da yatırım varlığı, hanehalkı reisi sosyal güvencesi, iş olanaklarını yeterli bulma, hanehalkı reisi işinden memnuniyet durumu, hanedeki araç sayısı, ek gelir durumu, mevcut ekonomik durumdan memnuniyeti,

- İkamet edilen konut ve yakın çevresine ilişkin; mahallede ikamet edilme yılı, konutun büyüklüğü, konutun oda sayısı, konutun banyo sayısı, konutun salon sayısı, konutun ısınma türü, yaşanılan konut alanını beğenme durumu,

- Kentin işlevlerinden yararlanma durumuna ilişkin; hanehalkı ihtiyaçlarını şehir merkezindeki (Heykel) dükkanlardan karşılama sıklığı, hanehalkı ihtiyaçlarını kapalı çarşıdan karşılama sıklığı, hanehalkı ihtiyaçlarını Altıparmak'taki dükkanlardan karşılama sıklığı, hanehalkı ihtiyaçlarını alışveriş merkezlerinden karşılama sıklığı, hanehalkı ihtiyaçlarını pazardan karşılama sıklığı, hanehalkı ihtiyaçlarını süpermarketten karşılama sıklığı, hanehalkı ihtiyaçlarını mahalle dükkanından karşılama sıklığı, hanehalkı ihtiyaçlarını internet üzerinden karşılama sıklığı, sağlık tesislerine yakınlık, eğitim tesislerine yakınlık, ticari merkezlere yakınlık, rekreasyon alanlarına yakınlık,

- Sosyal kültürel etkinliklere katılım durumuna ilişkin; ticari merkezleri kullanma sıklığı, rekreasyon alanlarını kullanma sıklığı, dışarıda yemek yeme etkinliğine ayrılan zaman, müzikli eğlenceye gitme etkinliğine ayrılan zaman, tatile gitme etkinliğine ayrılan zaman, sinemaya gitme etkinliğine ayrılan zaman, tiyatroya gitme etkinliğine ayrılan zaman, konsere gitme etkinliğine ayrılan zaman, kongre, konferans, seminere gitme etkinliğine ayrılan zaman, kitap dergi okuma sıklığı, gazete okuma sıklığı, eve alınan yayın olup olmadığı, kamusal hizmetlerden faydalanma, hafta sonu ya da kısa süreli tatile gitme durumu, sivil toplum kuruluşlarına üye olma durumu değişkenleridir.

Öncelikle çalışmaya girecek olan bu değişkenlerin analiz için uygun olup olmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda kayıp değerleri fazla olan ve analize katkısı azalacak olan değişkenler, uç değerleri saptanan ve -3'den küçük, 3'den büyük değeri olan değişkenler ve çoklu bağlantı problemi olan değişkenler analizin doğruluğunu sağlayabilmek için analiz dışında bırakılmıştır. Son durumda 27 adet değişkenin analize girmesi gerektiği tespit edilmiştir (EK-8).

Analiz için KMO değeri ve Barlett Testi incelenmiştir. KMO değeri değişkenlerin örneklem büyüklüklerinin ve veri yapısının faktör analizine uygun olup olmadığını belirler (Çokluk ve diğerleri, 2012). Çizelge 4.35'de görülen KMO değeri 0,823 veri setinin örneklem büyüklüğü ve yapısının TBA uygulamak için iyi bir düzeyde uygun olduğunu göstermektedir. Barlett ki-kare değeri veri setinin normal dağılıma sahip olup olmadığını

göstermektedir. Çizelge 4.35'de bu değer p<0,01 düzeyinde anlamlıdır. Bu testler veri setindeki değişkenlerin faktör analizi yapmak için uygun olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.35. KMO ve Bartlet küresellik testi çizelgesi

Örneklem Yeterliliğinin Kaiser-Meyer-Olkin Ölçümü		,823
Bartlett's Testi	Ki-kare	4,205E-3
	df	351
	P	,000

Yapılan analiz sonucunda, analize alınan 27 değişkenden özdeğeri 1'den büyük olan 9 adet faktör bulunduğu Çizelge 4.36'da görülmektedir. 9 faktörün toplam varyansa yaptığı katkı yani mekanı açıklayan değişkenlerin etki oranı %61,09'dur. Bu faktörlerin varyansa önemli katkı yaptığı ancak 10. faktörden sonra katkının zayıf ve yaklaşık aynı olduğu görülmüştür. İlk faktör değişkenlerin %15'inin açıklarken, ikinci faktör %6,4 ve üçüncü faktör % 6,1 oranında mekanı açıklamaktadır. Faktörlerin analize yaptıkları katkı 9. faktöre kadar giderek azalmaktadır. Döndürülmüş bileşenler matrisinde yer alan değişkenlerin mekanı açıklamadaki toplam değerleri yine bu faktörlerin değerlerini vermektedir.

Çizelge 4.36. TBA'ya göre açıklanan toplam varyans çizelgesi

	Başlangıç Öz Değerleri			Kare Toplamlarını Çıkarma			Döndürülmüş Kare Toplamları		
Sıra	Toplam	Varyans (%)	Kümülatif (%)	Toplam	Varyans (%)	Kümülatif (%)	Toplam	Varyans (%)	Kümülatif (%)
1	5,318	19,697	19,697	5,318	19,697	19,697	4,190	15,518	15,518
2	2,176	8,058	27,754	2,176	8,058	27,754	1,729	6,404	21,921
3	1,830	6,779	34,533	1,830	6,779	34,533	1,653	6,123	28,044
4	1,464	5,421	39,954	1,464	5,421	39,954	1,633	6,046	34,091
5	1,364	5,050	45,004	1,364	5,050	45,004	1,614	5,976	40,067
6	1,197	4,434	49,438	1,197	4,434	49,438	1,589	5,885	45,952
7	1,095	4,055	53,493	1,095	4,055	53,493	1,507	5,580	51,532
8	1,049	3,887	57,380	1,049	3,887	57,380	1,295	4,797	56,330
9	1,002	3,710	61,090	1,002	3,710	61,090	1,285	4,760	61,090

Çizelge 4.37'de mekana etkisi incelenen demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerin analizdeki faktör yük değerleri yer almaktadır. Bu yük değerlerinden "sosyal etkinliklere katılma" ile ilgili değişkenlerin ve "hanehalkı reisi eğitim durumu"nun mekanı açıklama en

çok etkili olan değişkenler olduğu anlaşılmaktadır. Önemlilik derecesi açısından, döndürülmüş bileşenler matrisi ve faktör yük değerleri incelendiğinde; başka mülk ya da yatırım varlığı, ev sahipliliği, konutun ısınma türü ve kısa süreli tatile gidilme durumu birbiri ile ilişki olan ve ikinci faktörde değerlendirilen değişkenlerdir. Bu değişkenlerin mekana etkisi toplamda %6,1'dir.

Çizelge 4.37. TBA döndürülmüş bileşenler matrisi ve faktör yük değerleri

	Faktörler								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Sinemaya gitme etkinliğine ayrılan zaman	,811	-,057	,008	,156	,111	,056	,044	,020	,164
Tiyatroya gitme etkinliğine ayrılan zaman	,809	-,022	,113	,036	-,018	-,028	,021	,113	,161
Konsere gitme etkinliğine ayrılan zaman	,799	,027	,008	,032	-,005	-,020	,047	,098	,079
Müzikli eğlenceye gitme etkinliğine ayrılan zaman	,750	,045	-,099	,011	,065	,122	,053	,016	-,133
Tatile gitme etkinliğine ayrılan zaman	,619	,296	-,048	,111	,051	-,011	,033	-,063	-,156
Dışarıda yemek yeme etkinliğine ayrılan zaman	,607	,207	-,135	,182	,147	,136	-,004	,039	-,083
Hanehalkı reisi eğitim durumu	,380	,092	-,153	,313	,238	,189	,097	,229	,086
Başka mülk ya da yatırım varlığı	,176	,549	,170	,160	-,206	-,010	,068	,265	,066
Ev sahipliliği	-,083	,531	,165	-,085	-,310	,238	,105	-,092	,026
Konutun ısınma türü	,102	,511	-,238	,038	,124	,173	,000	,178	,157
Haftasonu ya da kısa süreli tatile gitme durumu	,333	,509	-,095	,229	,091	,039	-,063	,078	-,268
Hanehalkı sayısı	-,048	-,123	,807	-,092	,027	,132	,036	-,049	,043
Çocuk durumu	-,059	,116	,795	,046	,254	-,030	-,031	-,036	-,027
Gazete okuma sıklığı	,078	,065	-,003	,805	-,015	,098	-,058	-,054	-,057
Kitap-dergi okuma sıklığı	,414	-,188	-,041	,575	,018	,073	-,008	,137	,192
Eve alınan yayın olup olmadığı	,110	,371	-,014	,563	,024	-,113	,098	,008	-,085
Hanehalkı reisi yaşı	,094	-,084	,191	-,048	,809	-,018	,022	-,031	-,142
Hanehalkı reisi işinden memnuniyet durumu	,173	-,008	,101	,078	,735	,034	,054	,071	,309
Konutun büyüklüğü	,150	,189	-,001	,054	,106	,756	-,095	,083	-,106
Konutun oda sayısı	,099	,018	,196	,040	-,137	,702	,310	,080	,002
Yaşanılan konut alanını beğenme	-,037	,415	-,285	-,008	,058	,423	,055	-,202	,265
Konutun salon sayısı	-,001	,017	,044	-,068	-,028	-,032	,851	-,034	,063
Konutun banyo sayısı	,132	,075	-,062	,107	,101	,192	,729	,214	-,044
Sivil toplum kuruluşlarına üye olma durumu	,050	,085	-,063	-,040	-,011	,047	,127	,832	-,084
Kongre-konferansa gitme etkinliğine ayrılan zaman	,457	,193	-,044	,144	,152	,128	-,040	,496	,149
İş olanaklarını yeterli bulma	,151	,083	,005	-,055	,101	-,099	,061	-,061	,800
Kamusal hizmetlerden faydalanma	-,319	-,047	-,017	,127	-,121	,264	-,257	,152	,381

TBA analizi ile kentsel alandaki sosyo-ekonomik farklılaşma mahalle düzeyinde ortaya konulmuştur. Demografik ve sosyo-ekonomik değişkenlerin bir aradaki analizi sonucunda mekandaki farklılaşmaları incelenmiş ve her bir değişken için ki-kare analiziyle ortaya konulan kentin doğusu ve batısındaki farklılaşma bu analizde de görülmüştür. Analiz sonucu mahallelerin puanları incelendiğinde; özellikle Bademli ve Çekirge Mahallelerinde daha yüksek bir değer olduğu görülmektedir. Üst gelir gruplarına yönelik yapılaşmaların 1990'ların sonunda başladığı ve günümüzde kapalı sitelerin yer aldığı Mudanya yolu üzerinde bulunan Bademli Mahallesi en yüksek puana sahip mahalledir.

Çizelge 4.38. Temel bileşenler analizine göre Bursa metropoliten alanı mahalleleri sosyo-ekonomik sıralaması

Sıra	Mahalle	Değer	Sıra	Mahalle	Değer	Sıra	Mahalle	Değer
1	Bademli	8,729	63	Yahşibey	0,465	124	Altınova	-0,954
2	Çekirge	7,390	64	Selamet	0,399	125	Sıracevizler	-0,965
3	Ertuğrul	4,991	65	Yeni	0,375	126	Karaağaç	-0,991
4	Kükürtlü	4,875	66	Alemdar	0,375	127	Hamzabey	-1,007
5	Muradiye	4,276	67	Kavaklı	0,358	128	Koğukçınar	-1,008
6	Odunluk	4,096	68	Yeşilyayla	0,336	129	Şehreküstü	-1,060
7	Ahmetyesevi	3,983	69	75.Yıl	0,320	130	Mollafenari	-1,103
8	Minareliçavuş	3,810	70	Sinandede	0,308	131	Hacıseyfettin	-1,126
9	Tuzpazarı	3,476	71	Davutkadı	0,280	132	Demirtaş Cumhuriyet	-1,184
10	Nalbantoğlu	3,451	72	Görükle Dumlupınar	0,279	133	Kale	-1,218
11	Kiremitçi	3,245	73	Doğanbey	0,276	134	Kaplıkaya	-1,221
12	Fethiye	3,169	74	Karamazak	0,262	135	Ertugrulgazi	-1,234
13	Beşevler	3,065	75	Hamitler	0,250	136	Orhanbey	-1,234
14	Sakarya	3,061	76	Mevlana	0,245	137	Zafer	-1,278
15	Kuruçeşme	2,990	77	Veyselkarani	0,226	138	Osmangazi	-1,369
16	Özlüce	2,803	78	Demirtaş Barbaros	0,151	139	Değirmenönü	-1,429
17	İhsaniye	2,799	79	Mehmetakifersoy	0,131	140	Piremir	-1,482
18	Ataevler	2,681	80	152evler	0,108	141	Vakıf	-1,508
19	Hocahasan	2,459	81	Bahar	0,072	142	Davutdede	-1,518
20	Tayakadın	2,437	82	Ürünlü	0,038	143	Fatih	-1,567
21	Görükle Sakarya	2,329	83	Yavuzselim	0,034	144	İvazpaşa	-1,617
22	Karapınar	2,217	84	İstiklal	-0,008	145	Görükle Kurtuluş	-1,652
23	Hocaalizade	2,162	85	Akpınar	-0,058	146	Emirsultan	-1,720
24	Emek	2,115	86	Demirkapı	-0,111	147	Ulus	-1,735
25	Demetevler	2,085	87	Aktarhüssam	-0,152	148	Alacamescit	-1,749
26	Doğanevler	1,898	88	Çınarönü	-0,172	149	Kayhan	-1,784
27	Hüdavendigar	1,872	89	Umurbey	-0,176	150	Yeşilova	-1,793
28	İbrahimpaşa	1,840	90	Millet	-0,181	151	Bağlarbaşı	-1,822
29	Geçit	1,833	91	Baruthane	-0,304	152	Hürriyet	-1,897
30	Yunuseli	1,702	92	Ovaakça	-0,311	153	Ebuishak	-1,908
31	Yeni	1,654	93	Siteler	-0,321	154	Selimzade	-1,915
32	Balat	1,575	94	Çırpan	-0,339	155	Kurtoğlu	-1,924
33	Ulu	1,529	95	Mollagürani	-0,339	156	Alacahırka	-1,937

Çizelge 4.38. (devam) Temel bileşenler analizine göre Bursa metropoliten alanı mahalleleri sosyo-ekonomik sıralaması

Sıra	Mahalle	Değer	Sıra	Mahalle	Değer	Sıra	Mahalle	Değer
34	Ahmetvefikpaşa	1,501	96	Yenikaraman	-0,403	157	Şirinevler	-2,014
35	Elmasbahçeler	1,467	97	Alipaşa	-0,445	158	Namazgah	-2,067
36	Akçağlayan	1,386	98	Maksem	-0,446	159	Demirtaş Dumlupınar	-2,115
37	Küplüpınar	1,315	99	Kırcaali	-0,495	160	Arabayatağı	-2,159
38	Altıparmak	1,226	100	Namıkkemal	-0,526	161	Mollaarap	-2,195
39	Demirci	1,183	101	Soğanlı	-0,528	162	Başaran	-2,247
40	Şahabettinpaşa	1,118	102	Ortabağlar	-0,551	163	Demirtaş Sakarya	-2,354
41	Santralgaraj	1,112	103	Bağlaraltı	-0,552	164	Yunusemre	-2,421
42	Karaman	1,103	104	Gülbahçe	-0,556	165	Adalet	-2,436
43	Duaçınarı	0,993	105	Küçükbalıklı	-0,561	166	Kazımkarabekir	-2,487
44	Pınarbaşı	0,991	106	Şükraniye	-0,562	167	Yediselviler	-2,749
45	İsabey	0,940	107	Beyazıt	-0,569	168	Çiftehavuzlar	-2,767
46	Yıldırım	0,927	108	Yenidoğan	-0,618	169	Mehmetakif	-2,806
47	Kemerçeşme	0,895	109	Meydancık	-0,635	170	Çirişhane	-2,832
48	Hacivat	0,872	110	Çalı	-0,668	171	Gaziakdemir	-2,893
49	Anadolu	0,870	111	Esenevler	-0,679	172	Maltepe	-2,916
50	Vatan	0,787	112	Selimiye	-0,748	173	Işıktepe	-2,978
51	Kayapa	0,743	113	Hacıilyas	-0,750	174	İsmetiye	-3,010
52	Yiğitler	0,613	114	Panayır	-0,752	175	Güllük	-3,082
53	Erikli	0,607	115	Akçalar	-0,757	176	Değirmenlikızık	-3,251
54	Soğukkuyu	0,606	116	Ahmetpaşa	-0,764	177	Zümrütevler	-3,337
55	Hasanağa	0,596	117	Demirtaşpaşa	-0,782	178	Mimarsinan	-3,406
56	Kocanaip	0,570	118	Kurtuluş	-0,792	179	Atıcılar	-3,467
57	Tahtakale	0,552	119	Samanlı	-0,813	180	Musababa	-3,913
58	Eğitim	0,541	120	Alaaddin	-0,908	181	Teferrüç	-3,993
59	Zafer	0,501	121	Sırameşeler	-0,909	182	Reyhan	-4,305
60	Vanimehmet	0,499	122	Fidyekızık	-0,923	183	Alaaddinbey	-4,333
61	Selçukbey	0,487	123	İntizam	-0,940	184	Hocataşkın	-4,540
62	Yeşil	0,466				185	Tuna	-6,208

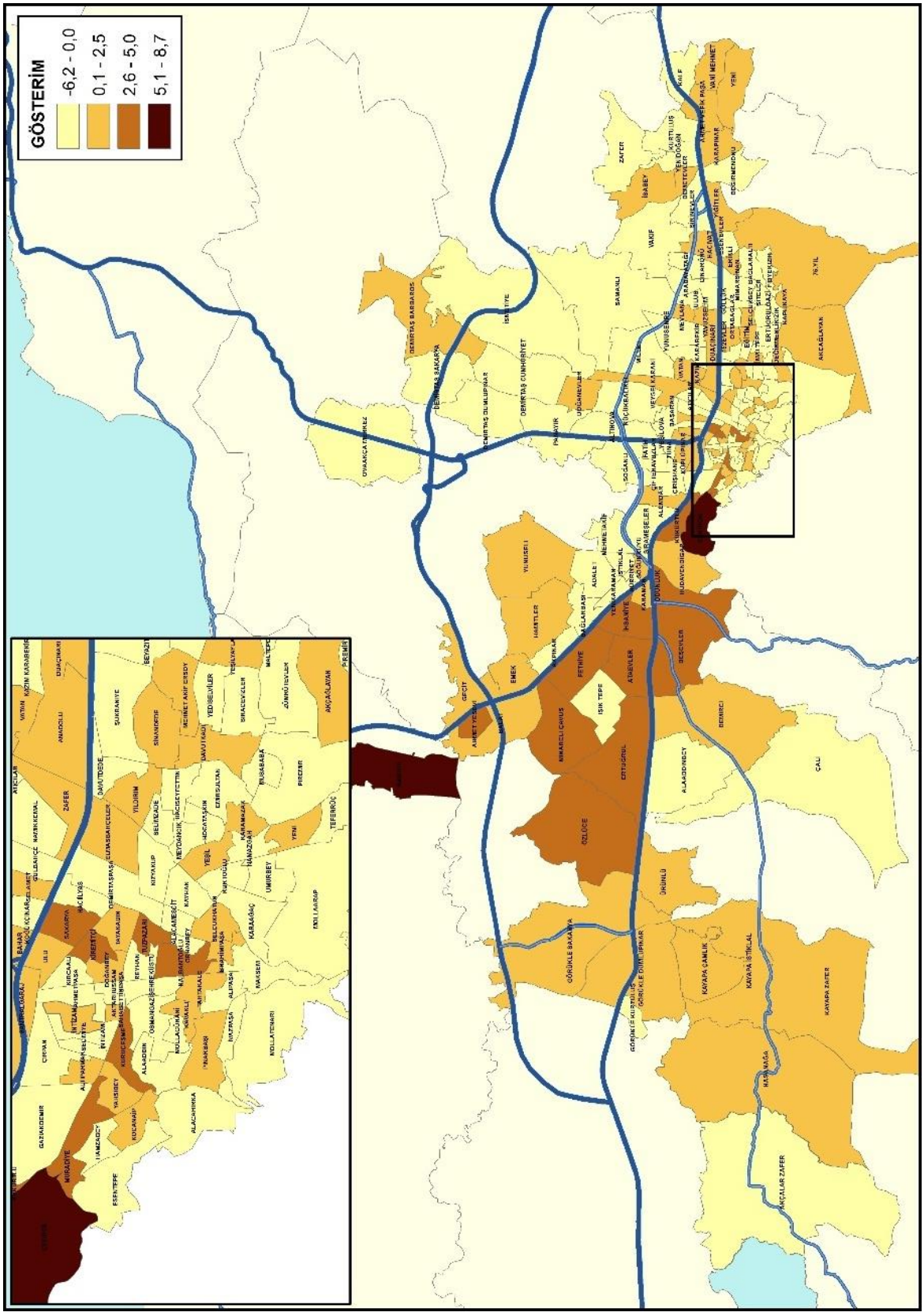
Bademli Mahallesini 7,39 puanında Çekirge Mahallesi takip etmektedir. Kent merkezine yakın konumda yer alan Çekirge Mahallesi, üst gelir grubu hanehalklarının yavaş yavaş terk etmeye başladığı, ancak hala prestijini yitirmemiş, Bursa'nın planlı gelişmiş konut alanlarından biridir. Ertuğrul, Kükürtlü, Muradiye ve Odunluk Mahallelerinin puanları da yüksektir. Planlı politikalarla gelişen ve İzmir aksı kuzeyinde Uludağ Üniversitesi'nin yanında, yer alan Ertuğrul Mahallesi 4,99 puana sahiptir. Çekirge Mahallesi ile aynı konumda bulunan ve yine benzer süreçte mekansal olarak gelişmeye başlayan üst gelir grubu hanehalklarının yer seçtiği Kükürtlü Mahallesinin puanı 4,87'dir. Yine Çekirge ve Kükürtlü ile aynı bölgede değerlendirilebilen, kent merkezine yakın konumdaki Muradiye Mahallesi'nin puanı 4,27'dir. Yeni gelişen rezidans tipi konut alanlarının yoğun olarak yer

almaya başladığı Nilüfer İlçesinde yer alan Odunluk mahallesinin puanı da 4,09'dur (Çizelge 4.38).

En düşük puan alan mahalleler Osmangazi İlçesi Tuna Mahallesi (-6,2), Yıldırım İlçesi Hocataşkın Mahallesi (-4,5), Nilüfer İlçesi Alaaddinbey Mahallesi (-4,3) ve Osmangazi İlçesi Reyhan Mahallesidir (-4,3) (Çizelge 4.38). Tuna Mahallesi sanayi gelişimi ile yoğun göç alan Bursa ovasındaki kaçak yapılaşmalarla gelişmiş sosyal altyapı alanları yetersiz olan düşük kaliteli konut alanlarından biridir. Hocataşkın Mahallesi kent merkezi çeperinde kentin doğusunda göç ile gelen nüfusun yer seçtiği kaçak yapılaşmış konut alanlarından oluşmaktadır. Aladdinbey Mahallesi kırsal niteliğini devam ettiren konut alanlarından oluşmaktadır. Reyhan Mahallesi ise kent merkezinde yer alan eski kent dokusunun bulunduğu, kaçak yapılaşmaların da yer aldığı bir mahalledir.

Değerlendirilen 185 mahalleden 102 mahallenin puanı sıfırın altındadır. Bu mahalleler kentin doğusunda göç ile gelen nüfusun yer seçtiği konut kalitesi düşük yapı alanlarından oluşan Yıldırım İlçesinde yer alan 41 mahalle, kentin doğusunda kırsal niteliğini devam ettiren Gürsu İlçesinde yer alan 4 mahalle, kentin batısında Nilüfer İlçesinde İzmir yolu güneyinde kırsal niteliğini devam ettiren 4 mahalle, kentin doğusunda büyük ölçekli sanayi alanlarının da bulunduğu Kestel İlçesinde doğu illerinden göç ile gelen nüfusun yer seçtiği 1 mahalledir. Bu mahalleler dışında, kentin kuzeyinde İstanbul yolu üzerinde büyük ölçekli sanayi alanlarının yer seçmesi ile nüfus çeken, Bursa Ovasını tahrip eden plansız ve kaçak yapılaşma alanlarından oluşan yetersiz altyapıya sahip mahalleler; Mudanya yolu üzerinde yine kaçak yapılaşma ile gelişen konut alanlarından oluşan mahalleler; kent merkezi çeperinde yerleşime uygun olmayan Uludağ yamaçlarında yer seçmiş olan mahalleler ile kent merkezinde yıpranmış konut dokusunun yer aldığı çöküntü halindeki mahallelerde de yine sosyo-ekonomik değişkenlere ilişkin puanlar sıfırın altında çıkmıştır.

Mahalle puanlarının mekansallaştırıldığı Harita 4.60'da demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerin kentsel alanda nasıl farklılaştığı görülmektedir. Haritada kentin doğusu ve batısının net olarak birbirinden ayrıştığı görülmektedir. Doğu batı olarak yapılan sınıflama detayda irdelendiğinde; kentin güney batısında kırsal niteliğini devam ettiren bölgeler ile kuzeybatısındaki bölgelerin de sosyo-ekonomik açıdan farklılaştığı görülmektedir. Kent merkezinde mahalleler ölçeğinde farklılaşmış bir yapı olsa da, birbirine yakın grupların bu alanda yer seçtiği görülmektedir.

Harita 4.60. Temel bileşenler analizi sonucu Bursa metropoliten alanındaki mahallelerin sosyo-ekonomik sıralaması

4.3. Alan Çalışmasına Yönelik Genel Değerlendirme

Bu bölümde ki-kare analizleri ile incelenen sosyo-ekonomik değişkenler ve mekan arasındaki ilişkisel yapı ve TBA ile elde edilen sonuçların karşılaştırılması ve elde edilen bulguların literatürde yer alan çalışmalarla karşılaştırılmalı değerlendirmelerinin yapılması amaçlanmıştır.

Demografik değişkenler olarak gruplanan ve ki-kare analizi ile incelenen hanehalkı sayısı, doğum yeri ve çocuk sayısı değişkenleri, mekanı %46-%36 oranlarında yüksek değerlerde etkilemektedir. Demografik değişkenlerden, cinsiyet, yaş, hane sayısı değişkenleri ise mekansal farklılaşmayı etkilememektedir. Bu sonuçlar demografik değişkenlerin mekansal farklılaşmaya etkilerinin aynı olmadığını ve farklı yapıları olduğunu ortaya koymaktadır. Bursa örneğinde özellikle bireyin kimlik ve kültür ögeleri ile iç içe olan özellikle göç durumuna ilişkin veri sağlayan doğum yeri ve Bursa'ya hangi bölgeden gelindiği değişkenleri mekan ile ilişkisi en fazla olan değişkenlerdir. Mustred (2005)'in göçün ayrışmayı artırdığı ve yoğunlaştırdığını vurguladığı çalışmasındakine benzer biçimde yapılan analizler göçün mekansal farklılaşmayı etkilediğini göstermektedir. Kanbur ve Rapoport (2005)'un eğitimli ve eğitimsiz nüfus özelinde yaptığı göç çalışmasında belirttiği gibi, Bursa metropoliten alanında da, eğitimli nüfusu kente adapte olurken, eğitimsiz nüfusun adapte olmadığı ve bir arada yaşamayı tercih ettiği ortaya çıkmaktadır. Bursa metropoliten alanında Bursa'ya gelen eğitimli nüfus kentin batısındaki planlı gelişmiş konut alanlarında yaşamayı tercih ederken, kente gelen eğitimsiz nüfus ise kentin doğusunda yine göç ile gelen nüfusun yer seçtiği doğu aksındaki mahalleler ile İstanbul aksındaki mahallelerde yer seçmektedir.

Sosyo-ekonomik değişkenler olarak incelenen 18 değişkenin, mekansal farklılaşmayı açıkladığı ve etkilediği görülmektedir. Yalnızca hanehalkı reisinin çalışıp çalışmaması durumu kentsel alanda farklılaşmayı etkilememektedir. Mekansal farklılaşmayı en fazla etkileyen sosyo-ekonomik değişken hanehalkı reisi aylık geliri değişkenidir (%45). Kentsel alandaki farklılaşmalara ilişkin yazın örneklerinde öncelikle kentsel alandaki sınıfların gelir ve toplumsal statüsü üzerinde durulmaktadır. Bu bakış açısı tek başına kentsel farklılaşmayı açıklamakta yetersiz kalsa da, çok temel unsurlardandır. Bursa kentinde de gelir düzeyi ile farklılaşan bir yapı oluştuğu görülmüştür. Sosyo-ekonomik değişkenlerden olan gelir

durumuna ilişkin yapılan incelemede gelir düzeyi arttıkça kentsel alanda farklılaşma kentin batısı/kuzeybatısı ve kentin doğusu olarak birbirinden farklı kent bölgeleri oluşturmaktadır.

Kanbur ve Venables (2005)'ın çalışmalarında vurguladıkları gibi, Bursa metropolünde de küreselleşme sürecinde yeniden yapılanan ekonomik süreçler ile farklılaşmanın arttığı kentin doğusundaki plansız gelişen mahalleler ile batı aksındaki planlı gelişen mahallelerin birbirinden ayrıştığı görülmektedir. Massey ve diğerleri (2009)'nin 2000'li yıllarda Amerika kentleri özelinde tespit ettikleri mesleki statülere göre bir ayrışmanın, Bursa metropolünde de yaşandığı görülmektedir. Bursa metropolünde, meslek kategorilerine göre mekansal olarak belirli bölgelerde bir yoğunlaşmanın olduğu ve bu ayrışmanın planlı ve plansız gelişen kentsel alanlarda farklılaştığı ortaya çıkmaktadır.

Konut alanı ve yakın çevresine ilişkin değişkenlerin %43-32 oranında kentsel mekanı etkilediği görülmektedir. Özellikle ikamet etmek için tercih edilen ilçe değişkeni (%43) ile yaşanılan konutun ısınma türü (%39,7), konut alanı ve yakın çevresine ilişkin en etkili değişkenlerdir. Konutun oda sayısı, ikamet edilen mahallede oturma nedeni ve konut alanı büyüklükleri ise konut alanına ilişkin mekanı en az etkileyen değişkenlerdir. Brade ve diğerlerinin (2009) çalışmasında konut üretiminin özelleştirilmesi ve konut piyasasında yaşanan değişikliklerin mekansal farklılığı arttırdığı belirtilmektedir. Çalışmada konut alanı ve çevresine yönelik değişkenlerin mekansal alanı etkilemesi bu savı desteklemektedir. Yine Bursa örneğine paralel olarak, Monkkonen ve Zhang (2014) Meksika kentini incelendikleri çalışmalarında da, konut finansmanının kentsel alanda farklılaşmış konut bölgelerinin oluşmasına neden olduğunu tespit etmişlerdir.

Kentsel işlevlerden yararlanmaya yönelik değişkenler, %35-44,3 oranında kentsel mekanla ilişkilidir. Bu değişkenler içerisinde, özellikle AVM'lerin kullanımına ilişkin değişken, mekansal alan ile %44,3 oranında ilişkilidir. Kent merkezi içerisindeki önemli işlevlerin yer seçtiği alanlardan olan Heykel, Altıparmak ve Kapalıçarşı'nın kullanım sıklığı değişkeni kentsel işlevlerden yararlanmaya yönelik grup içerisinde mekanla en az ilişkili olan değişkenlerdir. Bu değişkenlerin daha az etkili oluşu, kentsel merkez kullanımının, mekansal farklılaşmaya etkisinin AVM kullanımından daha az olduğu sonucuna götürmektedir. Kentsel işlevlerin kullanımına ilişkin değişkenler ile bunlara erişimin ön plana çıktığı yazındaki araştırmalar bu kullanımlara yakınlık ve sunulan ulaşım imkanlarının ayrışmayı artırdığını vurgulamaktadır. Bursa metropolünde de ulaşım imkanlarının daha iyi olduğu batı

aksındaki planlı gelişen konut alanlarının bulunduğu, donatı alanlarının plansız bölgelere göre görece daha yeterli olduğu mahallelerin, teknik ve altyapının yetersiz kaldığı, sokak örüntülerinin plansız geliştiği kentin doğu aksındaki ve kent merkezi çeperindeki mahallelerden ayrıştığı görülmüştür.

Mekanı en çok etkileyen değişkenler, sosyal etkinliklere katılıma ilişkin değişkenlerdir. Bu değişkenler kentsel alanı %33-48,5 oranlarında etkilemektedir. Kentsel alanı en çok etkileyen değişken, kent içerisinde sağlanan sosyal ve teknik altyapıya ilişkin hizmetlerden yeterince faydalanıp faydalanmadığının incelendiği, kentsel altyapı ile de ilişkili olarak değerlendirilebilecek olan kamusal hizmetlerden faydalanma değişkenidir. Bu değişkenin mekanla ilişkisinin fazla olması, özellikle Kanbur ve Venables (2005)'ın çalışmalarında belirttikleri, kamusal hizmetlerin ve altyapıya ilişkin ögelerin mekansal farklılaşmayı açıkladığı savını da desteklemektedir. Yine Omer ve Goldblatt (2012) altyapıdaki gelişmişliğin, kentteki farklılaşmayı etkilediğini vurguladıkları çalışmaları da, Bursa metropolünde yaşanan kamusal hizmetler temelindeki bu farklılaşmaya paralel sonuçlar ortaya koymaktadır.

Bursa metropol alanındaki farklılaşmayı açıklayan önemli değişkenlerden olan sosyal etkinliklere katılıma ilişkin değişkenleri, benzer şekilde Musterd (2005)'in çalışmasında yerel düzeyde sosyalleşme ve kişisel özelliklerin mekansal farklılaşması olarak vurgulanmaktadır.

TBA ile incelenen değişkenler içerisinde yine sosyal etkinliklere katılıma ilişkin değişkenlerin mekanı etkileme oranları oldukça yüksektir. Sinemaya, tiyatroya, konsere, müzikli ortamda eğlenceye, tatile, dışarıda yemek yeme etkinliklerine ayrılan zaman değişkenleri, mekanı birinci derecede etkileyen önemli değişkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Demografik yapı grubunda incelenen eğitim durumu değişkeni de birinci faktör değişkenler grubu içinde değerlendirilmekte ve kenti en çok etkileyen değişkenler arasında yer almaktadır

TBA analizi ile kent bütününde mahalleler özelinde oluşturulan sosyo-ekonomik sıralama, Bursa kentinde daha çok kentin doğusunda yer alan plansız yapılaşan mahalleler ile kentin batısında yer alan planlı gelişen konut dokusunun yer aldığı mahallelerin birbirinden farklı olduğunu ortaya koymuştur. Altyapısı yetersiz, sokak örüntüleri plansız olan Yıldırım İlçesi

mahallelerinde sosyo-ekonomik sıralama puanları sıfırın altında iken, Nilüfer ilçesinde planlı konut alanları ile gelişen mahalleler ile üst gelir grubu konut alanlarının yapılaştığı mahallelerde sıralama puanları oldukça yüksektir. Omer ve Goldblatt (2012)'ın çalışmasında da mekansal alandaki ulaşım ağlarının ve altyapıdaki gelişmişliğin kentteki farklılaşmayı etkilediği belirtilmektedir. Aynı zamanda kentin doğusunda göç ile gelen nüfusun yer seçtiği bölgelerdeki bu farklılaşma Musterd (2005) tarafından yapılan etnik ve sosyal ayrışmanın incelendiği çalışmasında değindiği gibi aile bağları ve ortak değerler ile bir araya gelen bireylerin ayrışması şeklinde kendini göstermektedir.

5. SONUÇ

Mekansal farklılaşma, mekandaki farklı grupları tanımlayan özelliklerin bu özellikler temelinde birbirinden ayrışması ile ortaya çıkmaktadır. Bu gruplar ırk-etnik köken, gelir, yaş, meslek, toplumsal statü, doğum yeri, eğitim durumu gibi pek çok özellik temelinde mekansal olarak ülke, bölge, kent ve kent içerisindeki parçacıl yapılarda bir araya gelmekte ve toplumdaki diğer gruplardan ayrışmaktadır. Çok çeşitli ölçeklerde yaşanan bu farklılaşma günümüze değin önemli araştırma konularından biri olmuştur. Öncelikle gelir durumu ve toplumsal statü kentsel alandaki farklılaşmanın incelenmesinde önemli bir kavram olarak ortaya çıkarken, günümüzde demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerin ve bu özelliklerin birbirleri ile etkileşiminin mekanı şekillendirdiği ve mekansal farklılaşmayı etkilediği görülmektedir.

Küreselleşme süreci ile kentlerde yaşanan ayrışmanın artması ve yoğunlaşması sonrasında sosyo-ekonomik özelliklerin mekana etkileri daha yoğun incelenmeye başlamıştır. Kentsel alandaki demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal olarak farklılaşması öncelikle ırk-etnik köken temelinde incelenirken, kentsel alanlara yoğun göç ile gelen göçmenlerin kentsel alanda ayrışmaları incelenen konular arasında yerini almıştır. Göç ile gelen nüfusun hemşehrilik gibi bağlar ile bir arada kalma isteği ve bunun kentte belirli alanlarda yoğunlaşmalarına neden olduğu görülmektedir.

Ekonomik süreçlerin farklılaşması ile kentsel alandaki yeni ekonomik ve sosyal koşulların ortaya çıkması sonucunda da ayrışma yaşanmaktadır. İstihdam yapısındaki değişimler sonucunda kentsel alanda toplumsal tabakalaşma daha yoğunlaşmış ve belirginleşmiştir. Bu süreçte gelir, meslek grupları, eski yeni kentli, eğitim düzeyi gibi sosyo-ekonomik ögeler kentsel alandaki farklılaşmayı etkileyen özellikler olarak ön plana çıkmıştır. Günümüz metropollerinde demografik ve sosyo-ekonomik özellikler temelinde farklılaşma artmakta toplumsal gruplar arasındaki kutuplaşma yoğunlaşarak mekana yansımaktadır.

Ülkemiz coğrafyasındaki önemli metropoliten alanlardan biri olan Bursa kenti, sosyo-ekonomik yapıdaki çeşitli farklılaşmaların mekanı etkilediği ve bu farklılaşmanın belirgin olarak gözlemlenebildiği bir kenttir. Bursa kentinde sosyo-ekonomik özelliklere göre ayrışmanın belirginleşmeye başlaması, kentin 1950'lerden sonraki sanayileşme ile hızlı bir şekilde gelişmesi ile yaşanmıştır. Sanayileşme sürecinde yaşanan göç ile metropoliten alan,

kent merkezi çeperinde ve Bursa Ovası ve Uludağ yamaçları ile kentin doğusunda büyümüştür. 1980 sonrasında ise planlı politikalar ile kentin gelişimi batı aksına yönlendirilmiştir. Bursa metropoliten alanı ana ulaşım aksları boyunca gelişen bir yapıya sahip olmuştur.

Bursa metropoliten alanındaki demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşmasının incelendiği bu çalışmada yapılan analizlerle, demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerin, kent bütününde kentin planlı konut alanları ile plansız gelişen bölgelerinde farklılaştığı yine kırsal nitelikli alanların da bu özellikler temelinde kentsel alandan farklılaştığı tespit edilmiştir.

Demografik özellikler temelinde; planlı gelişen batı aksındaki nüfusun, kentin doğusundaki ve kent merkezi çeperindeki mahallelerden farklılaştığı görülmüştür. Bursa dışında doğan ya da Bursa'ya farklı bir bölgeden gelen bireylerin yoğun olarak kentin doğusunda ve İstanbul yolu üzerinde yer seçtiği görülürken, kentin batısında bu oranın azaldığı ve kent merkezinde daha çok Bursa doğumlu nüfusun yer seçtiği görülmüştür. Bu sonuçlar göç temelinde mekansal farklılaşmanın Bursa kentinde ön plana çıktığını ve bireyin kültür ve aidiyet hisleri ile oluşturdukları gruplar çevresinde yaşamayı tercih ederek kentsel alanda farklı yapıdaki bölgelerin oluşmasına ve farklılaşmanın artmasına neden olduğu görülmüştür.

İncelenen süreç içerisinde üst gelir grubu konut alanlarının yer aldığı kentin kuzey akslarından biri olan Mudanya aksında ve planlı gelişen batı aksındaki nüfusun eğitim düzeyi yükselmiş ve 2013 yılı hanehalkı anketinde bu alanlarda eğitimsiz nüfusa rastlanmamıştır. Kentin plansız gelişen doğu aksında ve kent merkezi çeperindeki nüfusun da eğitim seviyesi artarken bu artış planlı gelişen bölgelere göre düşük kalmakta ve bu alanlarda hala eğitimsiz nüfusa rastlanmaktadır. Bu bulgular temelinde demografik özelliklere açısından, Bursa metropoliten alanının planlı ve plansız gelişen konut bölgeleri olarak iki farklı yapıdan oluştuğu ve mekansal olarak farklılaştığı görülmektedir.

Sosyo-ekonomik özellikler temelinde ise; mekansal farklılaşmayı etkileyen en önemli özellik gelir düzeyi olmuştur. Tek başına kentsel farklılaşmayı açıklamakta yetersiz kalsa da mevcut yazın örnekleri ile ortaya konan bu durum, Bursa metropolünde de gözlemlenmiştir. Günümüz kentlerinde özellikle gelir düzeyindeki eşitsizlik ve refah düzeylerindeki

farklılaşma mekandaki ayrışmayı etkileyen önemli bir faktör olarak Bursa metropoliten alanında da yaşanmaktadır. Kentin planlı ve plansız alanları olarak bu özelliğin mekandaki farklılaşmayı arttırdığı ve yoğunlaştırdığı görülmektedir. Bursa kentinde de yeni ekonomik süreçlerin etkisiyle bu farklılaşmanın arttığı görülmüştür.

Mekansal farklılaşmanın nedenlerinden biri olarak incelenen konuta ilişkin özellikler açısından, Bursa özelinde de kentin batısındaki planlı ve doğusundaki plansız alanların farklılaştığı görülmektedir. Yine aynı özellikler kentsel alan ile kırsal niteliğini devam ettiren bölgeler arasında da farklılığa neden olmaktadır. Konut alanı ve yakın çevresine ilişkin değişkenler kentsel alanı farklı bölgelere ayırırken, bu farklılaşmada gelir düzeyi ile hemşehrilik kavramlarının da etkili olduğu görülmektedir. Mudanya aksındaki ve kentin batısındaki planlı gelişen bölgeler kent bütününde ikamet etmek için tercih edilen bölgeler olurken, kentin doğusundaki ve İstanbul yolu üzerindeki plansız gelişmiş konut dokusunun yer aldığı bölgelerin ikamet etmek için tercih edilme oranları düşmektedir. Göç ile gelen nüfusun yer seçtiği plansız yapılaşan bölgelerde ikamet eden bireylerin yine aynı yerde ikamet etmek istemesi; akraba, aile ilişkilerinin ve bu ilişkiler bütününde sağlanan avantajların kullanılmasının önemli bir unsur olarak hala devam ettiğini göstermektedir.

Kırsal alanlardan ekonomik yetersizlikler nedeniyle Bursa'ya göç eden bireyler, konut ihtiyaçlarını daha ucuz olarak karşılayabilmek için çalışma alanların yakınında barınma ihtiyaçlarını kendileri çözmeye çalışmışlardır. Kentin doğusunda ve Bursa ovası üzerinde kaçak yapılaşmalar günümüzde de hala devam etmektedir. Göç ile gelen bireyler sosyal, eğitim, kültür, yaşam biçimi açısından kentteki bireyden farklı nitelikler göstermekte ve kendi içinde homojen, ancak kentin diğer kesimlerinden farklı bir sosyo-ekonomik grup oluşturmaktadır. Kentin doğusunda düşük kira ve konut bedelleri, hemşehrilik- tanıdık-akraba bağları ile sağlanan güven ortamı, geldikleri yerdeki yaşam tarzını devam ettirebilme, herhangi bir sorunda birbirlerine danışabilme, güvenli olarak niteledikleri bir yaşam alanı oluşturma, dayanışma ağlarını hızlı ve aktif bir şekilde kullanabilmeleri bir arada olma isteğini arttırmakta ve desteklemektedir. Bunları sağlayacak en önemli etken ise hemşehrilik, aile bağlarıyla kentte farklı bir yaşam alanı oluşturmuş olmalarıdır. Ancak kentten ayrı olmak ve kentsel hizmetlerden faydalanamamak, konut alanlarının sağlıksız oluşu nedeniyle yetersiz ve kalitesiz yaşam koşullarındaki konut alanlarında yaşanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle bu bölgelerde yaşanan alandan memnuniyet, yaşam alanını beğenme, kamusal hizmetlerden faydalanma oranları düşmektedir. Gelir dağılımındaki eşitsizlik ve gelir

seviyelerinin düşük olması sosyal yaşama yeterli uyum sağlayamamalarına neden olmaktadır. Bu süreçte alandaki bireyler kentle bütünleştiklerini düşünseler de kentin eğitim, sağlık, sosyo-kültürel hizmetlerinden faydalanamamaktadırlar.

Kentsel alandaki işlevlerden yeterince yararlanamayan bu bölgelerde kamusal hizmetlere erişimin düştüğü analizler sonucunda ortaya konulmaktadır. Özellikle kırsal niteliğini devam ettiren bölgelerde, bu kamusal hizmetlerden faydalanma daha da düşmektedir. Bu sonuç kırsal nitelikli bölgeler ile kentsel nitelikli bölgelerde bu özellikler temelinde bir farklılaşmanın olduğunu göstermektedir. Her ne kadar teknik ve sosyal altyapısı yetersiz olsa da kentin doğu aksındaki bölgede yaşayan nüfus kentsel hizmetlerden yeterince faydalandığını belirtirken, bunun tam tersi olarak planlı gelişen ve görece daha iyi teknik ve sosyal imkanlara sahip olan batı aksında yaşayan hanehalkları kentsel alanda sunulan hizmetlerden yeterince faydalanamadığını düşünmektedir. Ortaya çıkan bu sonuç bilinçlenme düzeyi ile bağlantılı olarak, daha iyi teknik donatı ve sosyal imkanlara sahip bölgelerdeki beklentilerin daha yüksek olduğu ile ilişkilendirilebilir. Doğu aksındaki nüfusun yine aynı bölgede oturmayı tercih etmesi, hemşehrilik ve akrabalık ağları ile sağlanan imkanları kullanabilmek ve kendi kültür ve sosyal yapısına sahip bireyler ile bir arada kalmak istendiğini göstermektedir.

Kentin batısında ve Mudanya aksında planlı politikalarla gelişen bölgelerde gelir seviyesi ve eğitim seviyesi yüksektir. Sosyal hayata katılım oranlarının yine bu bölgelerde yükseldiği görülmektedir. Haftasonu tatiline gitme, kamusal hizmetlerden faydalanma, kitap dergi okuma sıklığı, konsere, tiyatro sinemaya gitme gibi aktivitelere katılım oranı bu bölgelerde yüksektir.

Kent içerisinde kırsal niteliğini hala devam ettiren bölgelerin kentsel merkez ile ilişkilerinin yoğun olmadığı görülmüştür. Kentin batısında İzmir yolu güneyinde yer alan bölgeler hala kırsal niteliğini de devam ettirmektedir. Kentin kuzey doğusunda yer alan bölgeler de hala kırsal niteliğini devam ettiren mahalleler olarak karşımıza çıkmıştır.

Ki-kare analizleri sonuçlarında da incelenen sosyo-ekonomik değişkenlerin, mekana referans veren ve mahalle ve alt bölge olarak tanımlanan birimler ile ilişkili olduğu ve birbirlerini etkiledikleri görülmüştür. Kentin genel mekansal yapısı değerlendirildiğinde kentin doğusu ve batısı arasında sosyo-ekonomik yapıda farklılık olduğu görülmüştür.

Ki-kare analizine göre mekanı en fazla etkileyen değişkenler kamusal hizmetlerden faydalanma (%48,5), sivil toplum kuruluşlara üye olma durumu (%47,8), haftasonu tatili için gidilen yer olup olmaması (%46,8) değişkenleridir. Mekanı en fazla etkileyen bu sosyo-ekonomik özellikler incelendiğinde, yine kentin doğusu ve batısı arasındaki fark ile kırsal niteliğini devam ettiren bölgelerde bu özelliklerin birbirinden farklılaştığı yani aynı sosyo-ekonomik özellikteki hanelerin bir arada yaşamayı tercih ettiği görülmektedir. Kamusal hizmetlerden faydalanamayan hanelerin, kentin doğusunda kırsal niteliğinin devam ettiren bölgeler ile kent merkezi çeperinde yoğunlaştığı görülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarına üyelik değişkeni ile haftasonu tatile gitme durumu değişkenleri incelendiğinde de, benzer şekilde mekânsal olarak değişimin özellikle kentin doğusu ve batısı olarak ikili yapılanmaya neden olduğu, batı bölgesinde de kırsal niteliğinin devam ettiren alanların ayrıştığı görülmektedir.

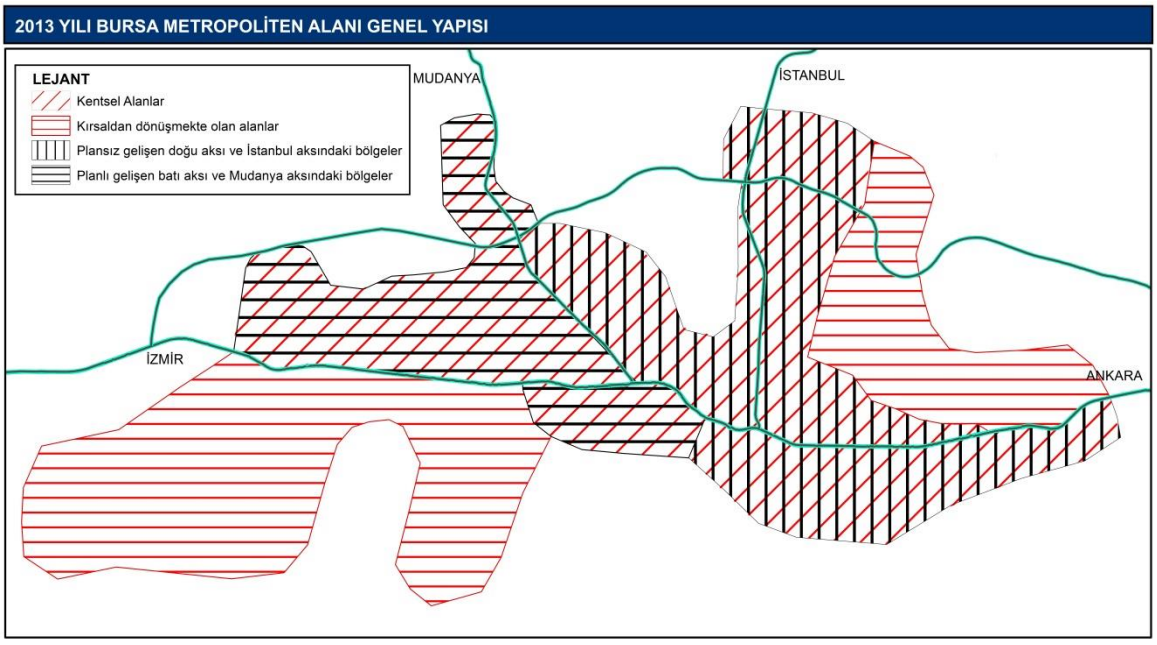
TBA analizi ile incelenen değişkenlerden mekansal farklılaşmayı etkileyen en önemli değişkenler, sinemaya gitme, tiyatroya gitme, konsere gitme, müzikli ortamda eğlenceye gitme, tatile gitme dışarıda yemek yeme şeklinde kentsel sosyal aktivitelere katılımın incelendiği değişkenler ile hanehalkı reisinin eğitimi değişkeni mekansal farklılaşmaya neden olan birinci faktör değişkenleridir. Kent bütününde mahallelerin sosyo-ekonomik sıralamaları ise; üst gelir grubu konut alanlarının yapılaştığı Bademli mahallesi, üst gelir grubu bireyler tarafından terk edilmeye başlanan Çekirge, Kükürtlü, Muradiye mahalleleri, planlı politikalarla gelişimi desteklenen Nilüfer İlçesinde yer alan Ertuğrul ve Odunluk Mahalleleri en yüksek puanlara sahip olan bölgelerdir. Bu bölgeler Mudanya aksında ve kentin batısında planlı politikalar ile gelişen konut alanlarıdır.

Kentin doğusunda yer alan Yıldırım, Gürsu ve Kestel İlçesi mahalleleri ile Osmangazi İlçesinde yer alan Uludağ yamaçları ve Bursa Ovası üzerinde kentin kuzeyindeki kaçak yapılaşmış konut alanlarının yer aldığı bölgelerdeki mahallelerin puanları sıfırın altındadır. Bu bölgeler ise kent göç ile gelen nüfusun yer seçtiği, plansız gelişmiş konut alanlarından oluşan alanlardır.

Kentsel alanda ortaya çıkan bu sonuç kentin doğusu ve batısında belirgin bir sosyo-ekonomik farklılaşmanın olduğunu ve fiziksel mekanı da etkilediğini göstermektedir. Ancak analiz sonuçlarında aynı zamanda kentin batısında kırsal niteliğini devam ettiren bölgelerin de puanları sıfırın altındadır. Bu kentin batısında İzmir yolu güneyinde yer alan kırsal

nitelikli bölgeler ile planlı gelişen kentsel nitelikli bölgelerin de birbirinden farklı yapıya sahip olduğunu göstermiştir.

Tüm bu veriler değerlendirildiğinde, Bursa metropoliten alanını mekansal olarak Şekil 5.1'de olduğu gibi tanımlamak mümkün olmaktadır. Kent ana yollar boyunca lineer olarak doğuya doğru plansız gelişen, batıya doğru planlı gelişen bir nitelik gösterirken bu alanlardaki demografik ve sosyo-ekonomik özellikler temelinde farklılaştığı görülmektedir. Yine kentin doğu ve batısında yer alan kırsal niteliğini yitirmeyen bölgelerinde kentsel alanlardan farklılaştığı görülmüştür.

Şekil 5.1. Bursa metropoliten alanı yapısı

Kent genelinde kendi arasında homojen olan farklı bölgeler olduğu analiz sonuçlarından elde edilen haritalarda görülmüştür. Özellikle kent Mudanya ve İzmir aksında gelişen yeni konut alanlarında üst-orta gelir grubu bireylerin yer seçtiği, buna paralel olarak bu bölgelerde eğitim seviyesinin yükseldiği, sosyal yaşama katılımın arttığı görülmektedir. Kentin doğusunda ve İstanbul yolu üzerindeki plansız gelişen bölgeler de ise bu özelliklere ilişkin puanların düştüğü görülmüştür. Aynı zamanda kentsel alandan farklı bir yapı gösteren kırsal niteliğini devam ettiren bölgelerde de, demografik ve sosyo-ekonomik özellikler farklı bir yapı sergilemekte ve mekansal olarak bu alanların çevresinden farklılaşmasına neden olmaktadır.

Mekansal farklılaşmaya yönelik yapılan çalışmalardaki temel sınırlılıklardan biri olan istatistiki verinin elde edilebilmesinde yaşanan zorluklar, bu çalışmada da yaşanan temel sorunlardan olmuştur. Bu amaçla TÜİK'ten sağlanan kısıtlı veri yanında anket çalışması da yapılarak günümüze ait net bir çizelge çizilebilmesi hedeflenmiştir. Bursa metropoliten alanına ilişkin yıllar bazında verinin kısıtlı olması tarihsel süreçte kentsel farklılaşmayı açıklamakta kısıtlı kalınmasına neden olmuştur. Ki-kare, ANOVA analizleri ile değişkenler tek tek incelenirken, TBA analizi ile Bursa metropoliten alanına ilişkin genel bir değerlendirme yapılmıştır. TBA dışında sosyo-ekonomik ve demografik değişkenlerin bir arada kullanıldığı farklı analiz yöntemleri kullanılarak da, kent bütününe ilişkin bütüncül bir karşılaştırma yapılabilecektir.

Ki-kare analizleri, incelenen sosyo-ekonomik değişkenlerin, mekanı tanımlayan bölgeler ile ilişkili olduğunu ve birbirlerini etkilediklerini ortaya koymaktadır. Seçilen değişkenler üzerinden yapılan bu analiz, kentin doğusu ve batısı arasında sosyo-ekonomik yapıda farklılık olduğunu göstermiştir. Analiz farklı değişkenler yardımıyla çeşitlendirilebilir ve daha sonraki aşamalarda, daha da farklı sosyo-ekonomik değişkenlerin bir arada kullanıldığı analiz yöntemleriyle, kent bütününe ilişkin sosyo-ekonomik ve mekansal yapının bütüncül bir haritası çizilebilecektir.

Yapılan çalışmada kentsel alandaki eşitsizliklerin nedeni olan sosyo-ekonomik özellikler incelenerek Bursa metropoliten alanında ki doğu-batı genelinde görülen farklılaşma ortaya konulmuştur. Kentsel alanda yaşanan bu farklılaşmanın önüne geçebilmek ve kentsel hizmetlerin eşit dağılımını sağlayabilmek için, karar alıcılar tarafından ülke genelinde ve yerel düzeyde eşitlikçi politikaların oluşturulması gerekmektedir. Kentsel alandaki geri kalmış yoksul bölgelerin global ekonomiden faydalanabilmesi için ekonomik ve sosyal altyapının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu gelişim sağlanarak geri kalmış bölgelerde gelişim kutupları oluşturulabilecektir. Yetersiz altyapı ve kamusal hizmetin olduğu bölgelerde gerekli yatırımların yapılarak bu bölgelerin iyileştirilmesi yatırımların bu alanlara çekilmesi ve teşvik edilmesi gerekli olan politikalardan biridir. Salt kentsel planlama ile önüne geçilemeyecek olan bu farklılaşmada, planlar gelişimi yönlendirmek için bir araç olarak kullanılabilmelidir. Bölgelerarası dengenin gözetildiği planlama anlayışının geri plana bırakılmaması ve sosyal ve kültürel altyapı elemanlarının dengeli dağılımının sağlanması ve kentsel alandaki rant yaratacak etkilerin düzenlenmesinde hassas davranılması planlama disiplini için gerekli olan adımlardır.

KAYNAKLAR

1. Acay, F. (1997). Bursa Örneğinde Kentleşmenin Yeşil Kent dokusu Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. *İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.

2. Aslan, R. (2006) 16. Yüzyıl Ortalarında Bursa (A-84 ve A-202 numaralı Bursa Şeriyye Sicillerine Göre). *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Master Tezi*, Ankara.

3. Bayram, N. (2009). *Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi* (İkinci Baskı), Ankara: Ezgi Kitabevi, 5-87.

4. Berköz, L. (2008). İstanbul'da korunaklı tek-aile konutları: Konut kalitesi ve kullanıcı memnuniyetinin belirlenmesi. *İTÜ Mimarlık, Planlama, Tasarım Dergisi*, 7(1), 110-124.

5. Brade, I., Herfert, G. and Wiest K. (2009). Recent trends and future prospects of socio-spatial differentiation in urban regions of Central and Eastern Europe: A lull before the storm?. *Cities*, 26, 233-244.

6. Bursa Büyükşehir Belediyesi Coğrafi Bilgi Sistemleri Şube Müdürlüğü Arşivi, 2012.

7. Bursa Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Arşivi, 2012.

8. Bursa Büyükşehir Belediyesi Nazım Plan Büro Başkanlığı (1997). *1/100 000 Ölçekli Bursa 2020 Çevre Düzeni Strateji Planı Raporu*. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi.

9. Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler için Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları* (İkinci Baskı). Ankara: Pegem Akademi, 31-75.

10. Dostoğlu, N. (2006). Bursa'nın Kentsel ve Mimari Gelişimi. Payitaht Bursa'da Kültür ve Sanat Sempozyum Kitabı, *Osmangazi Belediyesi Yayınları*, 263-278.

11. Dostoğlu, N. ve Tümer, H.Ö. (2008).Bursa'da Dışa Kapalı Konut Yerleşmelerinin Oluşum Süreci Ve Sınıflandırılması. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 13 (2), 53-68.

12. Dörtok Abacı, Z. (2005). Modernleşme Sürecinde Bursa Kenti'nin Mekansal ve Sosyal Değişimi (1860 – 1910). *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kentleşme ve Çevre Sorunları Bilim Dalı, Doktora Tezi*, Bursa.

13. İnternet: Elwell, F. W. (2005). The Classical Tradition: Malthus, Marx, Weber & Durkheim. URL: http://www.faculty.rsu.edu/users/f/felwell/www/Theorists/Four/Elwell-Macrosociology.pdf, Son Erişim Tarihi: 10.02.2014

14. İnternet: Kanbur R., Venables A.J. (2005). Spatial Inequality and Development Overview of UNU-WIDER Project, http://www.arts.cornell.edu/poverty/kanbur/WIDERProjectOverview.pdf, 23.01.2015.

15. Es, M. (2007). Kent Üzerine Düşünceler. *Yerel Siyaset Dergisi Eki*, Okutan Yayıncılık.

16. Işıkkaya, D. (2008). Kentsel Çöküntü Bölgelerinin Örgütlenmesi ve Yeniden Kullanımı. *Yıldız Teknik Üniversitesi, Doktora Tezi*, İstanbul.

17. İlkme, M. (2009). Bursa Kent Raporu. *TMMOB Şehir Plancıları Odası Bursa Şubesi*.

18. İnternet: Mahalle nüfusları. URL: http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul, Son Erişim Tarihi: 30.12.2014.

19. Kadushin, C. (1966). The Friends and Supporters Of Psychotherapy: On Social Circles In Urban Life. *American Sociological Review*, 31 (6), 786-802.

20. Kalaycıoğlu, S., Çelik, K., Çelen, Ü. ve Türkyılmaz, S. (2010). Temsili Bir Örneklemde Sosyo-Ekonomik Statü (SES) Ölçüm Aracı Geliştirilmesi: *Ankara Kent Merkezi Örneği. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13 (1), 182-220.

21. Kanbur R., Rapoport H. (2005). Migration Selectivity and the Evolution of Spatial İnequality. *Journal of Economic Geography*, 5, 43-47.

22. Kaplanoğlu, R. (2008). Bursa'nın Kentsel Gelişmesi. *Bursa Defteri Dergisi*, Bursa Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Mayıs, 39-52.

23. Kaprol, T. (2000). Bursa'da 1930-1950 Yıllarında İnşa Edilmiş Konutların Cephe Özelliklerinin Değerlendirilmesinde Tipolojik Bir Yöntem Denemesi. *Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi*, İstanbul.

24. Karakurt Tosun, E. (2007). Küreselleşme Sürecinde Kentlerde Mekansal, Sosyal ve Kültürel Değişim: Bursa Örneği. *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi*, Bursa.

25. Koyunlular, H. (2006). Bursa'da Kent Planlaması ve Kent İnsan İlişkileri, Bursa Kenti'nin İmar Planları Süreci. *Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi, İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Yayınları*, Bursa.

26. Krishnamurthy, A. (2000). More Than Abstract Knowledge: Friedrich Engels In Industrial Manchester. *Victorian Literature and Culture*, 28(2), 427-448.

27. Massey D.S., Fischer M.J. (2000). How Segregation Concentrates Poverty. *Ethnic and Racial Studies*, 23, 670–691

28. Massey D.S., Rothwell J., ve Domına T. (2009). The Changing Bases of Segregation in the United States. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 626, 74-90.

29. Monkkonen, P. and Zhang X. (2014). Innovative measurement of spatial segregation: Comparative evidence from Hong Kong and San Francisco. *Regional Science and Urban Economics*, 47, 99-111.

30. Musterd S. (2005). Social And Ethnic Segregation In Europe: Levels, Causes, And Effects. *Journal of Urban Affairs*, 27(3), 331-348.

31. Nazım Plan Bürosu. (1999). *1/25000 Ölçekli Merkez Planlama Bölgesi, Analitik Etüd Raporu*. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi

32. Omer, I. and Godblatt, R. (2012). Urban spatial configuration and socio-economic residential differentiation: The case of Tel Aviv. *Environment and Urban Systems*, 36, 177–185.

33. Pınarcıoğlu, M.M. ve Işık, O. (2009). *Nöbetleşe Yoksulluk*, İstanbul: İletişim Yayınları. 12-37.

34. Serter, G. (2013). Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram. *Planlama Dergisi*, 23(2), 67-76.

35. Tankut, G., Çalışkan, O., Levent, T. ve Zorlu, F. (2002). Yeni Ufuklara Kentler. *Bilim Teknik Dergisi*, Aralık 2002 Eki.

36. Tittle, C. R. and Rotolo, T. (2010). Socio-demographic homogenizing trends within fixed-boundary spatial areas in the United States. *Social Science Research*, 39 (2010), 324-340.

37. Tümer, H. Ö. (2006). Dışa Kapalı Konut Yerleşmelerinin Bursa'daki Örnekler Kapsamında Değerlendirilmesi. Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa.

38. Türkiye İstatistik Kurumu (Devlet İstatistik Enstitüsü) (2000), *Genel Nüfus Sayımı ve Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Bursa*, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

39. Türkiye İstatistik Kurumu (2010), *Adrese Dayalı Nüfus Sayımı Verileri Bursa*, Bursa: Türkiye İstatistik Kurumu.

40. Tüysüz, S. ve Yüceşahin, M. (2011). Ankara Kentinde Sosyo-mekânsal Farklılaşmanın Örüntüleri: Ampirik Bir Analiz. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9(2), 159-188.

41. Yılmaz, N. (2004). Farklılaştıran ve Ayrıştıran Bir Mekanizma Olarak Kentleşme. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 48, 249-267.

EKLER

EK-1. Çalışma alanı ve altbölgeler listesi

Çizelge 1.1. Ki-kare analizine göre oluşturulan altbölge listesi

Mahalle adı	Altbölge
Yenidoğan	1. Bölge
Zafer	
Kurtuluş	
İstiklal	
İsmetiye	2. Bölge
Vakıf	
Samanlı	
İsabey	
Demirtaş Dumlupınar	3. Bölge
Demirtaş Sakarya	
Demirtaş Barbaros	
Demirtaş cumhuriyet	
Ovaakça	
Küçükbalıklı	4. Bölge
Doğanevler	
Altınova	5. Bölge
Panayır	
Yeşilova	
Karaman	6. Bölge
İhsaniye	
Esentepe	
Hürriyet	7. Bölge
Soğukkuyu	
Yenikaraman	
Adalet	8. Bölge
Mehmetakif	
İstiklal	
Ataevler	9. Bölge
Barış	
Cumhuriyet	
Bademli	10. Bölge
Ahmetyesevi	
Balat	
Geçit	
Akpınar	11. Bölge
Emek Fatihsultanmehmet	
Emek Adnanmenderes	
Emek Zekaigümüşdiş	
Işık tepe	12. Bölge
Minareli çavuş	

Mahalle adı	Altbölge
Santralgaraj	29. Bölge
Küplüpınar	
Çirişhane	
Tuna	30. Bölge
Fatih	
Çiftehavuzlar	
Kemerçeşme	31. Bölge
Bahar	
Koğukçınar	
Selamet	
Zafer	32. Bölge
Elmasbahçeler	
Gülbahçe	
Namıkkemal	
Veyselkarani	33. Bölge
Atıcılar	
Başaran	
Mevlana	34. Bölge
Yunusemre	
Kazımkarabekir	
Şükraniye	35. Bölge
Anadolu	
Davutdede	
Duaçınarı	36. Bölge
Beyazıt	
152evler	
Vatan	37. Bölge
Millet	
Özlüce	38. Bölge
Ertuğrul	
Altınşehir	
Yüzüncüyıl	
Kocanaip	39. Bölge
Yahşibey	
Demirkapı	
Hamzabey	
Meydancık	40. Bölge
Selimzade	
Yeşil	
Hocataşkın	

EK-1. (devam) Çalışma alanı ve altbölgeler listesi

Mahalle adı	Altbölge
Fethiye	12. Bölge
Akçalar	13. Bölge
Hasanağa	
Kayapa	
Demirci	14. Bölge
Çalı	
Ürünlü	
Alaaddinbey	
Muradiye	15. Bölge
Kükürtlü	
Çekirge	
Görükle Dumlupınar	16. Bölge
Görükle Sakarya	
Görükle kurtuluş	
Şahabettinpaşa	17. Bölge
Kuruçeşme	
Altıparmak	
İntizam	
Selimiye	
Yunuseli	18. Bölge
Hamitler	
Bağlarbaşı	
Mollagürani	19. Bölge
Tahtakale	
Kavaklı	
Osmangazi	
Ahmetpaşa	20. Bölge
Hocahasan	
Çırpan	
Doğanbey	21. Bölge
Şehreküstü	
Reyhan	
Nalbantoğlu	
Aktarhüssam	
Kiremitçi	22. Bölge
Kırcaali	
Hacıilyas	
Ulu	
Sakarya	
Alacamescit	23. Bölge
Orhanbey	

Mahalle adı	Altbölge
Hacıseyfettin	40. Bölge
Namazgah	41. Bölge
Kurtoğlu	
Umurbey	
Karaağaç	
Mollaarap	42. Bölge
Piremir	
Yeni	
Teferrüç	
Davutkadı	43. Bölge
Emirsultan	
Musababa	
Karamazak	
Sinandede	44. Bölge
Yıldırım	
Mehmetakifersoy	
Yeşilyayla	45. Bölge
Sıracevizler	
Yediselviler	
Ertugrulgazi	46. Bölge
Siteler	
Akçağlayan	
Kaplıkaya	
Maltepe	47. Bölge
Zümrütevler	
Değirmenlikızık	
Beşevler	48. Bölge
Konak	
Çamlıca	
Kültür	
Baruthane	49. Bölge
Selçukbey	
Eğitim	
Mimarsinan	50. Bölge
Ortabağlar	
Güllük	
Fidyekızık	51. Bölge
75.yıl	
Bağlaraltı	
Esenevler	52. Bölge
Erikli	

EK-1. (devam) Çalışma alanı ve altbölgeler listesi

Mahalle Adı	Altbölge		Mahalle Adı	Altbölge
Tuzpazarı	23. Bölge		Yiğitler	52. Bölge
Tayakadın			Arabayatağı	53. Bölge
Demirtaşpaşa			Çınarönü	
Kayhan	24. Bölge		Şirinevler	54. Bölge
Hocaalizade			Demetevler	
Ebuishak			Hacivat	
İbrahimpaşa			Karapınar	55. Bölge
Alipaşa	25. Bölge		Değirmenönü	
İvazpaşa			Ahmetvefikpaşa	56. Bölge
Maksem			Kale	
Mollafenari			Vanimehmet	
Pınarbaşı	26. Bölge		Yenimahalle	
Alacahırka			Yavuzselim	57. Bölge
Alaaddin			Ulus	
Sırameşeler	27. Bölge		Odunluk	58. Bölge
Alemdar			Hüdavendigar	
Gaziakdemir	28. Bölge		Dikkaldırım	
Soğanlı				

EK-2. Hanehalkı anket formu

Çizelge 1.1. Bursa Büyükşehir Belediyesi mücavir alanı hanehalkı anketi

Anket No :..... Anketin Yapıldığı Tarih:……..

Anketörün Adı Soyadı.....

Mahalle:..... Sokak:..... Apartman:.....

Konut Alanı Niteliği (Anketör tarafından doldurulacaktır)

□ Tarihi geleneksel konut dokusu □ Çok katlı apartman □ Tek katlı müstakil ev

□ Site tipi az katlı (Müstakil Evler) □ Site tipi çok katlı □ TOKİ konutları

□ İşçi konutları/kooperatif □ Plansız gelişmiş konut dokusu (gecekondu, vs.)

A. Kişi Bilgileri:

1) Cinsiyetiniz: □ K □ E

2) Yaşınız: ……

3) Medeni Durumunuz: □ Bekar □ Evli □ Eşi Öldü □ Boşandı

4) Eğitim Durumunuz: □Okuryazar değil□Okur-yazar □İlkokul□Ortaokul □Lise □Yüksekokul □Üniversite □Lisansüstü

B. Hane Halkı Bilgileri:

5) Aynı evde yaşayan hane halkı sayısı: ……..

		Baba	Anne	1.Çocuk	2.Çocuk	3.Çocuk	4.Çocuk	Diğer
Yaş Grubu	0-19							
	19-24							
	25-34							
	35-44							
	45-54							
	55-64							
	65 Üstü							
Cinsiyet	Erkek							
	Kadın							
Eğitim Durumu	Okur- Yazar Değil							
	Okur-Yazar							
	İlkokul							
	Ortaokul							
	Lise							
	Yüksekokul							
	Üniversite							
	Lisansüstü							
Doğum Yeri	Bursa							
	Bursa Dışı İller							
	Yurtdışı							
	Bilinmeyen							
Çalışma Durumu	Çalışıyor							
	Çalışmıyor							
	Öğrenci							
	İşsiz							

C. İş-Çalışma Durumu:

6) Hanehalkı reisinin mesleği nedir?

□ Memur □ İşçi □ Esnaf □ Çiftçi □ Sanayici □ Üst Derece Kamu Görevlisi

□ Yönetici □ Serbest Meslek □ Teknik/Sağlık Personeli □ Akademisyen

□ Ev kadını □ Emekli □ Öğrenci □ İşsiz □ Diğer(Belirtiniz)……

7) Ailedeki çalışan sayısı kaçtır? □ 1 □ 2 □ 3 □ 4 ve üstü

8) Hanehalkı reisinin işinden memnuniyeti nedir? □Memnun □Memnun Değil

9) Hanehalkı reisinin bir sosyal güvencesi var mı? □Hayır (Yok) □SSK □Emekli Sandığı □BağKur □Özel Sigorta □Yeşil Kart □Diğer…….

EK-2. (devam) Hanehalkı anket formu

10) Yaşadığınız yerdeki iş olanaklarını yeterli buluyor musunuz? □Yetersiz □ Yeterli

D. İkamet Edilen Alan:

11) Bu bölgede kaç yıldır ikamet ediyorsunuz? □0-5 yıl □6-10 yıl □11-15yıl □16-20 yıl □20 yıl+

12) Bursa'ya geliş nedeniniz nedir? □Doğma büyüme Bursalı □İş nedeniyle □Eğitim nedeniyle □Tayin □Diğer……

13) Hangi ilden geldiniz?.....

14) Bu mahalleye gelmeden önce Bursa'da hangi mahallede oturuyordunuz?.....

15) Bu bölgede oturma nedeniniz nedir?

□Bu evi almış olmam □Kira/Alım Bedelinin ucuz olması □İşe yakınlık □Okula yakınlık
□Aile ve arkadaşlara yakınlık □Hemşerilere yakınlık □Konutun/sitenin sahip olduğu donatılar
□Güvenlik □Trafik ve gürültüden uzaklaşma isteği □Depreme dayanıklılık □Diğer…….

16) Ev sahipliği? □Kendi Mülkü □Kira □Lojman □Diğer…….

17) Başka mülkünüz ya da yatırımınız var mı? □Var □Yok

18) Konutun büyüklüğü m2: ..... Oda Sayısı: ..... Salon Sayısı:..... Banyo Sayısı…

19) Konutunuzun ısınma türü nedir?□Soba □Doğalgaz Sobası □Merkezi Sistem □Kombi □Diğer

20) Yaşadığınız konut alanını beğeniyor musunuz? □Evet □Hayır

Hayırsa neden? □Küçük □Büyük □Konforsuz □Merkeze Uzak □ Diğer……..

21) Başka bir evde oturma imkanınız olsaydı nerede olmasını tercih ederdiniz?

İl	İlçe	Mahalle

Neden? □Kira/Alım bedelinin ucuz olması □İşe yakınlık □Konutun/sitenin sahip olduğu donatılar
□Daha iyi yaşam çevresi □Aile arkadaş ve hemşerilere yakınlık □Trafik ve gürültüden uzaklaşma isteği
□Güvenlik □Depreme dayanıklılık □Diğer…….

22) Konutunuzun diğer işlevlere yakınlığı nedir? Bu işlevleri ne sıklıkta kullanıyorsunuz?

İşlevler	İşlevlere Yakınlık			Kullanım Sıklığı				
	Çok Yakın	Yakın	Uzak	Her gün	Haftada bir	Ayda bir	Nadir	Hiç
Sağlık tesislerine yakınlık								
Eğitim tesislerine yakınlık								
Ticari merkezlere yakınlık								
Rekreasyon alanlarına yakınlık								

23) Sağlık sorunlarınızı nerede çözüyorsunuz? □Aile hekimi/Sağlık Ocağı
□Devlet/Üniversite Hastanesi □Şehir Dışına gidiyor □Özel Doktor/Hastane □Diğer…….

24) Hanede kaç araç var? □1 tane □2 tane □2'den fazla □Yok

E. Gelir Durumu:

25) Hanehalkı reisi haftada ortalama kaç gün çalışıyor?
□ Beş günden az □ Beş gün □Altı Gün □Hergün

26) Hanehalkı reisinin ortalama aylık geliri ne kadardır?
□ 600 TL'den az □ 601-1000 TL □ 1001-1500 TL □ 1501- 2000 TL
□ 2001-2500 TL □ 2501- 3000 TL □ 3001 TL üstü □ Söylemek istemiyor

27) Ortalama hane halkı geliriniz ne kadardır?
□ 600 TL'den az □ 601-2000 TL □ 2001-3000 TL □ 3001- 4000 TL
□ 4001- 5000 TL □ 5001-6000 TL □ 6001 TL üstü □ Söylemek istemiyor

28) Herhangi bir ek geliriniz var mı?
□ Tarım toprağı □ Kira □ 2. İş □Diğer……

29) Aylık harcama kaleminizi sıralayınız? (En önemli 3 tanesini önemine göre sıralayınız)

Kira	
Gıda-Temizlik	
Giyim	
Eğitim	
Sağlık-Güvenlik	
Kültür	
Eğlence	

1 : En önemli
2: Önemli
3: Az önemli

EK-2. (devam) Hanehalkı anket formu

30) Şu andaki ekonomik durumunuzdan memnun musunuz?
□Çok memnunum □Memnunum □Memnun değilim

F. Kentiçi Hareketlilik (iş-konut ilişkisi)

31) Hanehalkı reisinin iş yeri nerede?

İlçe	Mahalle	Adı/Yer

32) Hanehalkı reisi işe hangi araçla gidiyor ve ulaşım süresi ne kadar?

Gittiği Araç	Süre			
	0-15 dk.	15-30dk	30-60dk	1 saatten fazla
Yürüyerek				
Kendi Aracıyla				
İş yeri servisiyle				
Otobüs/dolmuş				
Bursaray				
Bursaray+Otobüs/dolmuş				

33) Alışverişe nasıl gidiyorsunuz?
□Yürüyerek □Özel Araçla □Otobüs/dolmuş □Bursaray □Dolmuş □Servis Aracı □Diğer.....

34) Park/Gezinti alanlarına nasıl gidiyorsunuz?
□Yürüyerek □Özel Araçla □Otobüs/dolmuş □Bursaray □Dolmuş □Servis Aracı □Diğer.....

35) Kültürel faaliyetlere nasıl gidiyorsunuz?
□Yürüyerek □Özel Araçla □Otobüs/dolmuş □Bursaray □Dolmuş □Servis Aracı □Diğer.....

36) Çocuklar okula nasıl gidiyor?
□Yürüyerek □Özel Araçla □Otobüs/dolmuş □Bursaray □Dolmuş □Servis Aracı □Diğer.....

37) Sağlık tesislerine nasıl gidiyorsunuz?
□Yürüyerek □Özel Araçla □Otobüs/dolmuş □Bursaray □Dolmuş □Servis Aracı □Diğer.....

G. İhtiyaçların Karşılanma Durumu:

38) Genelde alışverişlerinizi yaptığınız ve ihtiyaçlarınızı karşıladığınız yerler neresidir? Ne sıklıkla?

	Her gün	Haftada bir	Ayda bir	Nadiren
Şehir Merkezi (Heykel) dükkanlardan				
Kapalı Çarşıdan				
Altıparmaktaki dükkanlardan				
Alışveriş merkezlerinden				
Pazardan				
Süpermarketten				
Mahalle dükkanından				
İnternet üzerinden				

39) Bursa'da en çok gittiğiniz alışveriş merkezi neresidir?
□As Merkez □Carrefour □Zafer Plaza □Anatolium □Korupark □Hiçbir alışveriş merkezine gitmedim

40) Alışveriş yaptığınız yerleri seçme nedenleriniz nelerdir? (En önemli 5 tanesini önemine göre sıralayınız)

Fiyat Uygunluğu	
Kaliteli Olması	
Ödeme Kolaylığı/Şekli (Taksit, kredi kartı, nakit vs.)	
Çeşitli ürünlerin bir arada bulunabilmesi	
Ulaşım kolaylığı	
Temiz Olması	
Markalı Ürünlerin olması	
Güvenli olması	
Otoparkının olması	
Dinlenme ve eğlence mekanlarının olması	

EK-2. (devam) Hanehalkı anket formu

H. Sosyal Etkinlikler:

41) Aşağıdaki etkinliklere ayırdığınız zamanı belirtiniz?

	Her gün	Haftada bir	Ayda bir	Yılda üç-dört	Yılda bir	Param oldukça	Hiçbir zaman
Dışarıda yemek							
Dışarıda müzikli bir ortamda eğlenceye gitmek							
Tatile gitmek							
Sinemaya gitmek							
Tiyatroya gitmek							
Konsere gitmek							
Kongre-konferans-seminere gitmek							
Kitap/dergi okumak							
Gazete okumak							

42) Boş zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

□Boş vaktim yok □Evde □TV izleyerek □Kitap/gazete okuyarak □Sinema/tiyatro vb. giderek □Spor yaparak □Alışveriş yaparak □Ev işleri yaparak □Ev gezmesi/ arkadaş ziyareti yaparak □Kahveye giderek □Kentte park vb. açık alanlara giderek □Kent dışında açık/su kenarı alanlara giderek □İnternette □Diğer.....

43) Evinize düzenli olarak aldığınız yayınlar var mı? □Var □Yok

Varsa hangileri? □Siyasi-haber içerikli gazeteler □Ekonomi gazeteleri □Magazin gazeteleri □Spor gazeteleri □Çeşitli dergiler

44) Kentin en çok faydalandığınız hizmetleri nelerdir?

□Eğitim □Sağlık □Ulaşım □Sosyo-kültürel (Sinema, Tiyatro, Busmek vb) □Yeşil/spor alanları

45) Mahallenizde bu hizmetlerden yeterince yararlanıyor musunuz? □Evet □Hayır

Hayırsa neden? □ Yeterli tesis yok □ Vaktim olmuyor □ Yararlanma ihtiyacım olmuyor □ Diğer……..

46) Kentte rekreasyonel faaliyetler için kullandığınız mekanlar nerelerdir?

Yakın Çevre		**Kent Bütünü Bölgesel**	
Park alanları		Botanik Park	
Çocuk Oyun Alanları		Piknik Alanları	
Spor Alanları		Uludağ	
Sinema-Tiyatro		Kültürpark	
Yüzme Havuzları		Sukaypark	
		Orhangazi Meydanı	
		Mudanya Sahil Yürüyüş Yolu	
		Yüzme Havuzları&Aquapark	
		Spor Kompleksleri	
		Konser/Tiyatro/Sinema	

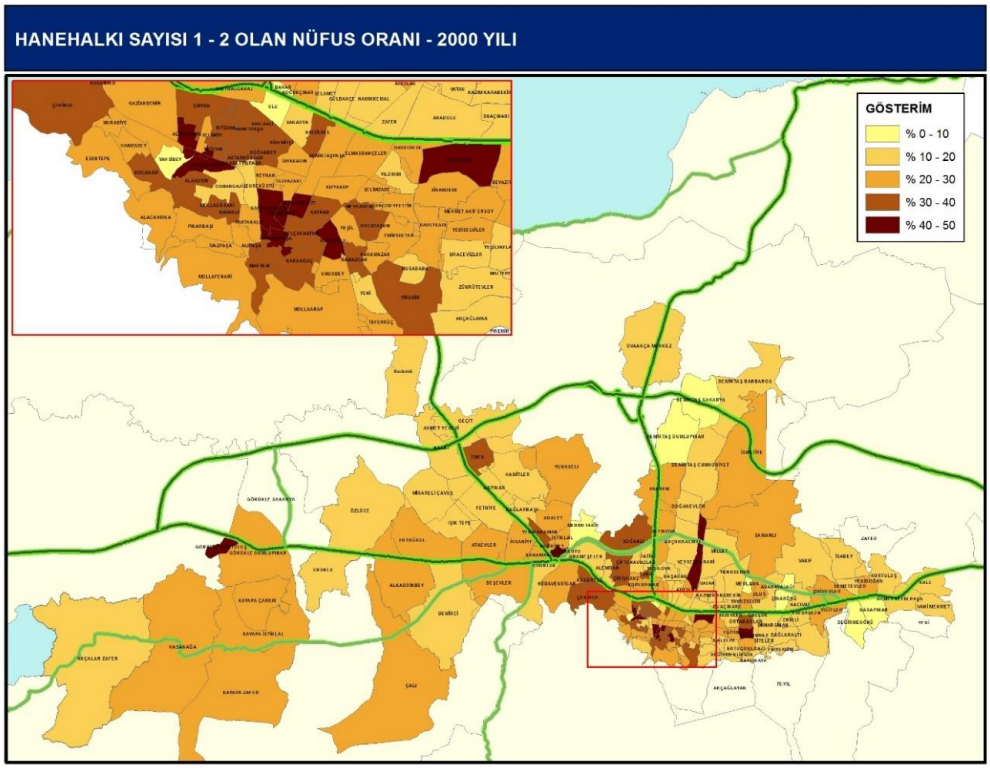
47) Kentin yakın çevresinde hafta sonunu geçirmek ya da kısa süreli tatil vs. gibi nedenlerle gittiğiniz mekanlar var mı? □Var □Yok

Varsa hangileri? □Erdek □İstanbul □Adalar □Uludağ □Yalova/Termal □İnegöl/Oylat □Diğer…….

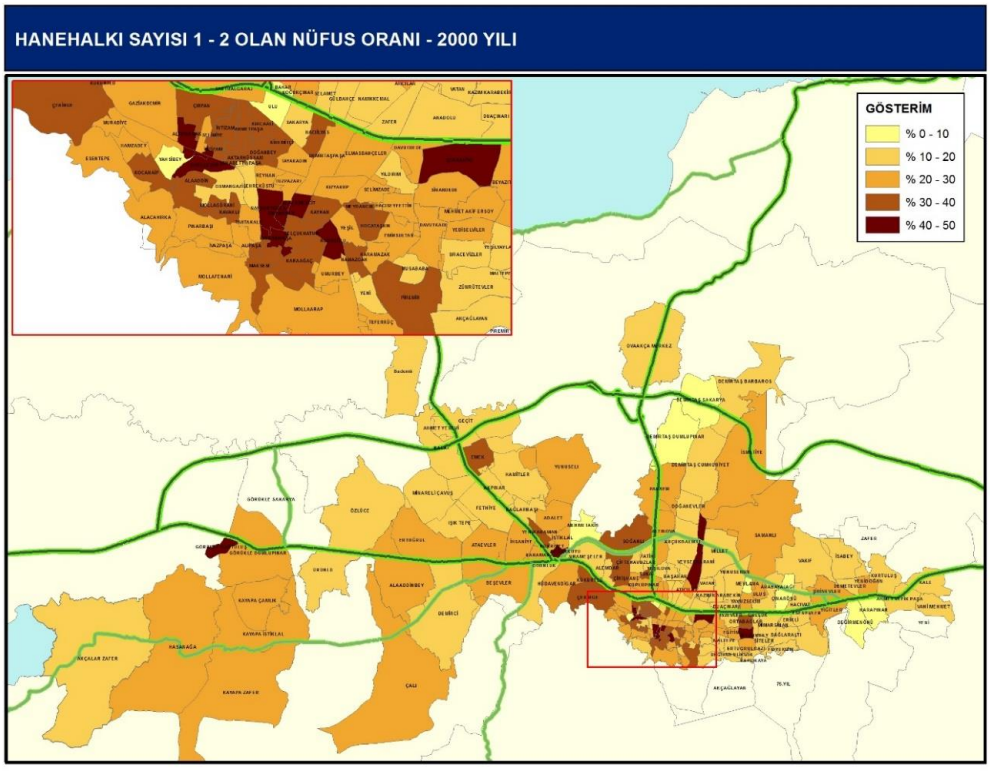
48) Üyesi olduğunuz sivil toplum kuruluşu, kulüp ya da dernek var mı?

□Hayır □Evet ……..……..

EK-3. Demografik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

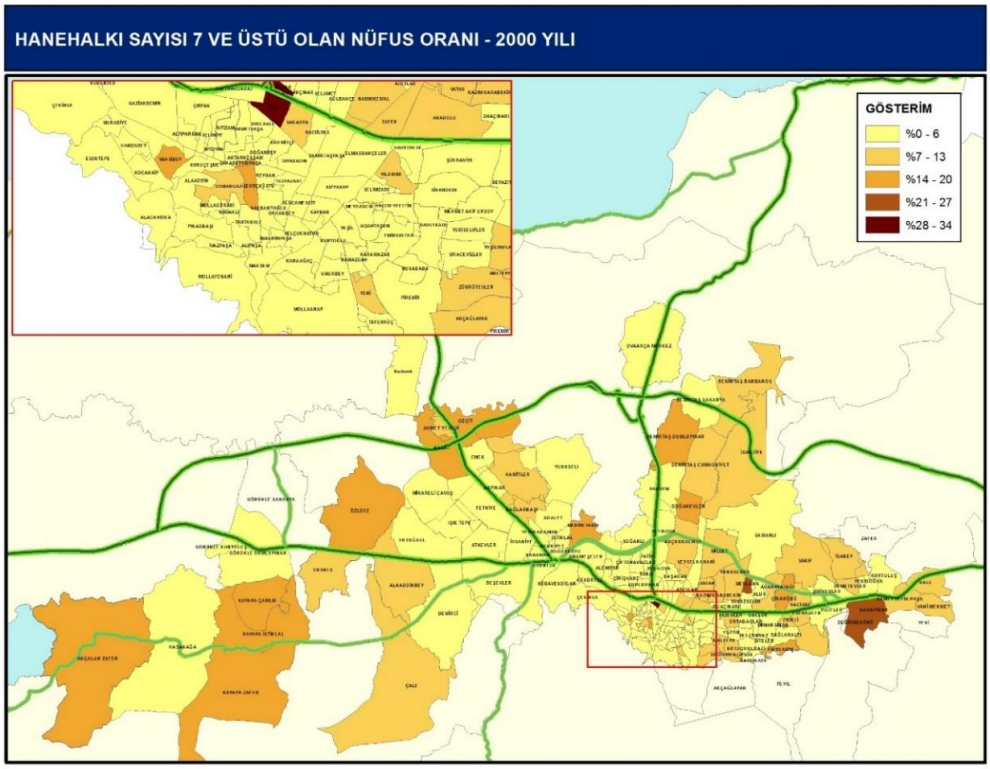

Harita 3.1. 2000 yılı hanehalkı sayısı 1-2 kişi olan haneler

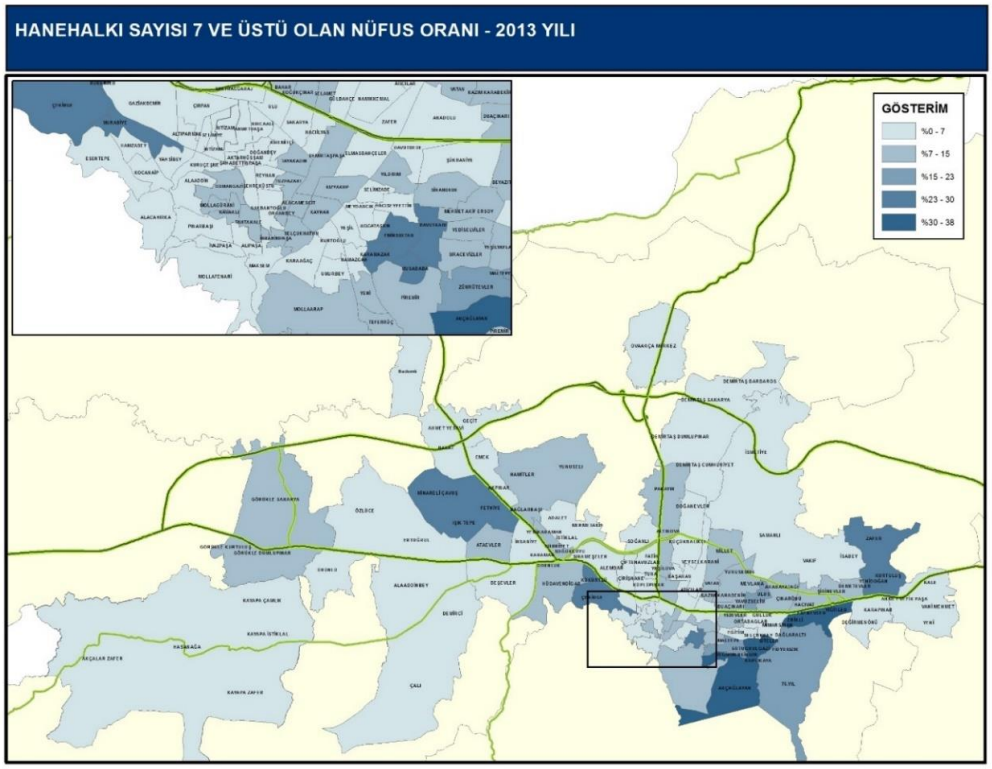

Harita 3.2. 2013 yılı hanehalkı sayısı 1-2 kişi olan haneler

EK-3. (devam) Demografik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

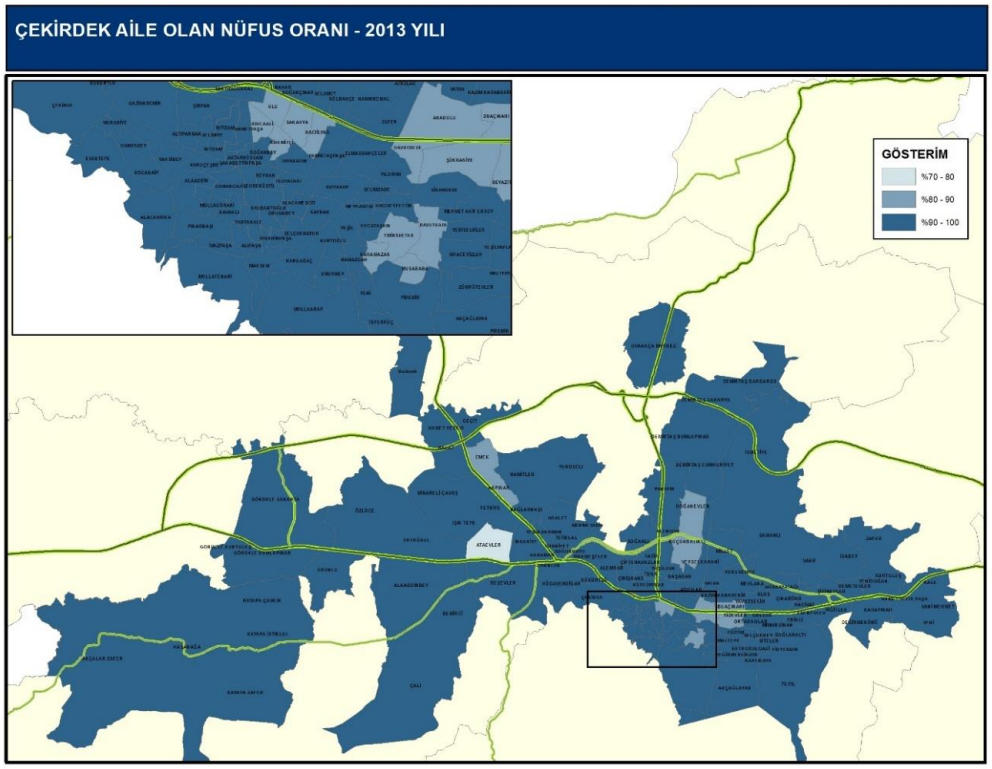

Harita 3.3. 2000 yılı hanehalkı sayısı 7 ve daha fazla kişi olan haneler

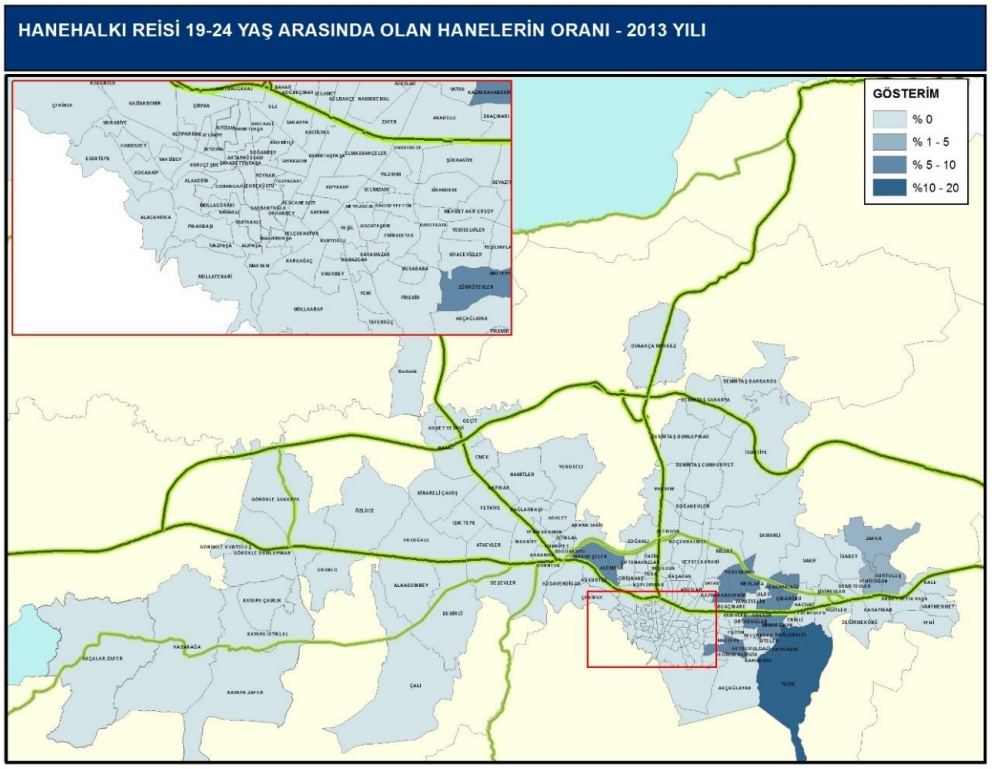

Harita 3.4. 2013 yılı hanehalkı sayısı 7 ve daha fazla kişi olan haneler

EK-3. (devam) Demografik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

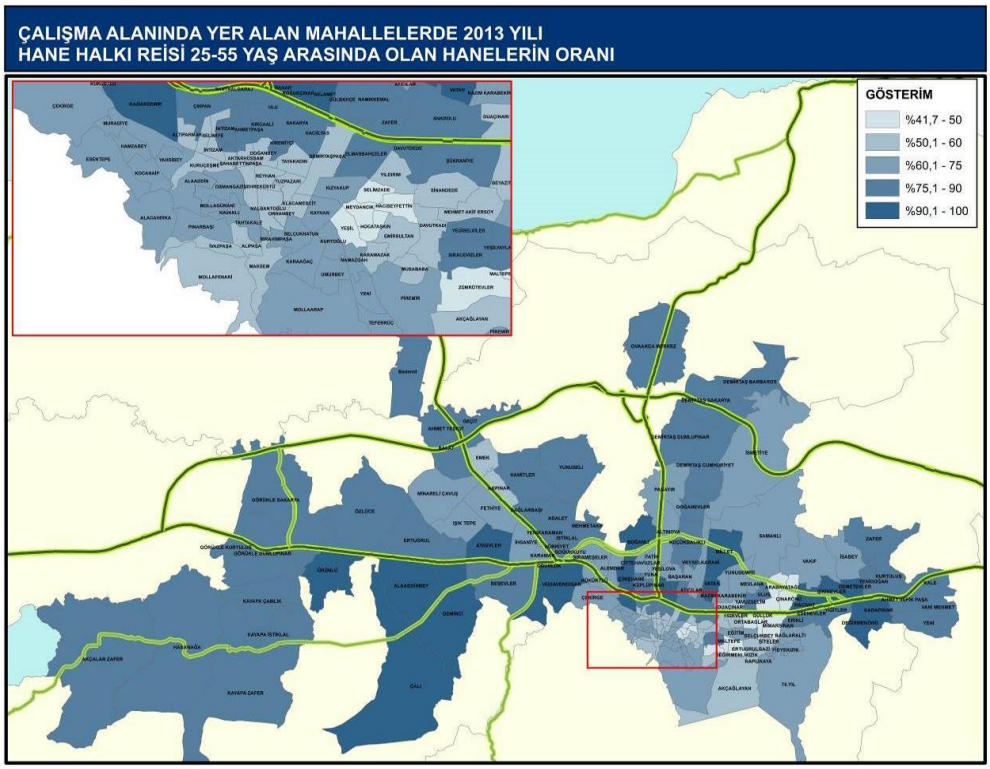

Harita 3.5. 2013 yılı konutta bir aile yaşayan haneler

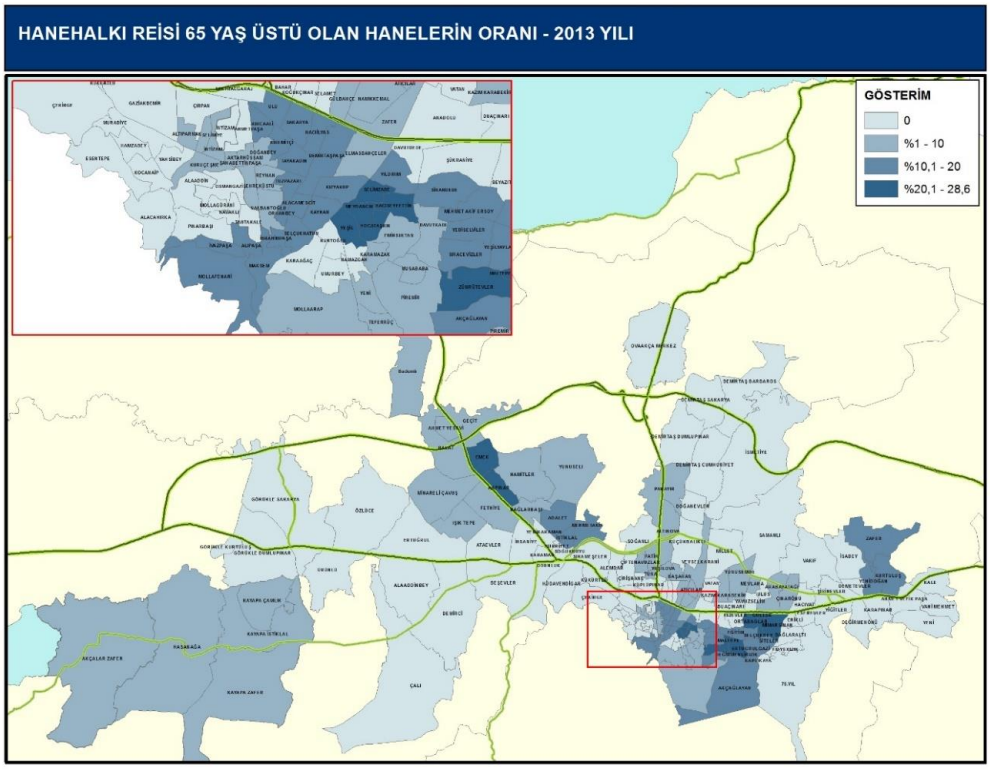

Harita 3.6. 2013 yılı hanehalkı reisi 19-24 yaş olan hanelerin oranı

EK-3. (devam) Demografik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

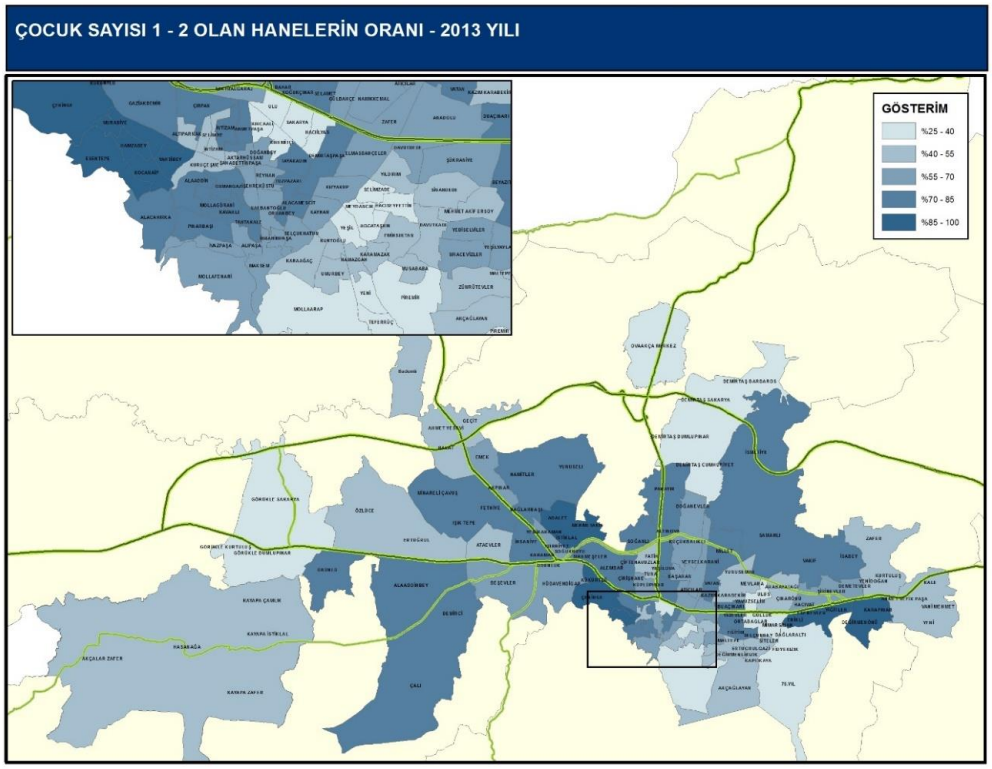

Harita 3.7. 2013 yılı hanehalkı reisi 25-55 yaş arasında olan hanelerin oranı

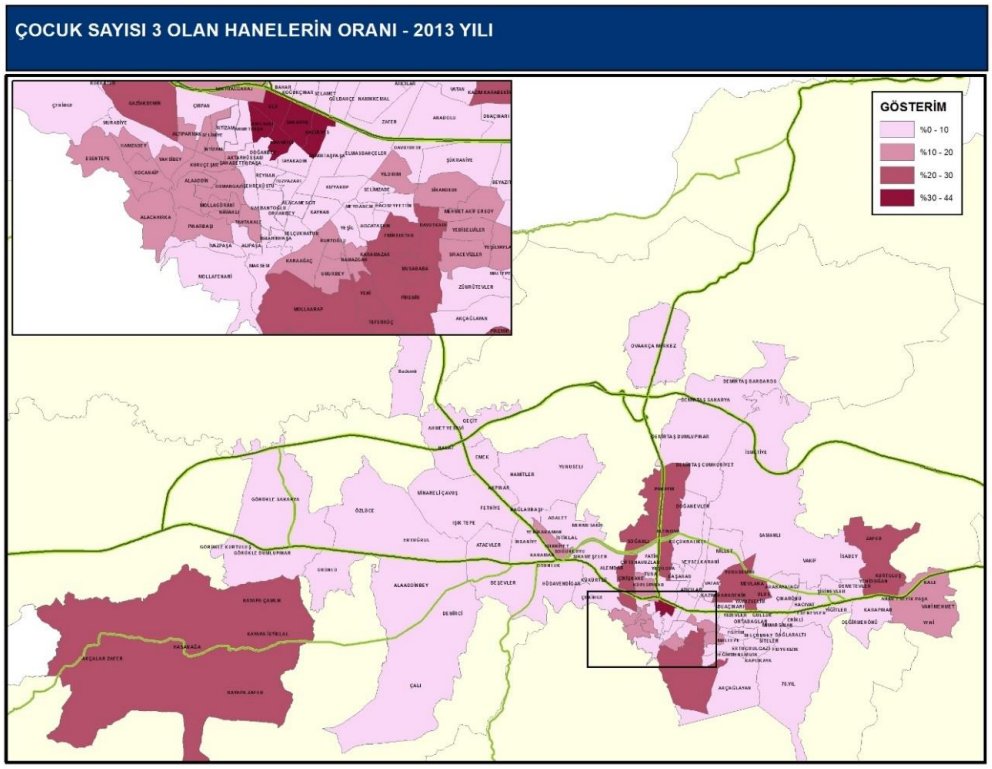

Harita 3.8. 2013 yılı hanehalkı reisi 65 yaş üstü olan hanelerin oranı

EK-3. (devam) Demografik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

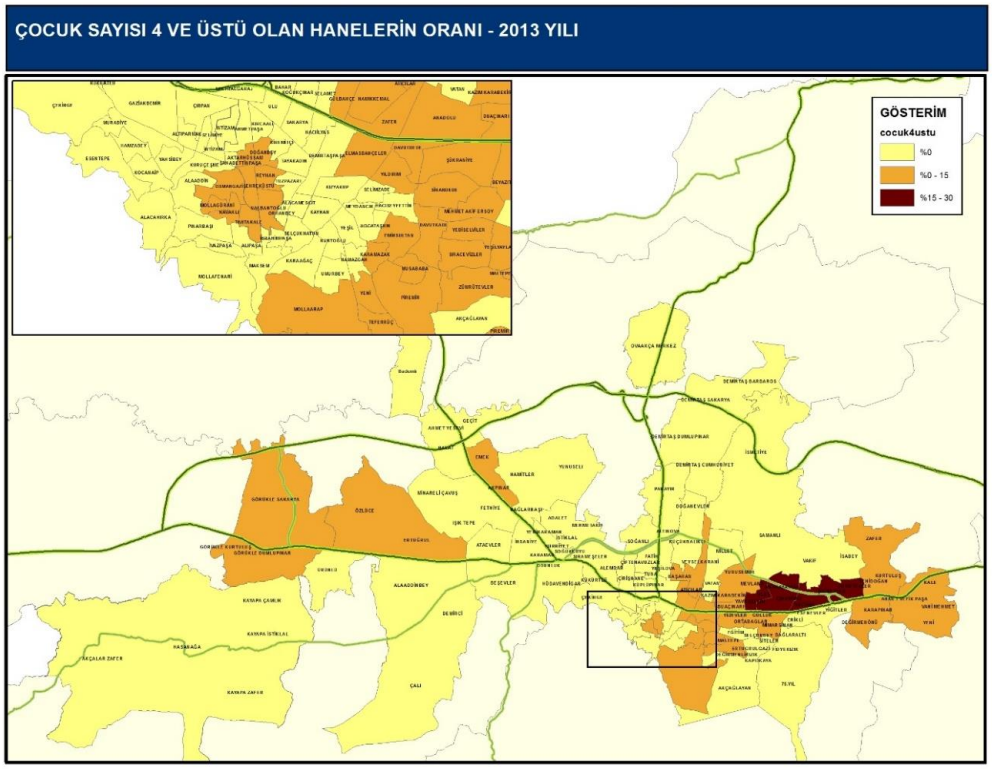

Harita 3.9. 1-2 çocuğa sahip hanelerin oranı

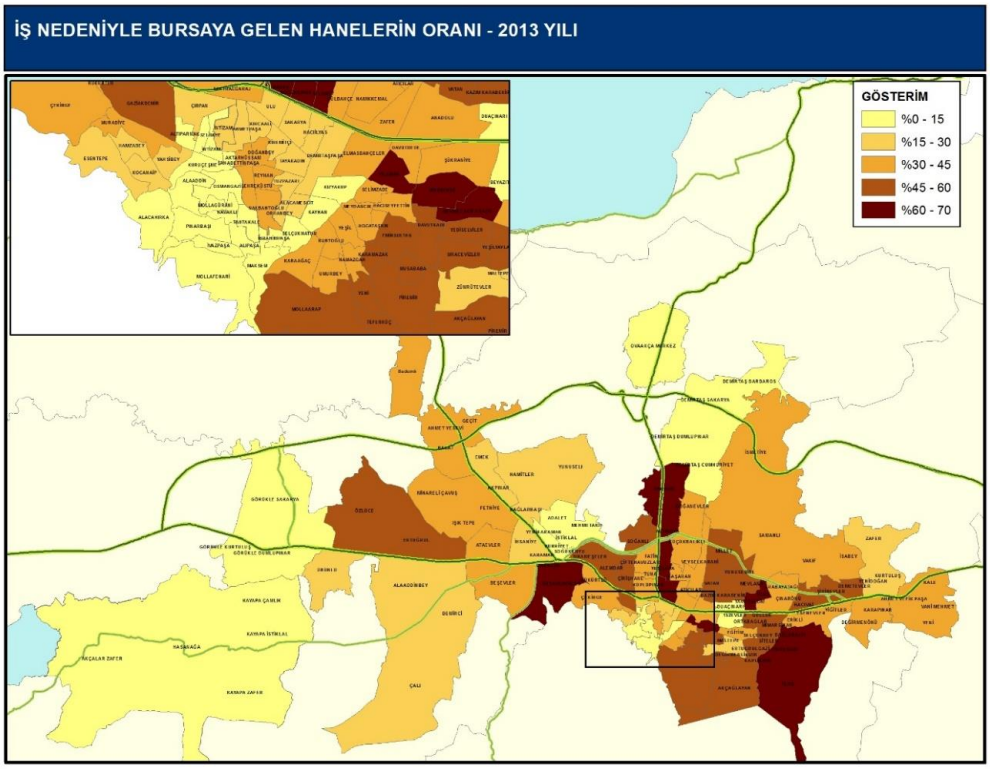
Harita 3.10. 3 çocuğa sahip hanelerin oranı

EK-3. (devam) Demografik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

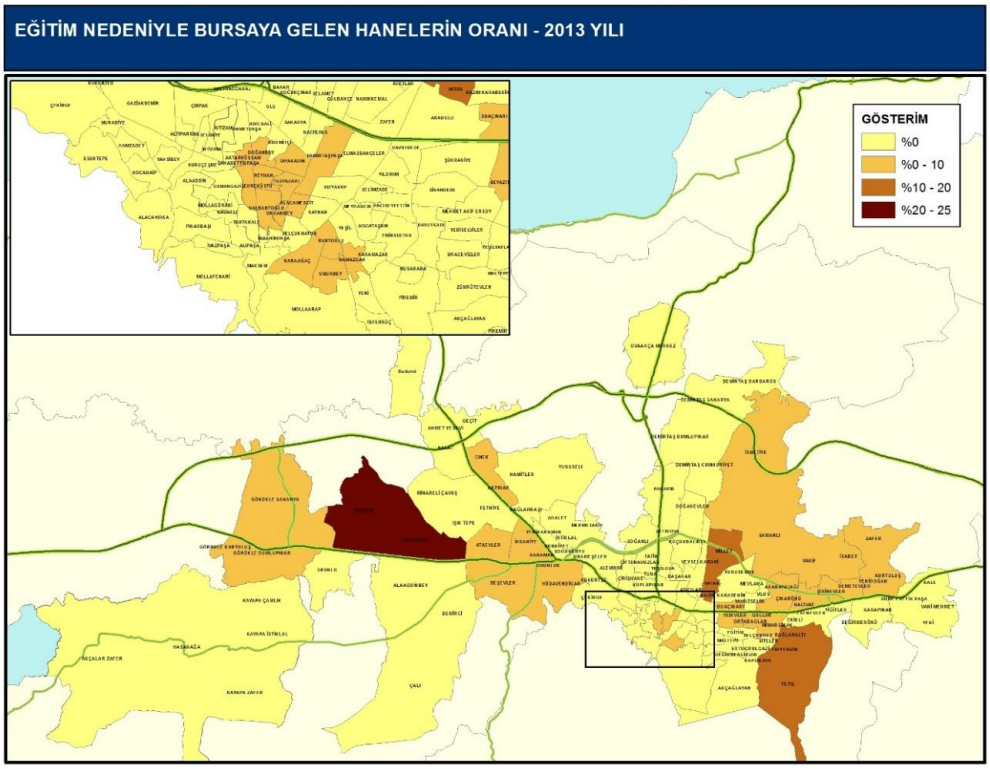

Harita 3.11. 4 ve daha fazla çocuğa sahip hanelerin oranı

EK-4. Sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

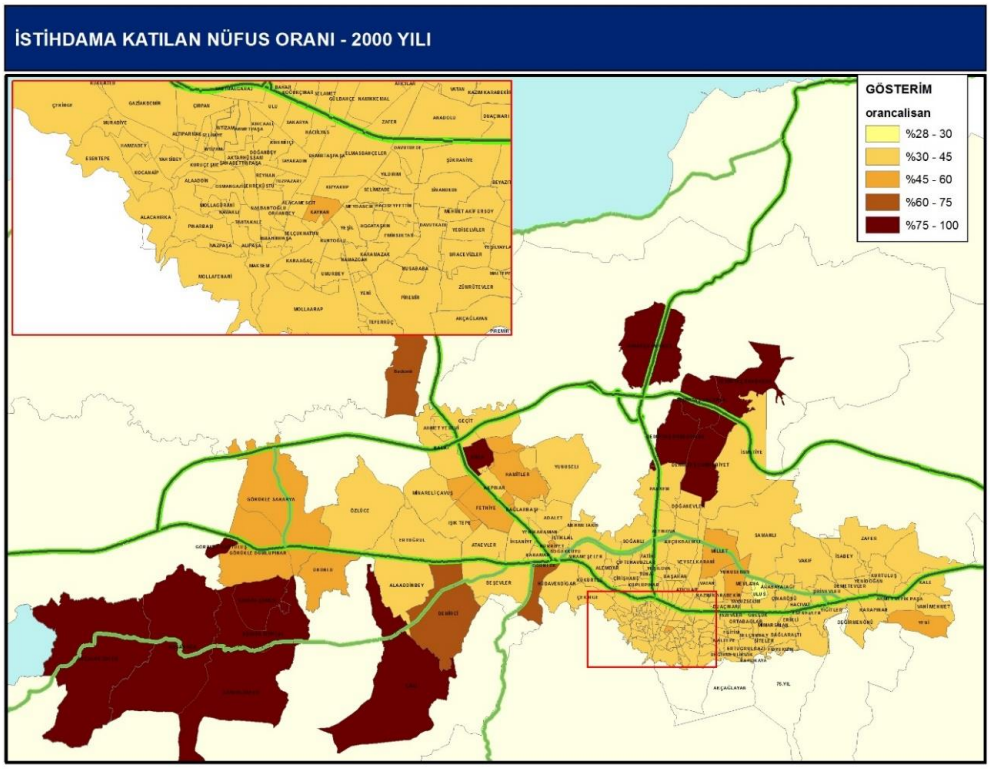

Harita 4.1. İş nedeniyle Bursa'ya gelen haneler

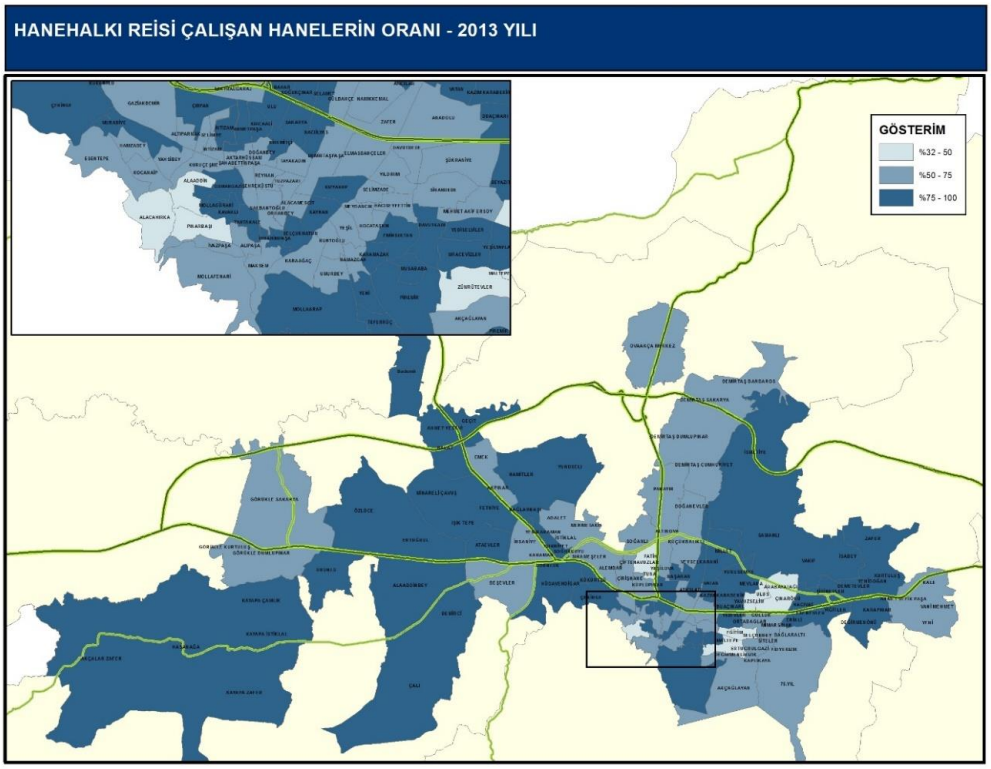

Harita 4.2. Eğitim amacıyla Bursa'ya gelen haneler

EK-4. (devam) Sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

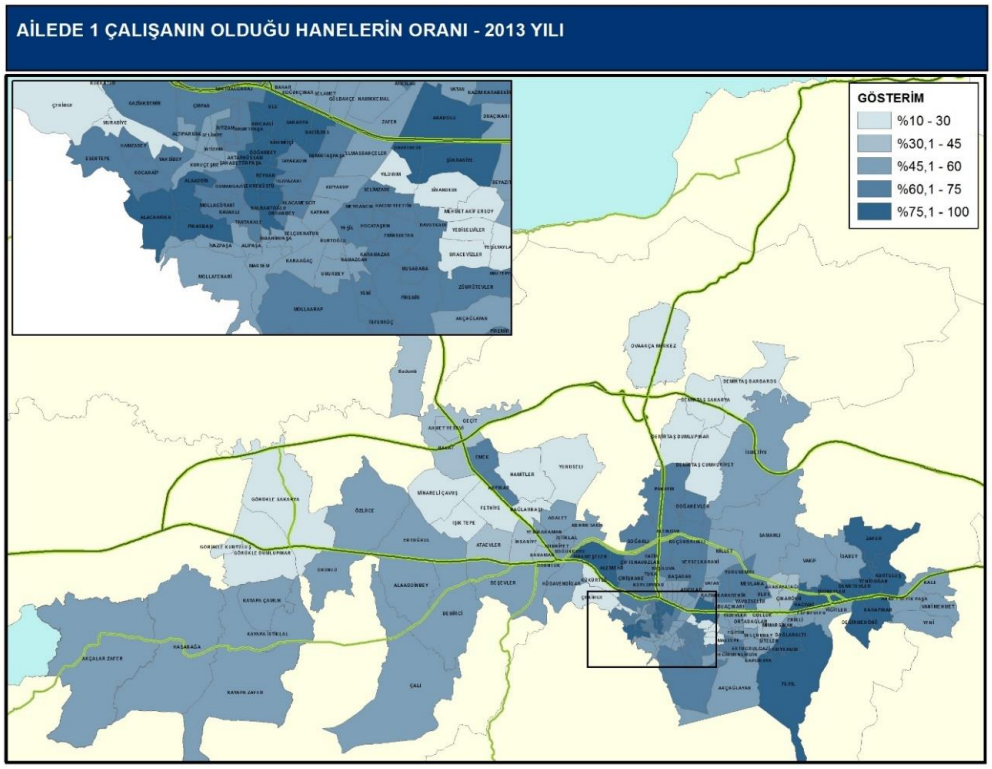

Harita 4.3. 2000 yılı Bursa metropoliten alan nüfusu çalışma durumu

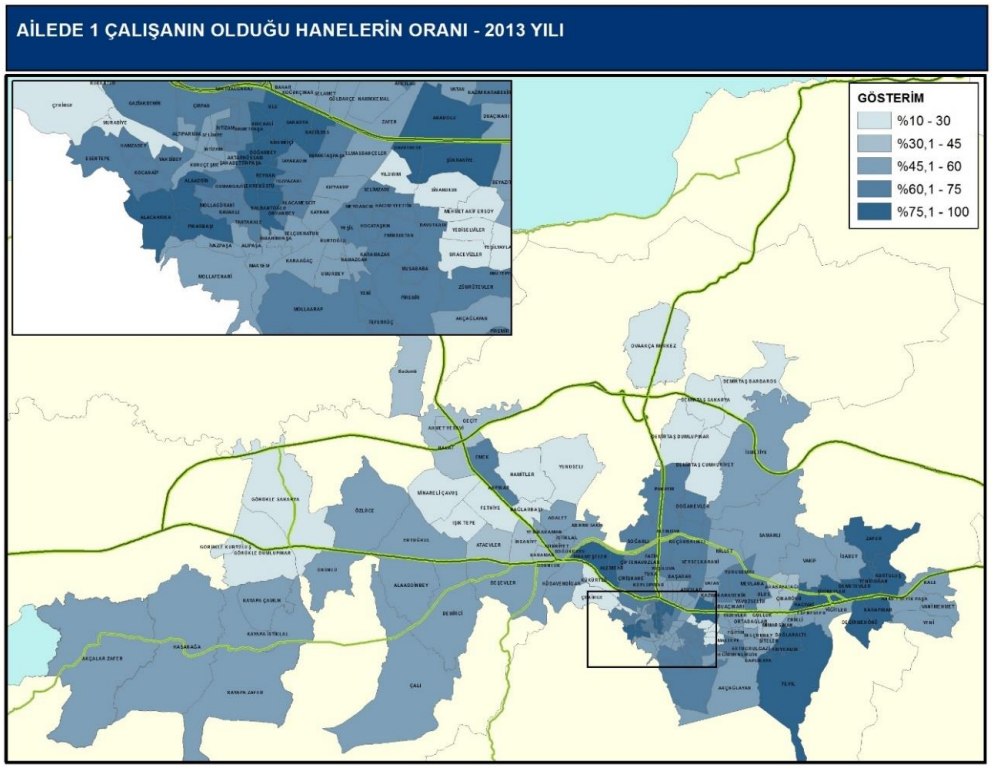

Harita 4.4. 2013 yılı hanehalkı reisi çalışma durumu

EK-4. (devam) Sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

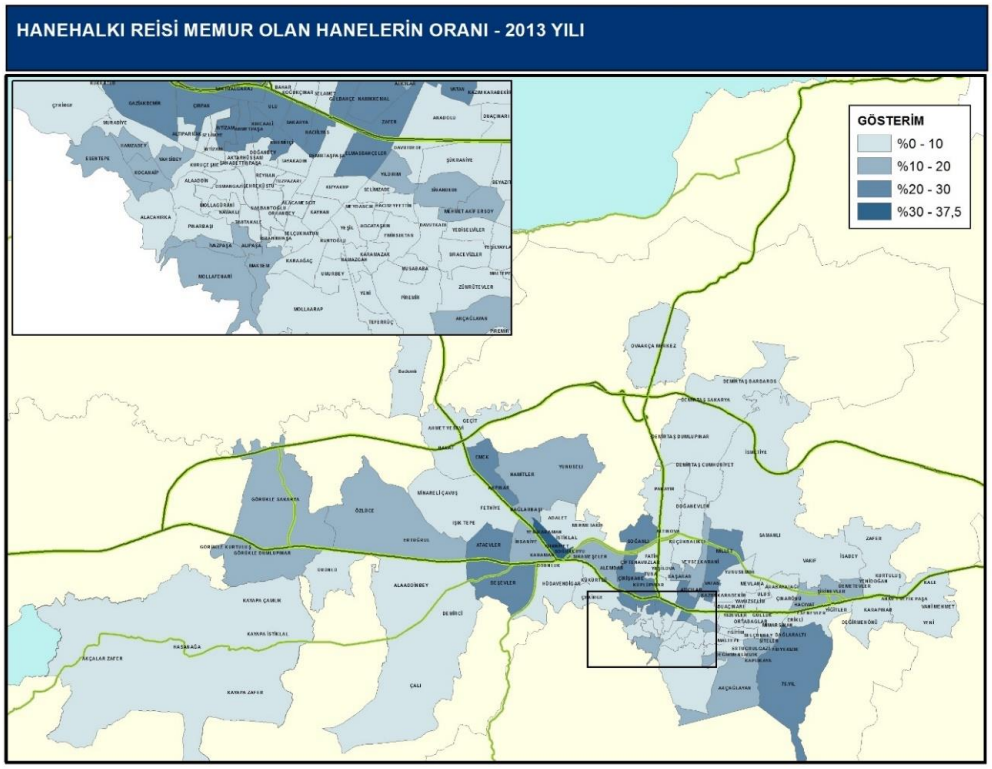

Harita 4.5. 2013 yılı bir çalışanı olan haneler

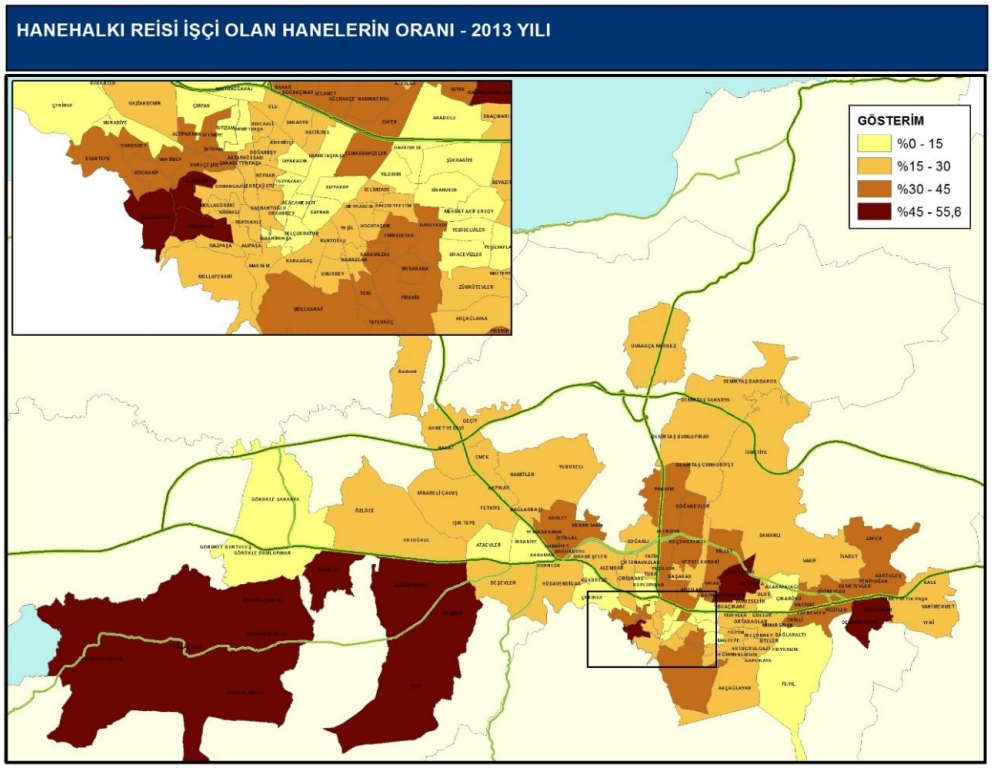

Harita 4.6. 2013 yılı iki çalışanı olan haneler

EK-4. (devam) Sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

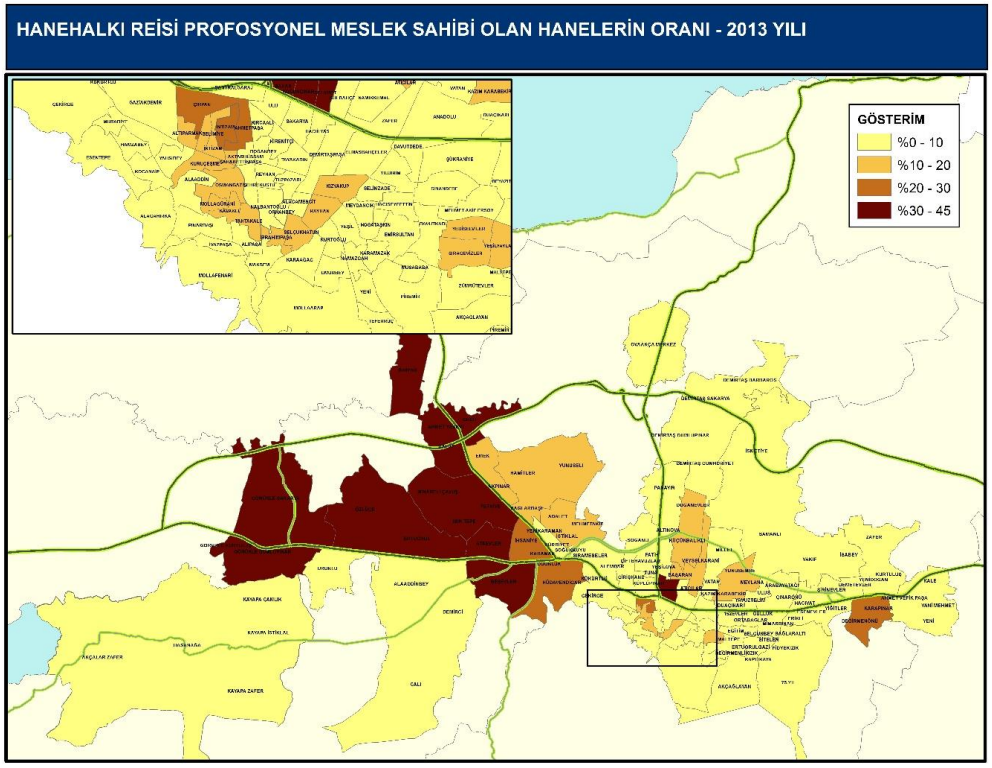

Harita 4.7. 2013 yılı hanehalkı reisi memur olan haneler

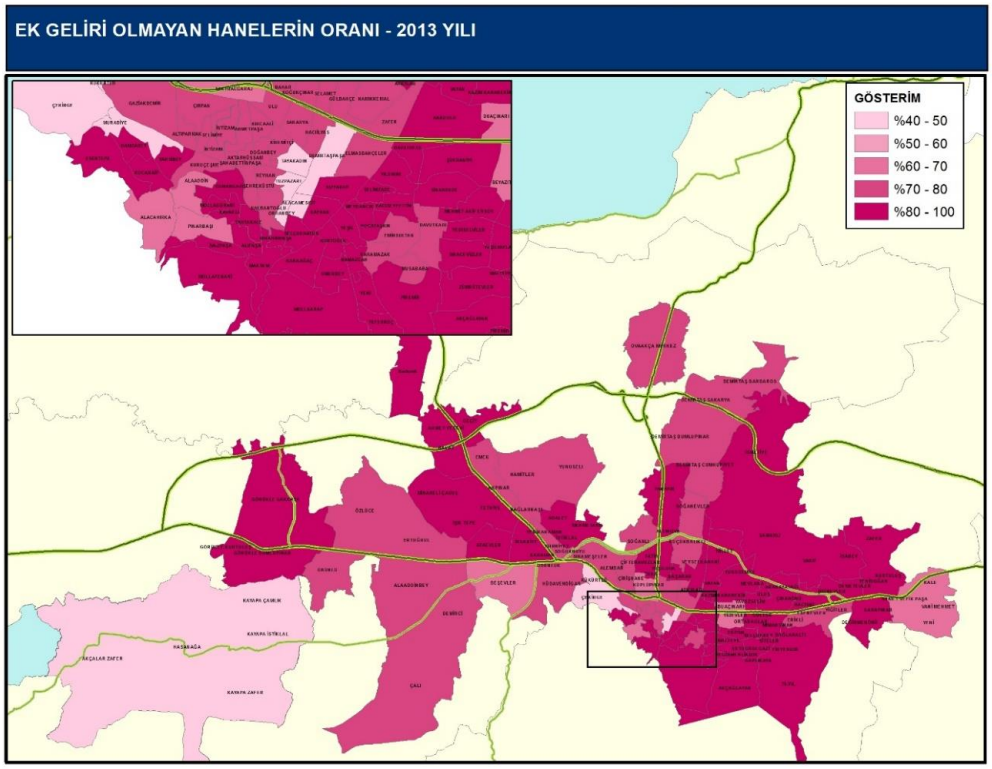

Harita 4.8. 2013 yılı hanehalkı reisi işçi olan haneler

EK-4. (devam) Sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

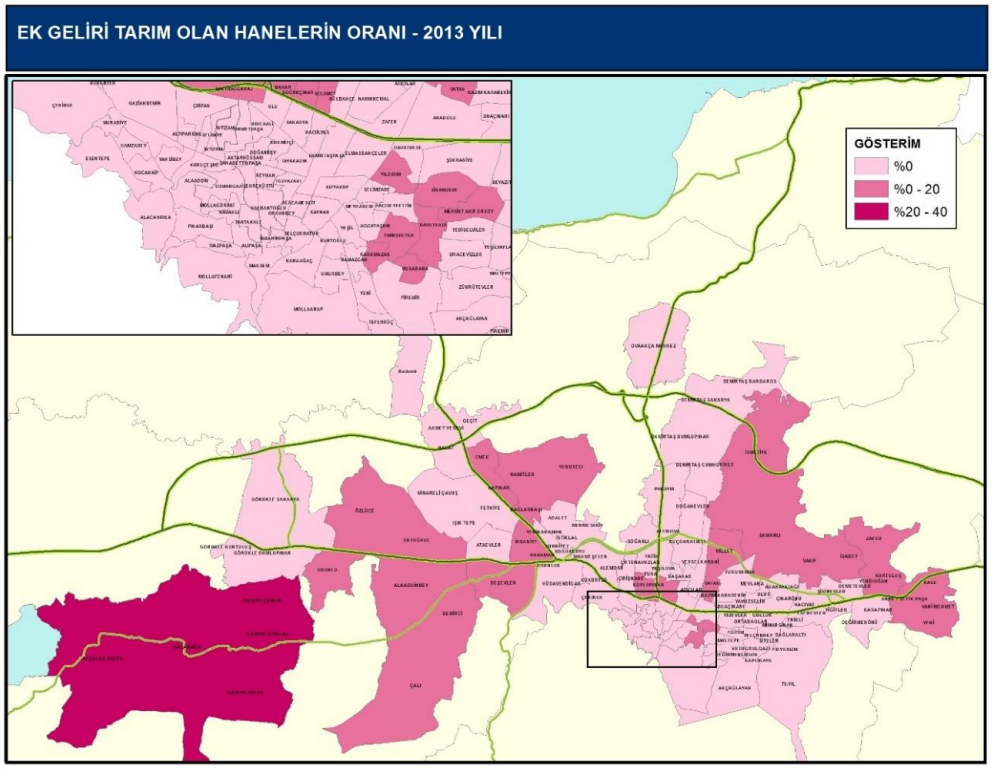

Harita 4.9. 2013 yılı hanehalkı reisi profesyonel meslek sahibi olan haneler

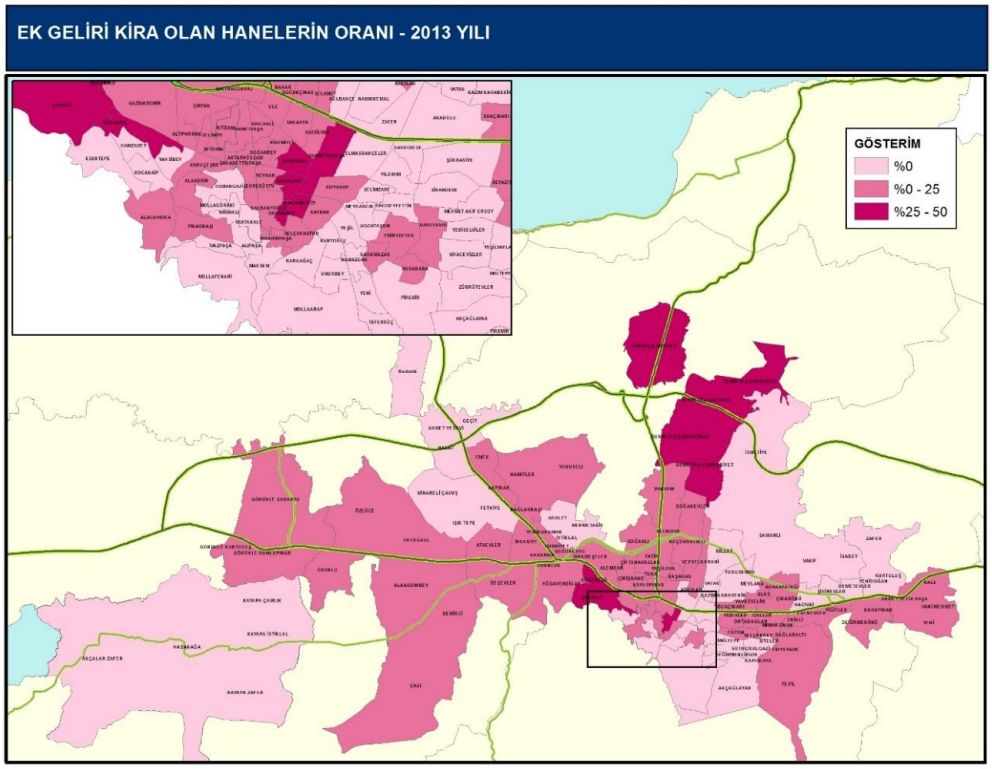

Harita 4.10. 2013 yılı ek geliri olmayan haneler

EK-4. (devam) Sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

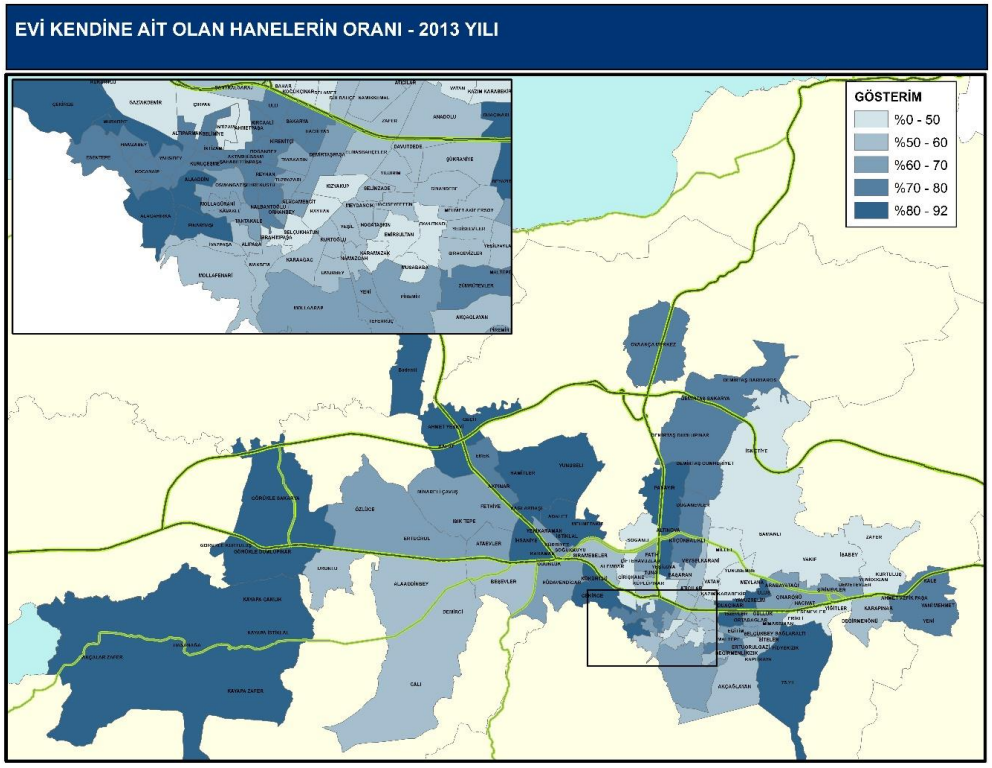

Harita 4.11. 2013 yılı ek geliri tarım toprağı olan haneler

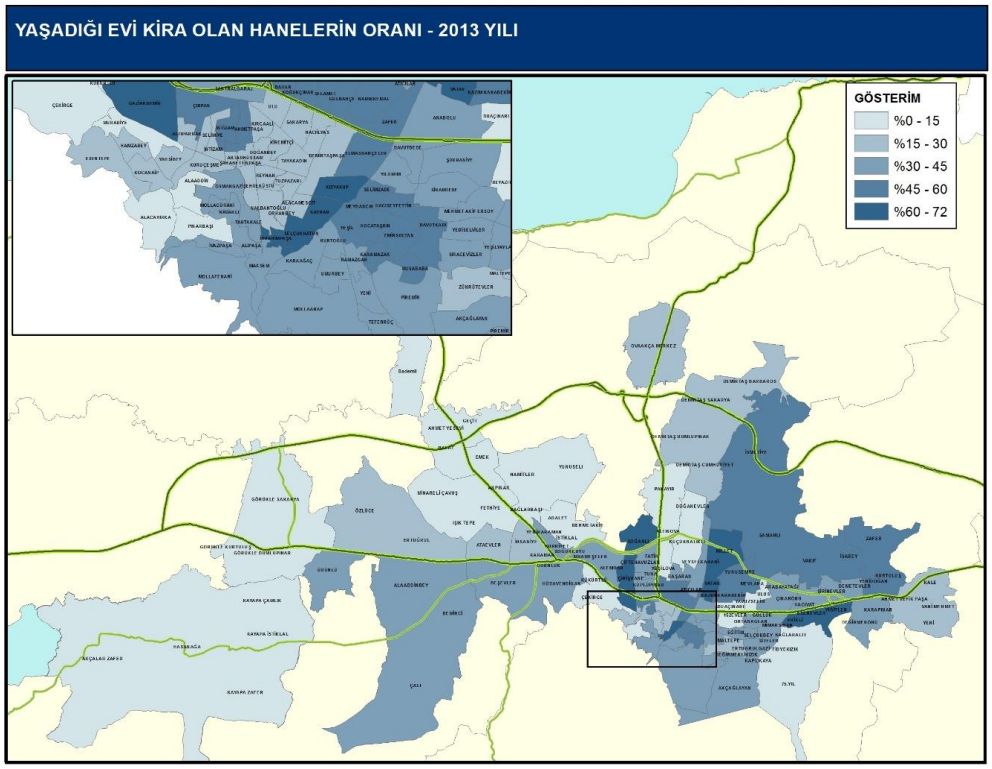

Harita 4.12. 2013 yılı ek geliri kira olan haneler

EK-4. (devam) Sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

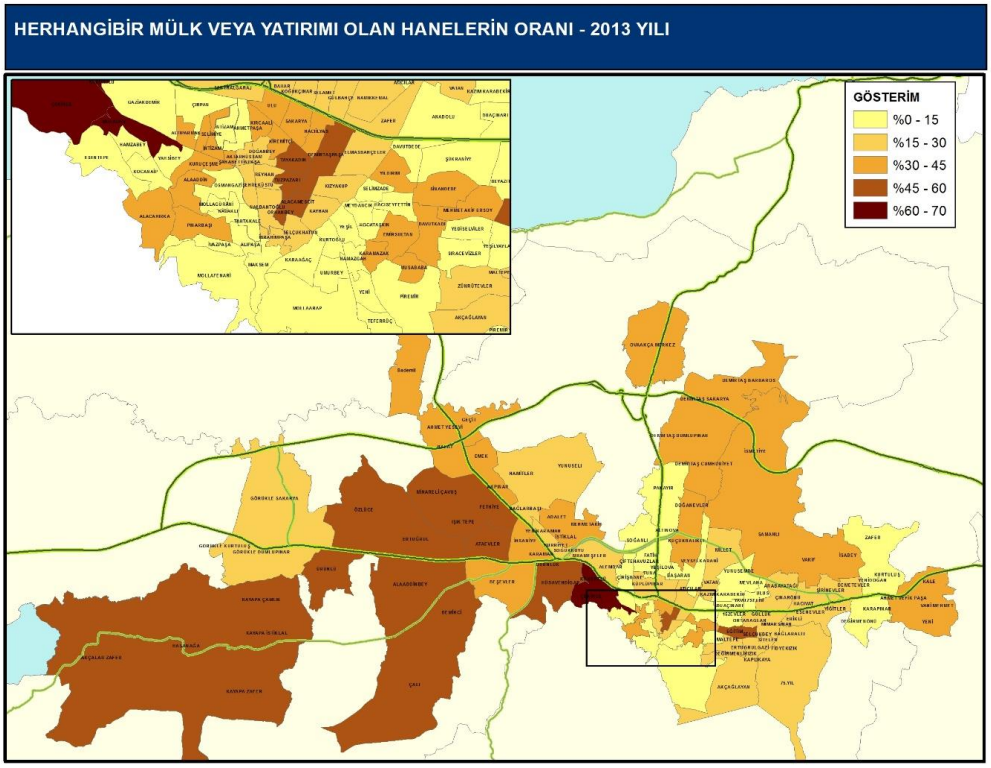

Harita 4.13. 2013 yılı evi kendine ait olan haneler

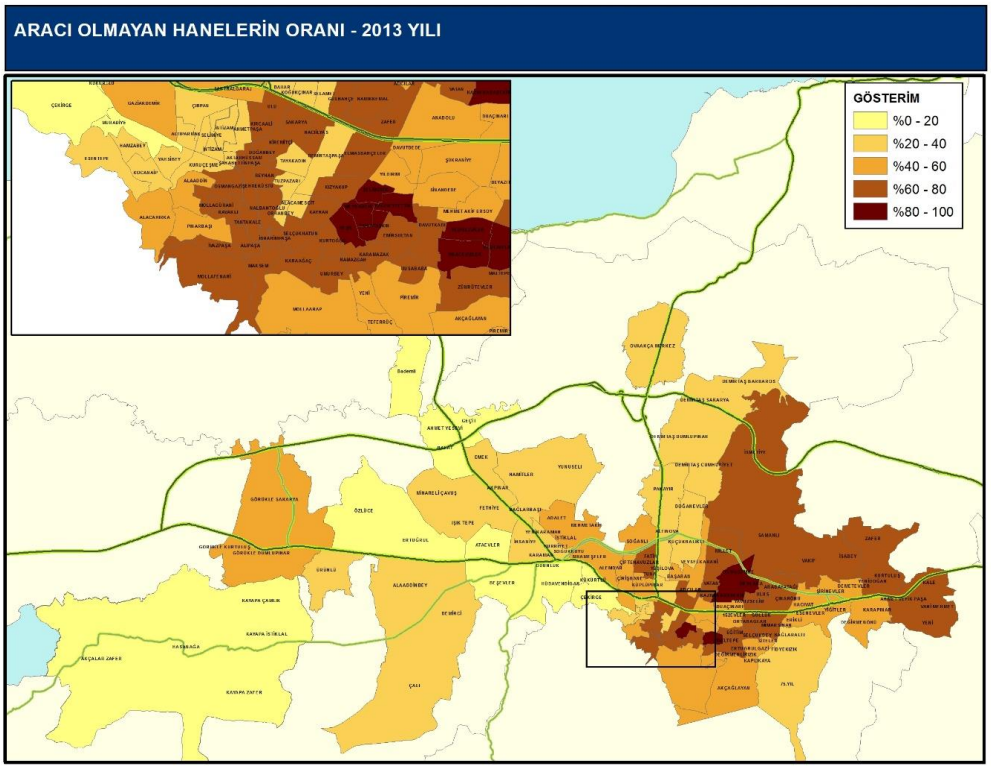

Harita 4.14. 2013 yılı yaşadığı evi kira olan haneler

EK-4. (devam) Sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

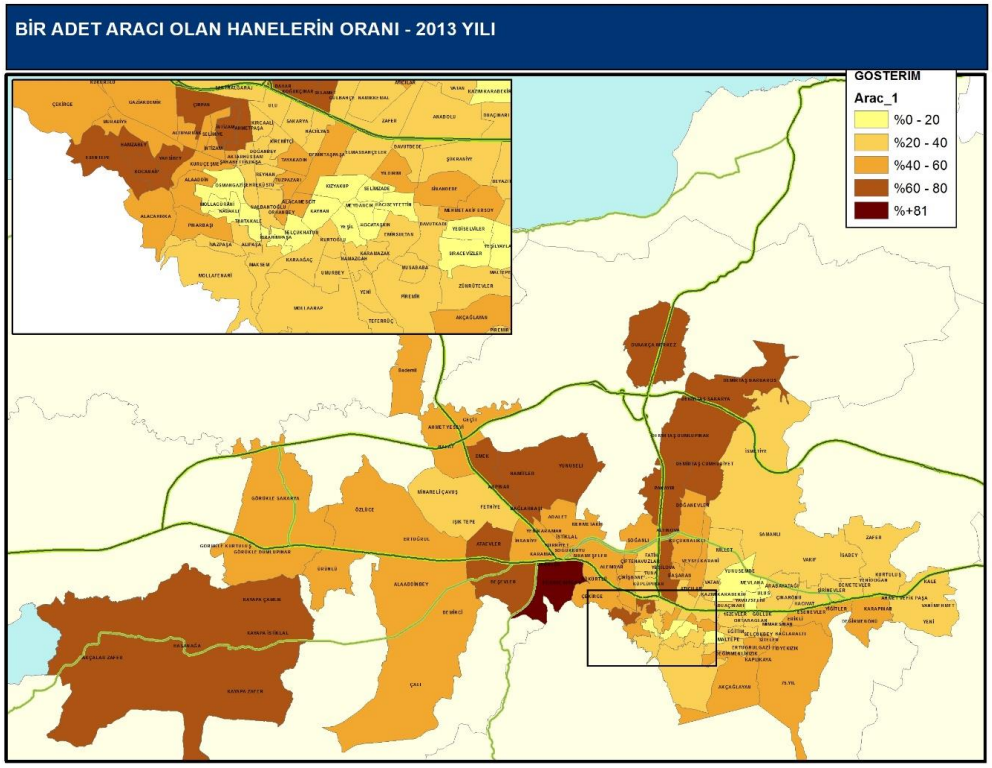

Harita 4.15. Başka bir mülk ya da yatırımı olmayan haneler

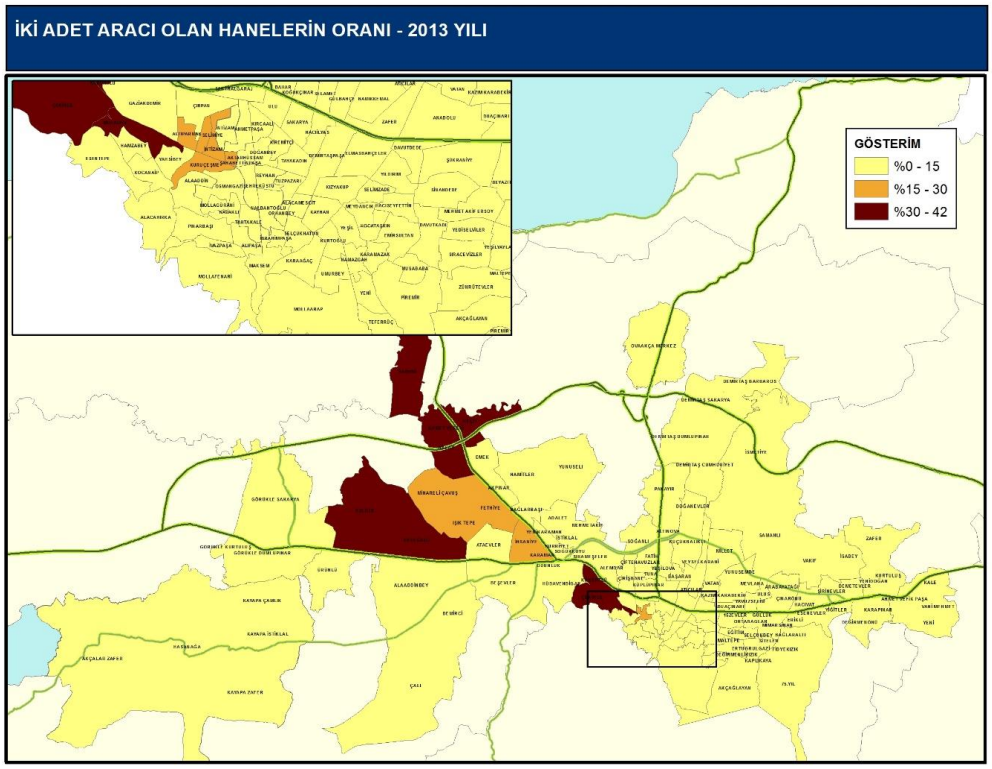

Harita 4.16. Aracı olmayan haneler

EK-4. (devam) Sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

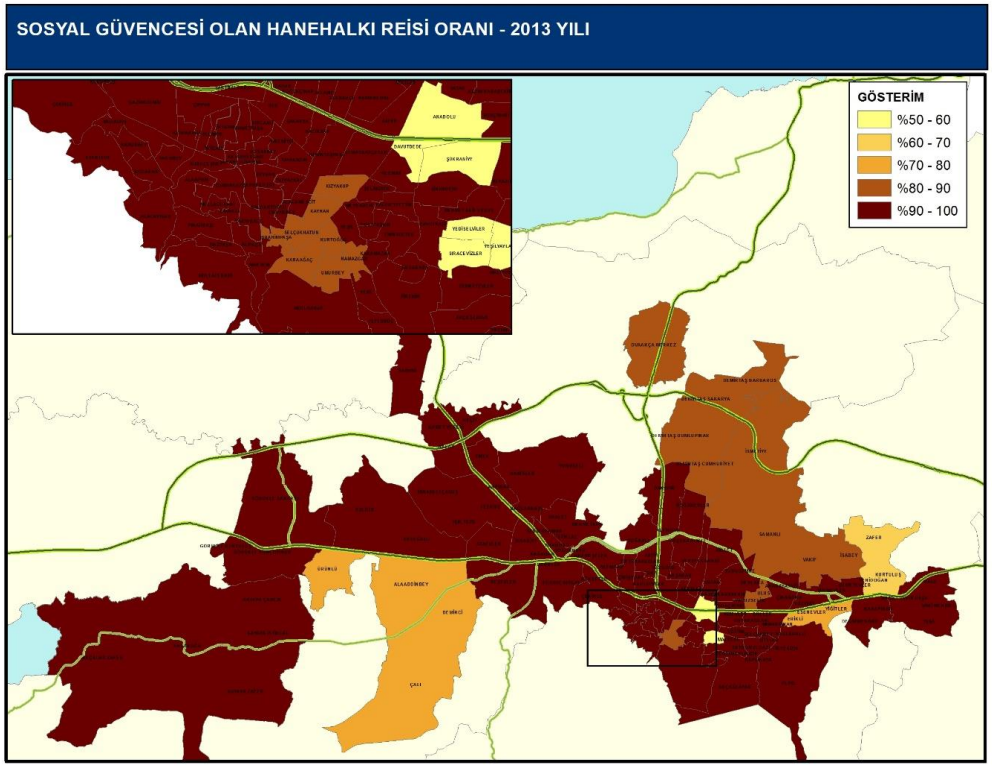

Harita 4.17. 1 adet aracı olan haneler

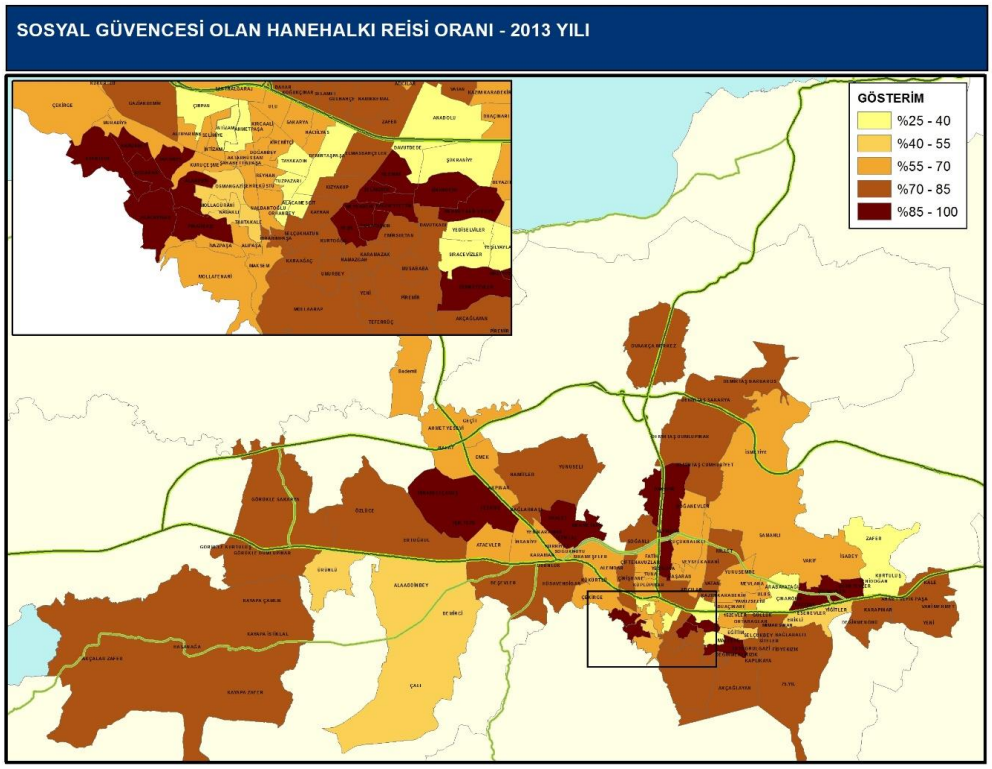

Harita 4.18. 2 adet aracı olan haneler

EK-4. (devam) Sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

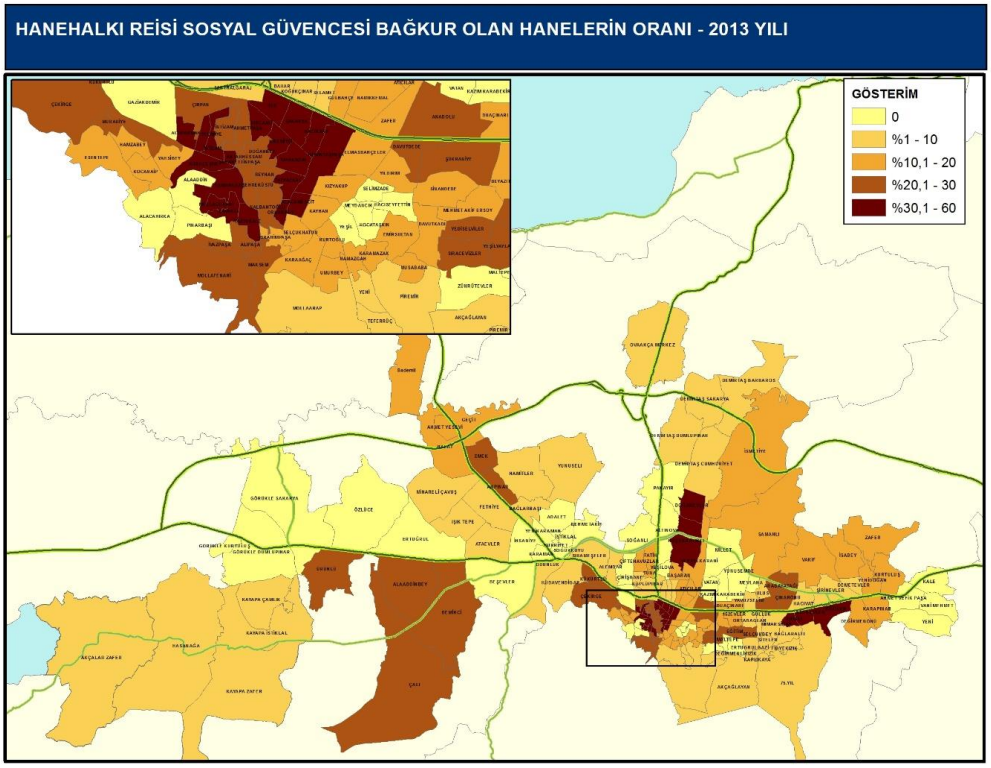

Harita 4.19. Sosyal güvencesi olan hanehalkı reisi oranı

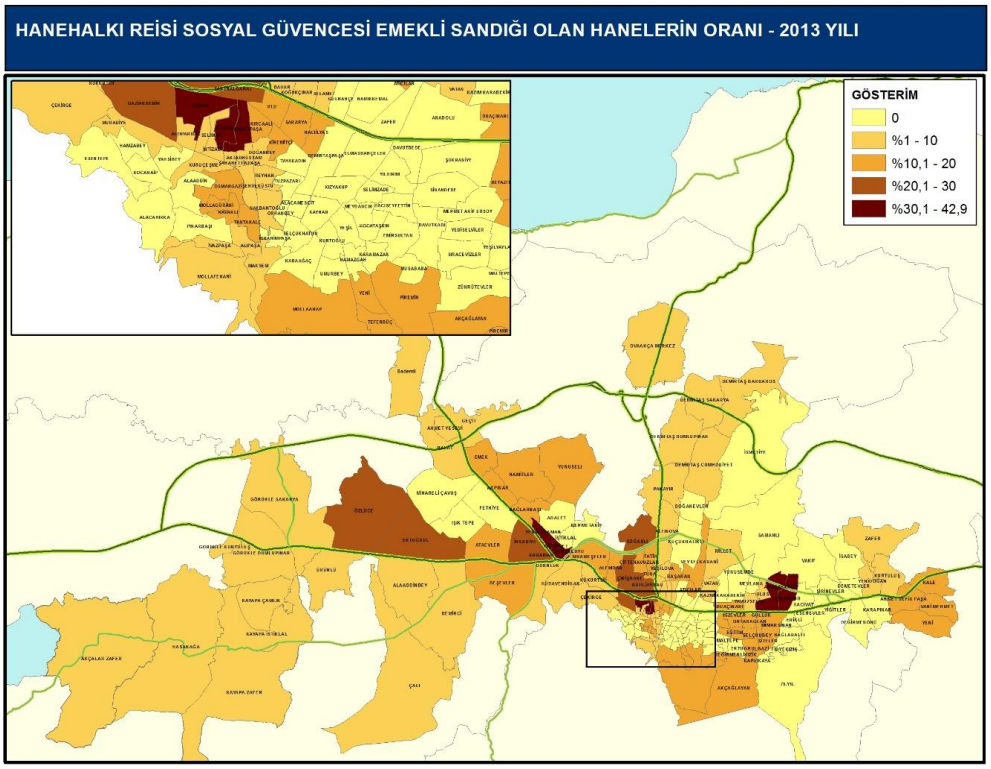

Harita 4.20. Sosyal güvencesi SSK olan hanehalkı reisi oranı

EK-4. (devam) Sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

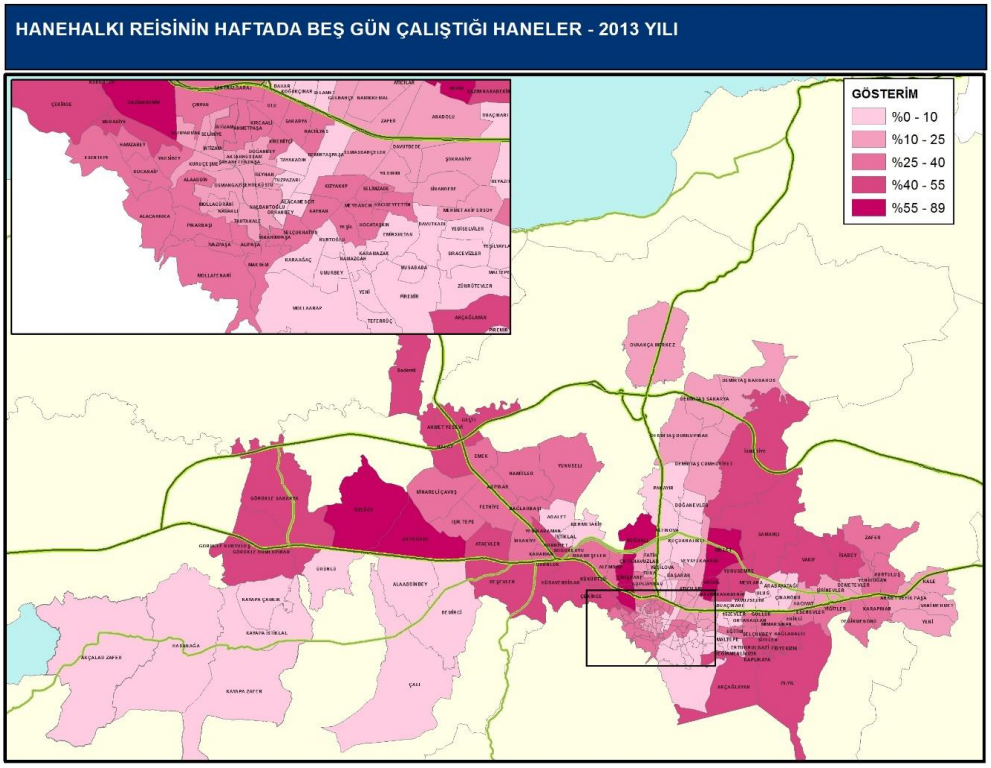

Harita 4.21. Sosyal güvencesi BAĞ-KUR olan hanehalkı reisi oranı

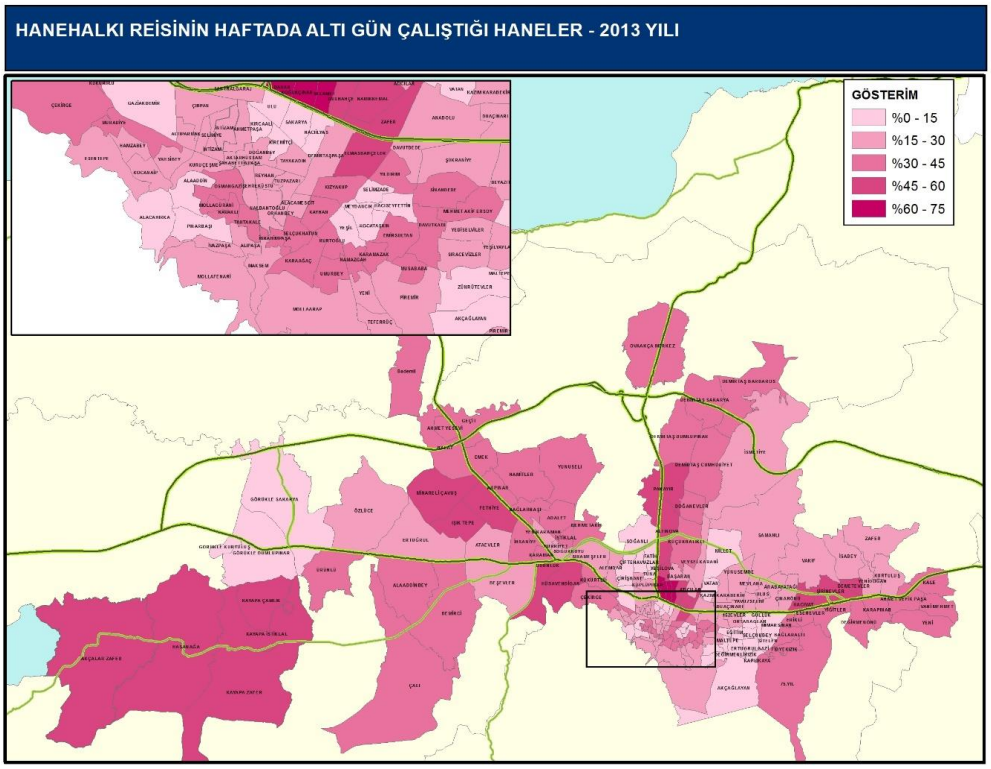

Harita 4.22. Sosyal güvencesi Emekli Sandığı olan hanehalkı reisi oranı

EK-4. (devam) Sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

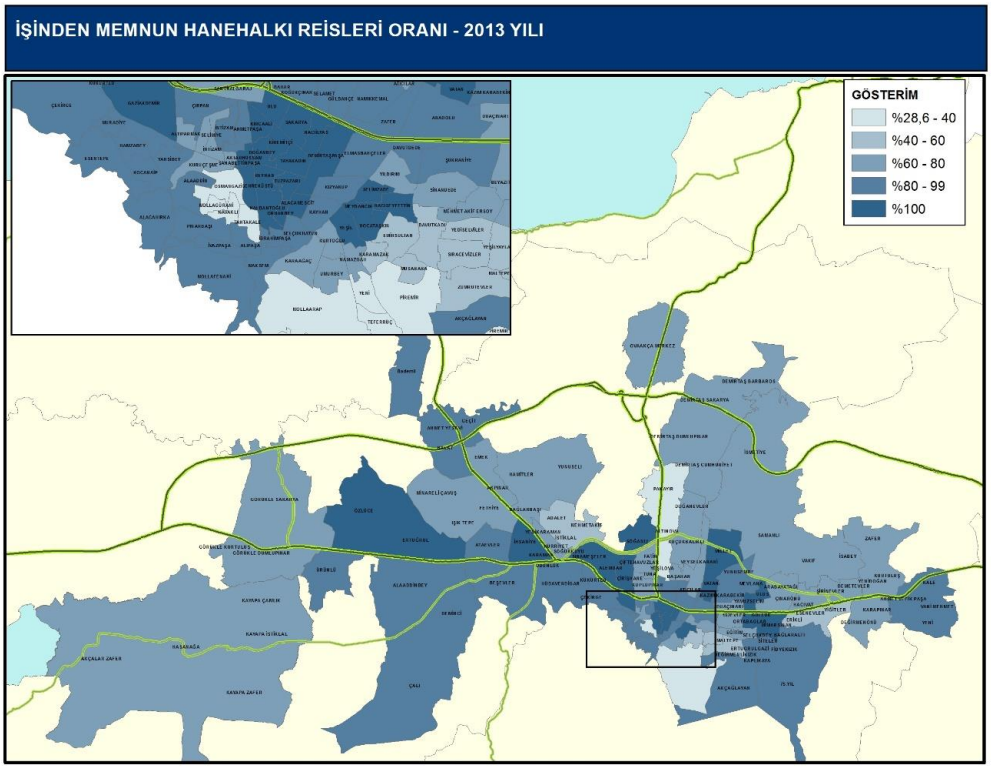

Harita 4.23. Hanehalkı reisinin haftada beş gün çalıştığı haneler

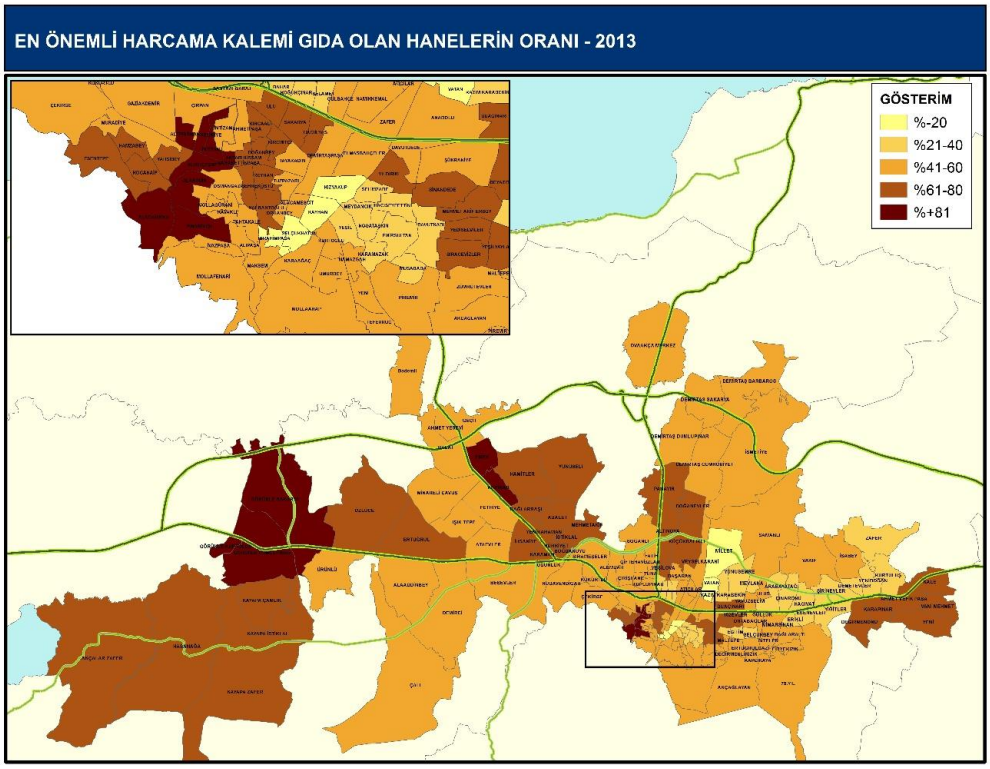

Harita 4.24. Hanehalkı reisinin haftada altı gün çalıştığı haneler

EK-4. (devam) Sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

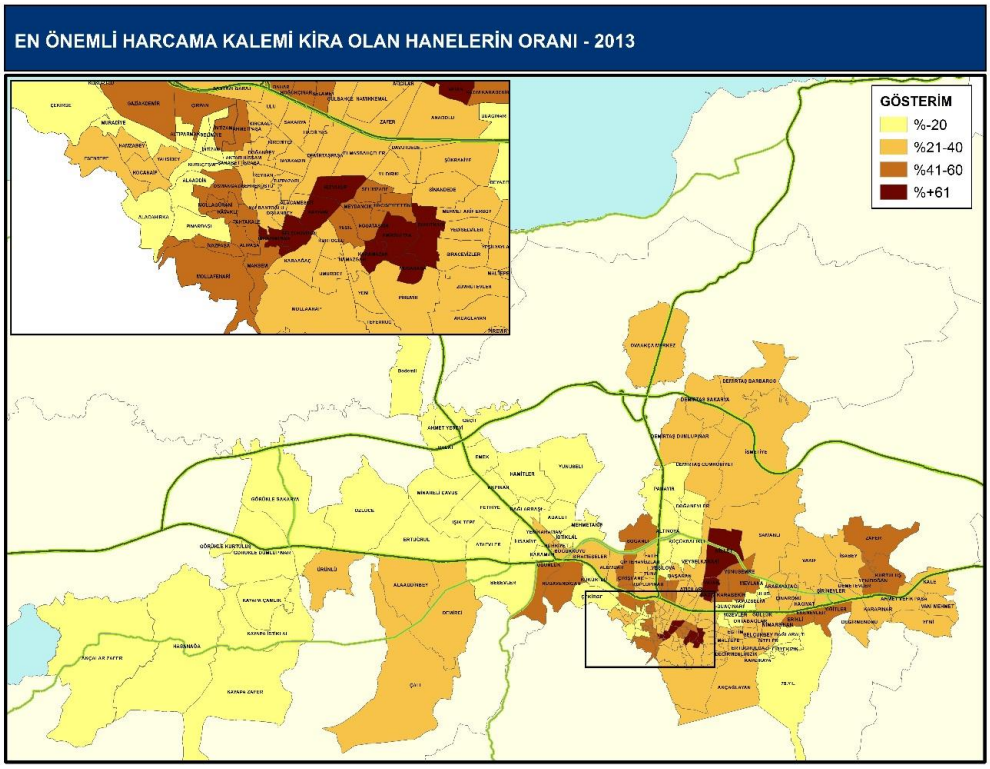

Harita 4.25. İşinden memnun olan hanehalkı reisleri

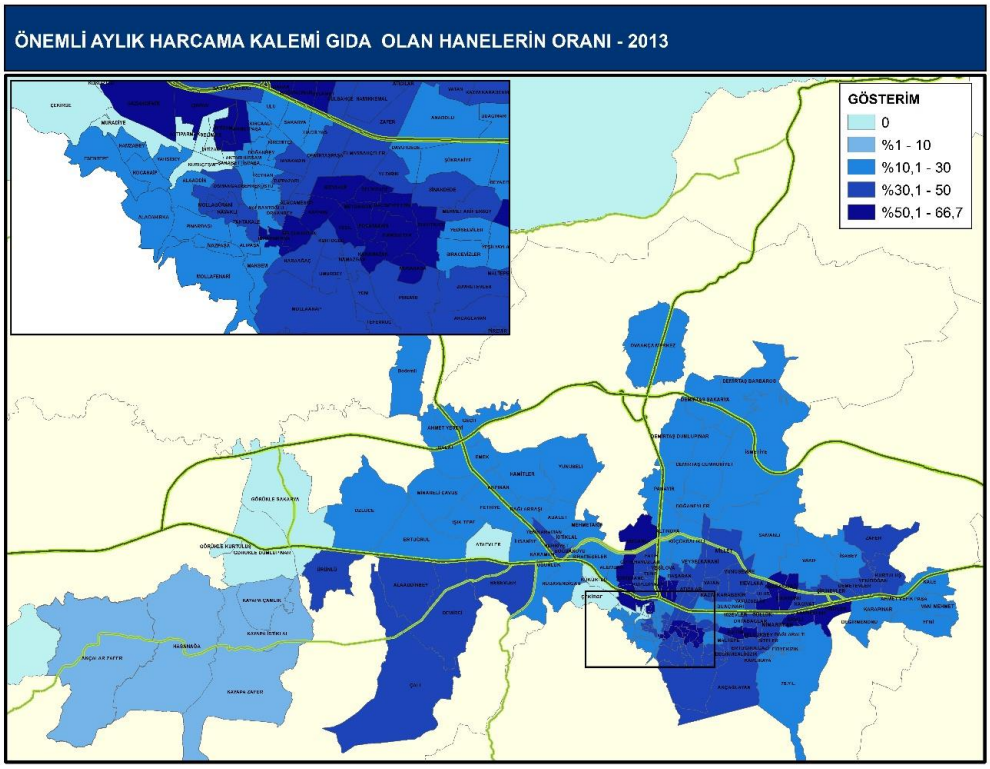

Harita 4.26. En önemli aylık harcama kalemi gıda-temizlik olan haneler

EK-4. (devam) Sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

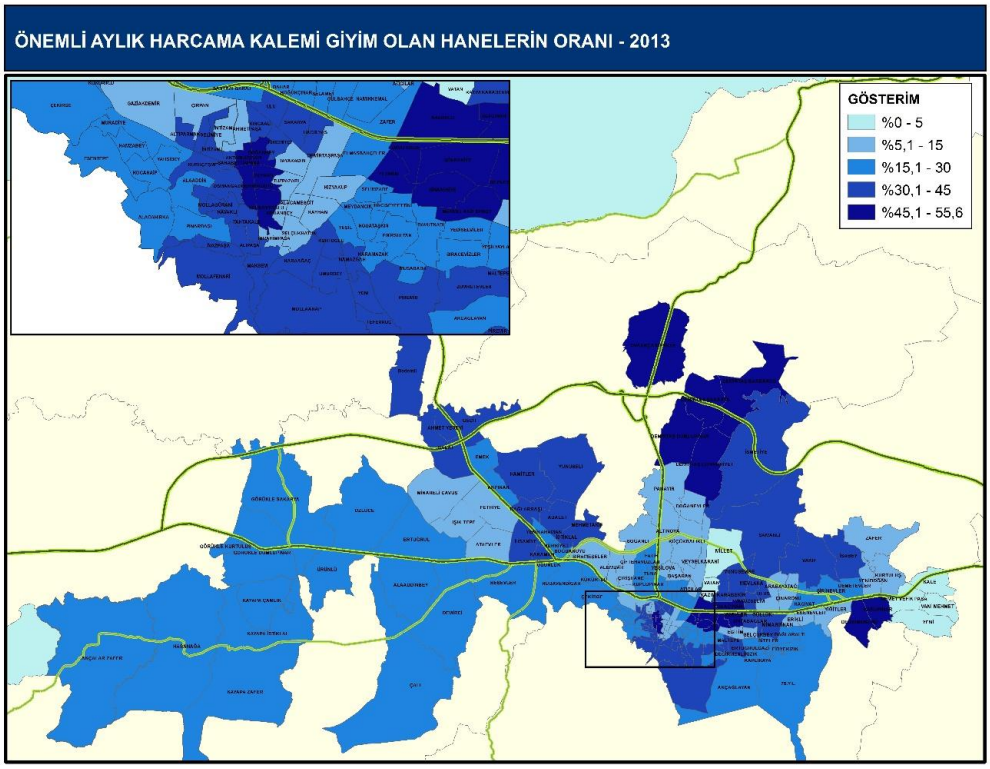

Harita 4.27. En önemli aylık harcama kalemi kira olan haneler

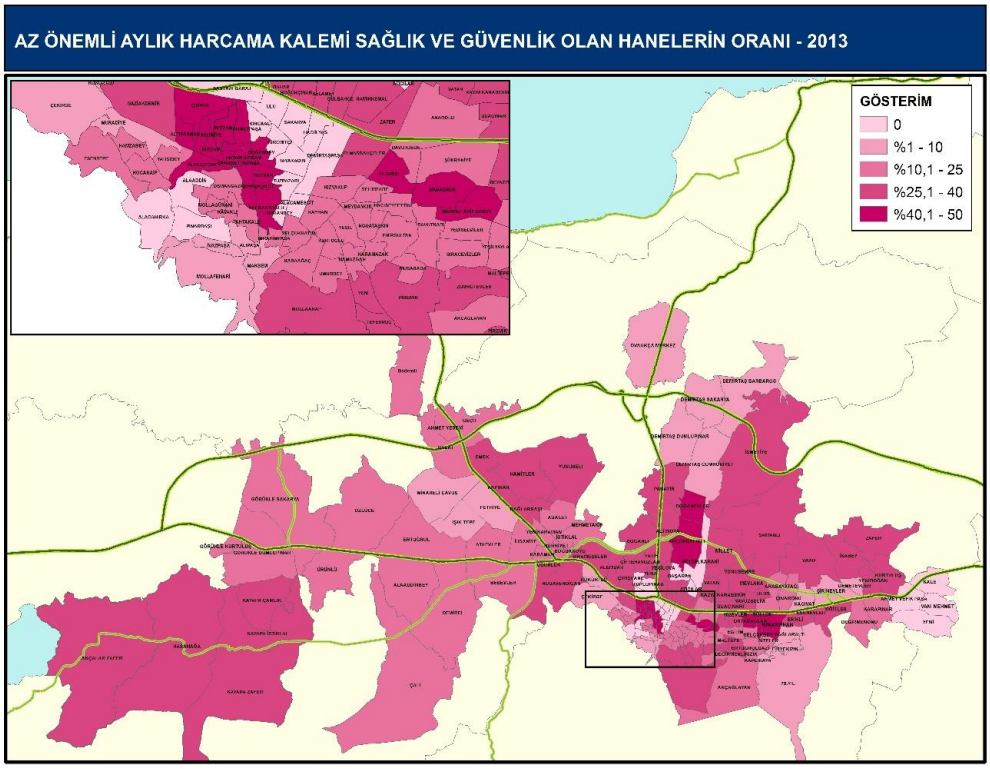

Harita 4.28. İkincil önemli aylık harcama kalemi gıda olan haneler

EK-4. (devam) Sosyo-ekonomik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

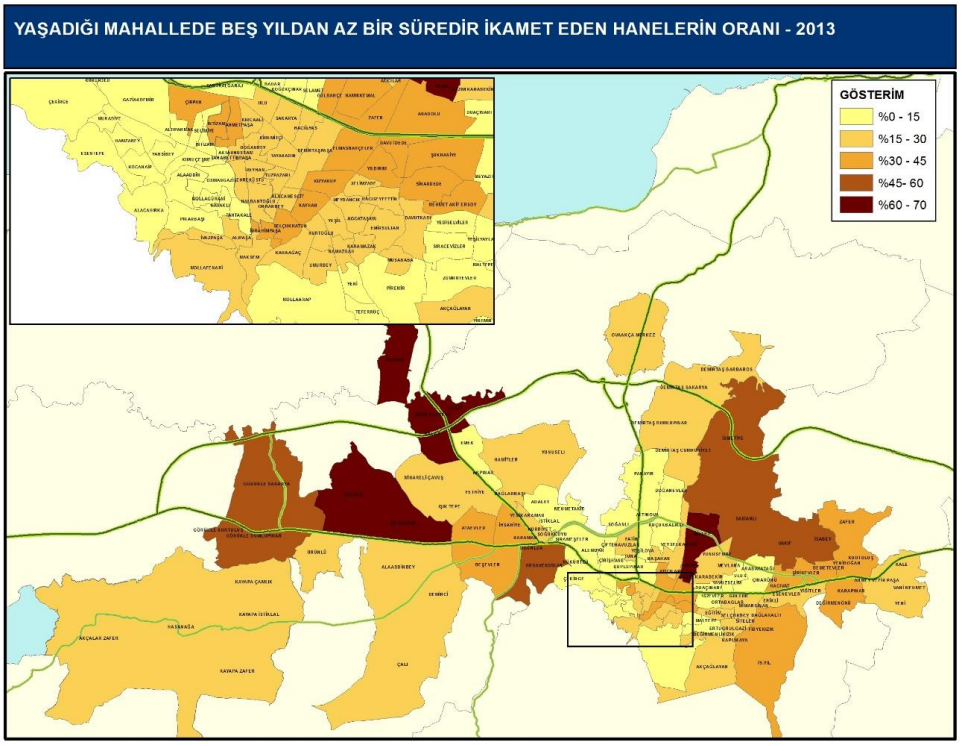

Harita 4.29. İkincil önemli aylık harcama kalemi giyim olan haneler

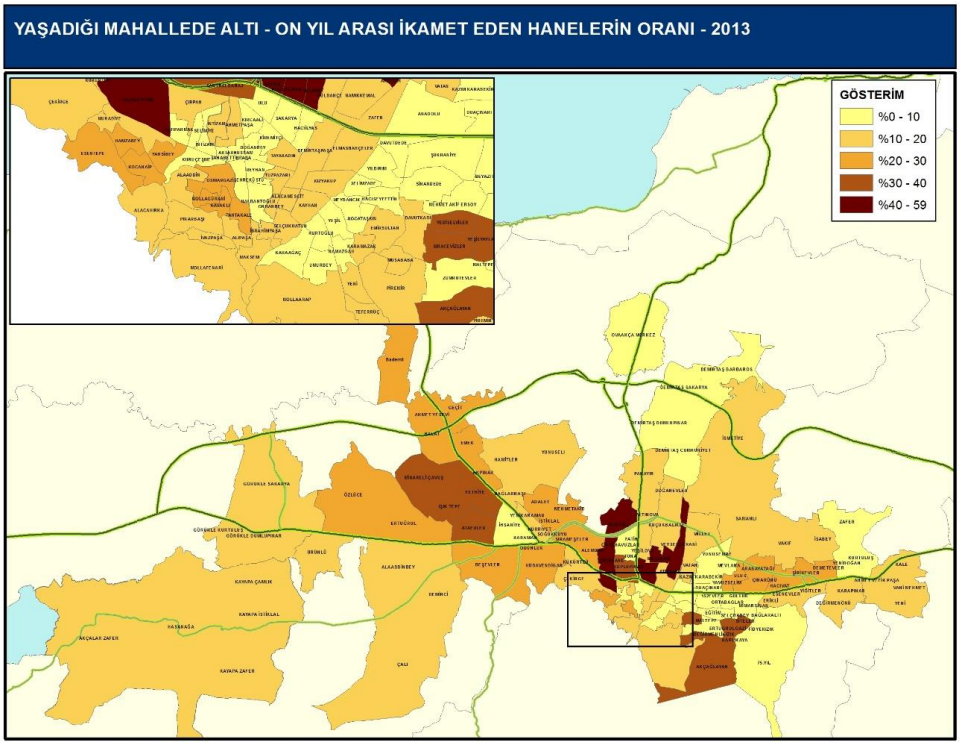

Harita 4.30. Az önemli aylık harcama kalemi sağlık-güvenlik olan haneler

EK-5. Konut ve yakın çevresine yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

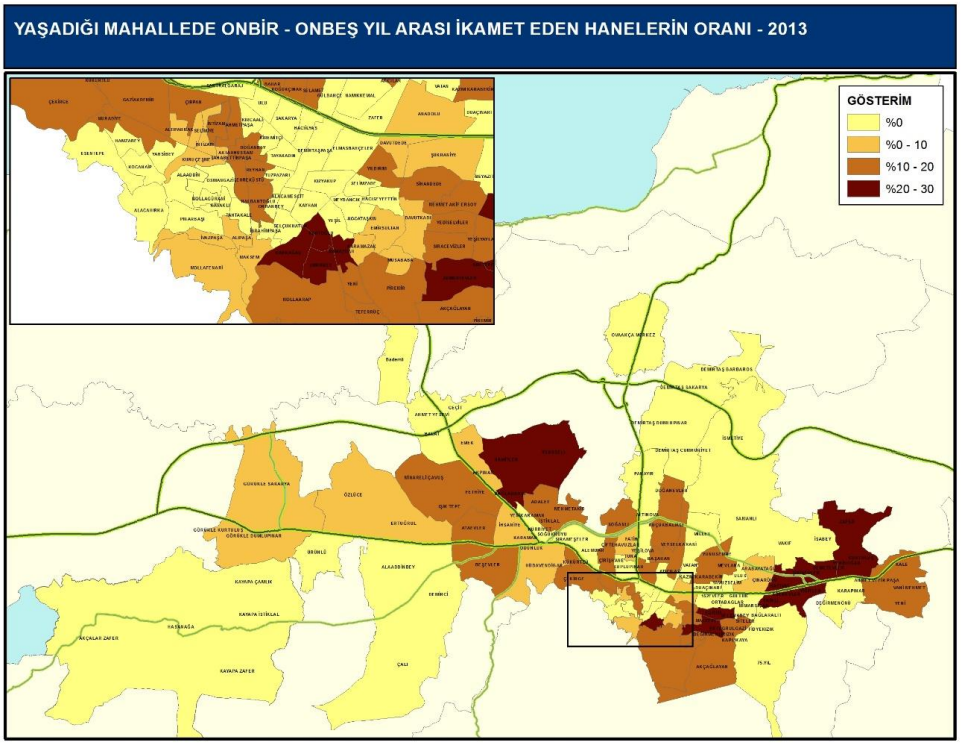

Harita 5.1. Yaşadığı mahallede beş yıldan az bir süredir ikamet eden haneler

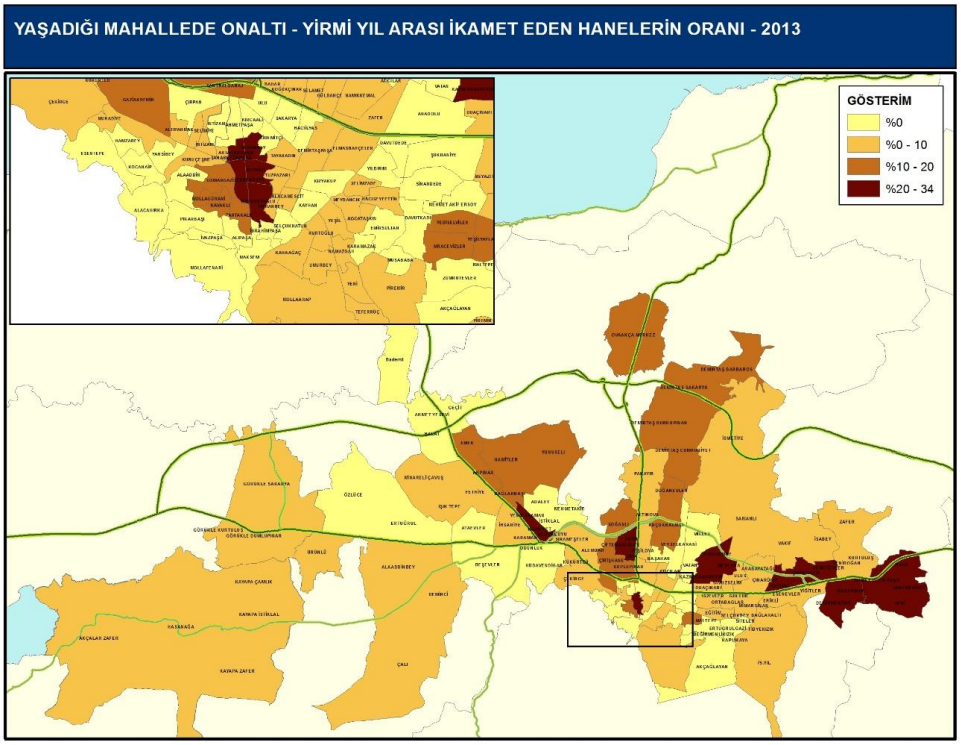

Harita 5.2. Yaşadığı mahallede 6-10 yıldır ikamet eden haneler

EK-5. (devam) Konut ve yakın çevresine yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

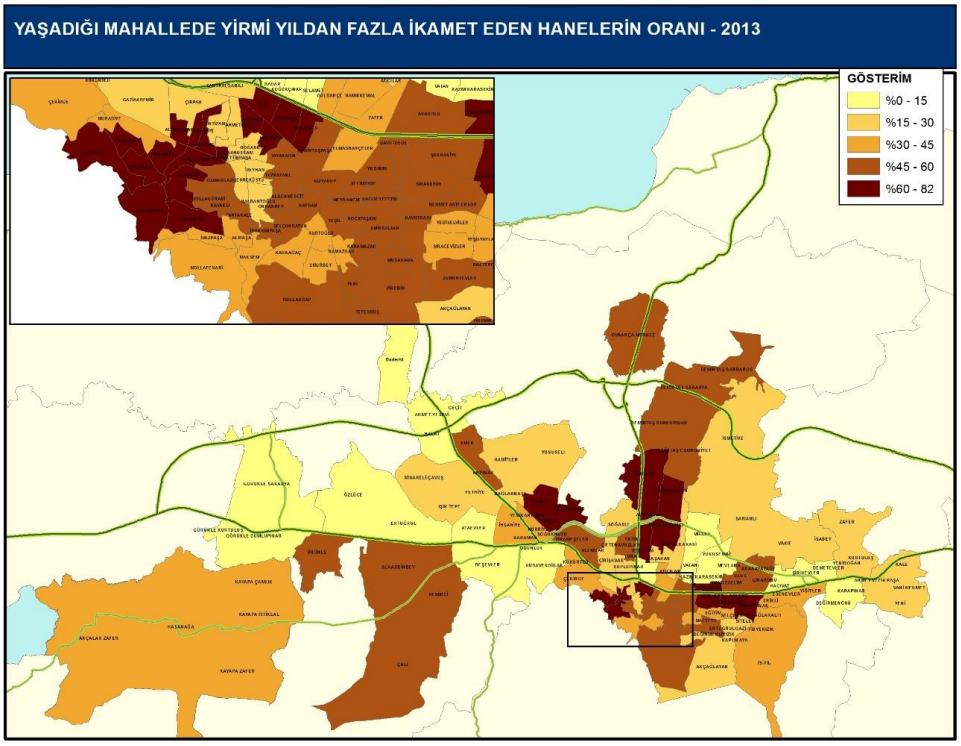

Harita 5.3. Yaşadığı mahallede 11-15 yıldır ikamet eden haneler

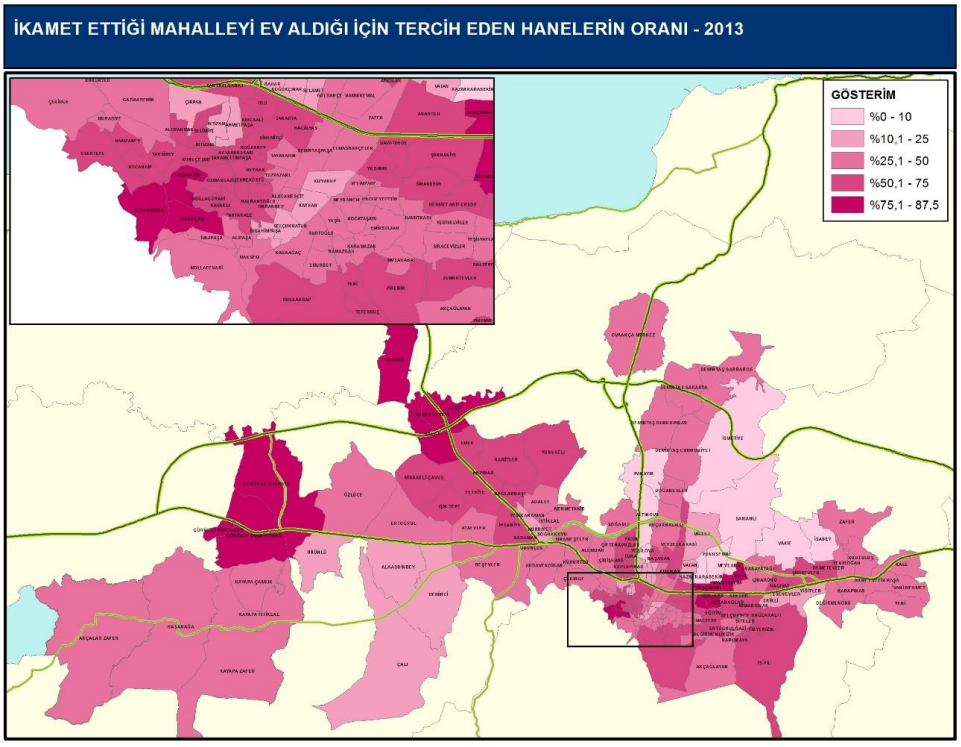

Harita 5.4. Yaşadığı mahallede 16-20 yıldır ikamet eden haneler

EK-5. (devam) Konut ve yakın çevresine yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

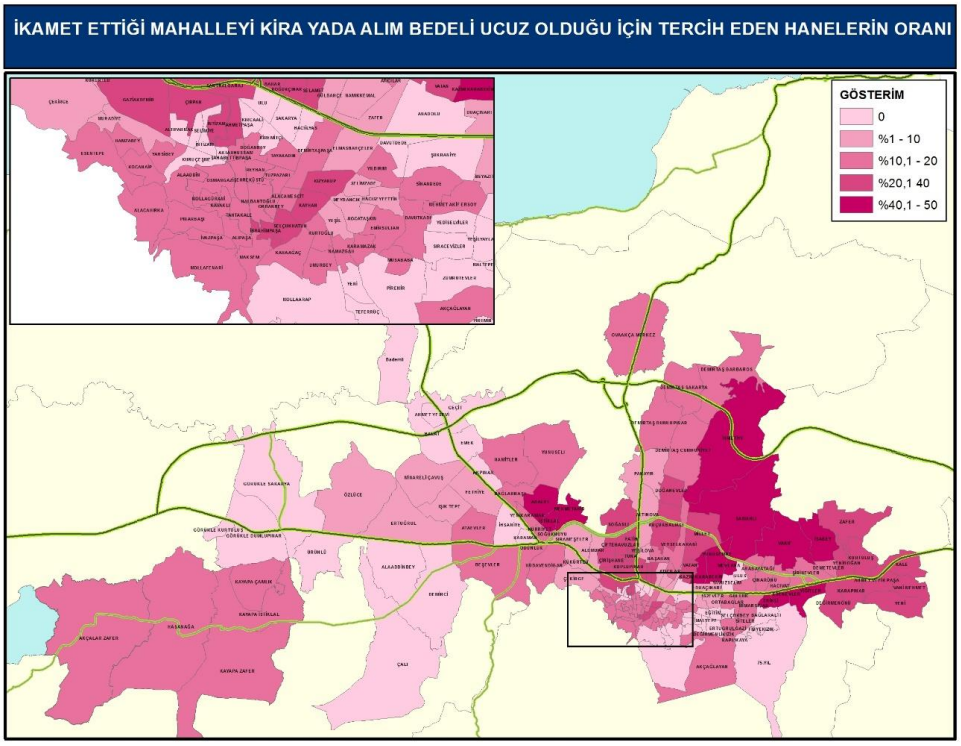

Harita 5.5. Yaşadığı mahallede 20 yıldan fazla süredir ikamet eden haneler

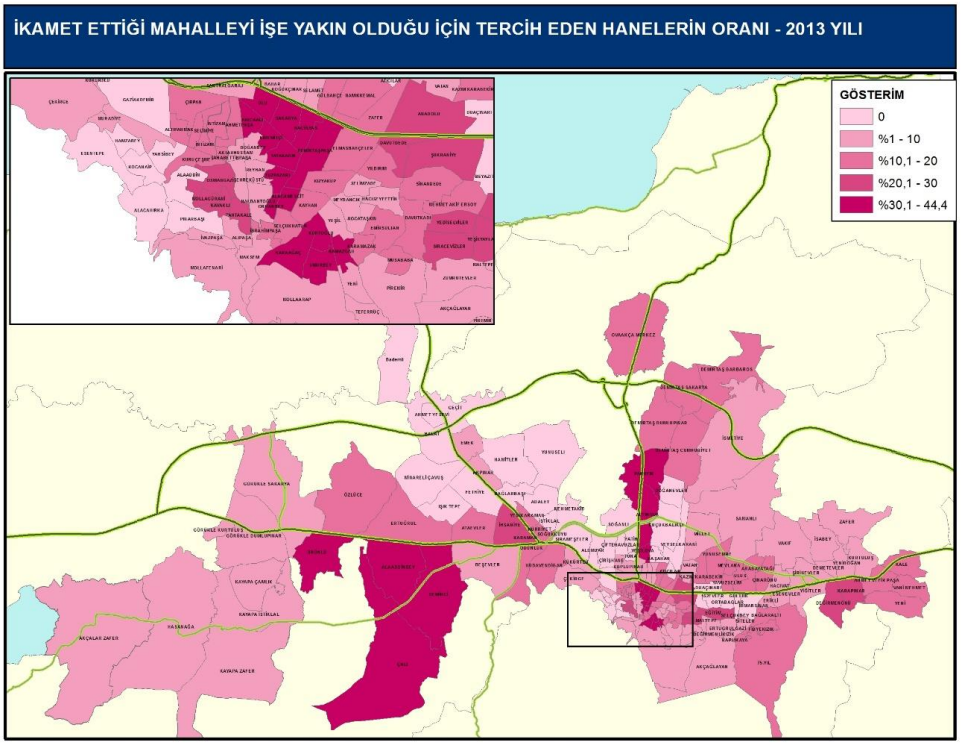

Harita 5.6. İkamet ettiği mahalleyi evini alabildiği bölge olduğu için tercih eden haneler

EK-5. (devam) Konut ve yakın çevresine yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

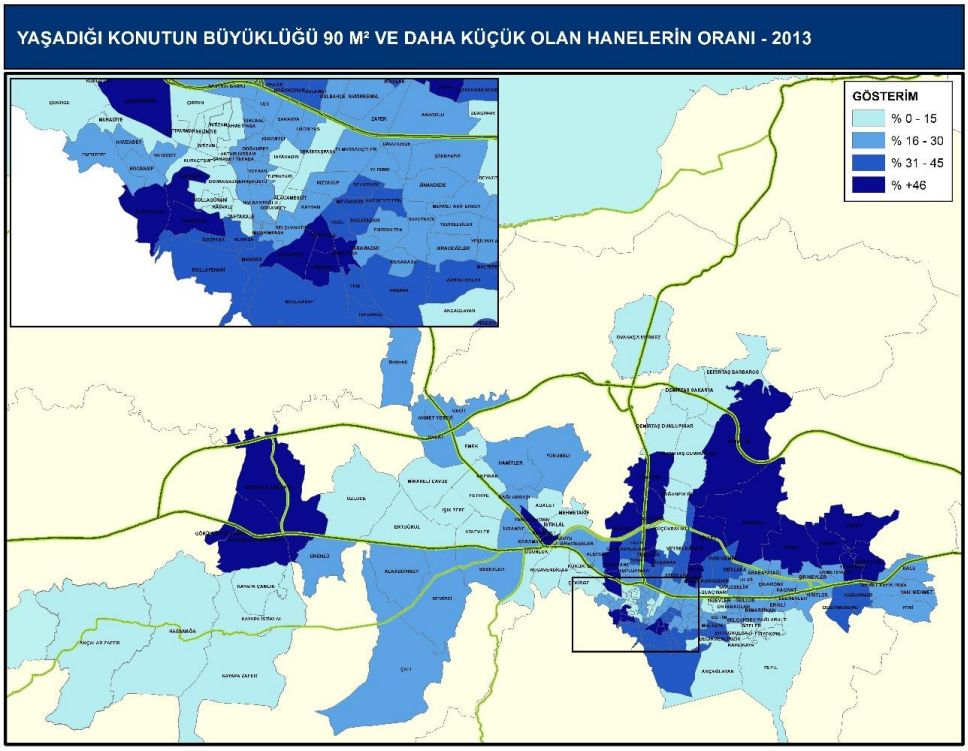

Harita 5.7. İkamet ettiği mahalleyi kira/alım bedeli ucuz olduğu için tercih eden haneler

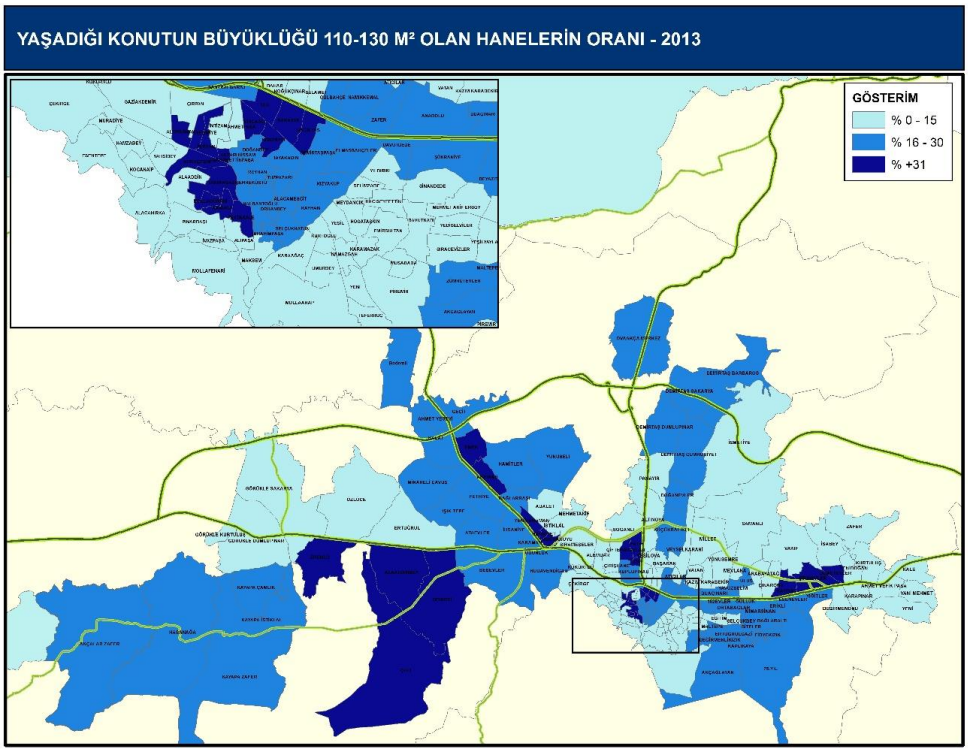

Harita 5.8. İkamet ettiği mahalleyi işe yakınlığı nedeniyle tercih eden haneler

EK-5. (devam) Konut ve yakın çevresine yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

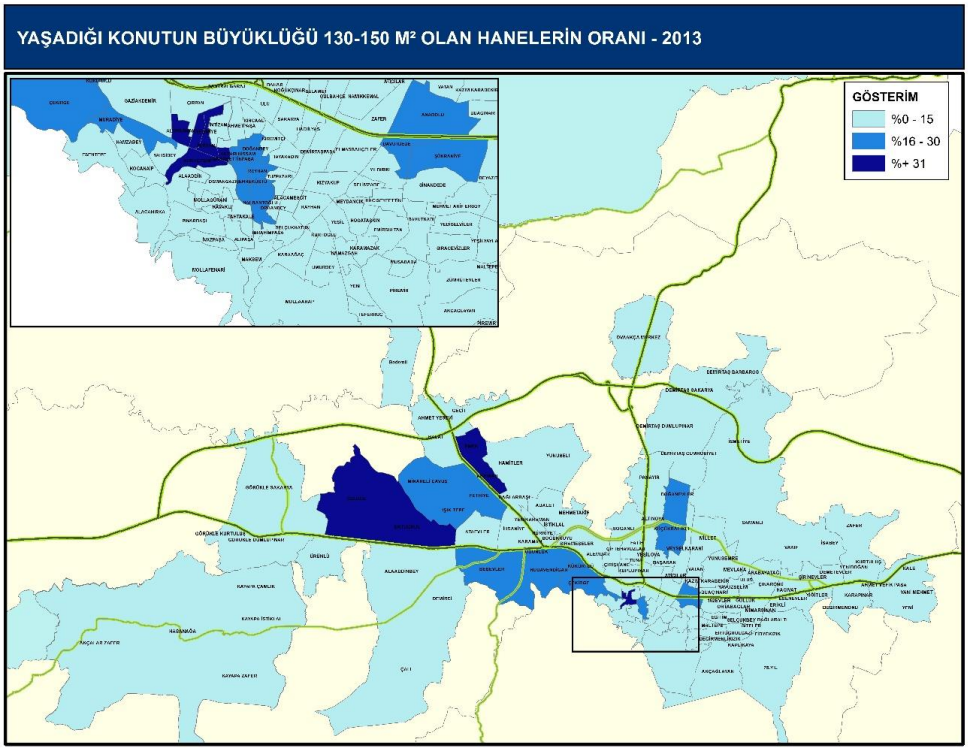

Harita 5.9. Konut büyüklüğü 90 m² ve altı olan haneler

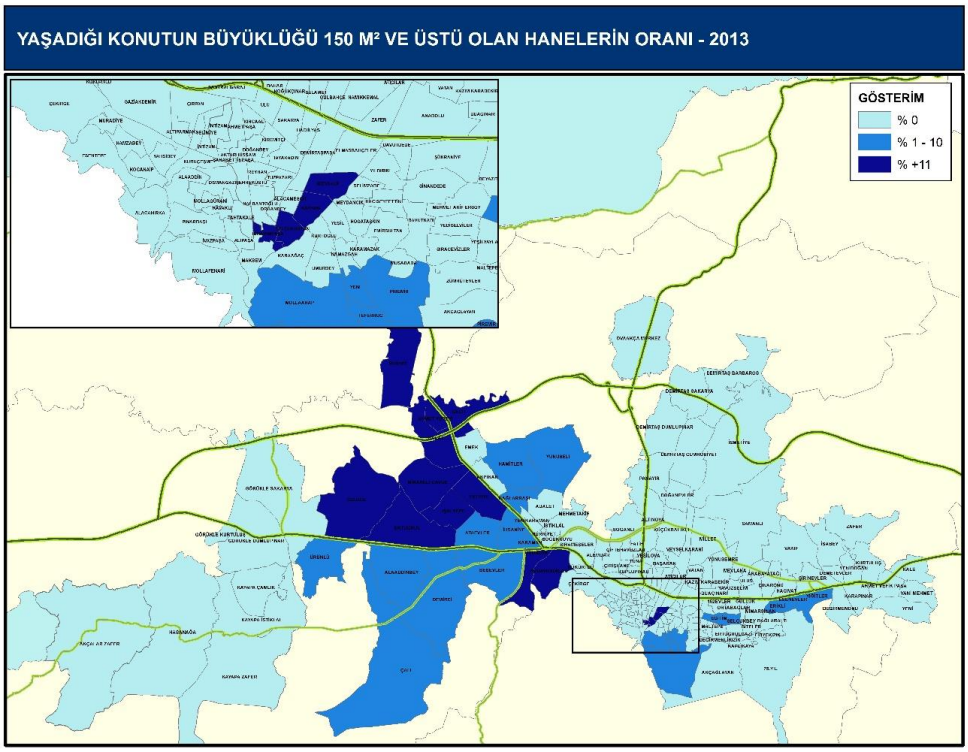

Harita 5.10. Konut büyüklüğü 110-130 m² olan haneler

EK-5. (devam) Konut ve yakın çevresine yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

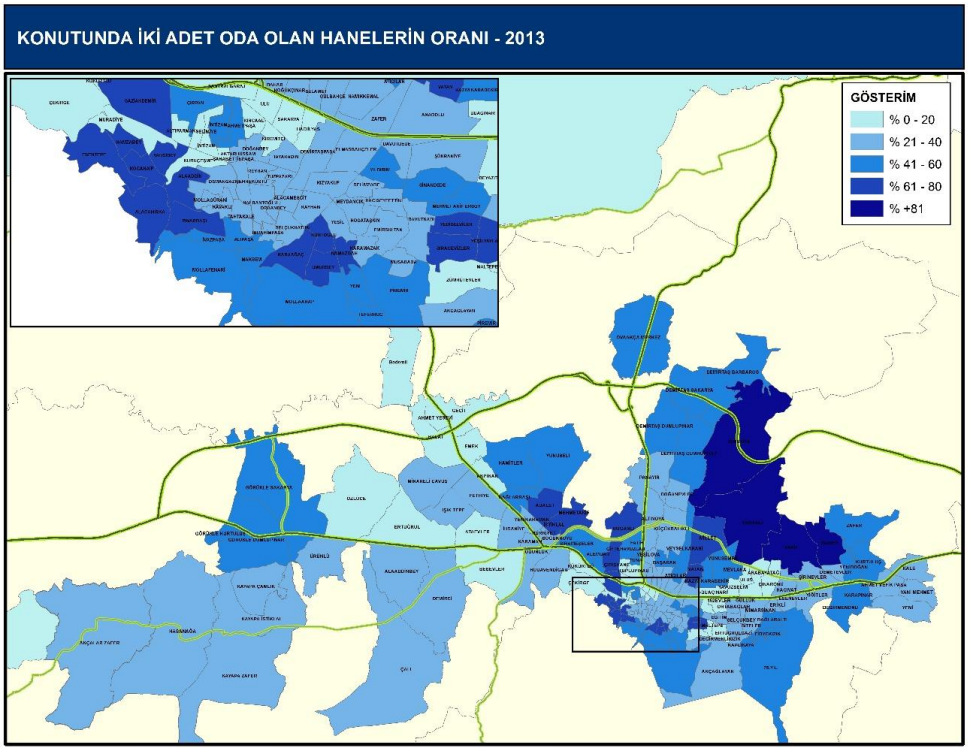

Harita 5.11. Konut büyüklüğü 130-150 m² olan haneler

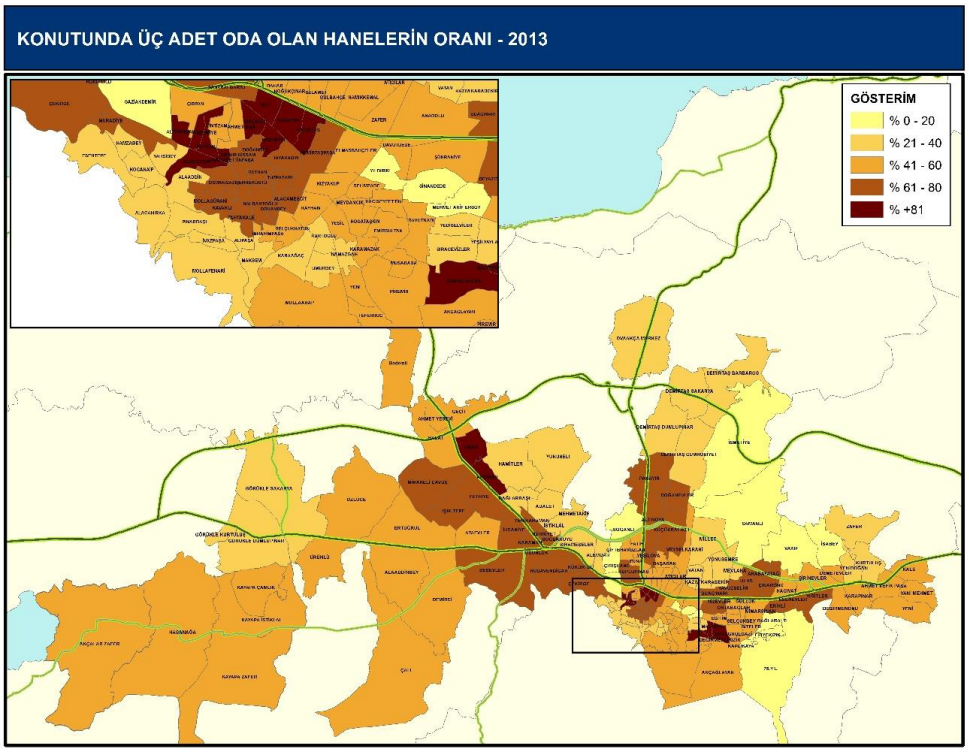

Harita 5.12. Konut büyüklüğü 150 m² ve üstü olan haneler

EK-5. (devam) Konut ve yakın çevresine yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

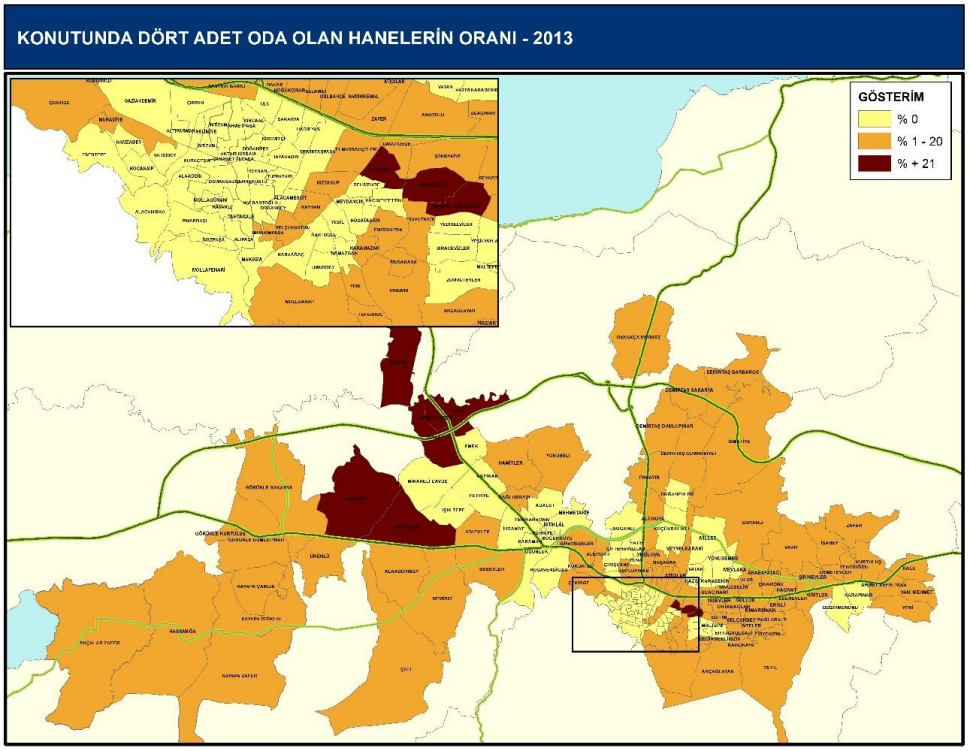

Harita 5.13. Konutunda iki oda bulunan haneler

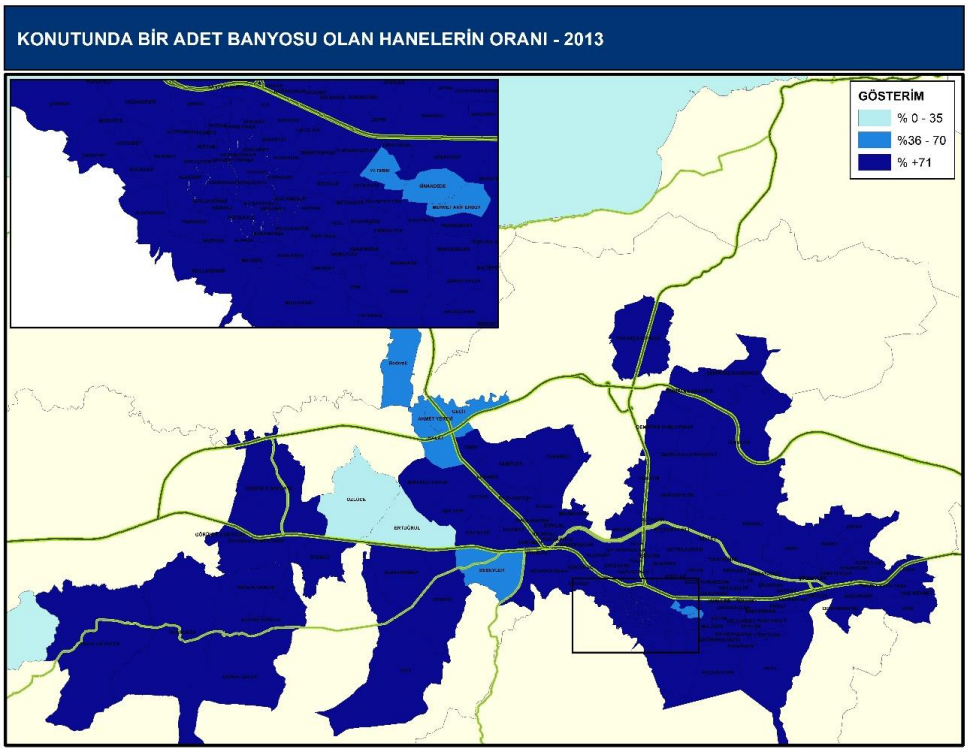

Harita 5.14. Konutunda üç oda bulunan haneler

EK-5. (devam) Konut ve yakın çevresine yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

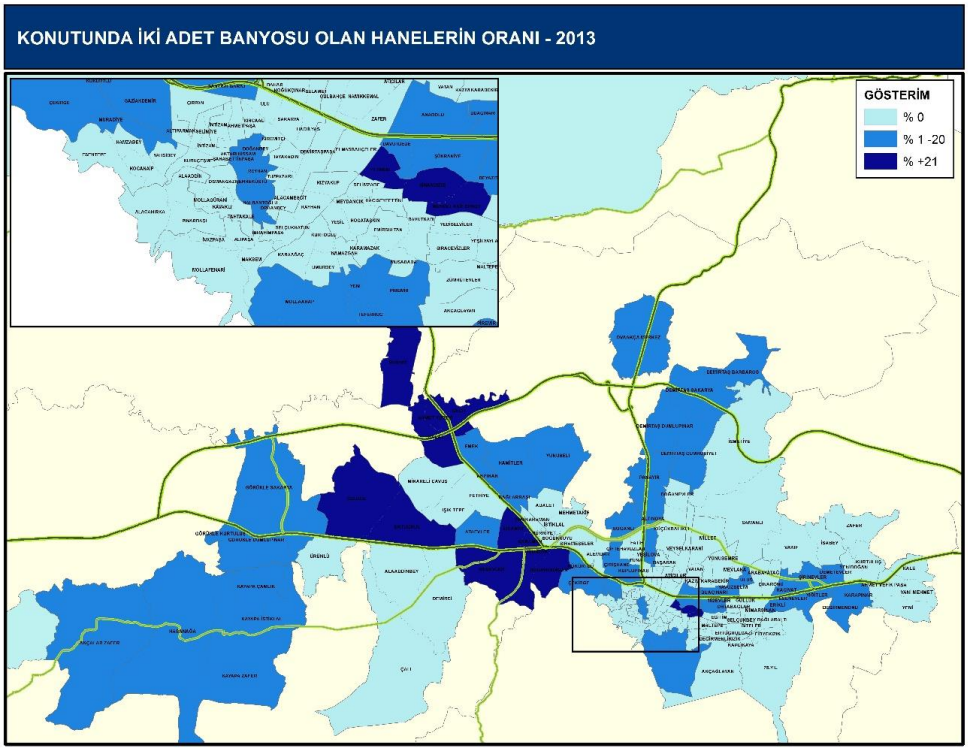

Harita 5.15. Konutunda dört oda bulunan haneler

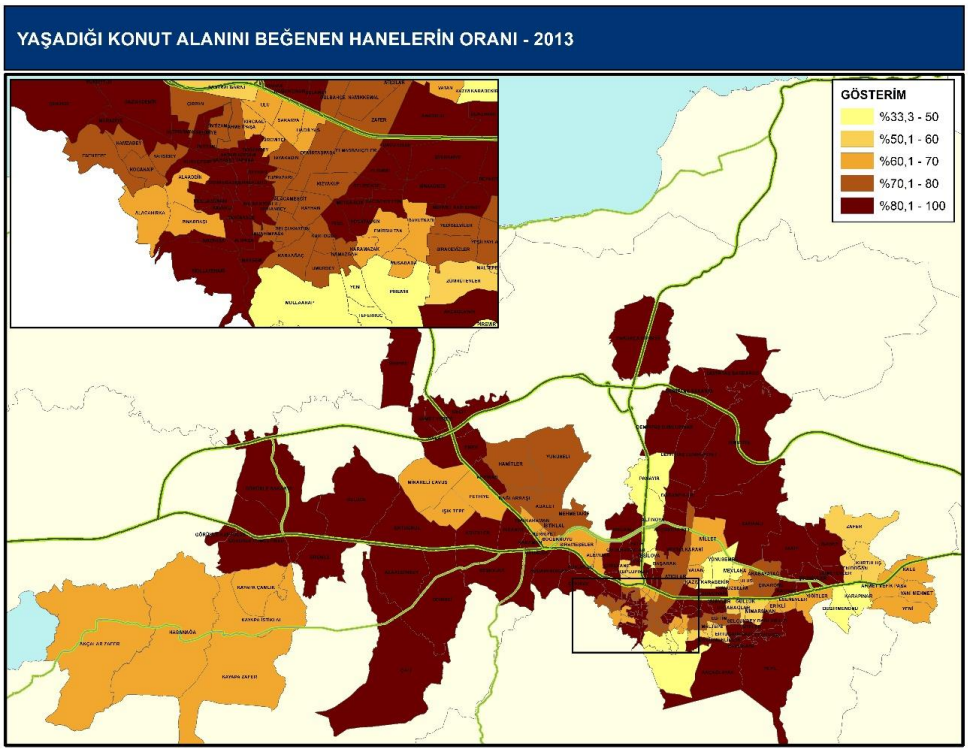

Harita 5.16. Konutunda bir banyosu bulunan haneler

EK-5. (devam) Konut ve yakın çevresine yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

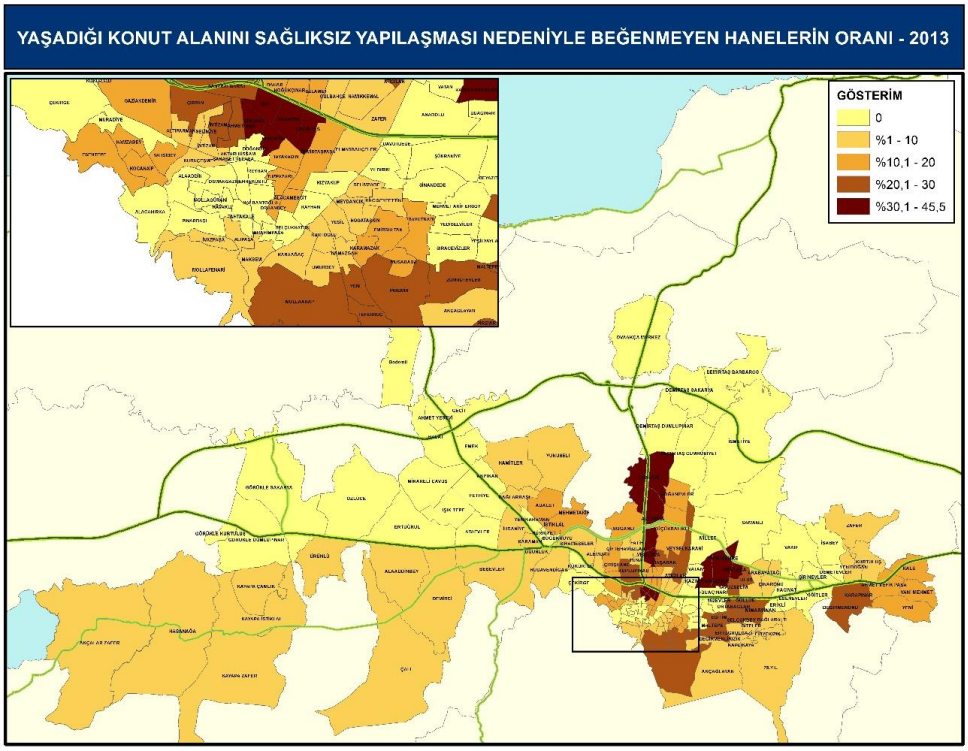

Harita 5.17. Konutunda iki banyosu bulunan haneler

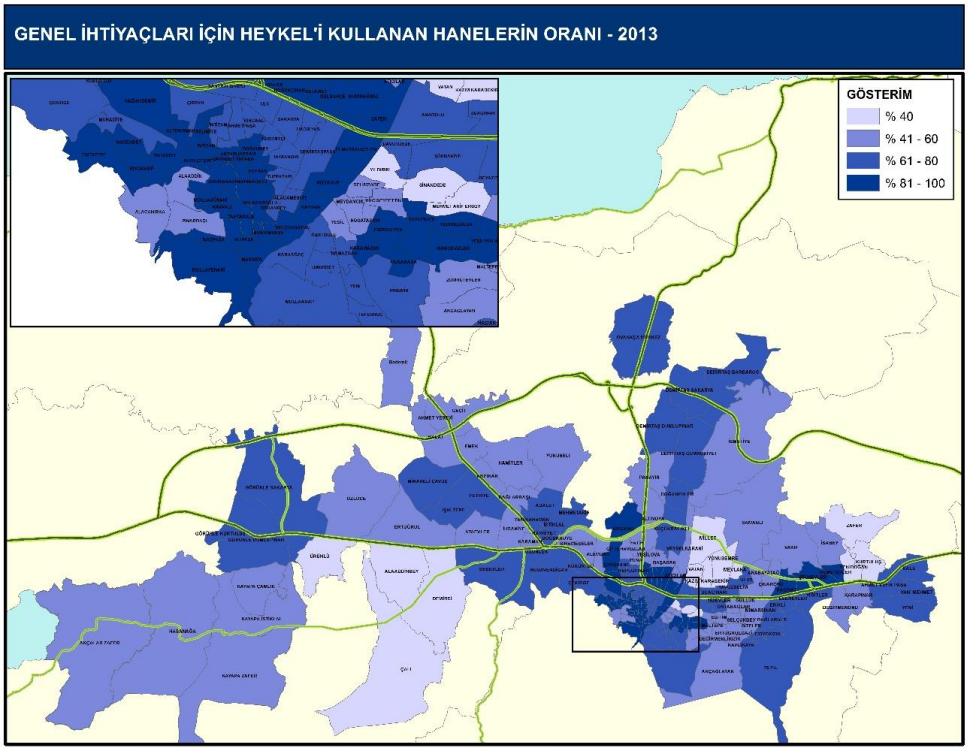
Harita 5.18. Yaşadığı konut alanını beğenen haneler

EK-5. (devam) Konut ve yakın çevresine yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

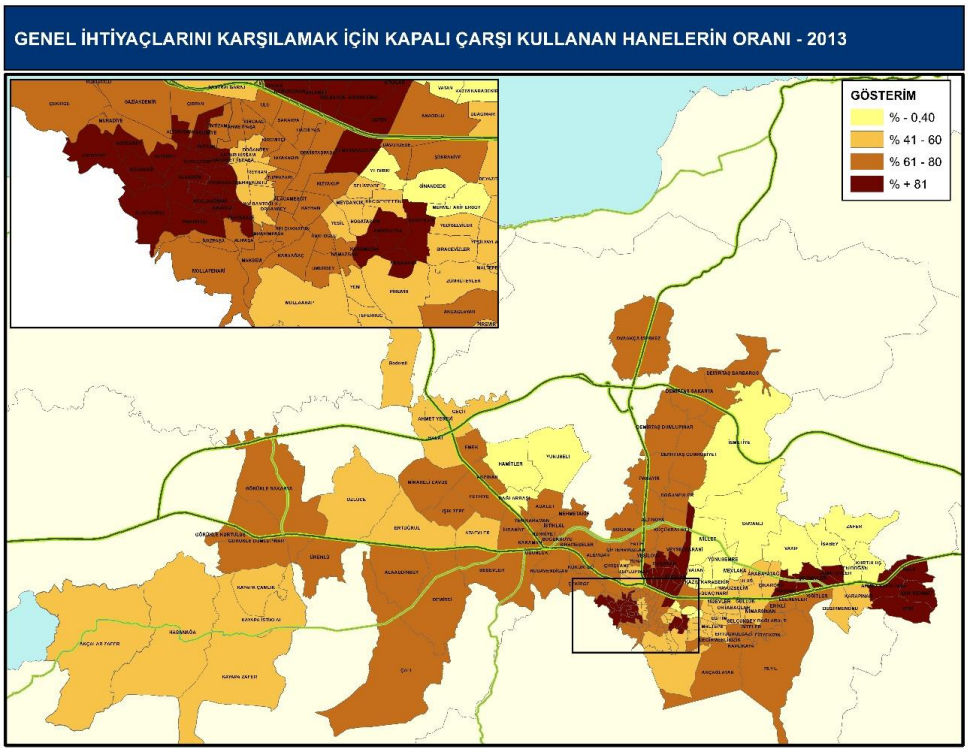

Harita 5.19. Sağlıksız yapılaşması nedeniyle yaşadığı konut alanını beğenmeyen haneler

EK-6. Kentsel işlevlerden yararlanmaya yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

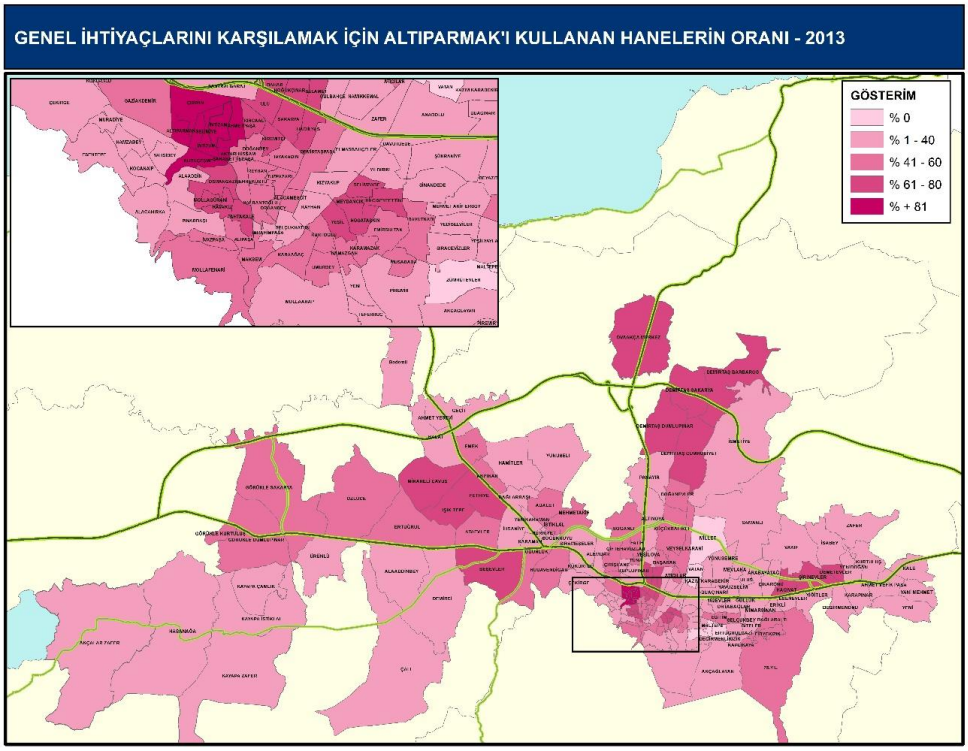

Harita 6.1. Genel ihtiyaçları kent merkezinden (Heykel) karşılayan haneler

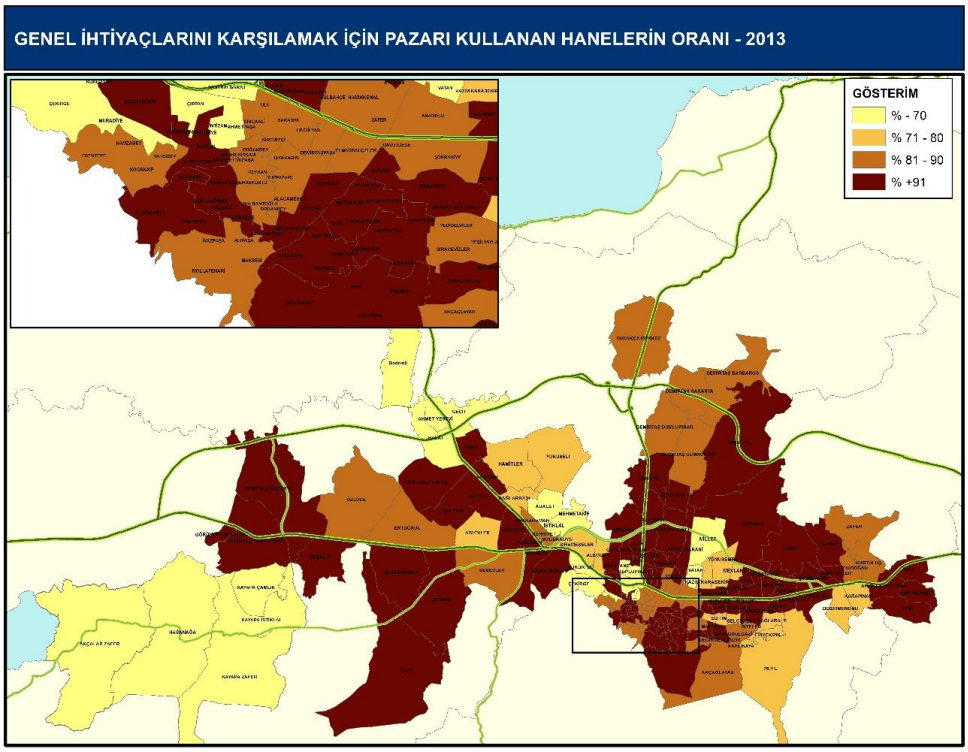

Harita 6.2. Genel ihtiyaçları Kapalı Çarşı'dan karşılayan haneler

EK-6. (devam) Kentsel işlevlerden yararlanmaya yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

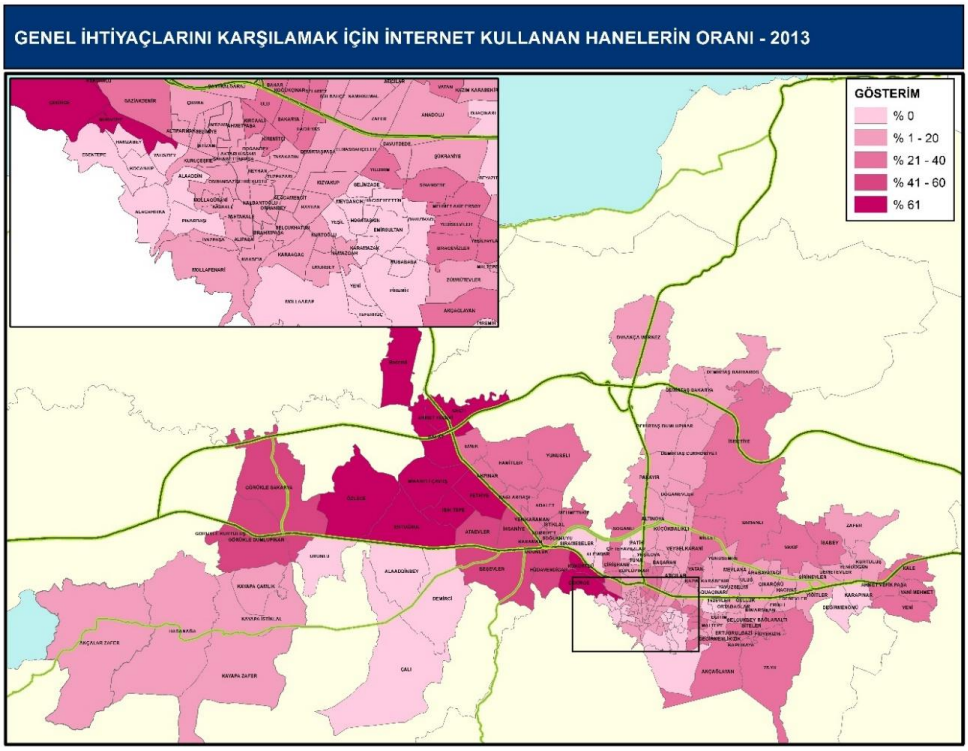

Harita 6.3. Genel ihtiyaçları Altıparmak'tan karşılayan haneler

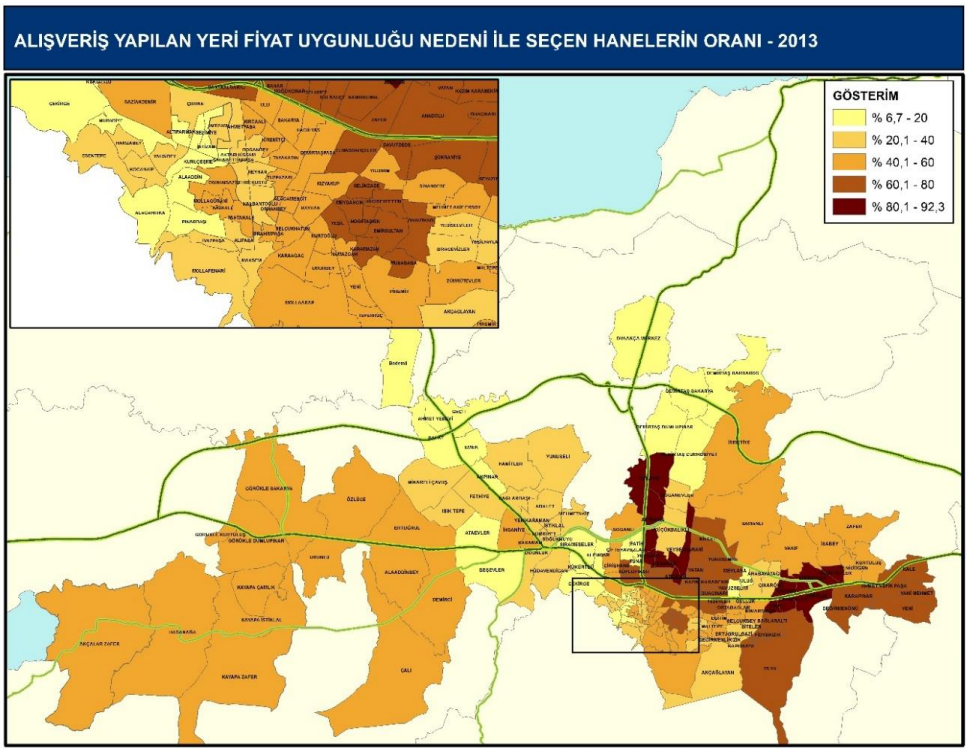

Harita 6.4. Genel ihtiyaçları pazardan karşılayan haneler

EK-6. (devam) Kentsel işlevlerden yararlanmaya yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

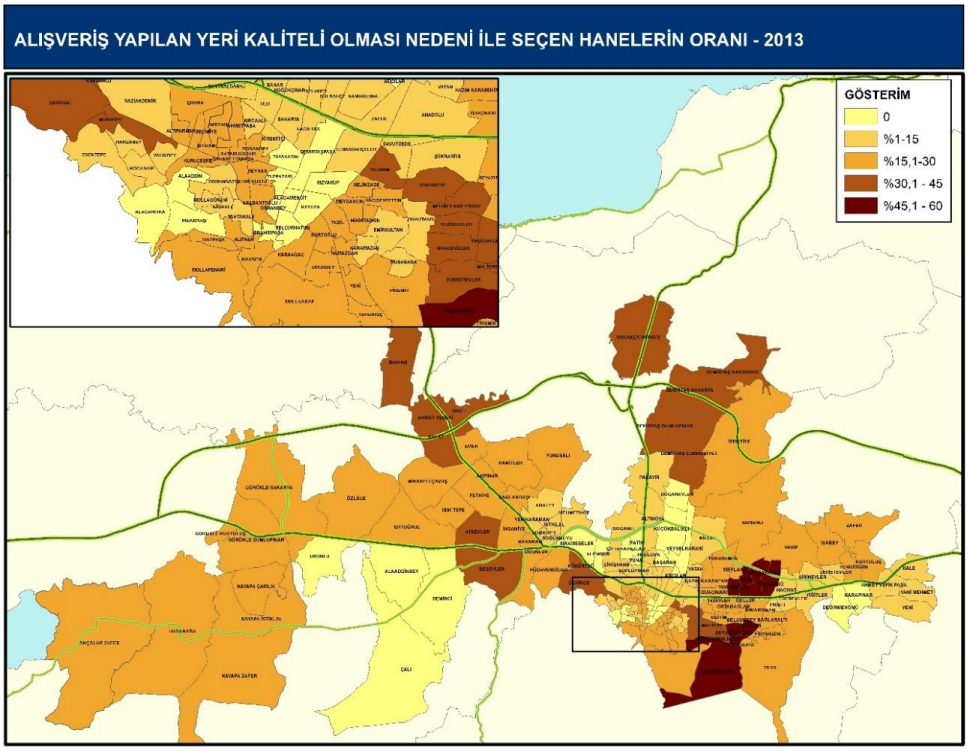

Harita 6.5. Genel ihtiyaçları internetten karşılayan haneler

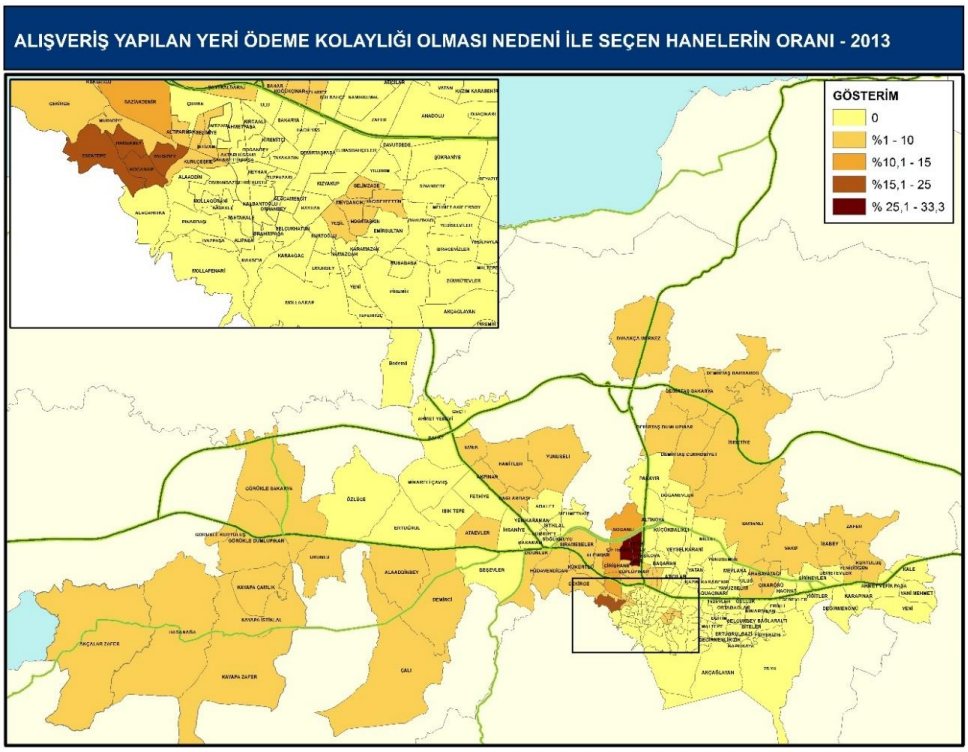

Harita 6.6. Alışveriş yapılan yeri seçme nedeni / fiyat uygunluğu

EK-6. (devam) Kentsel işlevlerden yararlanmaya yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

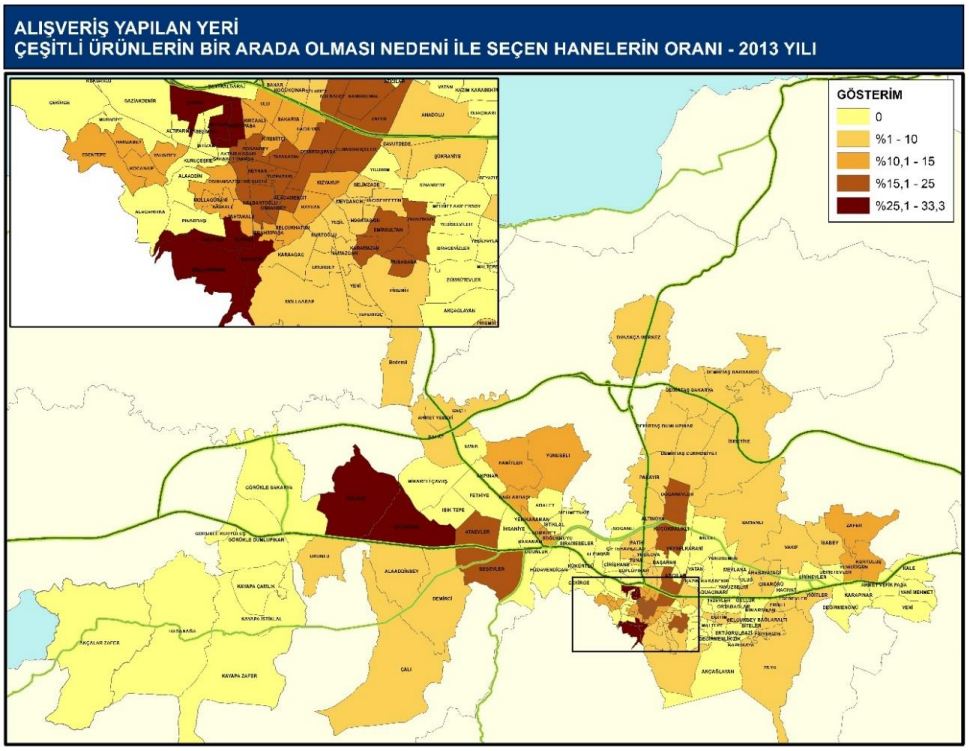

Harita 6.7. Alışveriş yapılan yeri seçme nedeni / kaliteli olması

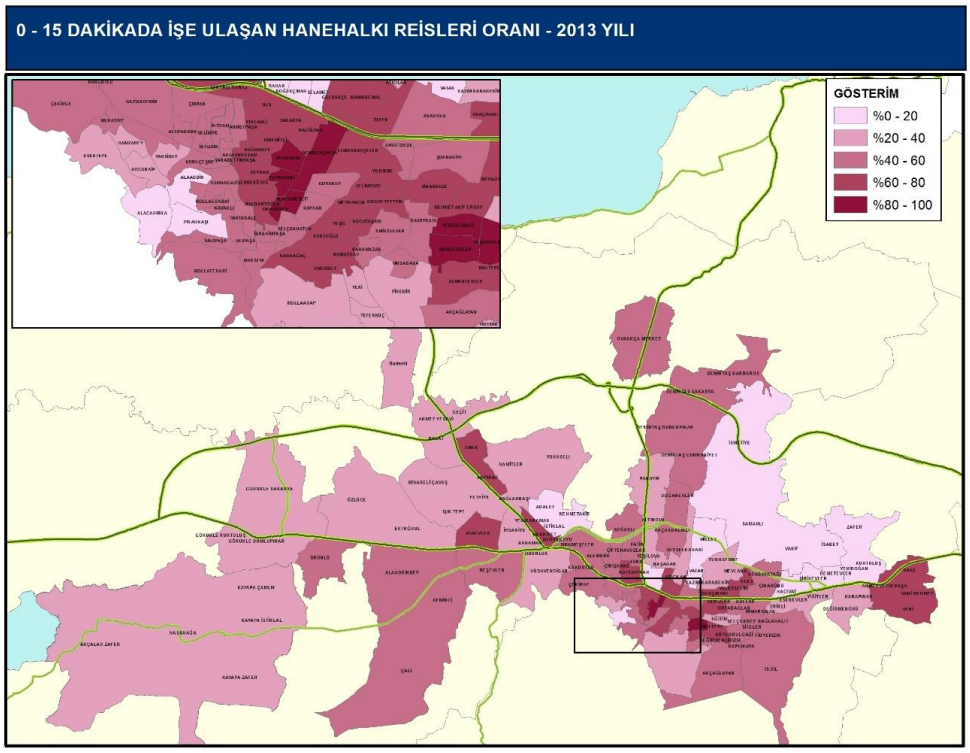

Harita 6.8. Alışveriş yapılan yeri seçme nedeni / ödeme kolaylığı

EK-6. (devam) Kentsel işlevlerden yararlanmaya yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

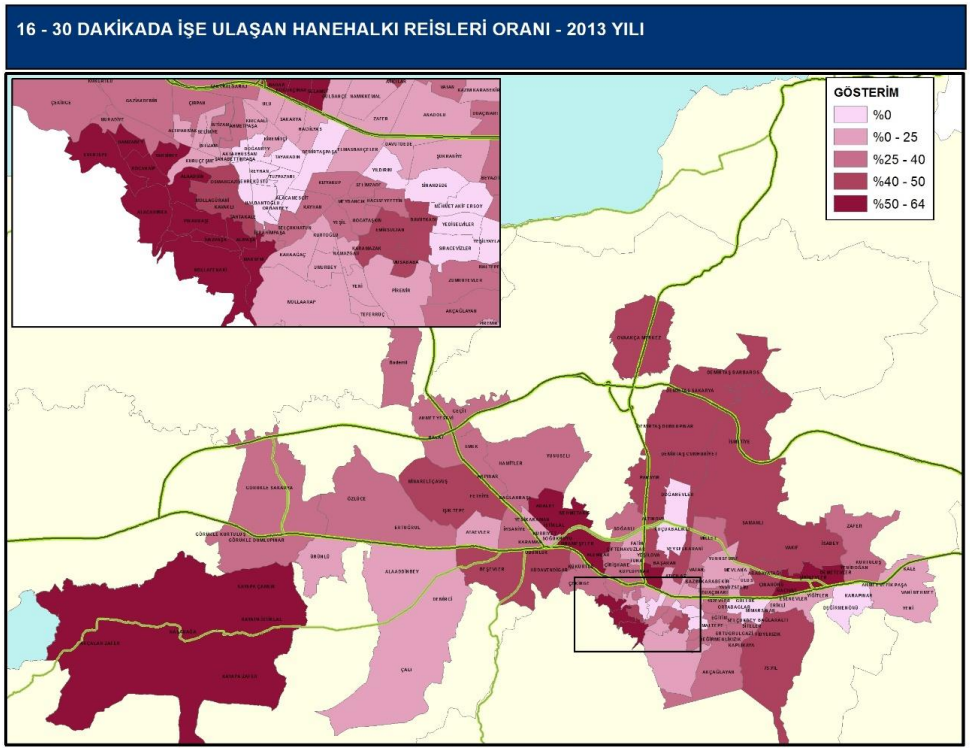

Harita 6.9. Alışveriş yapılan yeri seçme nedeni / çeşitli ürünlerin bir arada olması

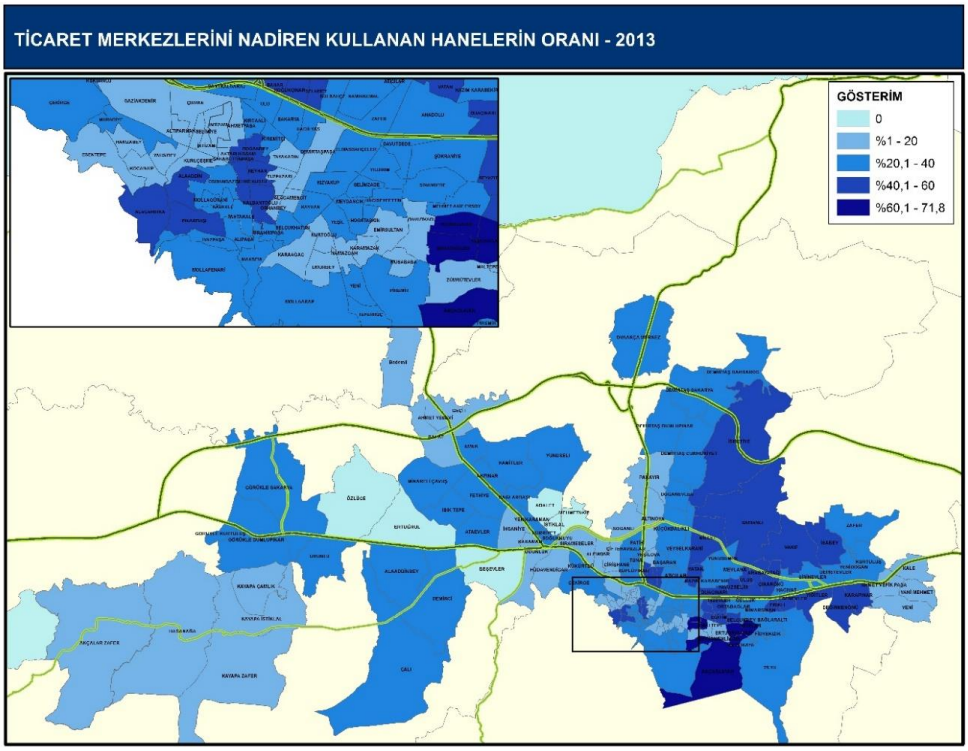
Harita 6.10. Hanehalkı reisi işe ulaşım süresi / 0-15 dakika

EK-6. (devam) Kentsel işlevlerden yararlanmaya yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına ilişkin haritalar

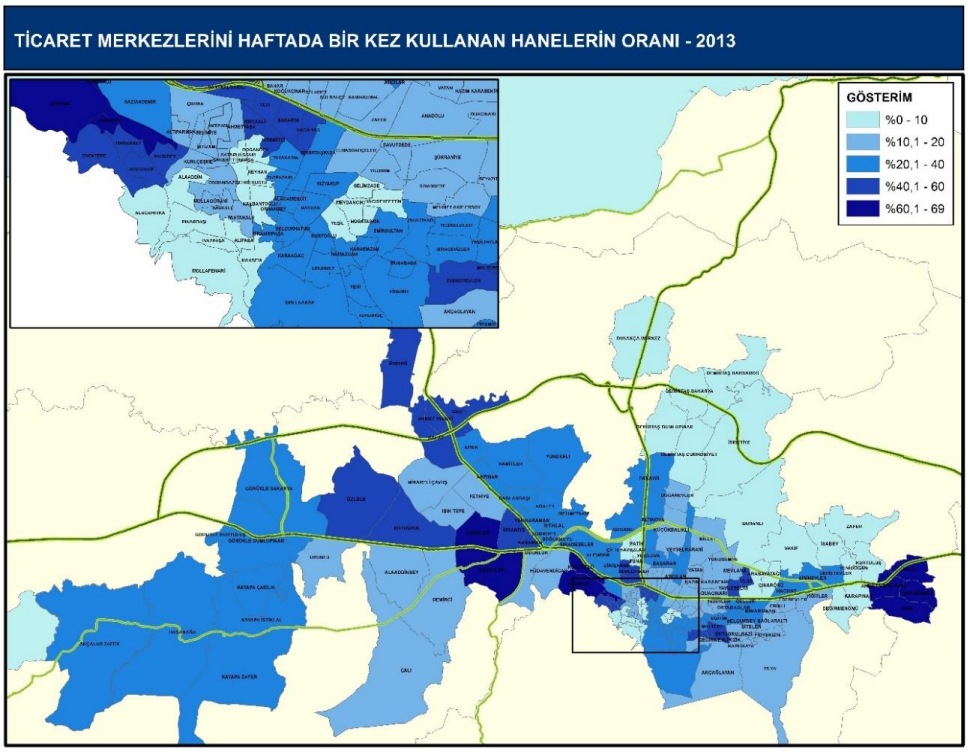

Harita 6.11. Hanehalkı reisi işe ulaşım süresi / 16-30 dakika

EK-7. Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım durumuna yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına yönelik haritalar

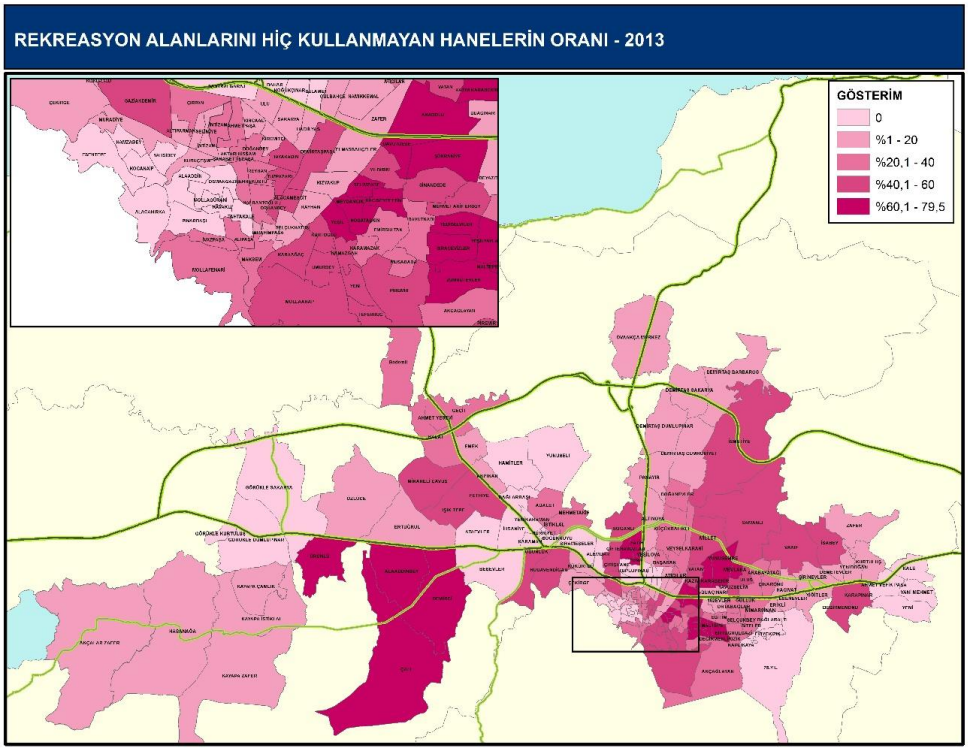

Harita 7.1. Ticari merkezleri kullanma sıklığı / nadiren

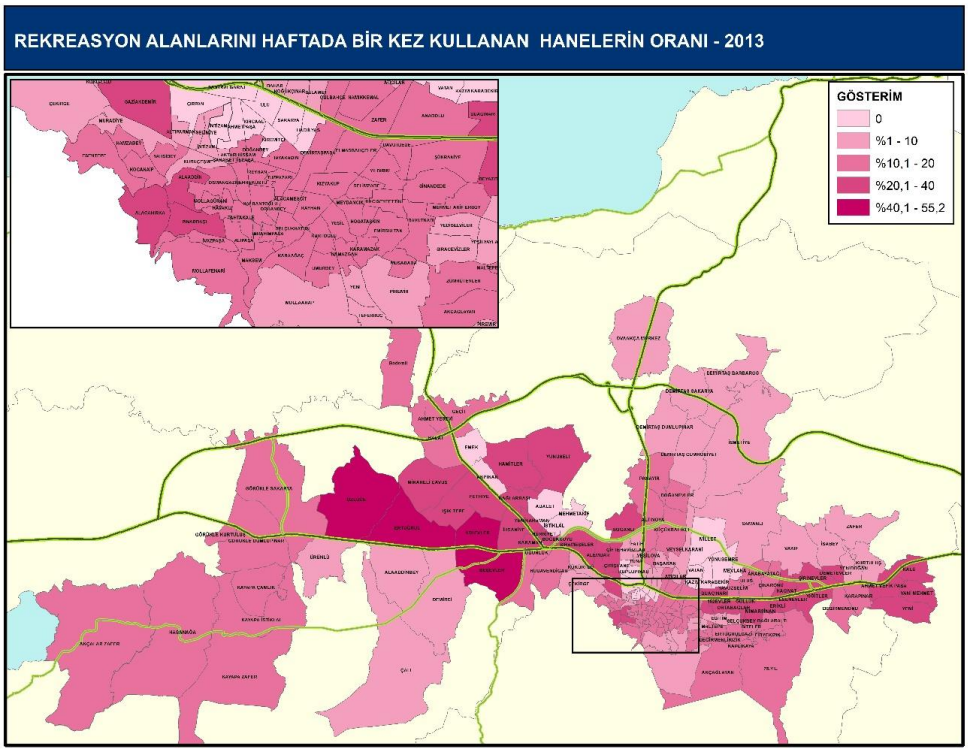

Harita 7.2. Ticari merkezleri kullanma sıklığı / hafta bir kez

EK-7. (devam) Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım durumuna yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına yönelik haritalar

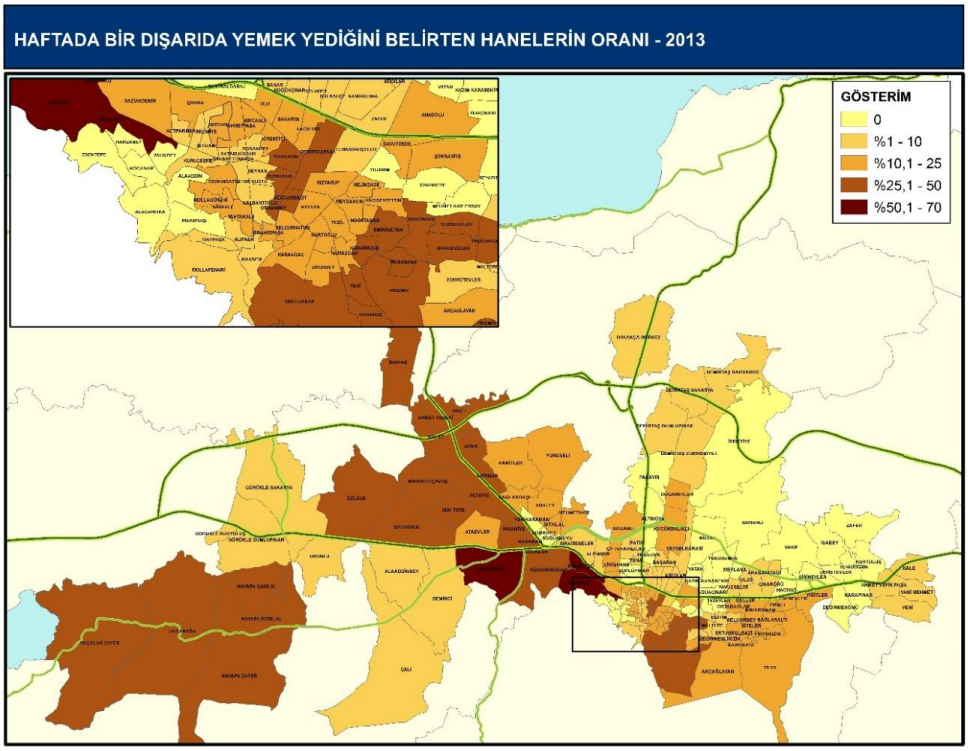

Harita 7.3. Rekreasyon alanlarını kullanmayan haneler

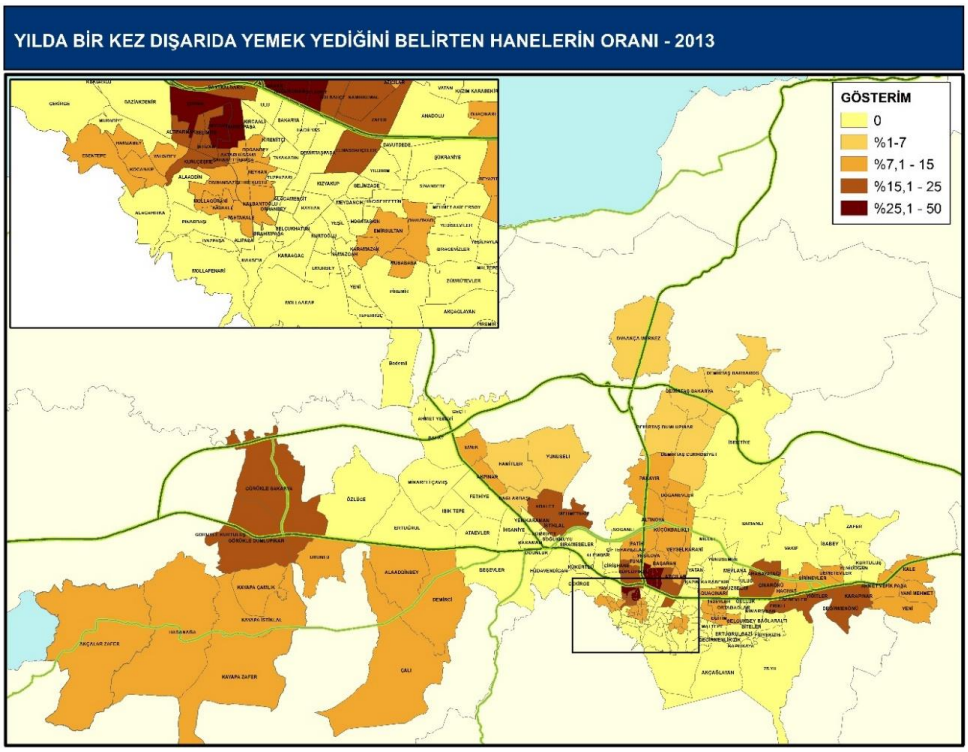

Harita 7.4. Rekreasyon alanlarını kullanma sıklığı / haftada bir kez

EK-7. (devam) Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım durumuna yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına yönelik haritalar

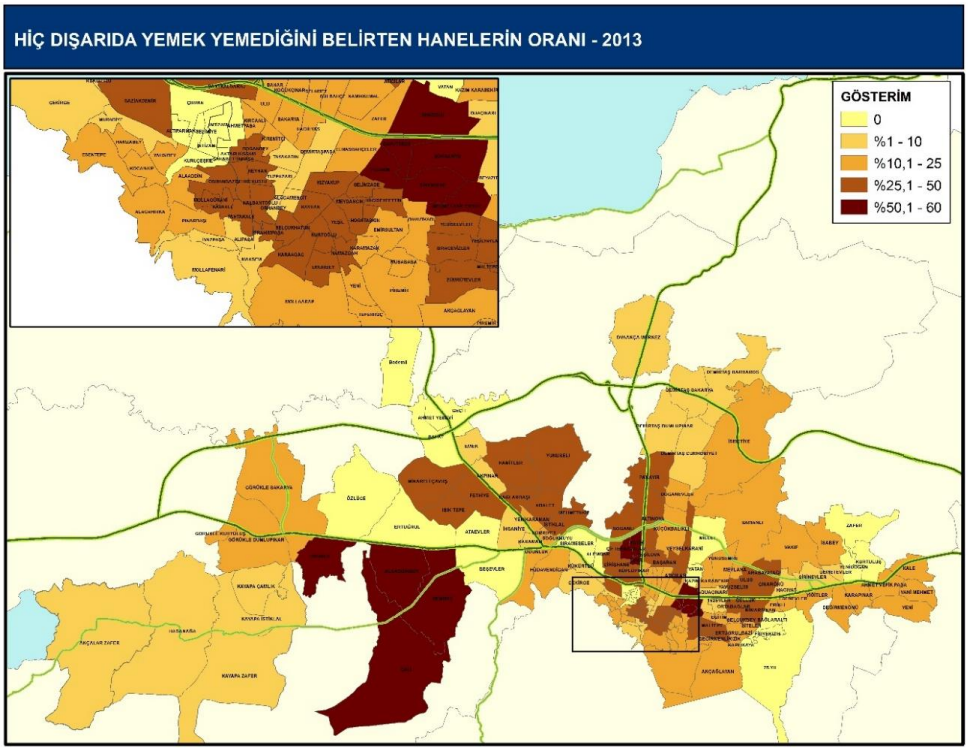

Harita 7.5. Dışarıda yemek yeme etkinliğine ayrılan zaman / haftada bir kez

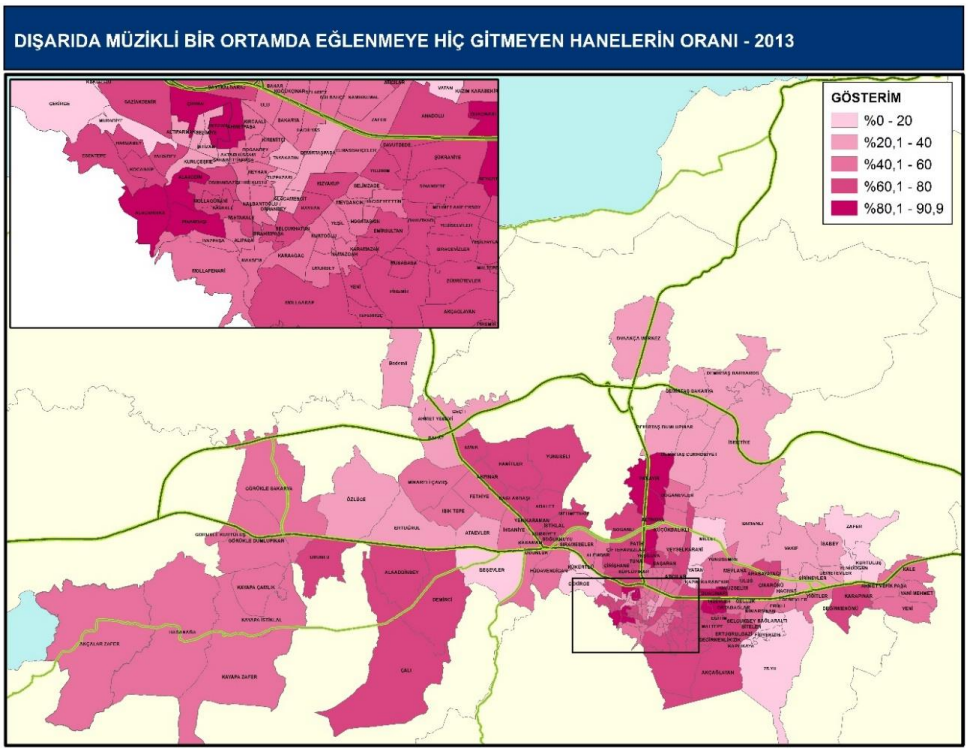

Harita 7.6. Dışarıda yemek yeme etkinliğine ayrılan zaman / yılda bir kez

EK-7. (devam) Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım durumuna yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına yönelik haritalar

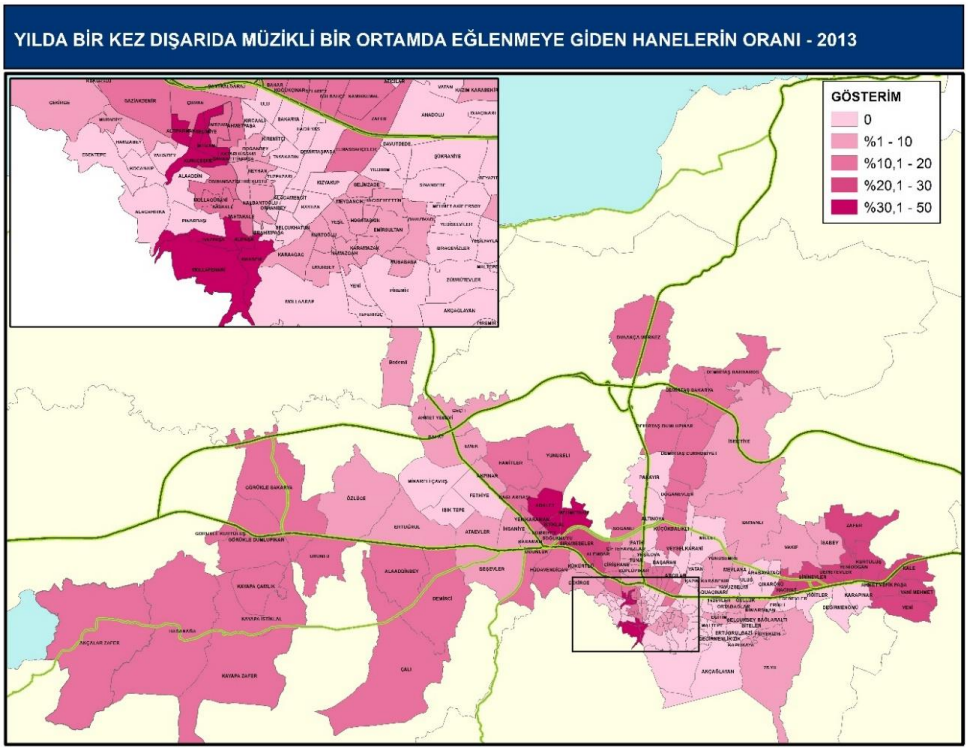

Harita 7.7. Dışarıda yemek yeme etkinliğini gerçekleştirmeyen haneler

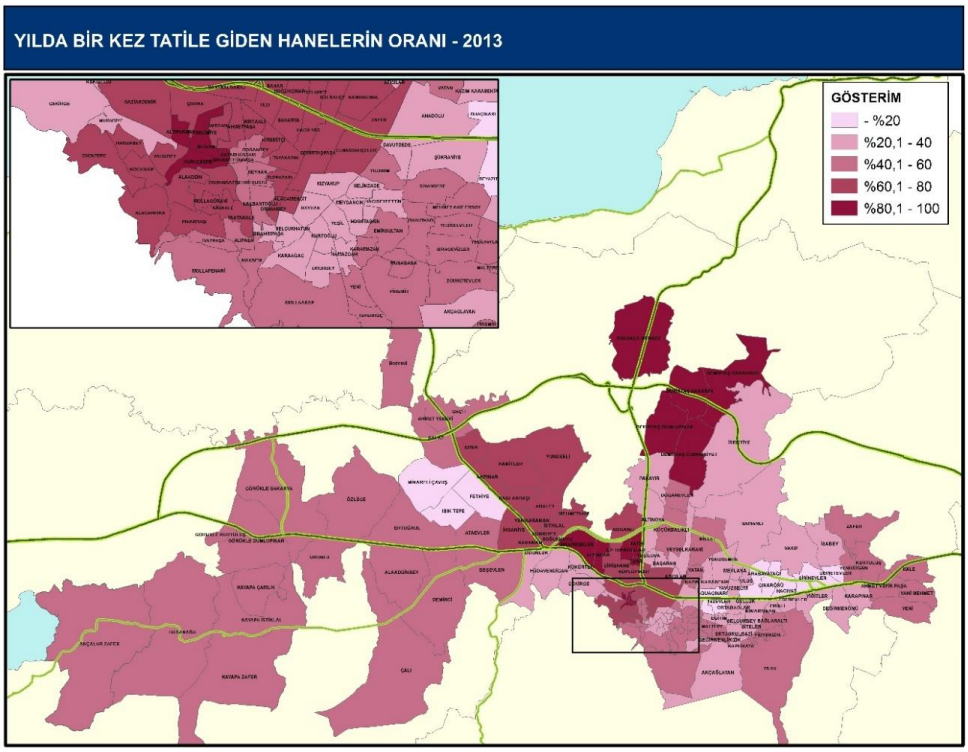

Harita 7.8. Dışarıda müzikli bir ortamda eğlenmeye hiç gitmeyen haneler

EK-7. (devam) Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım durumuna yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına yönelik haritalar

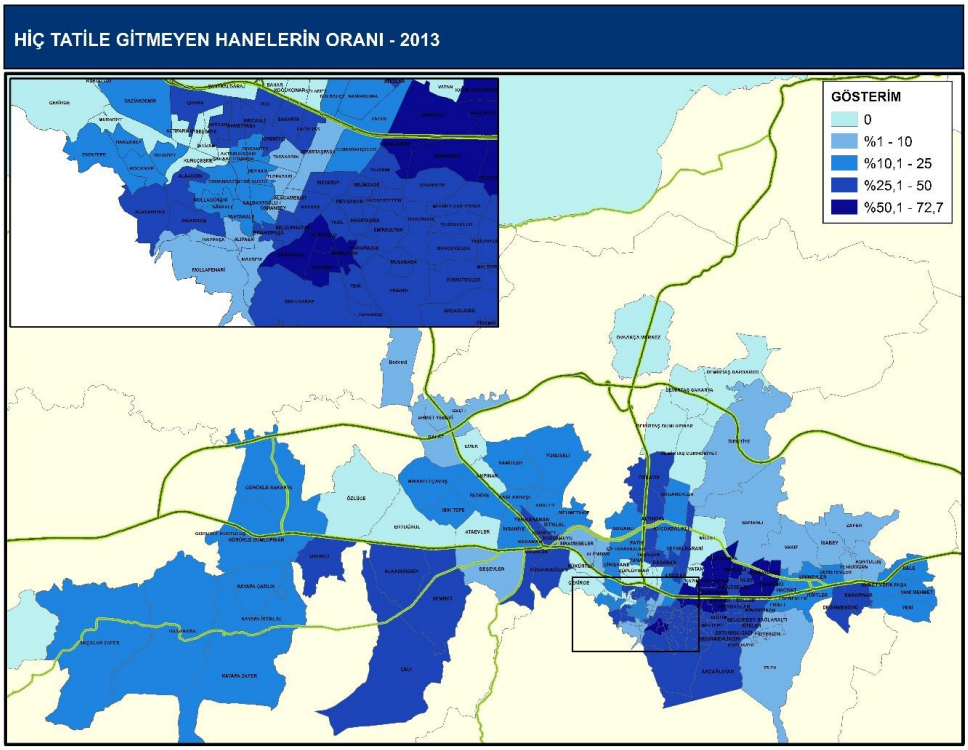

Harita 7.9. Dışarıda müzikli bir ortamda eğlenmeye yılda bir kez giden haneler

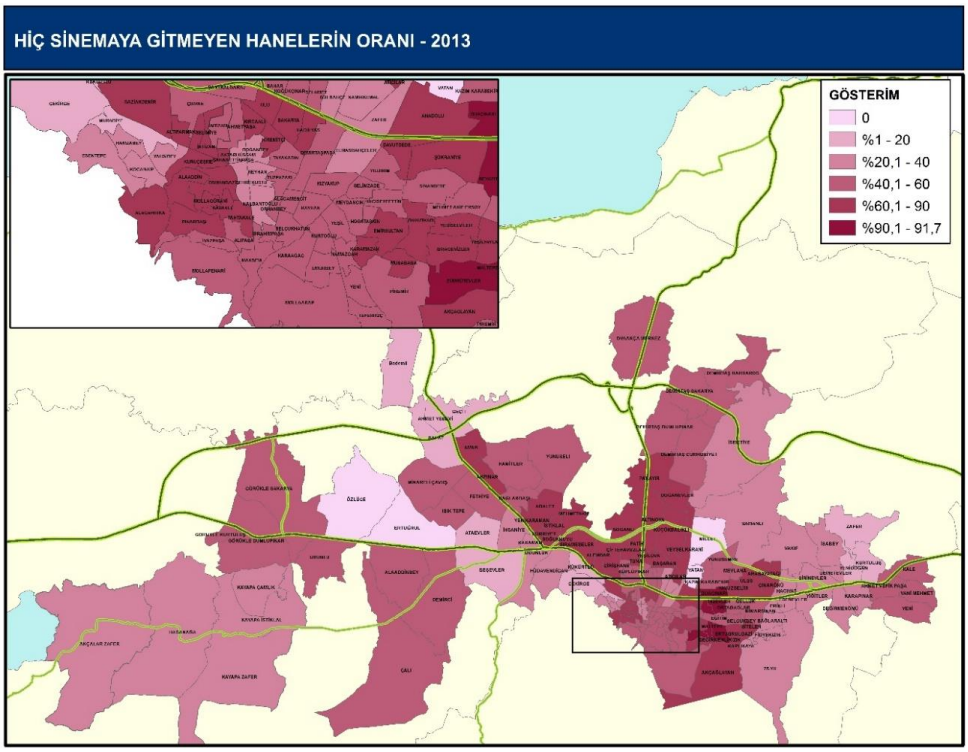

Harita 7.10. Tatile yılda bir kez giden haneler

EK-7. (devam) Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım durumuna yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına yönelik haritalar

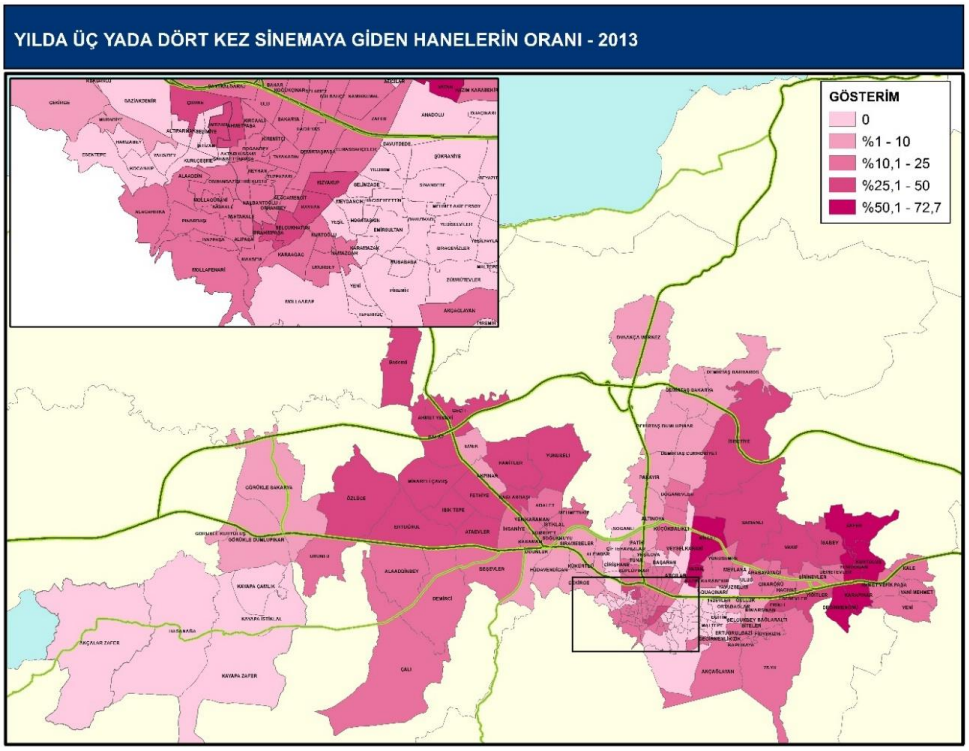

Harita 7.11. Tatile hiç gitmeyen haneler

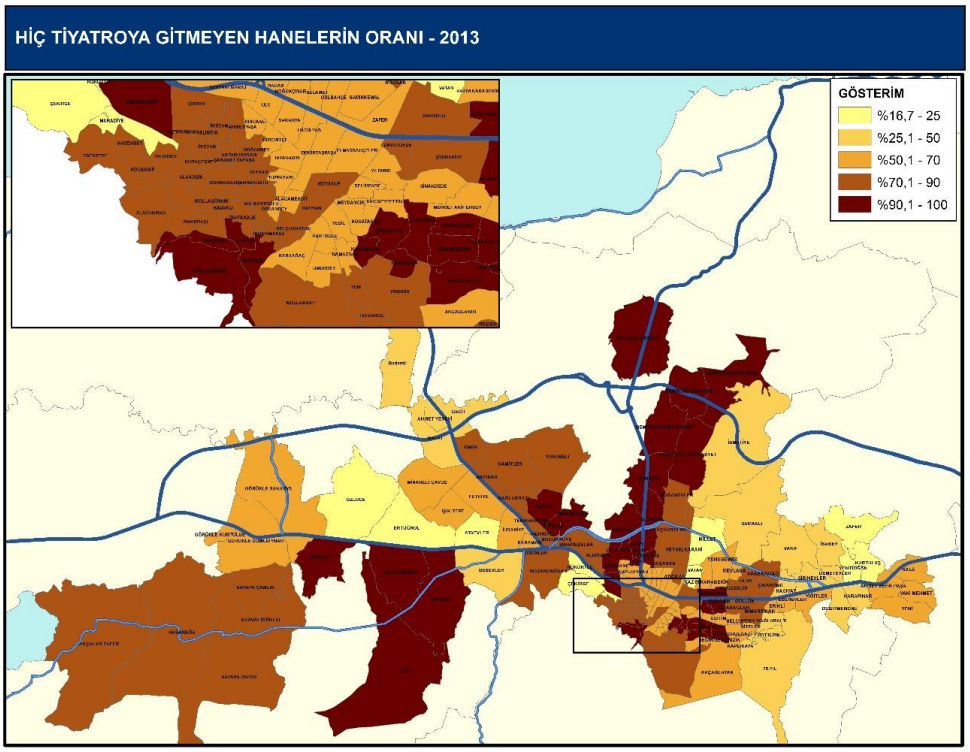

Harita 7.12. Sinemaya hiç gitmeyen haneler

EK-7. (devam) Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım durumuna yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına yönelik haritalar

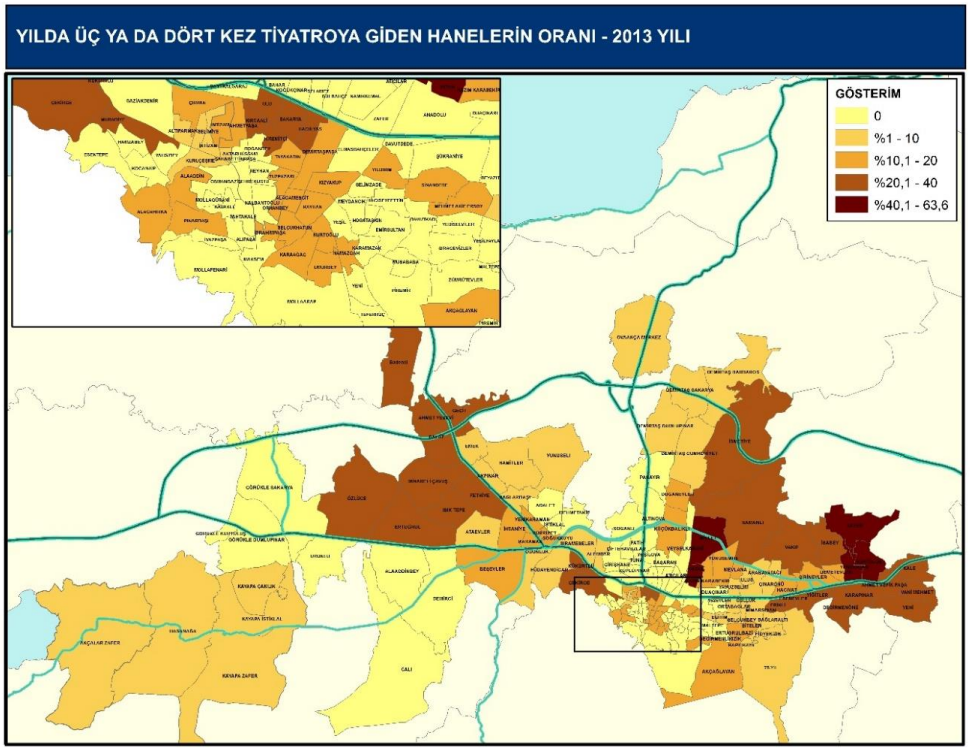

Harita 7.13. Sinemaya yılda üç ya da dört kez giden haneler

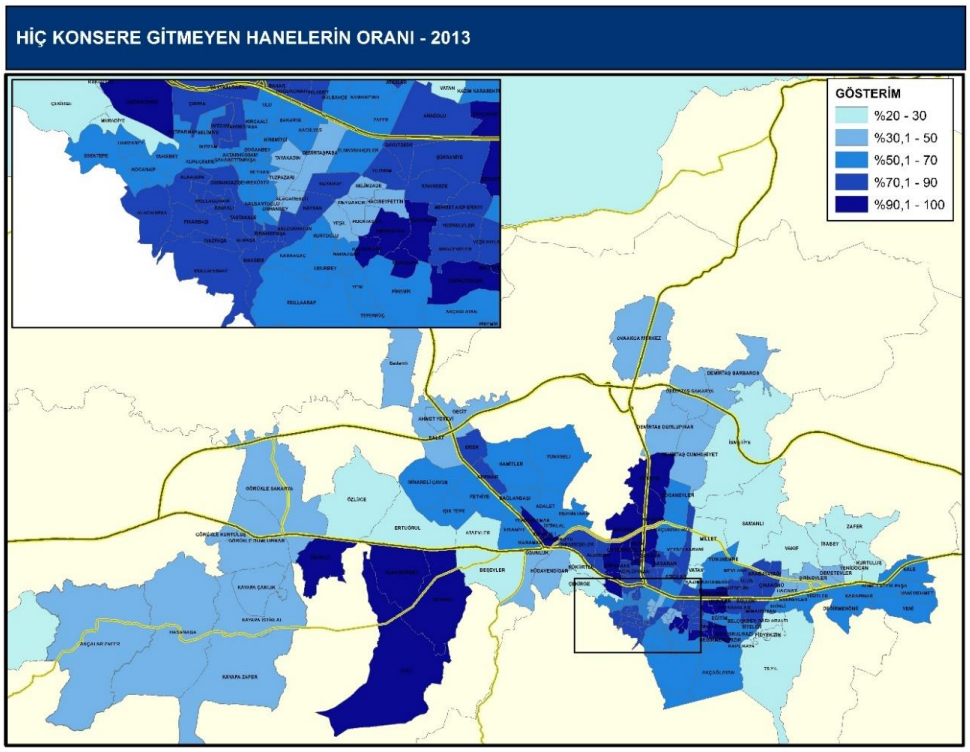

Harita 7.14. Tiyatroya hiç gitmeyen haneler

EK-7. (devam) Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım durumuna yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına yönelik haritalar

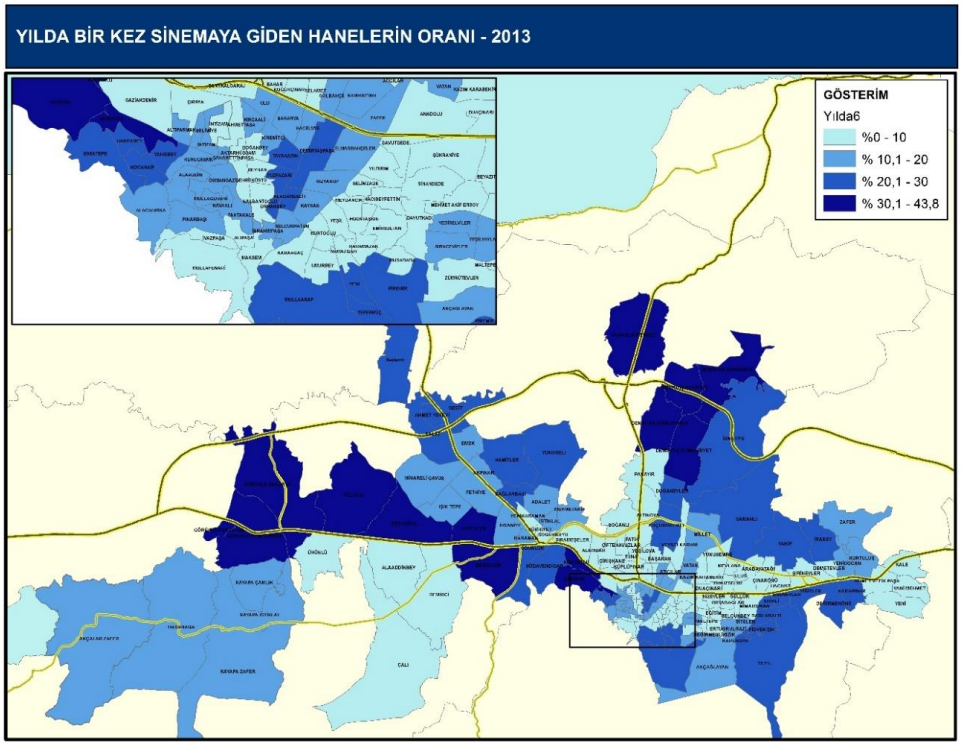

Harita 7.15. Yılda üç ya da dört kez tiyatroya giden haneler

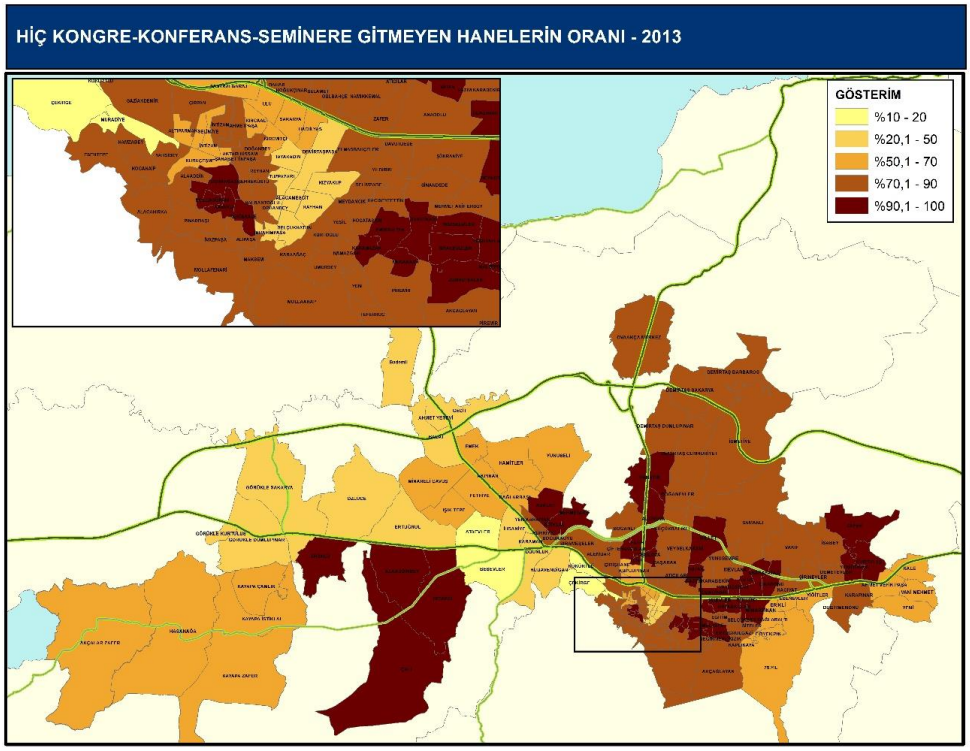

Harita 7.16. Konsere gitmeyen haneler

EK-7. (devam) Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım durumuna yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına yönelik haritalar

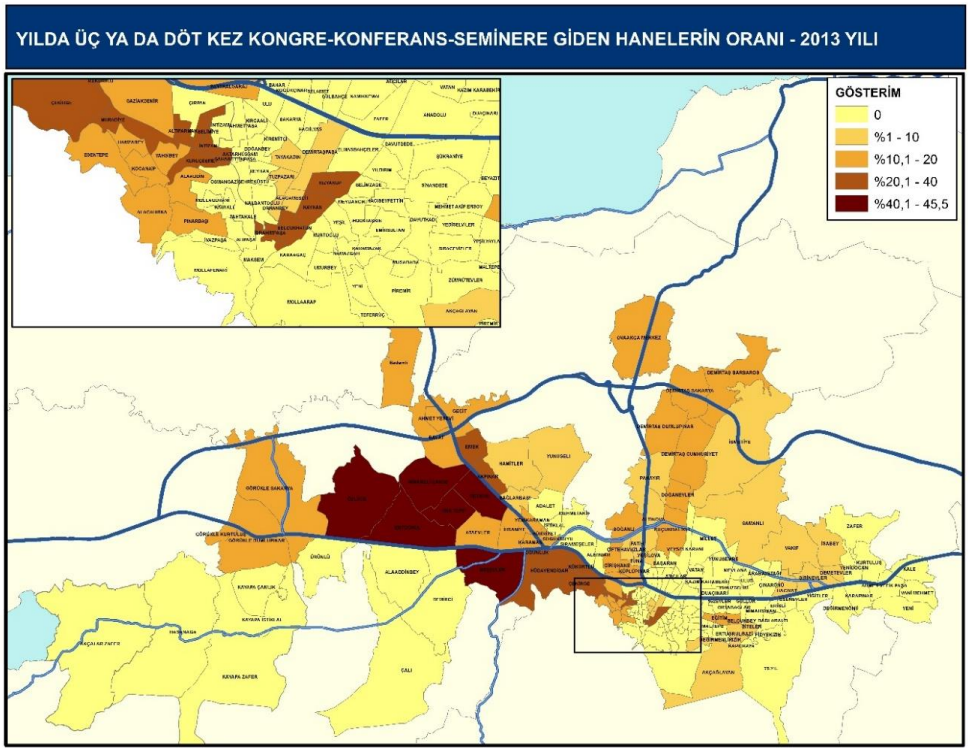

Harita 7.17. Konsere yılda bir kez giden haneler

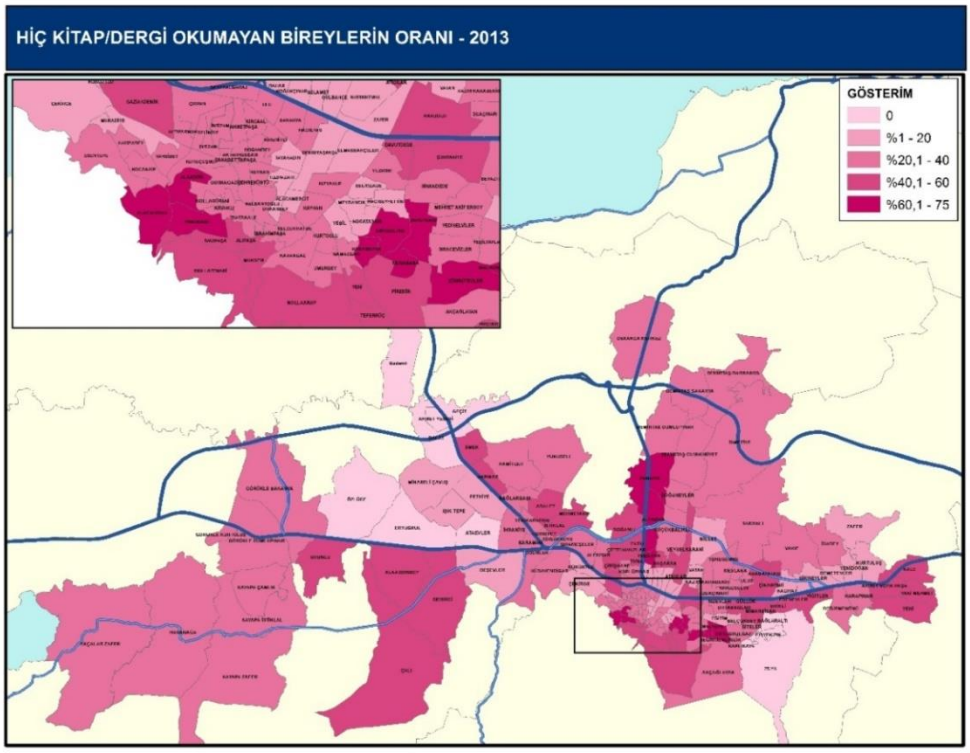

Harita 7.18. Kongre/konferans/seminere hiç gitmeyen haneler

EK-7. (devam) Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım durumuna yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına yönelik haritalar

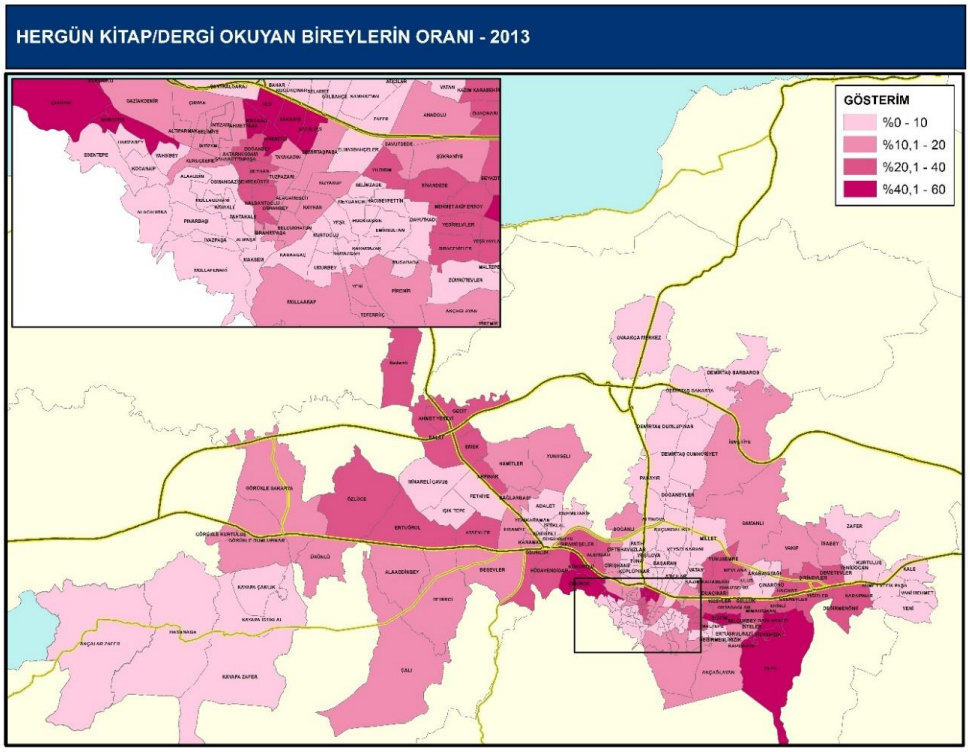

Harita 7.19. Kongre/konferans/seminere yılda 3-4 kez giden haneler

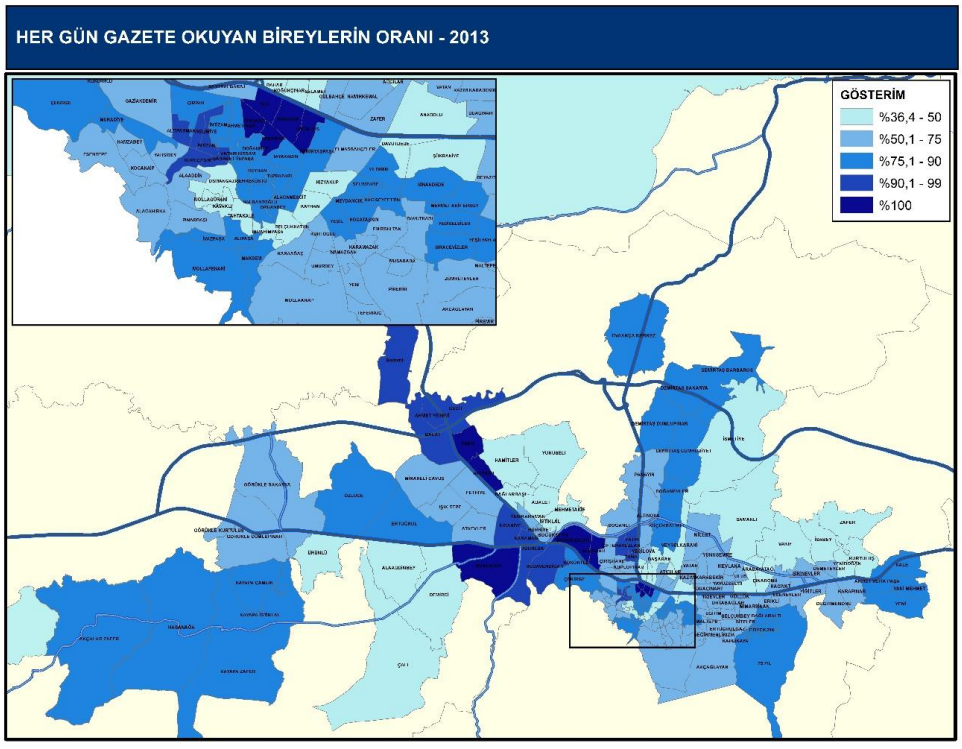

Harita 7.20. Hiç kitap okumayan haneler

EK-7. (devam) Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım durumuna yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına yönelik haritalar

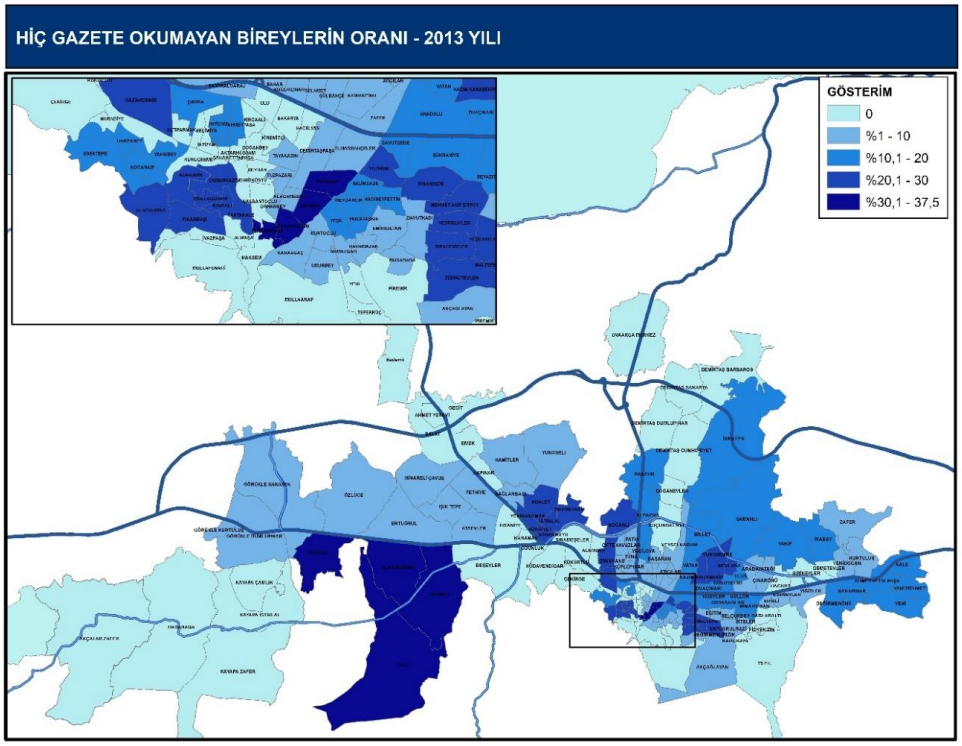

Harita 7.21. Her gün kitap okuyan haneler

Harita 7.22. Her gün gazete okuyan haneler

EK-7. (devam) Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım durumuna yönelik özelliklerin mekansal farklılaşmasına yönelik haritalar

Harita 7.23. Hiç gazete okumayan haneler

EK-8 Temel bileşenler analizi sonuç değişkenleri

Çizelge 8.1. TBA analizine giren sonuç değişkenleri

Sıra No	Değişkenler
1	Hane halkı sayısı
2	İş olanaklarını yeterli bulma
3	Konutun büyüklüğü
4	Hanehalkı reisi işinden memnuniyet durumu
5	Hanehalkı reisi eğitim yılı
6	Yaşanılan konut alanını beğenme
7	Çocuk durumu
8	Ev sahipliliği
9	Başka mülk ya da yatırım varlığı
10	Konutun oda sayısı
11	Konutun salon sayısı
12	Konutun banyo sayısı
13	Konutun ısınma turu
14	Dışarıda yemek yeme etkinliğine ayrılan zaman
15	Müzikli eğlenceye gitme etkinliğine ayrılan zaman
16	Tatile gitme etkinliğine ayrılan zaman
17	Sinemaya gitme etkinliğine ayrılan zaman
18	Tiyatroya gitme etkinliğine ayrılan zaman
19	Konsere gitme etkinliğine ayrılan zaman
20	Kongre-konferans-seminere gitme etkinliğine ayrılan zaman
21	Kitap - dergi okuma sıklığı
22	Gazete okuma sıklığı
23	Eve alınan yayın olup olmadığı
24	Kamusal hizmetlerden faydalanma
25	Haftasonu ya da kısa sureli tatile gitme durumu
26	Sivil toplum kuruluşlarına üye olma durumu
27	Hanehalkı reisi yaşı

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : MUTLU, Esra
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 02.08.1984, Ankara
Medeni hali : Evli
Telefon : 0 (224) 452 94 40
e-mail : esrayilmaz15@gazi.edu.tr

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi /Ş.B.P.B.	Devam Ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi / Ş.B.P.B	2008
Lise	Etimesgut Anadolu Lisesi	2002

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2009-…	Bursa Büyükşehir Belediyesi	Şehir Plancısı

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

MUTLU E. ve VAROL Ç. (2014). Bursa Metropoliten Kentinin Demografik ve Sosyo-Ekonomik Özelliklerinin Mekansal Farklılaşmasının Analizi. KBAM 5. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu Bildiri Kitabı, Ankara, 281-300.

Hobiler

Kitap okumak, tenis.

GAZİ GELECEKTİR..